

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HZ. MUHAMMED'İN AİLE HAYATI VE EŞLERİ

PROF. DR. ZİYA KAZICI

CAMIICA YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Sekizinci Baskı

Prof. Dr. Ziya KAZICI

1945 Yılında Şanlıurfa'nın Bozova ilçesine bağlı Karacaören köyünde doğdu. 1965'te Kahramanmaraş İmam-Hatip Okulu'nu, 1969'da İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nü bitirdi. Mezuniyetinden sonra Isparta İmam-Hatip Lisesi'ne öğretmen olarak atandı. Askerlik görevini yaptıktan sonra tayin edildiği Kandıra Lisesi'nde öğretmen ve yönetici olarak çalıştı. 1974 yılında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde asistan olarak göreve başladı. 1977 yılında "*Osmanlılarda Vergi Sistemi*" adlı tezini vererek aynı müesseseye hoca olarak atandı. 1983'te Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde "*Osmanlılarda İhtisab Müessesesi*" adlı doktora tezini verdi. 1987'de doçent, 1993'te profesör unvanını aldı.

2547 sayılı kanunun 40/b maddesi ile Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 1992-93 öğretim yılında görev yaptı. Keza aynı kanunun 40/a maddesine göre de 1997'den itibaren 3 yıl Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde dersler verdi.

Evli ve iki çocuk babası olan Ziya Kazıcı bünyesinde çalıştığı Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü Başkanı olarak 15 Mart 2012'de yaş haddinden emekli oldu. Emekliye ayrıldıktan sonra da aynı fakültede bir müddet derslerine devam etti. Şu anda İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmektedir.

Yurt içinde ve dışında çeşitli kongrelere katıldı. Kongre ve sempozyum düzenlemelerinde görev aldı. Osmanlı Arşiv belgeleri ağırlıklı araştırmalarını kitap ve makale olarak yayınladı. "*Anahatları ile İslâm Eğitim Tarihi*" adlı eseri Arnavutça'ya tercüme edilerek basıldı. İslâm ve Osmanlı Medeniyeti üzerindeki çalışmaları devam eden müellifin ilmi ve hakemli dergilerde yayınlanmış yüzlerce makalesi ve basılmış 20 eseri bulunmaktadır.

HZ. MUHAMMED'İN AİLE HAYATI VE EŞLERİ

Prof. Dr. Ziya KAZICI

8. Baskı

İstanbul 2017

ÇAMLICA YAYINLARI No: 12

ISBN : 978-975-8646-05-0

Sertifika No: 16209

Kitabın Adı

Hız. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri

Yazarı

Prof. Dr. Ziya KAZICI

Dizgi-Mizanpaj

İFAV

Baskı/Cilt

Seçil Ofset

100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi

4. Cadde No:77 Bağcılar, İstanbul

Tel: 0 (212) 629 06 15 www.secilofset.com

Sertifika No: 12068

8. Baskı

Nisan 2017, İSTANBUL

Çamlıca Yayınları İFAV organizasyonudur.

Bu baskının bütün hakları İFAV'a aittir.

Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

İsteme Adresi

Nuhkuyusu Cad. No: 110 Bağlarbaşı 34662 Üsküdar İSTANBUL

Tel: 0216 651 15 06 - Faks: 0216 651 00 61

camlica@ilahiyatvakfi.com • www.ilahiyatvakfi.com

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	5
ÖNSÖZ	7

BİRİNCİ BÖLÜM İSLÂM VE KADIN

ESKİ YUNAN'DA KADIN	16
ROMA'DA KADIN.....	17
HİNDİSTAN'DA KADIN	18
YAHUDİLİKTE KADIN.....	25
HİRİSTİYANLIKTA KADIN	28
İSLÂM'DA KADIN.....	35
HZ. PEYGAMBER'İN EVLİLİKLERİ.....	50
AİLE REİSİ OLARAK HZ. PEYGAMBER.....	63
1. ALİ B. EBİ TALİB (HZ. ALİ)	68
2. ZEYD B. HÂRİSE	69

İKİNCİ BÖLÜM HZ. PEYGAMBER'İN EŞLERİ

1. HZ. HATİCE (R.anha)	85
EVLENMESİ	87
EVLİLİK ZAMANINDAKİ YAŞLARI.....	97
MUTLU BİR AİLE HAYATI.....	98
HZ. HATİCE'NİN ÇOCUKLARI.....	100
İLK VAHİY VE HZ. HATİCE'NİN MÜSLÜMANLIĞI.....	102
KUREYŞ'İN BOYKOT VE ABLUKASI.....	109
HÜZÜN YILI.....	112
HZ. HATİCE'NİN FAZİLETLERİ	116
2. HZ. SEVDE (R.anha).....	122
HZ. SEVDE İLE İLGİLİ BAZI HADİSLER.....	130
3. HZ. AİŞE (R.anha).....	136
HZ. AİŞE'NİN RESÛLULLAH İLE EVLENMESİ.....	140
HİCRET	144

İFK (İFTİRA) HADİSESİ.....	159
HZ. AİŞE'NİN FAZİLETLERİ.....	170
HZ. PEYGAMBER'İN VEFATI.....	180
RESÛLULLAH'IN VEFATINDAN SONRA HZ. AİŞE.....	182
4. HZ. HAFSA (R.anha).....	188
HZ. HAFSA İLE İLGİLİ BAZI HADİSLER.....	204
5. HZ. ZEYNEB BİNTİ HÜZEYME (R.anha).....	208
6. HZ. ÜMMÜ SELEME (R.anha).....	215
ÜMMÜ SELEME'NİN HZ. PEYGAMBERLE EVLENMESİ.....	220
ÜMMÜ SELEME'NİN RİVAYET ETTİĞİ BAZI HADİSLER.....	235
7. HZ. ZEYNEB BİNTİ CAHŞ (R.anha).....	241
HZ. PEYGAMBER'LE EVLENMESİ VE FAZİLETİ.....	255
ZEYNEB BİNTİ CAHŞ İLE İLGİLİ BAZI HADİSLER.....	263
8. HZ. CÜVEYRİYE BİNTİ HÂRİS (R.anha).....	266
HZ. CÜVEYRİYE'DEN NAKLEDİLEN HADİSLERDEN BAZILARI.....	277
9. HZ. SAFİYYE BİNTİ HUYEY (R.anha).....	279
HZ. PEYGAMBER'İN SAFİYYE İLE EVLENMESİ.....	284
RİVÂYET ETTİĞİ VEYA KENDİSİ İLE İLGİLİ BİRKAÇ HADİS MEÂLİ ŞÖYLEDIR:.....	301
10. HZ. ÜMMÜ HABİBE BİNTİ EBİ SÜFYAN (R.anha).....	304
ÜMMÜ HABİBE İLE İLGİLİ BAZI HADİSLER.....	318
11. HZ. MÂRİYE (R. anha).....	322
12. HZ. MEYMÛNE (R. anha).....	341
MEYMÛNE'DEN RİVAYET EDİLEN BAZI HADİSLER.....	351
HZ. REYHÂNE (R.anha).....	354
BİBLİYOGRAFYA.....	359
1. UMUMÎ KAYNAKLAR.....	359
2. ARAŞTIRMALARLAR.....	360

ÖNSÖZ

Bilindiği gibi İslâm, tevhid inancı ile birlikte insanlar arasında barış, sevgi ve adaleti yerleştirmek üzere gönderilen bir dindir. İnsanlık aleminin bütün fertlerine hitab etmeyi hedef olarak seçen İslâm, ırk, asalet ve cinsiyete bağlı bir üstünlük ve ayrıcalığa yer vermez. Bu dinde üstünlük, takva ve vazifeleri gerektiği şekilde yerine getirme prensibine bağlanmıştır. Irk, asalet ve cinsiyet gibi faktörler, daha önceki bazı din ve sistemlerde üstün ve şerefli sayılma vasıtaları idi. Bu bakımdan, belli bazı ailelere bağlı olmamak, istenilen bir ırktan gelmemek veya kadın olarak yaratılmak ise adalet ve eşitlikten nasibini almamak demektir. Bu sebeple adalet ve eşitliğin uygulanması, veya terk edilmesi bu faktörlere göre değişiyordu. Bunun için, İslâm'dan önceki tarih asırlarında kadın, haklarının bir çoğundan mahrum bırakılmıştı.

Cennet'i, kadınların ayağının altına seren, yüce bir ahlâk, edeb ve zarafet örneği olan Hz. Peygamber, her konuda olduğu gibi kadınlık dünyası ve kadın haklarının korunması bakımından da insanlığa rehberlik edecek şekilde gönderilmişti.

Yaş, huy, karakter, anlayış kabiliyeti ve kültür bakımından birbirlerinden farklı kadınların, Resûl-i Ekrem'in temel direğini teşkil ettiği aile çatısı altında bir araya gelmesi, farklı ailevî problemlerin doğmasına sebep olmuştu. Bu problem-

lere bizzat Resûlullah tarafından getirilen çözümler sayesinde, gerek kadın, gerek İslâm aile hukuku ve gerekse ibadet anlayışı bakımından zengin bir “Sünnet” hazinesine sahip olmuş bulunuyoruz.

Temel İslâmî kaynaklara dayanılarak ortaya konan bu çalışmamız, hemen hemen her kesimden insanın anlayıp istifade edebileceği bir şekilde hazırlanmıştır. İki bölümden meydana gelen bu araştırmanın ilk bölümünde, İslâm ile diğer din ve sistemlere göre kadın, kadın hakları ve Hz. Peygamberin çok evlilik sebepleri gibi konulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise bilhassa İslâm aile hukukuna ışık tutacak olan Hz. Peygamberin hanımlarının biyografileri verilmiştir. Bu bölümde tarihî seyri içinde hayat hikayelerinden bahsedilen “Ümmehâtu'l-mü'minin” (Mü'minlerin anneleri) denilen hanımlardır. Başka bir ifade ile Hz. Peygamberin kendileri ile evlendiği eşleridir.

Bu eserin ilk defa neşrine vesile olan Kenan Seyithanoğlu, daha sonraki baskıları için de M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yöneticileri ile yayın işinden sorumlu görevlilere ve Hüseyin Kader'e teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. Ziya KAZICI

BİRİNCİ BÖLÜM
İSLÂM VE KADIN

Bilindiği gibi İslâm'ın ilk emri ve Kur'an'ın nâzil (inen) olan ilk âyeti, ilimle ilgili olan ve "Oku" diye tercüme edebileceğimiz bir kelimedir. Bu ilahî hitabın muhâtabı, Hz. Peygamberin şahsında bütün bir İslâm dünyası olarak kabul edilmiştir. Bu bakımdan Allah'ın emrini yerine getirmekle yükümlü tutulan belirli bir zümre, sınıf veya cinsiyete sahip olanlar değildir. Her müslüman, bu emrin muhatabı, başka bir ifade ile o emrin, gerçekleştirmek istediği şeyi yerine getirmek zorundadır. Kur'an ve Sünnet'in ilim, okuma ve öğrenme ile ilgili emirlerini göz önünde bulunduran müslümanlar, daha İslâm'ın ilk yıllarından itibaren ilim tahsili için bütün imkânlarını kullanıyorlardı. Başlangıçta bu imkânlar, daha ziyade dinî alanda kullanılıyordu. Zira bu bilgilerin bir kısmı günlük, bir kısmı haftalık, bir kısmı aylık, bir kısmı da senelik ibadetleri için gerekli idi. Bu bilgiler olmadan ibadet yapılamazdı. Bununla beraber ibâdetler için gerekli olan bilgilerin sadece dinî bilgiler olmadığını da belirtmek gerekir. Zira namaz kılmak veya oruç tutmak isteyen bir müslüman, başını yerden kaldırıp gökleri araştırmak, ay ve güneşin hareketlerini takip etmek zorundadır. Böylece basit de olsa bir astronomi bilgisine, zekât vermek isteyen bir başkası, matematik bilgisine, hacca gitmek veya namaz için kible yönünü bulmak isteyen bir diğeri de coğrafya bilgisine sahip olma zarureti duyar. İslâm açısından ilim tahsili bakımından sınıf, cinsiyet vs. gibi bir ayırım söz konusu olmadığı gibi, erkekler şu kadarı ile, kadınlar da bu kadarı ile yetinebilirler diye bir şey de söz konusu değildir. Binaenaleyh, hem erkek hem de kadın, bu ilahî emrin muhatabı olarak kabul edilmişlerdir. Demek oluyor ki İslâm'da ilim tahsil etmek ve bu uğurda yeterince çaba sarf etmek, hem erkeğe

hem de kadına düşen müşterek bir vazifedir. Bu konuda birinin diğerinden bir üstünlüğü olmadığı gibi, bir cinsin bu vazifeyi yerine getirmesiyle öbürü sorumluluktan kurtulmuş olmuyor. Her iki cins de aynı derecede emrin muhatabı olarak kabul edilmişlerdir. Bu durum, ilahî anlayış bakımından iki cinsin eşit olduğunu göstermektedir. Konunun teferruatına girmeden sadece ilk vahye baktığımız zaman bunu rahatlıkla görüp anlayabiliyoruz.

Bilindiği gibi aile, dar çerçevede iki kişi (erkek-kadın) arasında sevgi ve bağlılık üzerine kurulmuş mukaddes bir şirket gibidir. Gerçekten Kur'an-ı Kerim'de *"Sizin için kendileri ile ülfet ve ünsiyet peyda edesiniz diye nefislerinizden zevceler yaratması ve aranızda bir sevgi ile rahmet icad etmesi de, O'nun kudretine delâlet eden âyetlerindendir. Bütün bunlarda düşünen bir kavim için ibretler vardır."*¹ denilmektedir. Bu şirketin, ortaklaşa yapması gereken işleri olduğu gibi, sorumluluk oranları da yaratılış ve kabiliyetlere göre taksim edilmiştir. Böylece İslâmî anlayışa göre erkek ve kadın arasında, temeli sevgiye dayanan sağlam bir ilişki ve bağlılık kurulmuş olur. Bu sebeple, evlilik dışında kalan diğer bütün ilişkiler yasaklanmıştır. İslâm'da evlilik, aile ve fertlerini koruyan, onların haklarına gelebilecek her türlü tecavüzü önleyen sağlam bir müessesedir. Bu müessesede erkek ve kadın kendi hak ve sorumluluk paylarının neler olduğunu çok iyi bilirler. Bu bakımdan, hareket ve davranışları bu sorumluluk çerçevesinin dışına çıkmaz.

Biz, İslâm'ın, yaratılışlarına uygun olarak kadınlara verdiği hakları ve insanlık âleminin yarısını teşkil eden bu cinsi, nasıl üstün bir ifade şekli ile anlatıp şerefli kıldığını görmek için, kendisinden (İslâm) önceki tarih asırlarına şöyle bir dönüp bakmak istiyoruz. Zira sağlam bir değerlendirme yapmak ve doğru bir hüküm verebilmek için böyle bir bilgiye ihtiyaç vardır. Bunun için, İslâm'dan önceki din ve fel-

¹ Kur'an, er-Rûm, 21. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

sefî sistemlere göre kadının durumunu biraz açıklamak istiyoruz. Böylece İslâm'ın ve diğer dinlerin kadın ve kadınlık konusundaki görüşlerini karşılaştırmak imkanı bulmuş olacağız. Bu da, İslâm'ın bu konudaki gerçek anlayışını anlamamıza yardım edecektir. Ayrıca, günümüzde yanlış bilinip değerlendirilen bazı konulara da açıklık getirecektir.

İslâm, kadını saygıya layık ve hürmet edilmesi gereken, ailenin temel direklerinden biri olarak kabul eder. Halbuki, İslâm'dan önce kadın, önemsiz bir varlık olarak görülüyordu. Hatta bununla da kalınmayarak onun aşağılık bir yaratık olduğu ve sadece erkeklere hizmet etmek için yaratıldığı kabul ediliyordu. İslâm, bu anlayış ve görüşe karşı savaş ilan etmişti. Onu, her bakımdan erkekle eşit bir seviyeye yükseltmiştir. Bu konuda Kur'an "*Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, zevcesini de kendisinden halk edip birçok erkek ve kadınları yeryüzüne yayan Rabbinizden ittika ediniz (sakınıınız)*"² demekle, her iki cinsi de eşit olarak gördüğünü göstermekte ve yaratılış bakımından aralarında bir fark bulunmadığını belirtmektedir. Hz. Peygamber'in, bu konuda birçok hadisinin bulunduğunu söylemekle yetinmek istiyoruz ki, ileride bu bahis tafsilatlı bir şekilde anlatılacaktır.

Bilindiği gibi cahiliye devri Arapları arasında kız çocuklarını diri diri toprağa gömerek veya başka yollarla öldürerek onlardan kurtulmak adeti vardı.³ İslâm, kızların diri diri gömülme suçunu ortadan kaldırmakla kalmamış, Cennet'i onların (anaların) ayaklarının altına sermiştir. Cahiliye döneminde bulunan diri diri gömme adeti, Kur'an'ın ifadesi ile şöyle anlatılır: "*Ve onlardan biri, kız çocuk ile müjdelense öfkelenerek yüzü simsiyah olur. Kendisine müjdelenen şeyin fenalığından utanarak halktan yüzünü saklar. Onu hakaretle bırakayım mı*

² Kur'an, en-Nisâ, 1.

³ Bu insanlık dışı uygulamanın sebepleri hakkında daha geniş bilgi için bk. Rıza Savaş, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, İstanbul 1992, s. 29-31.

yoksa toprağa mı gömeyim diye düşünür. Dikkat edin ki ne fena hükmediyorlar"⁴. Kur'an, bu ifade ile de yetinmeyerek diri diri gömülen o zavallı kız çocuklarına, kıyamet günü hangi suçtan dolayı böyle gömüldüklerinin sorulacağını ve bunu yapanın ne kadar fena suç işlediğini, bu suçun cezasını çekeceğini de anlatarak "*Diri diri gömülen kızlara sorulduğunda, hangi suçtan dolayı öldürüldüğü*"⁵ nün sorulacağı günden bahseder.

İlk yaratılıştan itibaren, insanlığın huzurlu bir hayat geçirmesi ve saadet içinde yaşaması ile doğru yoldan ayrılması için Allah tarafından zaman zaman Peygamber dediğimiz kimseler gönderilmiştir. Bu yüksek şahsiyetler, görevlerini yerine getirmek ve insanlığı kötülüklerden kurtarmak için var güçleri ile çalıştılar. Bu peygamberler, gönderildikleri bölgelerin insanların, Allah'ın dinine davet ediyorlardı. İslâm'dan önceki dinler, mevzî oldukları için daha ziyade belirli toplumlara hitab edip onları hidayete çağırıyorlardı.

Zamanın karanlık perdesi, bu dinlerin getirdiği gerçek emirleri unutturup, onların yerine uydurma, hurafe ve bir kısım insanlar tarafından ortaya atılan fikirleri yerleştirdi. İşte bu uydurma fikirlerden biri de kadınlarla ilgili olanıdır. Böylece bu konu gerçek hüviyetinden ve yaratıcının arzusundan tamamen farklı ve hatta tanınmayacak bir şekle dönüştü.

İlahî izlerden bir kısmını hâlâ bünyesinde taşıyan bazı dinlere göre kadınlar, Havva'nın kızları oldukları için lanetlenmeye layıktırlar. Çünkü Havva, Âdem'e yasak meyveyi yedirmek suretiyle ona, Allah'a isyan etmeyi güzel göstermiş ve Allah'ın gazabını Âdem Peygamber üstüne çeken bir varlığın kızlarıdır onlar. Bu sebeple devamlı olarak kadınlardan uzak bulunulmalıdır. Onlarla hiç bir şekilde temas edilmemelidir.

⁴ Kur'an, en-Nahl, 58-59.

⁵ Kur'an, et-Tekevi, 8-9.
 Son Söz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Eski dinlerin bakışı, açısından incelendiğinde, kadının durumu pek iç açıcı değildir. O, erkeklerin aşk ve şehvet oyuncağı haline getirilirken en ufak bir hakka sahip değildi. Elden ele dolaşan bir mal, babadan oğula kalan bir miras ve doğduğunda, hakkında öldürülmekle bırakılmak arasında tercih yapılabilen bir yaratık. İslâm, eski din ve kanunların bazısında lanetlenmiş ve insana felaket getiren bu varlığın elinden tutup onu layık olduğu mertebeye yükseltmiştir.

Kadın, yaratılışı itibariyle erkekten ayrı bir özelliğe sahiptir. Vahşi ve sert tabiat şartları ile mücadele edebilecek bir şekilde yaratılan erkeğe karşı o, daha zayıf ve ince yapılıdır. Erkekteki maddî güç ve kuvvet onda bulunmadığı gibi, bazı hallerde ondaki kuvvet de erkekte bulunmaz. Ayrı bünye ve psikolojik bir yaratılışa sahip olduğu için, Kur'an'ın bazı yerlerinde kadından bahsedilirken erkekten, erkekten söz edilirken de kadından bahsedilmez. İslâm, vazife dağıtımında mükelleflerin bütün durumlarını göz önüne alır ve ona göre ayırım yapar. Medeniyet sahasında milletler, sadece erkekleri ile değil, iki cins ile birlikte gelişip terakki eder. Kadın, erkeğe yardım etmek suretiyle bu gelişmeyi birlikte tamamlarlar. Erkeksiz ilerleme olamayacağı gibi, kadınsız da eksik kalır. Kadın erkekle, erkekte kadınla yükselir. Erkekler kadınların örtüsü, kadınlar da erkeklerin örtüsüdür⁶. Kur'an'ın bu ifadesi, iki cinsin de birbirlerine muhtaç olduklarını, biri olmadan diğerinin eksik kalacağına işaret etmektedir. Binaenaleyh İslâm, hakları erkeklere, vazifeleri de kadınlara ayırmış değildir. Her iki cinsi de hak ve vazife sahibi yapmıştır. Ancak bütün bu hak ve vazifelerde yaratılış ve bünye bakımından kadınla erkek arasında bazı farklılıklar vardır.

⁶ Kur'an, el-Bakara, 187.

ESKİ YUNAN'DA KADIN

Eski Yunan'da kadın, aşağılık bir mahluk ve her türlü haktan mahrum bırakılmıştı. O, sadece erkeklerin bir zevk aleti idi. Sadece ev işlerinde çalışabilen kadının, herhangi bir tasarruf hak ve yetkisi yoktu. Kölelerle bir tutulan kadını kocası dövebildiği gibi başka birisine armağan da edebilirdi. Miras sadece erkek çocuklara kalırdı. Apollon, kadını sadece erkeğin emanetini taşıyan ve başka hiç bir fonksiyonu bulunmayan bir varlık olarak görür.⁷

Yeryüzündeki bütün kötülöklere sebep olan kadındır. Tanrı Zeus, Prometheus'un kendisine oynadığı oyuna kızarak, erkeklerden öç almak için, güzel ve sevimli bir şey yaratır. Bütün tanrılar, peçelerle, örtülerle, çiçeklerle ve altın bir taçla donattılar onu. Adına da "*Herkesin armağanı*" anlamına gelen "*Pandora*" dediler. Bu güzel "*Felaket*" yaratılınca Zeus onu yeryüzüne indirdi; o günden sonra da kadın, erkeklerin en büyük düşmanı olup çıktı.

Bazıları, insanları mutsuz kılan kötölüklerin "*Pandora*"nın kendisinden değil de merakından ileri geldiğini söylerler. Buna göre tanrılar, bir sandık alıp içini zararlı şeylerle doldurdular. O sandığı Pandora'ya vererek onu açmamasını söylediler. Sonra Pandora'yı sandıkla birlikte Epimetheus'a sundular. Halbuki Prometheus, kardeşine, Zeus'tan gelecek armağanları kabul etmemesini söylemişti. Fakat karşısındaki yaratığın güzelliğini gören Epimetheus, buna dayanamadı. Karşısındaki varlığın, varlıkların en tehlikesi olan kadın olduğunu nereden bilecekti. Pandora da sandığın içinde ne olduğunu öğrenmek istiyordu. Bir gün kapağını açtı. Sandığın içinden hastalıklar, acılar, kederler ve kötölükler çıktı. Pandora; korkuyla kapağı kapadı. Ama çok

⁷ Bu konuda daha geniş bilgi için bk. August Bebel, Kadın ve Sosyalizm, tr. S. N. Kaya, İstanbul 1991, 67-68.

geç kalmıştı. Olan olmuştu bir kere. Zeus, kadını yaratarak cezalandırmıştı insanları⁸.

Yukarıdaki ifadeler, bir efsane (mitoloji) de olsa, bir toplumun genel anlayışını, olay ve kişilere bakış açısını, folklorik bir ifadeyle halkın bu konudaki şuuraltı görüşünü ortaya koymaktadır.

Böyle bir görüş ve anlayış, küçük yaştan itibaren daha sonraki insanların dimağına yerleşirse, o zaman bunun izlerini silmek pek kolay olmayacaktır. Bu düşünce, daha sonra bazı özellikleri ile Hıristiyanlığa da geçecektir ki biz ileride bundan da bahsedeceğiz.

ROMA'DA KADIN

Birçok milletin kanunlarına öncülük etmiş olan Roma, inanç bakımından Yunan'ın tesirinde kaldığı için bazı ilahları hemen hemen eski Yunan Tanrıları ile aynıdır. Zeus, burada Jüpiter adını alarak faaliyetlerine devam eder. Roma'da kadının durumu Yunan kadınından pek farklı değildir. Ailenin reisi durumunda olan erkek, karısı ve çocukları üzerinde sınırsız bir şekilde tam bir hak ve hukuk yetkisine sahipti. Hatta o, çok defa karısını öldürmeye kadar varan bir salahiyetin tatbikçisiydi. Erkek, bu yetkiye dayanarak onlara istediğini yapabiliyordu⁹. Baba, istediği kimseleri ailesine aldığı gibi istediklerini de almıyordu. Bu durum, bilhassa kız çocukları için çokça uygulanırdı. Kızın mülk edinme hakkı yoktu. Şayet bir şey kazanırsa bu, aile reisinin malına ilave edilirdi. Kızın evlenmesi veya buluşa girmesi, bunu değiştirmezdi. Evlilik, normal olarak iki tarafın rızası ile olan ve her iki tarafa da eşit haklar sağlayan bir bağ

⁸ Edith Hamilton, *Mitologya*, trc. Ülkü Tamer, İstanbul 1968, s. 46-47.

⁹ Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Paul Koschaker, *Roma Hususi Hukukunun Ana Hatları*, trc. Kudret Ayiter, İstanbul 1963, s. 77-78; Ziya Umur, *Roma Hukuku*, İstanbul 1984, s. 383-388.

değildi. Genç kız evlendiği zaman, ayrıca kocası ile bir akit daha yapması gerekirdi ki, buna “*Reislik akdi*” adı verilirdi. Bu da üç yoldan biri ile olurdu. Bunlar:

1. *Din adamının huzurunda dinî bir törenle.*
2. *Sembolik satışla, yani kocanın karısını satın almasıyla.*
3. *Evlendikten sonra bir sene devamlı münasebetle.*

Bu şekillerden biri uygulandığı zaman, aile reisi, kızı üzerindeki otoritesini kaybeder. Otorite sırası artık kocaya geçmiştir. Bu uygulama, devamlı olarak kadının ehliyet noksanlığı ile karşı karşıya olduğunun bir ifadesidir. *On İki Levha* kanunu, üç faktörü (yaş, aklî durum, kadınlık) kullanma ehliyeti noksanlığı (hacir) sebebi olarak gösterir. Bu durum, 1938 yılına kadar Fransız kanununda da aynı idi. Çünkü Roma kanunu, Fransa kanunun temelini teşkil ediyordu¹⁰.

HİNDİSTAN'DA KADIN

Hindistan'da kadının durumu pek iç açıcı değildi. Bütün kötülüklerin temelinde kadın vardı. Dolayısıyla ondan daha günahkâr bir varlık düşünülemezdi.

Hindistan ve diğer ülkelerdeki durum, yukarıda anlatılanlardan pek farklı değildir. Kocası ölen kadına diri diri yakılmak düşer,¹¹ veya ölen kocasının evinde bir köle gibi çalışmak. Evlenemezdi. Hindu şeriatında şöyle bir söz vardır: “*Acıya sabır, rüzgar, ölüm, ateş, zehir, haşerat ve Cehen-*

¹⁰ "Hak ehliyetini daraltan sebepler arasında cinsiyet de zikredilmelidir. Cinsiyetin rol oynadığı ehliyet, bilhassa fiil ehliyeti olmakla beraber, hak ehliyeti bakımından da kadın, âmme haklarına sahip olmadıktan sonra, klasik devirde hiç, Justinianus devrinde istisnâ haller hariç, vâsi olamaz. Mirasçılık ehliyeti mahduddu. Belli miktarı aşan terekeleri iktisab edemezdi." Umur, aynı eser, s. 399-400; Ayrıca bk. Mustafa Sibaî, *İslâm'a ve Garplılara Göre Kadın*, trc. İ. Toksarı, İstanbul 1969, s. 35.

¹¹ Kocası ile birlikte yakılma geleneği 1829'da İngiliz Genel Valisi tarafından kaldırıldı. Bilgi için bk. Kurban Özuğurlu, *Evlilik Raporu*, İstanbul 1990, s. 19.

nem, kadından daha kötü değildir.” Kadın, tanrıların memnun olması veya yağmurun yağdırılması için kurban edilirdi. Miras ve evlenme hususunda hiçbir hakka sahip değildi¹².

Burada, kadınla ilgili eski görüşlerden kısaca bahsettikten sonra biraz da İslâm'ın kadın konusundaki görüşlerine yer vermek istiyoruz. Böylece, eski anlayışlarla İslâm'ın anlayışı arasında, hemen anında bir mukayese yapma imkanını elde etmiş olacağız.

Görüldüğü gibi, İslâm güneşi dünyayı aydınlattığı zaman, kadının durumu ve onunla ilgili hukuki kurallar pek imrenilecek ve gıpta edilecek bir vaziyet arz etmiyordu. Yaratılış, din ve kanunlar karşısında eşit olmaları gereken insanların, böyle bir muameleye tabi tutulmaları, olduğu gibi devam edemezdi. İlahî adalet, bu tür bir anlayışın kökünden kazınmasını emrediyordu. Bunun için de kadına gereken hakkın verilmesi ve onun, çocukların şerefli annesi olduğunu bildirmesi gerekiyordu. Nitekim İslâm Peygamberi, ilahî vahiyden kaynaklanan bir hadislerinde kendisine:

- Ya Resûlallah, insanlardan en çok iyilik yapmama layık olan kimdir? diye soran sahabiye:

- Annendir.
- Ya sonra kimdir?
- Yine annendir.
- Sonra kimdir?
- Yine annendir.
- Sonra kimdir? deyince
- Babandır. diye cevap vermiştir¹³.

¹² Ebû'l-Hasan Ali Nedvî, *Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti*, trc. İ. Düzen - M. Topuz, İstanbul 1966, s. 36; Sıbaî, *aynı eser*, s. 17.

¹³ Buharî, Edeb, 2; Müslim, Birr, 1.

Kadını, annelikle takdirin, bundan daha büyüğü olur mu? İslâm'ın kadınla ilgili görüşleri sadece bundan ibaret değildir. İyi amel işleyen her erkek ve kadın Cennet'e girecektir¹⁴. Cennet veya Cehennem'e girmede öncelik, cinsiyete göre değildir. İnsanların, cinsiyet, soy sop, renk ve dil bakımından birbirlerine bir üstünlükleri yoktur. Kur'an-ı Kerim, Nûh ve Lût Peygamberlerin hanımlarını inanmayanlara örnek olarak verir ve onların Cehennem'e girdiklerini belirtir. Peygamber hanımı olmaları onlara hiç bir fayda sağlayamamıştır¹⁵. Buna karşılık inanan ve güzel amel işleyenlere de Fir'avn'ın hanımını örnek verir¹⁶. Fir'avn gibi tanrılık davasında bulunan bir adamın hanımı olması, onun, Cehennem'e girmesine sebep olmamıştır.

Toplumların hareket, davranış ve kültürlerinin şekillenmesinde büyük ölçüde etkisi olduğunu bildiğimiz dinler, toplumu meydana getiren fertlerin fikir ve düşüncelerinin şekillenmesinde de aynı derecede etkili olurlar. Müslüman olmadan önceki hareket ve davranışları ile, İslâm dinini kabul ettikten sonraki hareket, davranış ve kültür tezahürleri arasında büyük farklılıklar bulunan Türklerdeki bu değişiklik, ancak din faktörü ile izah edilebilir.

Gerçekten, sosyal bir olgu olan din, insan hayatının tanziminde rol oynayan önemli bir faktördür. Bu bakımdan medeniyetlerin gelişmesinde ve kültürlerin şekillenmesinde bu faktörün büyük bir etkisi olduğu derhal göze çarpar. Nitekim İslâm'ı kabul edip bu dinin medeniyet hâlesi içine giren Türklerin, müesseselerini de buna göre şekillendirdikleri görülür. Bu sebeptendir ki, İslâmiyet'i kabul eden Türklerin, kültürel hayatında, İslâm'dan öncekine nazaran farklılıklar meydana gelmişti. İşte bu müesseselerden biri de ailedir. Bu bakımdan, gerek aile, gerekse aile fertlerinin birbirlerine karşı olan anlayış ve davranışı tamamıyla İslâm'ın

¹⁴ Kur'an, en-Nisa, 124.

¹⁵ Kur'an, et-Tahrim, 10.

¹⁶ Kur'an, et-Tahrim, 11. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

emirlerine uygun bir hal aldı. Anne ve babaya karşı olan saygı ve hürmet, Kur'an-ı Kerim ile Hz. Peygamberin konu ile ilgili emir ve tavsiyeleri nazarı dikkate alınarak uygulanmaya başlandı. Bilindiği gibi Kur'an, anne ve babaya olan itaat üzerinde çokça durur. Onlardan (ebeveyn) bir veya ikisinin yaşlanması halinde, onlara karşı nasıl davranılması gerektiğini açıklar. Onlardan bıkkıldığını, kendilerinin artık istenmediğini hissettirecek en küçük harekete bile müsaade etmez. Bu sayede Müslüman - Türk ailesinde anne ve babaya karşı büyük bir saygı duyulur. Yine bu sebeptir ki, günümüz dünyasında, yaşlanan anne ve babanın bakımı için yapılan ve adına "huzur evi" denilen bir müesseseye tarihimize rastlanmaz. Zira böyle bir kuruma ihtiyaç yoktur. Müesseselerin doğup gelişmesi, büyük ölçüde ihtiyaçlara bağlı olduğuna göre, o dönemlerde böyle bir müesseseden bahsetmek mümkün değildir. Hz. Peygamber de, Kur'an'dan aldığı ilhamla Cennet'e girme vesilesi olarak anne ve babaya iyi davranmayı, onlara hizmette kusur etmemeyi ve onların hayır dualarını almayı gösterir. Gerek Kur'an, gerekse Hz. Peygamberin emirleri, ailede önemli birer unsur olan karı kocanın birbirlerine karşı olan davranışlarını da etkilemiştir. Hz. Peygamber'in "Vedâ Haccı"nda yüz binlerce Müslüman'a karşı irâd ettiği hitâbesinde, kadınların kocalarına, kocalarının da hanımlarına karşı olan vazifelerine temas eden sözlerini burada tekrarlamak istemiyoruz.

İslâm'ın, aile fertleri arasında, sevgi ve saygıya dayandırıldığı münasebetler sonucunda meydana gelen anlayış, Müslüman Türk ailesini fevkalade yüceltmıştır. Sosyal bünyenin çekirdeği olan bu topluluğu, dünyanın diğer ailelerinden farklı bir hüviyete sahip kılmıştır. Yabancıların gözünden de kaçmayan bu durumu, onların ifadeleri ile değerlendirmek isterdik. Fakat konunun fazla uzamaması için sadece iki yabancı kaynağın verdiği kısa bilgilere temas etmekle yetiniyo-

ruz. Bu kaynaklardan biri 1836'da, diğeri de 1855'te Paris'te basılmışlardır. Bunlardan ilki, aile açısından Türk çocukları ile Batılı (Frenk) çocukları arasında bir mukayese yaparak şöyle der:

“Türkiye’de analar, babalar ve ninelerin çocuklarına en tatlı sözlerle hitab edip en canlı ihtimamlarla baktıklarını yukarıda görmüştük. Bu şefkat tezahürlerine, başka memleketlerde de tesadüf edilir. Fakat arada dağlar kadar fark vardır. Birtakım menfaat kaygıları, eğlence düşkünlükleri, çok defa kadınların da iştirak ettikleri ticarî muamele gaileleri, hasılı başka memleketlerin her şeyleri, çocuklara karşı şefkatlerini azalttığı halde, harem hayatı bilakis bütün bu hislerin bir merkezde toplanıp artmasını temin etmektedir. İşte bundan dolayı Türkiye’de, çocuklar yetişip adam oldukları zaman, analarıyla babalarını yanlarında bulundurmamakla iftihar ettikleri ve küçükken onlardan gördükleri şefkate mukabele etmekle bahtiyar oldukları halde, başka memleketlerde çok defa çocuklar, olgunluk çağına girer girmez analarıyla babalarından ayrılmaktadır. Hatta malî menfaatleri hususunda, onlarla çekişe çekişe münakaşa etmekte ve hatta bazen kendileri refah içinde yaşadıkları halde, onları sefaletle yakın bir hayat içinde bırakmakta ve zavallılara karşı, adeta yabancılaşılmaktadırlar”¹⁷ ikinci kaynak da Türklerdeki aile müessesesinin sağlamlığını, aile fertlerinin birbirleri ile olan münasebetlerini şöyle anlatır:

“Çocuklarını bundan daha fazla gözetip şefkat içinde yaşatan bir memleket bilmiyorum. İşin garibi, bütün bu şefkatlerle ihtimamların anadan fazla babada derinleşmiş görünmesidir” (yazar dış hayatı gördüğü için böyle söylüyor.) Cuma veya bayram günleri, Osmanlı Türkü’nün, oğlunun elinden tutup sokakta gezdirmesi, adımlarını çocuğun adımlarına göre ayarlaması, yorulduğunu görünce omuzlarına alması veyahut bir aralık dinlendiği kahve peykesinde

¹⁷ İsmail Hami Danişmend, *Garl Menbalarına Göre Eski Türk Seciye ve Ahlakı*, İstanbul 1982, s. 93.
Örnek: DDP Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

yanına oturtup en derin şefkatle konuşarak çocuğun bütün hareketlerini dikkatle takip etmesi, görülecek şeydir. O sırada etrafındaki gençlerle ihtiyarlar, çubuklarını bırakırlar. Onlar da hep birden çocuğa gülümser ve ileride (inşallah) ihtiyarlık çağının desteği olacak bir oğul sahibi olduğu için babayı tebrik ederler. Çocukların yaşları ilerledikçe, bu şefkat artık taşkınlık şeklinden çıkıp baba nüfuzunun idâmesini temin edecek bir ciddiyet ve vakara inkılâb eder. Gençler, artık babalarının huzuruna hep önlerine bakarak mütevazî ve mûti' bir tavırla çıkabilirler...¹⁸

Bütün bu anlatılanlardan şu neticeler çıkarılabilir:

1. Büyüğe hürmet ve küçüğe şefkat esası, yalnız çocuklara ve çocukluk çağına münhasır değildir. Büyüyüp hayata atılan evlatlar da ana babaya daima hürmet ve itaatle mükelleftir.
2. Eski Türklerde "Sıla", vatanla ana babaya münhasır olmak itibarıyla, aile ile vatan aynı kudsiyeti haiz demektir.
3. Çocuğun hayatı iki devreye ayrılabilir. Küçük yaşlarda mutlak bir şefkat gördükten sonra, gençlik çağına girince mutlak bir baba nüfuz ve hakimiyeti altına girmektedir.
4. Bu terbiye tarzı, bütün ihtiyarlara ve ihtiyarlığa hürmet şuuru ile neticelenmiştir. İşte bundan dolayı eski Türklerde ihtiyarlık âdeta bir rütbe ve imtiyaz vaziyetindedir.
5. Eski Türk gençliği arasında yüz kızartıcı hareketlerin görülmemesi bundandır.
6. Büyüklerin, küçüklere karşı gösterdikleri sevgi ve şefkat da âdeta bir hürmet derecesindedir.
7. Avrupa'da, ana baba ile evlat münasebetlerinin düzgünlük devri, çocuğun hayata atılışına kadar devam edip

¹⁸ Denişmend, *age*, s. 94.

ondan sonra bozulmakta olduğu için, Garp aile müessesesi eski Türk ailesi kadar sağlam değildir.¹⁹

İslâm hukukuna göre işlenen suçlarda failin erkek veya kadın olması bir farklılığa sebep olmamaktadır. Herkes işlediği suça göre ceza görür. Aileyi ilgilendiren konularda ve özellikle zina gibi bir fiilin irtikâbında mutlaka dört şahidin bulunması gerekir. Sözelimi bir koca, karısının zina ettiğini ileri sürerek bunu dört şahid ile isbat edemezse o zaman “hadd-i kazf” denilen cezaya çarptırılır ki bu, bunu söyleyene seksen sopanın atılması demektir. Nitekim Buharî’de bulunan ve İbn Abbas’tan rivayet edilen bir hadiste Hilâl b. Ümeyye, Hz. Peygamber’e gelerek karısının kendisini Şerik b. Sehma ile aldattığını söyler. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona dört şahid bulmasını, aksi takdirde iftira cezasına (hadd-i kazf) hazır olmasını söyler²⁰. Resûlullah’ın bu uygulaması, Kur’an-ı Kerim’in en-Nur suresinin 4. âyetine uygundur. Çünkü bu âyette *“Namuslu ve hür kadınlara zina isnadında bulunup sonra dört şahid getirmeyenlere seksen değnek vurun. Onların şهادetlerini artık ebediyyen kabul etmeyin. İşte onlar, fâsikların ta kendileridir”* buyrulmaktadır. Görüldüğü gibi Kur’an, namuslu kadınlara iftira edenlere belli ve maddî bir ceza verdikten sonra, bu iftirayı yapanların daha sonraki hayatlarında asla şahitliklerinin kabul edilmeyeceğini de belirtmektedir. Kadın haklarını koruma bakımından bundan daha iyi ve sağlam bir prensip bulunacağına ihtimal veremiyorum. Çünkü böyle bir suçlamada bulunan kişi, hayatı boyunca bazı haklardan mahrum bırakılmaktadır. Böyle bir mahrumiyete de pek kimse cesaret edemez.

Herhangi bir sebepten dolayı karısından şüphelenen kimseye karşı Allah elçisinin tavrı çok açıktır. Nitekim Buharî (Talak, 26) de zikredilen bir hadiste:

¹⁹ Denişmend, *age*, s. 95-96.

²⁰ Buharî, Tefsirü'l-Kur'an, Nur Sûresi (24) 3.
Ücretsiz PDF Kitap Arama - <https://rantey.org>

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رجلا أتى النبي صلى الله عليه وسلم فقال. يا رسول الله! ولد لي غلام أسود. فقال: هل لك من الإبل؟ قال: نعم. قال: ما ألوانها؟ قال: حمر. قال: هل فيها من أورك؟ قال: نعم. قال: فأنى ذلك؟ قال: لعله نزعه عرق. قال: فلعل ابنك هذا نزعه عرق.

Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet edildiğine göre bir kişi Hz. Peygambere gelerek: Ya Resûlallah! Benim siyah bir oğlum oldu (karımdan şüpheleniyorum) dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Senin develerin var mı? diye sordu. Adam: Evet var dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber develerin renklerini sorunca adam kırmızı olduklarını söyledi. Hz. Peygamber: Bunların içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mıdır? Adam: Evet vardır diye cevap verdi. Hz. Peygamber: O boz renk nereden oldu diye sorunca adam: Soyunun bir damarına çekmiş olsa gerek, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber. Oğlun da eski bir soy damarına (köküne) çekmiş olabilir, dedi.

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, bâdiyeden (çöl) gelen bir adamın kavrayıp anlayabileceği bir şekilde, karısından şüphelenmesinin yerinde olmadığını söylemiştir. Böylece o, delilsiz ve şahidsiz hiç bir kadın hakkında kötü konuşulmama-
cağını ortaya koymuş oluyordu.

YAHUDİLİKTE KADIN

Hız. Mûsa'dan beri oluşan ve çok az bir kısmı ilahî izler taşıyan bugünkü Tevrat'a dayanan Yahudilik, kadın konusunda İslâm'dan önceki din ve sistemlerden pek farklı düşünmemektir. Yahudi örf, adet ve geleneklerinin bir ansiklopedisi durumunda bulunan Tevrat'ın, yüzyıllarca değişikliğe uğrayan hükümleri bulunduğu gibi birbirlerine ters düşümleri de vardır. Bu neviden yani çelişen konulardan biri de kadınlarla ilgili olanıdır.

Bu bakımdan, Tevrat'ın bazı bölümlerinde kadın için iyi muamele edilmesi gerektiği söylenirken, diğer bazı yerle-

rinde de onun lanetli bir yaratık ve Âdem'i yoldan çıkaran bir kimse olduğu anlatılır. Yahudi ırkının (Mûsevi) fikriyatını farklı zaman ve asırlar bakımından bir araya getirip toplayan Tevrat'ın hükümlerine göre amel eden Mûseviler, bu yüzden kadına karşı farklı muamelelerde bulunmuşlardır. Âdem'i yoldan çıkardığı için lanetli kabul edilen Yahudi kadını, vazifelerini hakkiyle yerine getirmediği için doğum esnasında ölmektedir. Halbuki tıbbî bakımdan herhangi bir sebepten ölen kadının ölümünü, dinî vazifelerini hakkiyle yerine getirmemeye bağlamak, ilmî bakımdan mümkün değildir. Bununla beraber, Tevrat'ın en büyük tefsiri olan *Talmud*'da şöyle bir bilgi yer almaktadır:

“Üç suç yüzünden kadınlar doğum sırasında ölürler. Aybaşlarına aldırış etmedikleri için, hamur ayırmada ve sabbat kandilinin yakılmasında kusur işledikleri için”²¹.

Yahudi toplumunda, aybaşı olan kadın, sosyal hayattan tamamen çekilmek zorundadır. Bu konuda o kadar ağır şartlar konmuştur ki, kadının bütün bunları yerine getirmesi mümkün değildir. Bu keyfiyet, doğum esnasında ölen kadının suçlu olduğunu kabul etmekle sonuçlanmıştır. Öyle ki, akıntısından temizlenen kadın bile günahına kefaret olmak üzere bazı kurbanlar sunmak zorundadır. Tevrat'ın, *Levililer* bölümünde bulunan aşağıdaki ifadeler bize gerçeği ve bu konudaki Yahudi anlayışını olduğu gibi aktarmaktadır.

“Ve eğer bir kadının akıntısı olur, ve bedeninde akıntısı kan olursa yedi gün murdarlığında kalacak; ve ona her dokunan akşama kadar murdar olacaktır. Ve murdarlığında üzerinde yattığı şey murdar olacak, üzerinde oturduğu her şey de, adam esvabını yıkayacak ve suda yıkanacak ve akşama kadar murdar olacaktır. Ve kadının oturmuş olduğu yatak, yahut herhangi bir döşek üzerinde bir şey olursa adam o şeye dokunduğu zaman akşama kadar murdar olacaktır. Ve eğer bir adam onunla yatarsa ve kadının murdar-

²¹ Hayrullah Örs, *Müsa ve Yahudilik*, İstanbul 1966, s. 368.

lığı ona bulaşırsa yedi gün murdar olacak ve üzerinde yattığı her yatak murdar olacaktır.

“Ve eğer âdet zamanında değilken bir kadının çok günler kan akıntısı olursa, yahut âdet zamanından fazla olarak akıntısı olursa, murdarlığı akıntısının bütün günleri âdet günleri gibi olacaktır, murdardır. Akıntısının bütün günlerinde üzerine yattığı her yatak, kendisi için âdet yatağı gibi olacak. Ve üzerine oturduğu her şey, âdet murdarlığı gibi murdar olacaktır. Ve bu şeylere her dokunan murdar olacaktır. Esvabını (çamaşırlarını) yıkayacak ve suda yıkanacak ve akşama kadar murdar olacaktır. Fakat akıntısından tahir olursa (temizlenirse) o zaman kendisine yedi gün sayacak ve ondan sonra temiz olacaktır. Ve sekizinci günde kendisi için iki kumru, yahut iki güvercin yavrusu alacak ve onları kâhine toplanma çadırının kapısına getirecek. Ve kâhin birini suç takdimesi, öbürünü de yakılan takdime olarak arz edecek. Ve kâhin, onu için murdarlığının akıntısından dolayı Rabbin önünde keffaret edecektir”²².

Görüldüğü gibi, ergenlik (yetişkinlik) çağına gelmiş bulunan sağlıklı her kadından belli zamanlarda akan ve normal biyolojik bir hadise olan âdet kanı (regl), Yahudi anlayışına göre bir suç olarak kabul edilmektedir. Bu suçun keffaret ve bağışlanması, ancak kurbanların sunulması ve din adamı (haham) vasıtasıyla olmaktadır.

Tıbbî araştırmalara göre, âdet halinde bulunan kadın, yorgun ve hastadır. İstirahata ihtiyacı vardır. Âdet zamanında rahim yolundaki kan damarları açık olduğundan kadın, az çok yaralı sayılır. Rahim yollarında sinsi bir şekilde bekleyen mikroplar, devamlı surette fırsat gözlerler. Bu anda kadınla cinsî münasebet, bu mikropların beklediği fırsatı ellerine geçirmeye sebep olur. İşte, kadının hastalanmaması ve yorgunluğunun artmaması için İslâm, bu halde iken ka-

²² Tevrat, Levililer, İstanbul 1958, 15, 19-30.

dınla cinsî teması yasaklamıştır. Fakat Yahudilikte olduğu gibi onu, sosyal hayattan büsbütün uzaklaştırmaz, üzerine oturduğu şeyi murdar kabul etmez ve bunun bir suçtan dolayı olduğu anlayışını hiç tasvib etmez. Yahudilikte, kadınlarla ilgili çok daha bilgi bulunmaktadır. Ama biz, özellikle araştırmamızı buna tahsis etmediğimiz için üzerinde fazla durmak istemiyoruz. Bununla beraber bilgi almak üzere Tevrat'ın, *Tekvin* bölümünde verilen bir âyetlerini buraya aynen alıyoruz. Böylece, okuyucu, Peygamber olan bir baba ile kızlarının durumunu anlamış olur.

“Ve Lût Tsoar'dan çıkıp dağda oturdu, ve iki kızı onunla beraberdi. Çünkü Tsoar'da oturmaktan korktu. Ve o ve iki kızı bir mağarada oturdular. Ve büyük kızı küçüğüne dedi: Babamız kocamıştır ve bütün dünyanın yoluna göre yanımıza girmek için memlekette erkek yoktur. Gel babamıza şarap içirelim, ve babamızdan zürriyeti yaşatmak için onunla yatarız. Ve o gecede babalarına şarap içirdiler ve büyük kız girip babası ile yattı. Ve onun yatmasını ve kalkmasını bilmedi. Ve vaki oldu ki, ertesi gün büyük kız küçüğüne dedi: İşte dün gece babamla yattım, bu gece de ona şarap içirelim ve babamızdan zürriyet yaşatmak için gir onunla yat. Ve o gece de dahi babalarına şarap içirdiler. Ve küçük kız kalkıp onunla yattı, ve onun yatmasını ve kalkmasını bilmedi. Lût'un iki kızı böylece babalarından gebe kaldılar ve büyük kız bir oğul doğurdu ve onun adını Moab çağırdı. O, bugüne kadar Moablıların atasıdır. Ve küçük kız o da bir oğul doğurdu. Ve onun adını Ben-ammi çağırdı. O, bugüne kadar Ammon oğullarının atasıdır.” (19, 30-38).

Kutsa Kitabında, bir Peygambere yapılan bu ve benzeri iftira metinlerini okuyan bir Mûsevî ailenin düşüncesi, nasıl ve ne yönde gelişir bilinmez.

HIRİSTİYANLIKTA KADIN

Hıristiyanlık anlayışına göre de kadın, Âdem'e yasak meyveyi yediren ve aslı suç denilen günahı işleyen bir yara-

tıktır. O, günahın anası, fesat ve fitnenin kaynağıdır. O büyük günah sebebiyle, Allah'ın hükmü hala kadınlar cinsinin üzerindedir. Suç da hâla ortadadır. O, kaçınılması imkânsız bir kötülük kaynağıdır. İsa'nın doğumundan beş asır sonra yapılan Makun toplantısında, *"Kadınlar, Mesih'in annesi Maryem hariç (çünkü o da yarı ilâhe durumundadır) Cehennem azabından kurtulucu değildir"* şeklinde bir karar alınmıştı.

Sadece erkek için yaratıldığı belirtilen kadın, Rabbe bağlı olduğu gibi kocasına bağlı olacaktır. Çünkü Mesih, nasıl Kilise topluluğunun başı ise erkek de kadının başıdır²³.

Kadın, pis ve çirkin bir şey olarak kabul edilince evlenme de hoş karşılanmaz oldu. Evlenen kişi artık Allah'ı ve onun melekûtunu düşünemez, sadece karısını düşünür. Bu ise insanı (erkeği) melekuttan uzaklaştırır. Temiz ve iyi olan kişi evlenmez. Kadınlardan daima uzak durur. Nitekim kutsal kitapları bu konuda şöyle der.

*"Fakat kaygısız olmanızı istiyorum. Evlenmemiş adam nasıl Rabbi hoşnud etsin diye Rabbin şeyleri için kaygı çeker. Fakat evlenmiş olan adam, nasıl karısını hoşnut etsin diye dünya şeyleri için kaygı çeker. Ve bölünür. Evlenmemiş olan kadın ve kız hem bedence hem ruhça mukaddes olsun diye Rabbin şeyleri için kaygı çeker. Fakat evlenmiş olan kadın, nasıl kocasını hoşnud etsin diye dünya şeyleri için kaygı çeker. Ve bunu üzerinize kement atmak için değil, fakat yakışan halde olasınız ve zihninizin dağılmayarak Rabbe mülazemet edesiniz diye sizin kendi menfaatiniz için söylüyorum"*²⁴. En iyi hareketin bekâr olarak kalma olduğu fikrinin kabul edildiği bir dinde, çocuklardan da pek fazla bahsedilmeyecektir. Katolik Kilisesinin akşam duasında hala okunmakta olan şu sözler bulunmaktadır: *"Ecce enim, in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea"*

²³ Efesoslulara, 5, 22-25.

²⁴ Korintoslulara, 7, 32-38.

(*Günahla düşmüşüm annemin karnına, günah işlemiş annem bana gebe kalırken*). Karı koca bu pişmanlık sözlerini duyup da duaya katıldıktan sonra, evlilik yatağına dönüp bile bile yeniden günah işleyebilirler mi?²⁵ Çocuğun, annenin karnına bir günah eseri olarak düştüğünü ifade eden yukarıdaki satırlar, normal erkek kadın ilişkilerini büyük ölçüde etkilemiştir. Keza "*Korintoslulara I*" deki şu ifadeler de bu etkinin sahasını daha fazla genişletmiştir. "Ey kardeşler, bunu da beyan ediyorum, vakit kısaltılmıştır. Bundan böyle karıları olanlar karıları yok gibi olsunlar"²⁶. Bu sözler, Hristiyan toplumlarda zamanla büyük karışıklığa sebep oldu. Artık rahipler evlenemiyor, evli olanlarsa karılarını bir kenara itiyorlardı. Hatta bazı keşişler, evli rahipleri cezalandırıyorlardı. Evli rahipler, kadın cinsine yenilmiş şehvet düşkünleri olarak teşhir ediliyorlardı. Bunlara acımamak gerekiyordu. Bununla birlikte Roma, rahipleri kiliseden kovmadan akla davet edebileceğini hala ummaktaydı. 1018 yılında Papa Benedict VII. kilise üyelerinin çocuklarını, devamlı köleleri olması için bir kanun çıkardı. Çocuklardan sonra kadınlar da buna dahil edildi. Büyük karışıklıklardan sonra kiliseyi bir düzene koyan Papa Leox IX (1048-1054), bir adım daha atarak bundan böyle rahiplerin cinsel perhize girmelerini emretti. Buna boyun eğmemek sadece bir suç değil, aynı zamanda zındıklık olarak da kabul ediliyordu. Bu, çok ciddi bir durumun doğmasına sebep oluyordu. Çünkü zındıklık isnadının sonuçları, çok kötü oluyordu. Böyle birisi ile bizzat kilisenin uğraşması da gerekmiyordu. Zira keşişler tarafından kışkırtılan halk, karılarından ayrılmak istemeyen bu rahiplere saldırmaya başlıyordu²⁷. Bu konuda söylenmesi gereken daha birçok söz ve Hristiyanlık tarihinden bahseden kaynaklarda birçok bilgi olmasına rağmen biz mevzuyu

²⁵ Richard Lewinshon, *Cinsî Âdetler Tarihi*, trc. Ender Gürol, İstanbul 1966, s. 109.

²⁶ I. Korintoslulara, 7, 29.

²⁷ Lewinshon, *Çocuklar ve Kilise*, Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

daha fazla uzatmak istemediğimizden bu kadarla yetinmek istedik. Bununla beraber, bir konuya daha temas etmek zoruunda olduğumuzu da belirtmek isteriz ki bu da boşanma mevzuudur.

Hıristiyan dünyasında, boşanmaya son zamanlara kadar müsaade edilmiyordu. Bu sebeple aile hayatı tamamen değer kaybetti. Çünkü aile içinde, ister kadın, isterse erkek tarafından boşanma arzusu meydana gelsin bunlara itibar edilmezdi. Böyle bir çift, hayatta Cehennem azabı yaşasa bile yine boşanamazdı. Boşanıp da tekrar evlenen zina yapmış olurdu. Bunun için boşanmaya yanaşılmazdı. Evlenecek olanlar, ileride anlaşılmadıkları takdirde birbirlerinden ayrılmalılarının mümkün olmadığını bildikleri için evlenmeye yanaşmaları da pek kolay olmuyordu. Halbuki tabii bir ihtiyaç olan cinsî arzusunun tatmin olması gerekir. Genel olarak bu ihtiyaç, normal yollarla giderilmezse, başka yollarla temin edilmeye çalışılır. Böyle bir durum ise kadının değerini daha da düşürür. Zira evlenmekten kaçınan ve cinsî arzusunu tatmin etmek isteyen bir erkek, herhangi bir kadınla bu arzusunu yerine getirecektir. Bu da kadını anne olma şeref ve şansından uzaklaştırmış olur.

Eşlerden birinin ölümü üzerine diğeri her ne kadar ikinci bir evlilik yapabilirse de bu, son derece ayıp telakki ediliyordu. Zira bu, bir çeşit şehvetperestlik olarak görülüyordu. Bu sebeple Hıristiyan kilisesi, bu tip evlilikleri “medenî zina” tabiri ile tavsif ediyordu²⁸.

Buna karşılık İslâm, kocası ölen bir kadını her bakımdan koruma altına almış, onun haklarına gelebilecek her tecavüzü önlemiştir. Kocası ölen kadın, istediği kimse ile normal ve meşru bir izdivac yapabilir. Şu kadar var ki kocası ölen bir kadın, dört ay on gün beklemeden (iddet) başka birisiyle evlenemez. Bu süre, her şeyden önce kadının hamile olup

²⁸ Mevdudî, *Hicâb*, trc. Ali Genceli, İstanbul 1972, s. 34.

olmadığının kesin olarak anlaşılması içindir. Bu bekleme müddeti cenînin tam teşekkül ettiği ve hayat belirtilerinin ortaya çıkıp gebeliğin mevcut olduğuna hükmedilmesi içindir. Bu da neslin korunması ve çocuğun kime ait olduğunun bilinmesi içindir. Bekleme süresi ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'in el-bakara suresi 234. âyetinde şöyle denilmektedir.

"Sizden vefat edenlerin zevceleri kendi kendilerine dört ay on gün beklesinler. Âdetlerini tamamladıklarında, onların kendi haklarında meşru bir şekilde işledikleri şeyden size günah yoktur. Allah, işlediğiniz şeylerden haberdardır."

İslâm'dan önceki "Cahiliyye dönemi"nde de kocası ölen bir kadın çok zor durumlarla karşı karşıya bulunuyordu. O, bir sene âdeta bir hapishane hayatı yaşıyordu. Devamlı ve bitmeyen bir yasta idi. Bu müddet esnasında evinden çıkmadığı gibi temizlik dahil her çeşit kadın tuvaleti (süsleme) ona yasaktı. Ancak İslâm, Cahiliye Dönemi'nin insanlık dışı bütün âdetlerine son verdi. Kadının kocası için olan iddet ve mâtem hayatını dört ay on güne indirdi. Buna karşılık giyinmesi, evinin dışında gezinmesi ve hatta normal şekilde süslenmesine müsaade etti.

Hiz. Peygamberin bir hadisinde bu mevzua temasla şöyle denir:

"Ümmü Seleme (R.anha)'den; rivayete göre kocası ölen bir kadının yakınları, onun gözlerinin ağrımamasından endişe ederek Resûlullah'a gelip kadının gözlerine sürme çekmesine izin istediler. Fakat Hiz. Peygamber, izin vermeyerek şöyle buyurdu "O kadın iddet içinde sürme çekemez. Hem ey kadınlar (Cahiliye zamanında) sizden biriniz (in kocası öldüğü zaman) en kötü elbisesi içinde ve evinin en fena bir tarafında bir sene beklerdi. Bir sene tamam olup da yanından bir köpek geçip gittiği sırada kadın yerden bir deve tezeği (alıp kendi omuzundan arkaya) atardı. Sonuç olarak bu ka-

dın kocasının vefatından itibaren dört ay on gün geçmedikçe gözlerine sürme çekemez.”²⁹

Müslim’deki bir hadiste de (Talak, 9) şöyle denilmektedir: Eyyub, Hafsa’dan o da Ümmü Atiyye’den şöyle dediğini rivâyet eder:

“Biz, ölüye üç günden fazla yas tutmaktan nehy olunuyorduk. Yalnız koca için dört ay on gün müstesna idi. O esnada sürme çekilmez, koku sürülmez, boyalı elbise giyilmezdi. Ama herhangi birimiz hayızdan yıkandıktan sonra temizliği müddetine “kust” (bedevîlerin kullandığı bir çeşit buhur) ve “ezfar” (Siyah buhurun bir çeşidi) dan bir parçacık kullanmasına ruhsat verilmişti.”

Görüldüğü gibi İslâm dini, hayat arkadaşı (kocas) ölen bir kadının giyinmesi ve süslenmesini sâdelik ve ciddiyetle sınırlamış oluyor. Bu sınırlama ise dört ay on gün içindir. Böylece kadının eşine, çok acı olan ölüm musibetine karşı bu şekilde üzüntüsünü belirtip açığa çıkarmasını makul karşılamıştır. Bunun dışında kalan diğer bütün âdet ve gelenekleri yasaklamıştır. Binaenaleyh İslâm aile hukukuna göre iddetini bekleyen kadın, istediği kimse ile şerefli bir evlilik yapabilir. Hz. Peygamberin aile hayatı bu konuda bizim için en büyük rehber ve örnektir.

İslâm dini, kocası ölen kadını, (Hinduizmde olduğu gibi) kocası ile birlikte diri diri yakmadığı gibi, onu toplumdan uzaklaştırıp yalnızlığa da terk etmez.

Kadın konusundaki Hıristiyanlık görüş ve anlayışı yukarıda temas edilen görüşlerle bitmemektedir. Hıristiyanlar tarafından ortaya atılan bütün görüşler, Hıristiyanlar tarafından göklerin melekûtuna girmek için ileri sürülüyordu. Halbuki göklerin melekûtuna giren Hıristiyanların durumu da tam anlamıyla garanti altına alınmış değildi. Yeryüzündeki bunca eziyet ve zorluklara göğüs germenin mükâfatı,

²⁹ Buharî, Talak, 46.

tesadüfe bağlanmıştı. Hele kadınların durumu daha da berterdir. Zira insana en büyük kötülüğü o yapmıştır. İncil'in Matta kısmında şu ifadeler yer almaktadır:

“O zaman göklerin melekûtu, kandillerini alıp güveyi karşılamaya çıkan on kıza benzeyecektir. Onlardan beşi akılsız, beşi akıllı idi. Çünkü akılsızlar kandilleri aldıkları zaman yanlarına yağ almadılar. Akıllılar ise kandilleri ile beraber kaplarında yağ aldılar. Fakat güvey gecikince hepsine uyku bastı ve uyudular. Ve gece yarısı bir çığlık oldu. İşte güvey, karşılamaya çıkın. O zaman kızların hepsi kalkıp kandillerini tazelediler. Ve akılsızlar akıllılara dediler: bize yağınızdan verin, çünkü kandillerimiz sönüyor. Akıllılar cevap verip dediler: Belki bize ve size yetmez, daha iyisi satıcılara gidin, kendiniz için satın alın. Ve onlar satın almaya gittikleri zaman, güvey geldi, hazırlıklı kızlar onunla beraber düğüne girdiler ve kapı kapandı. Öbür kızlar da sonradan gelip: Ya Rab! Ya Rab! Bize aç dediler. Fakat o, cevap verip dedi: Doğrusu size derim, sizi tanımıyorum”³⁰. Bundan anlaşıldığına göre İsa'dan bu yana yaşamış olan bütün Hristiyanların yarısı, Allah'ın melekûtuna kabul edilmiyor. Onlar, şeytan tarafından tuzaklara düşürülüp felâketlere maruz kalıyorlar. Allah'ın melekûtuna kabul edilmeyen bu akılsız kızlar, herhalde tanrının kendi suretinde yarattığı erkekler olmasa gerekir.

Günümüzde, bilhassa Batı ülkelerinde kadına geniş hak ve özgürlüklerin verildiği sanılmaktadır. Halbuki kadına verilen bu haklar, erkeğin çıkarları ile doğru orantılıdır. Batılı erkeğin kadına karşı olan tavrı, kılık değiştirmiş bir ortaçağ davranışdır. Ortaçağla şimdikininki farkı sadece gelişen dünya şartları gereği bir metod değişikliğinden ibârettir. Yoksa gerçek anlamıyla kadın haklarını korumak gibi bir gaye ile değildir. Bu bakımdan batı dünyasında kadın bir reklam aracı haline getirilmiştir. Materyalist bir felsefe anla-

³⁰ İncil, Matta, 25, 1-12. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

yışına sahip olan Hıristiyan Batı, günümüzde artık kadını satamıyor ve onu bir mal gibi kullanamıyorsa da modaaya uygun bir şekilde değışen elbise gibi, biraz daha süslü ve şatafatlı göstermek suretiyle ona istediğini kabul ettirebiliyor. Nitekim sanayileşme döneminde de fabrikatörler, kadından iki şekilde istifade ediyorlardı. Bunlar:

1. *Bedenen erkeğe göre daha zayıf ve güçsüz olan kadını erkek gibi çalıştırmak.*
2. *Buna rağmen ücrette ona, erkeğin aldığı ücretin daha altında bir ücret ödemek.*

Batı, sadece bununla da yetinmedi. Onun maddî güzelliğinden istifade yollarını da araştırıp buldu. Böylece onu, doyma bilmeyen madde esiri ruhuna alet etmeye başladı. Hiç bir ilgisi olmadığı halde, bir sanayi mamûlünün yanına bir kadın resmi koyup reklamcılığa başladı. Bu arada erkeğin kadına karşı olan zaafını da istismar etti. Böylece hem kadını iffetten uzaklaştırdı, hem de malını sattı. Halkın mala olan ihtiyacı ile erkeğin kadına olan zaafını birleştirdi.

Günümüzde, çok serbest bir hayat yaşayan Avrupalı kadın, bu hakları elde edebilmek için epey ter dökmek zorunda kalmıştı. Bu arada ekonomik bağımsızlığını kazanabilmek için de kendinden birçok fedakârlıklarda bulunmuştur. Öyle görünüyor ki bu fedakârlık, hâla devam etmektedir.

İSLÂM'DA KADIN

Eski din ve sistemlerdeki durumuna kısaca temas ettiğimiz kadın, İslâm'a göre tertemiz ve sevilen bir evlat, saygı duyulan bir eş, sevilen bir anne ve hatta Cennet'e girme vasıtası olan bir insandır. Yaratılış itibarı ile erkekle eşit ve aynı haklara sahip olan kadın, hem yetki, hem de sorumluluk sahibidir.

İslâm, kadına sadece iktisadî bakımdan değil, her mevzuda haklar tanımış ve onu erkekle eşit seviyeye getirmiştir.

Çünkü her iki cinsin de yaratılış gayesi aynıdır. Evlilikte de her iki tarafın açık rızaları şart kılınmıştır.

İslam'ın, kadınla ilgili görüş ve anlayışına daha önce bazı mukayeseler sebebiyle yer yer temas edildi. Bununla beraber İslam'ın kadınlarla ilgili olan ve günümüz insanının da bilgi eksikliğinden doğan bazı yanlış anlamalarına burada temas etmek istiyoruz. Bunlar: Miras ve çok evlilik gibi konulardır. Akademik bir izah gerektiren bu konuları, fazla teferruata girmeden ve herkesin anlayabileceği bir sadelikle anlatmaya çalışacağız. Böylece farklı kültür seviyelerinde okuyucuların bütün oyuncuların anlayıp kavrayabileceği bir şekilde takdim edeceğiz.

Miras: Bu konu, üzerinde fazla düşünülmeden ve derinlemesine bir araştırma yapılmadan sathî bir anlayışla, İslâm'ın kadın haklarını, erkeklerin lehine kısıtına bir delil olarak gösterilmektedir. Gerçekte, ilmî metodla bir araştırma yapılsa ve her şey kendi sistemi içinde değerlendirilmeye tabi tutulsa, durumun böyle olmadığı görülür. Kur'an-ı Kerim'de *"Allah size (miras konusunda) evlatlarınız hakkında erkek için, iki kadının payı miktarı ile vasiyet eder"* ³¹ denilmektedir.

Bu âyetin ifade ettiği mânaya göre erkekler kadınlardan bir hisse daha fazla alacaklardır. Gerçekten, meseleyi sadece bu noktada bırakıp diğer konuları düşünmeden ve İslâm'ın kendi sistemi içinde bir bütün olduğunu göz önünde bulundurmadan hüküm vermek, insanı yanlış bir istikamete sevkeder. Bu da yanlış bir değerlendirme yapmaya sebep olur. Onun için biz konuyu biraz daha açmak istiyoruz. Böylece İslâm'ın prensiplerinin, kendi içinde ne kadar tutarlı olduğunu ve uygulamada herhangi bir haksızlığa imkân vermediğini görmüş olacağız. Problemi basit bir örnekle daha anlaşılır bir hâle getirmek mümkündür.

Ölen bir kimsenin, iki çocuğunun bulunduğunu, bunlardan birinin erkek, diğerinin de kız olduğunu düşünelim. Bu

³¹ Kur'an, en-Nisa, 11. Surah PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

çocuklardan ikisi de evlilik çağına gelmiş ve evlenmek istiyorlar. Babalarından kalan miras ise İslâm hukuku prensiplerine göre aralarında taksim edilecektir. Yani erkeğe iki, kıza bir hisse verilecektir. Erkek, evleneceği kıza “mehir” adı altında bir miktar para veya mal vermek zorundadır. Zira mehirsiz nikâh akdi gerçekleşmez³². Mehri alan müstakbel eş (kız), onu kendi hesabına göre istediği şekilde kullanma yetkisine sahiptir. Kocasına buna hiç bir şekilde müdahalede bulunamaz. Demek oluyor ki, babası ölen ve evlenen erkek, mirastan aldığı hissenin bir kısmını nikah anında evlendiği kıza vermek zorundadır. Bundan başka, kişinin karısı çok zengin bile olsa, İslâm hukukuna göre her ne şekilde olursa olsun erkek karısının ve çocuklarının nafakalarını temin etmekle yükümlüdür. Zengin olan karısı şahsî malını başka bir yerde ve istediği şekilde kullanabilir. Kocasının buna en ufak bir müdahalede bulunma yetkisi yoktur. Bu bilgiler ışığı altında babaları ölen iki kardeşin durumunu değerlendirebiliriz. Görüldüğü gibi erkek, bütün mal varlığını müstakbel eşi ve geçimi için harcamak zorunda iken kız, hissesine düşen malı hiç bir şekilde kullanmak zorunda değildir. Zira kız çocuğu evlendiği zaman, kendi malından harcama yapmak şöyle dursun, üstelik müstakbel eşinden “mehir” adı altında bir miktar para veya mal alacaktır. Ev ve

* İslâm aile hukukuna göre mehir, erkek tarafından kendisi ile evlenilen kadına yapılması gereken mâlî bir ödemedir. Bu, kadının hakkıdır. Ödenecek meblağın miktarı, zaman, sosyal ve fizikî şartlara göre değişik olabilir. Bu meblağ karşılığında kadın herhangi bir cihaz (çeyiz) hazırlamak zorunda da değildir. Zira mehir, evliliğin tabîî bir neticesidir. Kadın, bu hakkından feragat etmediği veya bağışlamadığı takdirde kocası, er veya geç bunu ödemek zorundadır. Bu mal, kendisi ile evlenilen kadının hakkıdır ve onun tasarrufundadır.

³² Kur'an, en-Nisa 4. âyet "Zevcelere nikâh bedellerini müşkilatsız veriniz. Eğer onlar, nikâh bedelinden (mehir) bir kısmını kendiliklerinden size verirlerse onu afiyetle yeyiniz."

çocukların masraflarına iştirak etmek, anne için düşünülmez. Erkek, fakir de olsa karısı ve çocuklarının nafaka, mesken ve örfe göre giyim ile eğitimlerinden sorumludur. İşte bu anlayış içindir ki İslâm, erkeğe, kadına verdiği payın iki mislini verir.

Müslümanlığın doğuşu sıralarında kadın, yeryüzündeki bütün millet ve kavimler nazarında hakir görülüyordu. Hiç bir konuda erkekle kadın arasında bir eşitlik yoktu. Çünkü kadın, bedenen yani maddî güç olarak erkek kadar kuvvetli değildi. Harplerde gücünden istifade edilemiyordu. Aksine esir düştüğü zaman kabilesi ve milleti için bir yüz karası olarak görülüyordu. Ekonomik hayatta da erkekle boy ölçüşemiyordu. Ne toprak işlerinde, ne de avcılıkta ondan yeterince istifade edilebiliyordu. İşte bütün bu sebepler, kadının sosyal hayattaki mevkiini bir türlü yükseltmiyordu. Fakat İslâm gelip, bütün insanların temel hak ve sorumluluklarda eşit olduğunu ortaya koyunca, yavaş yavaş bütün milletlerde kadınlığa karşı olan anlayış değişti. Böylece aşağı derecede bulunan kadın yükselmeye, erkekse o azametli mevkiinden inmeye başladı. Netice olarak iki cins eşitlik ve adalet sahasında buluştu. Her iki tarafın da hakları koruma altına alındı.

Kadının, Cahiliye dönemindeki durumunu daha iyi kavrayabilmek ve İslâm'ın ona takdim ettiği şerefli mevkii daha iyi anlayabilmek için, Hz. Aişe (R.anha) den rivayet edilen bir hadise bakmamız gerekiyor. Buna göre Cahiliye dönemi kadını için dört çeşit nikâh bulunmakta idi, İslâm, sadece normal olanını kabul edip geri kalanlarını yasakladı. Bu nikah şekilleri, düşünen insanlar için gerçekten bir utanç vesilesidir. Biz, sözü daha fazla uzatmadan doğrudan hadisin Türkçe'sini vermekle yetinmek istiyoruz.

İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve b. Zübeyr haber verdi. Ona da Peygamberin zevcesi Aişe (R.anha) şöyle haber vermiştir: Câhiliye zamanında dört çeşit nikah vardı.

1. Bugün, insanların yapmakta oldukları nikahtır. Erkek, bir erkekten, velayetindeki bir kadını veya kızı belli bir mehir ile ister, sonra da onu nikahlar.

2. Erkek, kendi karısı hayızdan temizlendiği zaman karısına şeriflerden (asil) filana git, ondan seninle cinsî münasebette bulunmasını iste der. Kadının, kendisiyle cinsî münasebette bulunulması istenen erkekten gebe kaldığı anlaşılınca kadar kocası ona yaklaşmaz. Ondan ayrı durur. Kadının hamile olduğu anlaşılınca kocası isterse o hamile kadınla cinsî temasta bulunur. Kocasının bu şekildeki davranışı, çocuğun asaletine olan rağbetinden dolayıdır. Bu nikaha "*Nikâhu'l-İstibda*" (Başkasından cinsî münasebet isteme nikahı) denir.

3. On kişiden az bir topluluk bir araya gelir ve tamamı bir kadının yanına girerler. Her biri ayrı ayrı kadınla münasebette bulunur. Sonuçta kadın hamile kalıp doğurur. Doğumdan birkaç gün sonra kadın, o erkeklere haber gönderir. Erkeklerden hiç biri gelmemelik edemez. Nihayet hepsi kadının yanında toplanır. Kadın onlara hitaben:

İşinizden (cinsî münasebet) meydana gelip doğurduğum çocuğu tanıdınız. Ey filan bu çocuk senindir, der. Böylece onlardan arzu ettiği ismini söyler. Bundan sonra kadının çocuğu, o adamın nesebine katılır. İsmi söylediği erkek çocuğu almamazlık edemez.

4. Birçok erkek toplanıp bir kadının yanına gelir. Bu kadınlar bir takım fahişelerdir ki, bunlar kendi kapıları üzerine işaret olsun diye birer bayrak dikerlerdi. Artık kim isterse bu bayraklı kadınların yanına girer. Bu kadınlardan biri gebe kalıp çocuğunu doğurduğu zaman, kendisiyle münasebette bulunan bütün erkekler toplanırlar. Bunlar, kendileri için birkaç kaif (iz sürücü, işaret ve belirtilerden çocuğun kime ait olduğunu söyleyen kimseler) tutarlar. Sonra bunlar, o kadının çocuğunu, karar verdikleri kimsenin nesebine katarlar. Böylece çocuk, onun soyuna katılmış olur. Artık o

şahsın oğlu diye çağrılır. O şahıs, bunu kabul etmek zorundadır...

Nihayet Hz. Muhammed peygamber olarak gönderilence, insanların bugünkü nikahı müstesna olmak üzere bu Cahiliye nikahlarının tamamını ortadan kaldırdı.

Buharî, Nikâh, 36'da verilen bu bilgiye bakıldığı zaman, kadınların hangi durumlarla karşı karşıya bulunduklarını anlamak zor olmamaktadır. İşte İslâm, böyle bir anlayıştan kadını alarak onu gerçek yerine oturtmuş olmakla en büyük inkılâbı yapmış olmaktadır.

İslâm, kadını evinin hanımı yaparak yaratılış gayesi olan "anne"lik vasfına uygun bir şerefle taçlandırmıştır. Fizikî yaratılış dışında onu erkeğin ortağı yapar. Bu bakımdan hükümlerini koyarken cinslerin yaratılış ve bünyelerini gözden ırak bulundurmaz. Babası, kocası ve yakın akrabası bulunmayan bir kadın, tek başına cemiyetin ortasına atılmaz. Zira böyle bir kadının bütün ihtiyaçları, devlet tarafından karşılanmaktadır. Bundan başka, İslâm âleminde ve bilhassa Osmanlılar döneminde faaliyet gösteren vakıflar, kimsesi olmayan herkese bakmak ve onların ihtiyaçlarını temin etmek için tesis edilmişlerdir. Vakıflarımızın bu konudaki hizmetleri sayılmayacak kadar çoktur. Bu konuda, bizzat kadınlar tarafından kurulan pek çok vakıf bulunmaktadır. Bu vakıflar, kadınlarımızın da ne kadar zengin olduklarını ve topluma nasıl hizmet ettiklerini göstermektedir³³.

Çok Evlilik (Teaddüdü Zevcât): Bilindiği gibi İslâm, hiç bir problemi başıboş bırakmamıştır. O, insan yaratılışına uygun olan prensipleri seçip zaman, mekân ve şartlara göre insanlara takdim etmiştir. Binaenaleyh o, bazı dağınık düşünce ve fikirlerin toplamından meydana gelmiş bir nizam

³³ Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Ziya Kazıcı, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kadınların Kurduğu Bazı Vakıflar" *Milli Kültür Dergisi* (1998), 78, 58-60; Ayrıca bk. Kazıcı, *İslâmî ve Sosyal Açından Vakıflar*, İstanbul 1985, s. 79-86.
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

değildir. O, baştan sona sistemli, tutarlı ve intizamlı bir binaya verilen isimdir. Bu bakımdan İslâm, insanî bir sistemdir. O, pratik ve müsbet bir nizamdır. İnsanın fıtrat (yaratılış), yapı ve gerçeklerine uygun bir sistemdir. O, farklı zaman ve mekânlarda, çeşitli durumlarda insanın daima değişme halindeki hayat gerçeklerine uygun bir dindir. O, bir bütündür. Bunun için araştırılması gereken İslâmî bir kavram, bu bütünlük içinde düşünülüp değerlendirilmelidir. İşte biz de çok evlilik problemini bu açıdan çeşitli yönleri ile ele alıp inceleyeceğiz. Bu arada Hz. Peygamberin çok evlilik sebeplerine de temas edeceğiz.

İslâm, kendisinden önceki din ve sistemlerin birçoğunda, erkeklerin istedikleri kadar kadınla evlenmelerine bigâne kalamazdı. O, on kadar kadını nikahı altında tutabilen müşrik Arapların bu uygulamasına lakayt kalamazdı. Adalet ölçüsü içerisinde her iki cinsin problemlerini yaratılışlarına uygun bir şekilde çözmek gerekiyordu. Bunun için Kur'an "Yetim kızlar hakkında adaleti sağlayamamaktan korkarsanız uygun gördüğünüz diğer kadınlardan iki, üç ve dörder olmak üzere nikâh ediniz. Bunlar arasında adaleti sağlayamayacak olursanız o zaman bir kadın veyahut sahip olduğunuz câriye ile iktifa ediniz. Bu şekilde adaletten sapmamağa daha yakın olursunuz"³⁴ der. İslâm'ın iç nizamını, söylemini ve gerçek yönünü bilmeyen birçok kimse, bu âyete bakarak İslâm'ın birden fazla kadınla evlenmeyi emrettiğini zanneder. Halbuki bu bir emir değil, belli şartlara bağlanmış bir izin ve ruhsattır. Bu izin, çok önemli olan ve hemen hemen yerine getirilmesi mümkün olmayan "adalet prensibi"ne yani her bakımdan eşler arasında eşitlik ve dengeyi sağlamaya bağlanmıştır. Bu sebeple olacak ki, İslâm dünyasında birçok erkek tek kadınla evlidir. Adaletin uygulanmasının zorluğu başka bir âyette şöyle belirtilir: "Ne kadar gayret ederseniz edin, kadınlar arasında adalete güç yetiremezsiniz. Binaenaleyh, birine büsbütün meyledip diğ-

³⁴ Kur'an, en-Nisa, 3.

*rini (ne dul ne de kocalı bir durumda) askıya alınmış gibi bırakmayınız. Eğer nefsinizi ıslâh eder, Allah'tan korkup haksızlıktan sakınırsanız, hiç şüphe yok ki Allah, çok bağışlayıcı ve çok esirgeyicidir.*³⁵

Burada bir noktaya daha temas etmemiz gerekmektedir ki o da, erkek ve kadının evlenme anında aralarında bir şart koşmalarıdır. Buna göre kadın, evlilikten önce müstakbel kocasının, başka kadınlarla evlenmemesini isteyebilir. Böyle bir durumda koca başka kadınlarla evlenemez. Evlendiği takdirde kadın boşanma hususunda mahkemeye başvurabilir. Böylece kadın, kendi hakkını korumuş olmaktadır. Şayet koca buna rağmen, ikinci bir kadınla evlenirse hakim ilk hanımı boşayabilir.

Gerçekten, İslâm'da kadın, evlilikle birleşmeye rıza göstermek hususunda erkekle eşit hürriyet ve ferdî rey serbestliğine sahiptir. Şu halde çok evlilik hayatına rıza gösterip göstermemesi tamamen kendi elindedir. Hz. Muhammed (sas) evliliği, karşılıklı rızaya dayanan basit bir mukavele haline getirmiştir. Bu antlaşmada her türlü şartın ileri sürülmesi mümkündür. Bir kadın, esasen evli olan bir erkekle evlenmeyi reddedebildiği gibi, nişanlısından evlilikleri boyunca tek kadınla (yani kendisi ile) evli kalmasını, boşanma hakkının bizzat kendisine veya bir hakeme verilmesini isteyebilir. Veya tamamen başka şartlar da ileri sürebilir. Bu hak ve şartlardan hiç birini istemeyebilir de. Görülüyor ki Müslüman kadını, tek evlilikten başka hakkı olmayan Batılı hemcinsinden daha geniş haklara sahiptir. Unutmamalıdır ki, ferdî yaratılışlar farklıdır. İslâmiyet, vasat insana göre kanunlar koymuş ve realist bir elastikiyet temin etmiştir³⁶.

Bilindiği gibi İslâm, bazı zaruretler sonucu ve şartlarına riayet edilmesi kaydıyla birden fazla kadınla evlenmeye (poligami) müsaade etmiştir. Bununla beraber kaynaklar İslâm

³⁵ Kur'an, en-Nisa, 129.

³⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 12. <https://rantey.org>

hukukuna göre yönetilen ve günümüzden pek uzak olmayan Osmanlı toplumunda poligaminin çok az sayıda uygulandığını göstermektedirler. Nitekim XVII. yüzyıl İstanbul'una ait 20 sicil üzerinde yapılan bir araştırmaya göre 2670 kişiden 1728'inin vefatları esnasında evli oldukları tespit edilmiştir. Bunlardan 486'sı kadın, 1242'si de erkektir. Erkekler içerisinde 1147 kişinin birer, 84 kişinin ikişer, 7 kişinin üçer, 4 kişinin de dörder eşi bulunmaktadır. Bu toplam içinde 1147 kişinin (%92.35) birer eş sahibi olması, tek evliliğin hakim bir durumda olduğunu gösterir³⁷. Ömer Lütfi Barkan'ın, benzer kaynaklar üzerinde yaptığı incelemelerde de benzer sonuçlara ulaşılmış olması, Osmanlı toplumunda çok eşliliğe fazla itibar edilmediğini göstermektedir. Ona göre 1516 erkekten 1407 (%92.8)'sinin tek kadınla evli olduğu tespit edilmiştir. Aynı incelemede 103 erkeğin ikişer, 6'sının da üçer kadınla evli oldukları görülmektedir³⁸.

Belli başlı Osmanlı vilayetlerindeki evlilikle ilgili elimizde pek fazla istatistikî bilgi olmadığı için ülkenin genelinde durumun nasıl olduğunu söylemek pek mümkün olmamaktadır. Bununla beraber, Bursa ile ilgili araştırmalar, burada da durumun pek farklı olmadığını göstermektedir. Mahkeme sicillerine (Şer'iyye sicili) istinaden yapılan bir araştırmaya göre XVI. yüzyıl Bursa'sında poligami oranları şöyledir: 939 evli erkekten 22 kişi (%2) ikişer kadınla, 2 kişi (%0.2) üçer kadınla evlidir. Dört kadınla birden evli kimse bulunmamaktadır³⁹. Daha çok toplumun üst kesimlerine yönelik ve

³⁷ Said Öztürk, "Osmanlı Toplumunda Çok Evliliğin Yeri", *Osmanlı*, Ankara 1999, V, 409.

³⁸ Ömer Lütfi Barkan, "Edirne Askerî Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)" TTK, *Belgeler Serisi*, III / 5-6, 13; ayrıca bk. Öztürk agm, V, 409.

³⁹ Harkort K. Liebe, *Beiträge Zur Sozialen und Wirtschaftlichen Lage Bursas am Anfang des 16. Jahrhunderts*, (Y.D.T.), Hamburg 1970, s. 303'ten naklen bk. Abdurrahman Kurt, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876)*, Bursa 1998, s. 86.

bir mânâda evli, dul, bekâr, erkek ve kadın gibi istatistikleri veren tereke defterleri üzerinde yapılan diğer bir araştırmaya göre XVII. yüzyılın ortalarına doğru 1092 evli erkekten 49'unun ikişer (%4.4), 2'sinin üçer (%0.1) karısı bulunmaktadır⁴⁰. Elimizde bulunan benzer birkaç istatistikî bilgiye bakıldığı zaman durumun hemen hemen aynı olduğu görülür.

İslâm'ın, şartlarına riayet edildiği takdirde izin verip müsaade ettiği poligaminin, Osmanlı toplumunda fazla revaç bulmamasının önemli sebeplerinden biri de yine Kur'an-ı Kerim'in, eşler arasında adalet sağlanamayacaksa tek kadınla yetinilmesini istemesi⁴¹ ve Hz. Peygamberin: "Bir erkeğin nikahında iki kadın bulunur da aralarında adalet gözetmezse Kıyamet gününde bir tarafı felçli olarak diriltilir"⁴² şeklindeki hadisi ile, İslâm'ın, eşlerine iyi muamele etmesi, geçimini iyi bir şekilde sağlaması gibi konularda kocaya yüklediği mükellefiyetlerin, birden fazla kadınla yapılan evliliklerin sayısını azalttığı söylenebilir. Gerçekten, günümüzde pek yaygın olan kanaatin tersine Osmanlı toplumunda birden fazla kadınla evlenme pek yaygın değildi. Nitekim bu konuda seyyahları da şahid olarak gösteren bir araştırmacı şöyle demektedir: "Pek yaygın bir kanının tersine, Osmanlı toplumunda XVI. yüzyılda poligami (çok karınlık) nin pek iltifat görmediği anlaşıyor. Bazı seyyahlar da bu durumu gözlemişlerdir. Nitekim XVI. yüzyıl sonunda Türkiye'den geçen Alman Protestan papazı Salomon Schweigger: "Türkler dünyaya, karıları da onlara hükmeder. Türk kadını kadar gezen ve eğleneni yoktur. Çok karılık yoktur. Herhalde bu işi denemiş, dert ve masrafa sebep olduğunu anlayıp vazgeçmişler. Boşanma pek görülüyor.

⁴⁰ Hüseyin Özdeğer, *1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri*, İstanbul 1988, s. 50.

⁴¹ Kur'an, en-Nisâ, 3, 129.

⁴² İbn Mâce, *Süneni Nikah*, 47. *İbn Mâce, Süneni Nikah*, Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Çünkü boşanırken erkek, para ve eşya (nafaka) veriyor. Kız çocuk ise anaya kalıyor” demektedir⁴³.

Osmanlı toplumunda çok kadınla evliliğin olmayışı, sadece sözünü ettiğimiz asırlara ait değildir. Nitekim XIX. asır, başka bir ifade ile Tanzimat döneminde de durum daha öncekinden pek farklı değildir. Nitekim bu dönemin Bursa terekeleri üzerinde yapılan bir araştırma, 361 evli erkekten 353'ü tek (%97.8), 7'si iki (%0.5), 12 tanesi de dört kadınla (%0.3) evlidir. Buna göre toplam poligami oranı (%2.2)dir⁴⁴.

Bilindiği gibi İslâm, zinanın her çeşidini yasaklamıştır. Zinaya götürebilecek yol ve vâsıtalar bile bu yasaklar içinde yer alır. Böyle olunca, gerek günümüzde, gerekse tarihte, evlenme çağına gelen kadınların sayısı, savaş ve zor şartlar altında çalışma gibi sebeplerden dolayı erkek sayısından daha fazla oluyordu. Böyle durumlarda her erkek bir kadınla evlendiği takdirde evlenemeyen bir çok kadın olacaktı. Bunların durumu ne olacak ve bu durum nasıl açıklanacaktır. Bakacak kimsesi de olmayan bu durumdaki kadınlara omuz silkip geçmek hiç bir adalet anlayışına sığmaz. Bu şekildeki kadınların durumunu iki yol ayırımında görmek mümkündür. Bunlardan:

1. Hayatta erkeksiz, kimsesiz ve perişan bir şekilde yaşayıp sefalet içinde ölmek. Gençlik yıllarında, pek farkına varılmayan bu durum, bilhassa ileri yaşlarda kendisini çok açık ve net bir şekilde ortaya koyarak sıkıntısını daha şiddetli bir şekilde hissettirir hâle getirir. Günümüzde yalnız yaşayan kimselerdeki intihar vak'alarının, diğer insanlardakine göre daha fazla olduğu bilinmektedir. Bu yalnızlığa bir de yaşlılık ve bakımsızlık eklenirse bu oran daha da artacaktır.

⁴³ İlber Ortaylı, "Anadolu'da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Bazı Gözlemler", *Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul 1980, I, 37.

⁴⁴ Abdurrahman Kurt, age, s. 87.

2. Çeşitli şekillerle, evli erkekleri baştan çıkarıp ya eski karısından boşatıp kendisi ile evlenmeye zorlamak (bu durumda bir aile ocağı sönmüş olur) veya onunla gayr-i meşru bir hayat geçirmek. Bu durumda o, toplum içinde devamlı kötü gözle görülen bir kimse durumuna düşecektir. Hatta çocukları olsa bile, bunlar gayr-i meşru kabul edilmekten kurtulamazlar. Böyle çocukların anası olmanın ne kadar zor olduğunu söylemeye gerek yoktur. Böyle bir ana, çocuklarına babaları ile olan münasebetinden utanç duyacaktır. İslâm, bütün çağlara hitap eden bir din olduğu için, belli iklim, aile ,ırk, zenginlik vs. gibi ferdî anlayışların üstündedir. Bu bakımdan her çağ ve iklimdeki vasat insanın hukukunu gözetmek zorundadır. Emir ve prensiplerini de bu anlayışa göre vaz' etmektedir.

İslâm'a göre bekârlık, örnek alınacak bir yaşayış şekli değildir. Zira bu, insan neslinin sona ermesine sebep olacağı gibi, yaratılışına da ters düşerdi. Tek kadınla evlenmeye gelince Kur'an-ı Kerim, bunu aile içi adalete daha uygun gördüğünden teşvik etmiştir. Çok evliliğe (polygamie) ise sadece bazı şartlarda müsaade etmiştir. Bu konuda yani çok evliliğe izin verilmesine ve bunun sebeplerine dair bir hayli eser yazılmıştır. Bu bakımdan biz konu hakkında yazılan eserlerin görüşlerinden istifade ile konuyu daha anlaşılır bir üslup ile buraya alıyoruz. Bununla beraber çok evliliğin sebepleri hususunda fazla teferruata da girmeyeceğimizi belirtmek istiyoruz.

İslâm'ın, birden fazla kadınla evlenmeye müsaade etmesinin birçok sebebi vardır. Bu sebeplerin başında biyolojik, tarihî ve sosyal sebepler, zikredilebilir. Polygamie (çok kadınla evlenme) sistemi, hemen hemen tarihin her döneminde ve milletinde görülmektedir. Hatta bazen bir erkeğin alabileceği kadın sayısı bile belli olmazdı. Hz. İbrahim, Hz. Mûsa, Hz. Davud, ve Hz. Süleyman gibi büyük peygamberler de çok kadınla evlenmişlerdir. Hatta daha önce bahsi geçen Matta İncil'inin (25, 1-12) bölümüne bakıldığında zaman Hz.

İsa'nın bile bunu kabul ettiği görülür. Kendisi evlenmemiş olmakla beraber, herhangi bir şekilde bunu yasaklanmamıştır da. Bazı Hristiyan âlimleri, bu arada Lüter, buradan, Hz. İsa'nın çok evliliği yasak etmediği neticesini çıkarıyorlar⁴⁵.

Çok evliliğin doğup devam etmesine tesir eden etkenlerden biri de şüphesiz ki sosyal durumdur. Bilindiği gibi günümüzden önceki asırlarda harpler durmaksızın devam ediyordu. Bu da pek çok erkeğin savaşlarda ölmesine veya sakat kalmasına sebep oluyordu. Bu ise erkeklere nisbetle daha fazla kadının hayatta kalması demekti. Bundan başka harplerde elde edilen ganimet, sadece maldan ibaret değildi. Esirlerin (kadınlar en büyük kısmını teşkil ediyordu) mevcudiyeti de çok evliliğe yol açıyordu. Gerçi günümüzde de harpler yer yer devam etmektedir. Fakat erkek ve kadın aynı şekilde modern ve gelişmiş silahlara hedef olmaktadır. Ayrıca kadınların orduya iştiraki gittikçe artmaktadır. Bu, erkeklerle kadınlar arasındaki sayı farkının gittikçe azalmasına sebep olmaktadır. Böylece sayı farklılığı ortadan kalkınca çok evliliğe olan ihtiyaç da buna paralel olarak yavaş yavaş yok olmaya doğru bir seyir takip etmektedir. Bununla beraber, ideal düşüncenin her zaman gerçekleşmesi mümkün olmayabilir. Burada, normal olmayan durumları kastediyoruz ki, müzmin bir hastalığa yakalanmış olan bir kadını boşamak, ikinci bir kadının ona vereceği ezadan daha ağır olsa gerekir. Probleme erkek açısından baktığımız zaman daha farklı durumlarla karşılaşırız. Zira hasta olan veya erkeğin cinsî arzusunu yerine getiremeyen bir kadına karşı erkek nasıl davranmalıdır? Ya hayatının sonuna kadar perhize girecektir ki, bu da insanın yaratılışına aykırıdır, veya dışarıdan başka çarelere baş vuracaktır. Şayet boşanma imkânı da yoksa böyle bir insanı, İslâm'ın yasakladığı zinaya doğru yavaş yavaş yöneltmiş olursunuz. Böylece evinin

⁴⁵ Geniş bilgi ve kaynaklar için bk. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 11.

dışında bir hayat aramak zorunda kalan erkek, zamanla evini tamamen terkedecektir. Bu da başka bir problemin çıkmasına sebep olacaktır. Böyle bir problemle karşı karşıya olan erkek, başka bir kadınla ilişkide bulunacaktır. Kendisi ile ilişkide bulunulan kadın ise ya bir başkasının karısı, ya dul veya bir diğ erinin kızı ile anası olabilir. Karısının, kızının veya anasının başka bir erkekle günümüz deyi mi ile yasak bir aş k hayatı yaş amasına hangi erkek tahammül edebilir? Normal kafa yapısına sahip hangi erkek böyle bir ilişkiden memnun olur? Keza hangi erkek böyle bir ilişkinin sonucunda doğ an çocuklara “torunum” “evladım” ve “yeğ enim” diyerek onları bağ rına basabilir?

Daha önce de temas edildiğ i gibi Kur'an, iki, üç ve dört kadınla evlenilebileceğ ine izin vermiş ti. Fakat bunlar arasında adaletin gözetilemeyeceğ i endiş esi bulunuyorsa bir eş le iktifa edilmesini emr etmektedir. Belirtilen âyet-i kerime, üzerinde önemle durulan nokta “adalet” kelimesidir. Bu anlayış sadece ev, giyim, bakım vs. gibi maddî unsurlarda değ il, mânevî unsurlarda da söz konusudur. Yani sevginin de eş ler arasında müsavi (eş it) bir şekilde dağı lması gerekir. Bu ise hemen hemen imkânsız gibi bir şeydir. Binaenaleyh, mealini verdiğimiz âyet-i kerime, bir bakıma tek eş le iktifa etmeyi emreder bir mahiyet taş ır gibidir. Çeş itli zaruretlerden dolayı birden fazla kadın alınabilirse de bunun hiç bir zaman istismar edilmemesi gerekir. Aksi takdirde “Nikahı altında iki kadın bulunan erkek, bunların arasında adalet gözetmezse, Kıyamet Günü'nde bir tarafı felçli olarak dirilitilir”⁴⁶, diyen İslâm Peygamberi'nin bu sözüne uygun olarak ahiret mutluluğ unu pek göremez. Birden fazla evli bulunan erkeğ in, her bakımdan hanımları arasında adaleti gözetmesi gerekir. Hatta hadîs kaynaklarında çok evlilik yapan erkeğ in hangi kadının yanında kaç gece ve hangisinin yanında ne kadar gecelemesi gerektiğ i de belirtilmektedir.

⁴⁶ İbn Mâce, Nikah, 47. <https://rantey.org>

Sözelimi Buharî'nin Sahih'inde Nikah bahsinde bu konu birçok hadisle anlatılmaktadır.

Hız. Peygamberin birden fazla kadınla evlenme sebeplerine geçmeden önce İslâm kadınının sahip olduğu hakları ve hürriyetleri anlatan bir yabancınn kaleminden alıntılar yapmak, öyle zannediyorum ki konuya biraz daha farklı bir anlayış getirecektir. Hele bu kalem sahibi bir kadın ise, durum biraz daha dikkat çekici olur. Evet 15 Şubat 1967'de "The Times" da Patricia de Joux imzasıyla aşağıda bir kısmını vereceğimiz makale yayınlanmıştır:

"Bugün, İngiliz parlamentosunda kadınlara tanınmış olan birçok hakkın 1400 yıl önce İslâm'ın kadınlara vermiş olması cidden enteresandır. İslâm'da, kadına karşı davranışlardan ortaya çıktığı iddia edilen hastalıklar, gerçekte örf ve âdetlerden doğmuş olup İslâm'ın kendi bünyesinden değildir. Bir örnek olmak üzere önce Arap dünyasında kadınlara karşı davranış, hatta kız çocuklarının diri diri gömülmesi gibi olaylarda, daha ziyade kadının cenkçi olmayışında ve kötü âdetlerden doğmuştur ki, Hız. Muhammed'in reformu ile bu kötü âdet bertaraf edilmiştir. 4 kadın ile evlenmeye dair mantıkî irade ise daha ziyade eski kötü davranışı engellemek ve savaşlar sonucu dul kalan kadınların bozulan aile hayatlarını yeniden tanzim etme gayesinde bağlanılmıştır. Bu mantıkî irade dışında gerçekte birçok müslümanın sadece tek karısı vardır. Genel anlayış ve temayül de bu yöndedir. Zira birden fazla alınacak kadınların her biri için aynı hakkı tanıma mükellefiyeti polygamie'yi (çok kadınla evlenme) önleyen başlıca temayül olmuştur.

İslâm evliliği, bir kontrattır. Kızın bu kontrata muvafakat ve herhangi bir şartına karşı direnme veya şart koyma hakkı vardır.

Kadının tahsil hayatındaki noksanlık ise kanunlarca eşitliği sağlayıcı ve koruyucu olan vasıfları ile tamamlanmıştır.

Kadının, aile düzenindeki mevkii, aile reisinden sonra olup, çocuklarına karşı vazifeleri ve mesuliyetleri onları evlendirenceye kadar devam eder. Halbuki eski bir İngiliz kanunu ise kocaya çocuğu annesinden alarak bir başka mürebbiyeye, yetiştiriciye verme hakkını tanımıştır ki, bu hakkın düzeltilmesi ve eşitlik, ancak 1925'te sağlanabilmiştir. İslâm'da kadının hakları öylesine tanzim edilmiştir ki, gereğinde kadın, ebeveyninin mirasçısı olduğu gibi kocasının da mirasçısıdır. Hatta bunda seçme ve tasarruf hakkı da vardır ki, bu İngiliz kadınına yeni verilmiş bir haktır. Din bilgisini alıştır da İslâm kadını, erkeği kadar bir eşitliğe sahiptir..."

Bu ifadeler, tam anlamıyla İslâm hukukunun kadınlarla ilgili prensiplerini belirtmektedir. Kur'an ve Sünnet'in, beşer cinsinin (insanlık) yarısını teşkil eden kadın nesline olan bakışını ortaya koymaktadır. Kur'an, birçok âyetinde kadının daha önce haksızlıklara maruz kaldığını ve bundan sakınılması gerektiğini açıklar. el-En'âm Sûresi'nde *"cehalet ve akılsızlıklarından dolayı, evlatlarını öldürenler ve Allah'a iftira ederek kendilerine rızık olarak verdiği şeyleri haram eyleyenler muhakkak ziyan ettiler. Dalalete düştüler ve hidâyete ermediler"*⁴⁷denilerek o günün insanının nasıl bir sapıklık içinde olduğunu ortaya koyar.

HZ. PEYGAMBER'İN EVLİLİKLERİ

Bilindiği gibi Hz. Peygamber, gençlik hayatının en hareketli çağında, Asya Kıtası'nın hemen hemen en sıcak bölgesi olan Mekke şehrinde, yirmi beş yaşına kadar, hemşehrileri arasında iffet, şeref ve namusun en yüksek mümessili olarak tanınıyordu. Böyle bir bölgede her türlü cahilî âdetin kötülüklerinden korunan genç Muhammed, ömrünün yirmi beşinde kendisinden on beş yaş büyük ve iki sefer evlenip dul kalmış olan bir hanımla evlendi. O, kendisi ile yirmi beş yıl ömür geçirdiği Hz. Hatice ile çok mutlu bir hayat geçirmişti.

⁴⁷ Kur'an, el-En'âm, 140-141. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Onun sağığında başka bir kadınla evlenmemiştii. Halbuki o dönemde, memleketin örf ve gelenekleri başka kadınlarla evlenmeye çok müsaitti. Özellikle erkek çocuklarının ölümü üzerine Hz. Peygamber, bunu pek âlâ yapabilirdi. Fakat o, şehvet düşkününü biri olmadığı ve hanımına büyük bir saygı duyduğu için böyle bir yola baş vurmadi. Ancak onun ölümünden sonra, işlerini görmek için yine yaşlı olan başka bir kadınla evlendi. Bu, Hazreti Sevde idi. İslâm uğruna birçok fedakârlıkta bulunan bu kadının kocası, Habeşistan'da vefat etmişti. Yalnız kalan bu muhterem kadının taltif edilmesi gerekiyordu. Onun için peygamberimiz onu hem himaye, hem de taltif etmek gayesiyle kendisi ile evlendi⁴⁸.

Mekke döneminde sadece bir kadınla evli olan Hz. Peygamber (Hz. Hatice'nin ölümünden sonra Hz. Sevde ile evlendi)'in, Medine döneminde birçok kadınla evlenmesinin dinî, sosyal, ekonomik ve ahlakî bir takım sebepleri vardır. Bu bakımdan onun evlilikleri, bazı din düşmanları ile müsteşriklerin dediğı gibi hiç bir zaman şehvet düşkünlüğünden değildi. Peygamber hanımlarının durumu ve onlarla olan hayatı incelendiğinde bu gerçek çok açık bir şekilde ortaya çıkacaktır.

İslâmiyet, Hz. Peygamber'in sağığında tedricen teşekkül etmişti. İlahî nasslar, zamanın ihtiyaçlarına göre nazil oluyordu. Binaenaleyh, gerek o dönem, gerekse günümüz için büyük bir reform diyebileceğimiz İslâm'ın prensipleri, perderpey vaz' edilmişti. O zaman, sadece putperestlik değil, aynı zamanda istenilen sayıda kadınla evlenmek de normaldi. Halbuki Hz. Peygamber tebliğ vazifesine eğitimle başladı. Teaddüd-i zevcat üzerindeki kayıtlar ise hayatının son senelerine rastlar.

Kur'an-ı Kerim, müslümanların hayatının bu cephesiyle ilgilenmeye başladığı zaman Hz. Peygamber, ileride anlatıla-

⁴⁸ Konu ile ilgili geniş bilgi ileride verilecektir.

cağı sebeplerden dolayı çık evliydi. Yine Kur'an'ın açık ifadesine göre Peygamber hanımları, "mü'minlerin anneleri"dir. Müslümanlar, ondan sonra onun hanımları ile evlenemezlerdi. Nitekim el-Ahzâb sûresinde meâlen şöyle denilmektedir.

*"Peygamber, mü'minlere nefislerinden daha yakındır. Onun zevceleri de (mü'minlerin) analarıdır"*⁴⁹.

*"Ey iman edenler! Yemek vaktini gözetmeksizin size izin verilip de dâvetli olduğunuz vakitten başka zamanlarda peygamberin evlerine girmeyin. Yemeği yedikten sonra dağılın. Sohbeta dalıp oturmayın, çünkü bu haliniz peygambere eza vermektedir, sizden utanmaktadır. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez. Eğer peygamberin hanımlarından bir şey isterseniz perde arkasından isteyiniz. Bu hareket, gerek sizin ve gerekse onların kalpleri için daha temizdir. Allah'ın Resûlüne eziyet etmeniz doğru olmaz. Ve kendisinden sonra zevcelerini nikahlamanız da hiç bir zaman caiz değildir. Allah katında bu, çok büyük bir günahtır"*⁵⁰.

Görüldüğü gibi bu iki âyet-i kerime, hem Hz. Peygamber'in hanımlarının mü'minlerin anneleri olduğunu, hem de onlarla evlenilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Keza Peygamber evindeki davranışların nasıl olması gerektiğini, ashabın orada nasıl davranması icab ettiğini de anlatmaktadırlar. Bu duruma göre bir an, Peygamber'in, zevcelerini boşadığını düşünelim. Başka bir kimse bu hanımlarla evlenemeyeceğine göre acaba bu onlar için bir zulüm olmaz mıydı? Böyle bir durum (boşanma), aynı zamanda, İslâmiyeti, teaddüd-i zevcattan elde ettiği faydalardan da vazgeçmeye zorlayabilirdi. Zira, daha önce de temas edildiği gibi çok-kadınla evlenme, Arabistan'da çok yaygın ve normal bir âdetti. Kişi, çok evli, dahi olsa evlilik bağı, farklı gruplar arasında en müessir akrabalık, dostluk ve anlaşma vasıtalarından birini teşkil ediyordu. Yayılış döneminde İs-

⁴⁹ Kur'an, el-Ahzâb, 6.

⁵⁰ el-Ahzâb, 53.

lâmiyet, mümkün olan bütün desteklerden istifade ediyordu. Bu mânada Hz. Peygamber'in bile fedakârlık yapması gerekiyordu.

İslâm hukukunda, bilhassa kadınları ilgilendiren konularda yalnız bir kadının görüşü kifayet etmeyebilir. Bütün iklim, tarih ve zamanları içine alacak olan İslâm'ın, özellikle kadın ve aile ile ilgili hukuk anlayışı, bir kişiden tam anlamıyla bize kadar gelmeyebilirdi. Üstelik o kadının Peygamberden önce ölmeyeceğini de kimse garanti edemezdi. Böyle bir durumda, kadınlarla ilgili amelî, ahlâkî ve hukukî birçok problem çözülmemiş olurdu. Bu durumda İslâm, kadın hukukunu ihmal etmiş sayılırdı.

Öyle birçok mesele vardır ki, hanımlar bunu bir erkeğe sormaktan utanıp haya edebilir. Fakat aynı meseleyi bir hanıma rahatlıkla sorabilirler. Bu sebeple, İslâm toplumunun, yetişmiş, bilgili müslüman hanımlara ihtiyacı vardır. Acaba Hz. Peygamber'le yaşayan ve meseleleri bizzat ondan öğrenen zevcelerinden (eşlerinden) daha bilgili bir kadın düşünebilir mi? Şayet Hz. Peygamber, bir tek kadınla evli olsaydı, hiç kimse bu hanımın uzun ömürlü olacağını söyleyemezdi. Peygamber'in etrafındaki kadınların çok sayıda oluşu, onlardan hiç olmazsa bazılarının daha uzun zaman hayatta kalmaları demektir. Onların naklettiği hadislerle ve verdikleri fetvalara bakıp ona göre hükmedecek olursak, bu hanımların pek bilgili ve akl-i selimi temsil eden kimseler olduklarını görürüz. Bütün bunların ötesinde onların tamamı, zühd ve takva hayatının en iyi örneğini vermişlerdir.

Hicretin dokuzuncu senesi, müslümanların kazanmış oldukları zaferler sayesinde ve elde ettikleri ganimetler bakımından önemli bir yıldır. Bu dönemde hazine (beyt'ü-l mal) zenginleşmiş, Medine'de ashabın durumu düzelmiş ve hayat seviyesi yükselerek refah artmıştı. Bununla beraber "Peygamberlik evi" diyebileceğimiz hâne-i saadetlerinde fazla bir değişiklik olmamıştı. Çünkü Resûlullah'ın gözünde, dünya

zevklerinden hiç birinin değeri yoktu. O, hayatı boyunca israf ve sefahattan uzak kaldı. Halbuki yaratılış bakımından diğer kadınlardan farkı olmayan onun o pâk zevceleri de, bu refahtan istifade etmek istiyorlardı. Bu ve benzer daha bazı istekler, Resûlullah'ın eşlerinden bir ay uzak kalmasına sebep oldu. Bu müddet zarfında, bir hücreye kapanarak "ilâ" müddeti olan bir ayın dolmasını bekledi. O sırada tahyir (iki şey arasında muhayyerlik, serbest bırakma) âyetleri nazil oldu. Bu âyetler, Resûlullah'ın eşlerini ya dünya zinetine kavuşmak veya peygamber zevcesi olarak kalmak gibi iki şıktan birini seçmede serbest bıraktı. Bu âyetlerde şöyle denilmektedir:

*"Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: Eğer dünya hayatını ve onun ziynetini istiyorsanız geliniz size (boşanma bedellerini verip) güzel bir tarzda yol vereyim. Yok eğer, Allah'ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız (sabrediniz). Allah, sizden güzel amel işleyenlere büyük bir mükafat hazırlamıştır"*⁵¹.

Bunlardan başka, diğer âyetlerde ise, Peygamber hanımlarının başka kadınlara benzemediği, dolayısıyla onların vazifelerinin de farklı olduğu anlatılır.

*"Ey peygamber'in hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah'tan korkuyorsanız söz söylediğinizde (yabancı erkeklere karşı) yumuşaklık göstermeyin. Kalplerinde bir hastalık bulunanlar, sizden temaa düşerler. Sözü ciddi ve güzel söyleyin. Evlerinizde oturun. Evvelki Cahiliyet (devri kadınlarının) yaptığı gibi süslenip gezmeyin. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah, sizden kiri ve günahları gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister. Evlerinizde Allah'ın âyetlerinden ve hikmetten (sünnet) okunan şeyleri hatırlayın. Allah, Lâtif ve Habirdir"*⁵².

Bu âyetler, Peygamber Efendimizin evinin bir şehvet yeri değil, edeb, bilgi ve fazilet ocağı olduğunu göstermektedir-

⁵¹ Kur'an, el-Ahzâb, 28-29.

⁵² Kur'an, el-Ahzâb, 32-34.

ler. Hanımları da dünya süsleri ve ziynetleri ile uğraşan insanlar değildi. Onların, bundan daha çok kıymetli ve üstün vazifeleri vardı. Bu vazife anlayışı, onları, bütün insanlığa ve özellikle kadınlığa ait Hz. Peygamber'den duydukları ve öğrendikleri her şeyi hatırdaki tutmak ve hemcinslerine öğretmek zorunda bırakmıştı. Bu cümleden olarak şunu belirtmemiz gerekir. Resûlullah'ın, Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa ile evlenmesi, kadınlar hukukunu ilgilendiren birçok ahkâmın ortaya çıkmasına sebep olmuştu. Zira, daha sonra İslâm dünyasının ikinci halifesi olacak olan Hz. Ömer, bilhassa kadınlarla ilgili konularda, kızı Hafsa ile istişarede bulunmadan hüküm vermezdi.

Hamidullah, Peygamberimizin çok kadınla evlilik sebeplerini kısa bir şekilde anlatırken çok önemli bazı noktalara temas etmektedir. Binaenaleyh biz de fazla ayrıntılarına girmeden, biraz daha bilgi vermek gayesiyle onun fikirlerine müracaat etmeyi faydalı buluyoruz. Ona göre işin içindeki insanî cepheyi de unutmamak gerekir. Çünkü zaman zaman, İslâm dâvası için büyük hizmetler ifa eden bazı müslüman kadınları taltif etmek gerekiyordu. Hangi müslüman kadın, başka kadınlarla birlikte dahi olsa, Allah'ın elçisinin zevcesi olmak istemez. O, benzer bir anlayışı gözlemlerine dayanarak şöyle anlatır:

“Ben şahsen bugün Avrupa'da karşılaştığım ve dinî tarafı kuvvetli birçok Hristiyan hanıma “Şayet İsa yeryüzüne bugün gelecek olsa ve poligami (çok kadınla evlenme) esası üzere size evlenme teklif ese ne cevap verirdiniz?” şeklinde sual sorduğumda, bunlardan hiç biri bana “reddederdim” cevabını vermemiştir. Görülüyor ki, bir peygamberin poligami esasına göre evlenmesi kadınlarca pek kötü karşılanmıyor”⁵³.

⁵³ Muhammed Hamidullah, *Resûlullah Muhammed*, trc., Salih Tuğ, İstanbul 1973, s. 257.

Bazen büyük bir muharebeden sonra feth ve işgal edilmiş memleketlerde, dolaylı bir yolla fâtil ve gâlip askerlerin gazabını hafifletmek için çok eski bir uygulama vardır. Buna göre muzaffer başkan, mağlublar arasından bir kadınla evlenir. Bu evlilik, iki düşman arasında bir köprü kurar ve en yüksek seviyelerdeki şefaatları kolaylaştırır. Tarihte birçok örneği görülen bu neviden evliliklerin derin sebepleri olduğunda şüphe yoktur. İleride Hz. Cüveyriye ile olan evlilikten bahsedilirken bu konuya daha geniş bir şekilde temas edilecektir.

Yine Hamidullah, bu konudaki görüşlerini, farklı bir alana kaydırarak şöyle der:

“Bir hususa işaret etmeme müsaade edilsin. İnsan toplumunda, her yerde kuvvetli erkekliği bulunan bazı kimseler vardır. Bu şahıslar, kadın hamile olduğu zaman gerektiği üzere birkaç ay, ve sonra çocuk çok küçük olduğu zamanlar cinsî perhiz yapmaya zorlanırsa, böyle bir erkeğin çok evli olması tek evli olmasına kıyasla cinsî bakımdan daha temiz kalma imkânını artırır. Taaddüd-i zevcâtın câri olduğu memleketlerde dahi, halkın ancak zayıf bir yüzdesi bu selahiyeti kullanır, diğerleri gene tek evlidir.

Belki bana cevaben, cinsî perhizin bir karakter asaleti olduğu ve bir Allah elçisinden bundan sakınması beklenirdi denecektir. Fakat, kanaatimce bu, Hz. Muhammed'e olduğu kadar diğer peygamberlere de tatbik edilmelidir. Ben, kâmil ve eksikli insan arasında bir ayırma yaparım. Kanaatimce vücudlarını öldürerek dünyayı terk eden ve Allah'ın insana verdiği bir kısım kabiliyetlerini kaybedenler insan değil, melektir. Meleklerin fenalık yapma melekesi, şeytanların da iyilik yapma melekesi yoktur. Allah'ın, insanı bu iki meleke ile yaratmasında, aynı zamanda ona akıl ve irâde vermesinde hususî bir sebep vardır. Şayet insan bir melek veya şeytan olursa, bu ilahî sebep, yani melek ve şeytandan ayrı bir varlığı yaratma sebebi, gerçekleşmeyecektir. İnsan, beşer olarak kalmalıdır. Yani, Allah'ın kendisine verdiği maddî ve

mânevî bütün istidadlardan faydalanmalıdır. Şahsen, dünya nimetlerini hakir gören zâhidlere büyük hürmetim vardır. Fakat onlar, benim idealim değildir. Allah'ın peygamberleri, vasat adama -hareket tarzı bakımından- tam ve en iyi bir örnek vermelidirler. Hz. Muhammed, herkesten çok, maddî ve manevî iktidarı şahsında topluyordu. O, hem bir peygamber, hem de bir hükümdardı. Her ikisinin de ifratlarından masûn kaldı. Dünyayı terk etmedi, fazla serbestliğe de müsaade etmedi. Ekseriya oruç tutuyor ve geceleyin uzun müddet ümmetinin herhangi bir ferdinden çok fazla namaz kılıyordu. Buna rağmen kendine has sebepler yüzünden o, çok evli olarak kaldı"⁵⁴.

Ana hatları ile temas ettiğimiz bu çok evlilik meselesinin dinî, siyasî, ekonomik ve ahlâkî olmak üzere birçok sebepleri vardır. Böyle bir sebep olmadığı zaman Resûlullah'ın evlenmeye yanaşmadığını görüyoruz⁵⁵. Bu durumu daha iyi anlayabilmek ve değerlendirebilmek için Resûlullah'ın bazı evliliklerine bakmamız gerekir. Böylece kiminle niçin evlendiği ortaya çıkar.

Gerçekten, genç yaşından itibaren, Hz. Hatice'nin yardımlarını gören Hz. Peygamber, onun ölümü üzerine büyük bir üzüntüye kapılmıştı. Ölümünden sonra Resûlullah, onun arkadaşlarına hediyeler vermekten geri durmuyordu. Bahsinde görüleceği gibi bu durum, genç hanımı Hz. Aişe tara-

⁵⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 14-15.

⁵⁵ Bütün ısrarlara rağmen Resûlullah'ın, Ensâr'dan kız almadığı ve onlara kız vermediği görülmektedir. Böylece ileride Ensâr'ın iki kolu olan Evs ve Hazrec kabileleri arasında çıkabilecek bir anlaşmazlıkta övünme vesilesi olabilecek yanlış bir anlayışı önlemiş oluyordu. Şayet onlardan kız alsa veya kızlarından birini onlara verseydi o zaman "Resûlullah nazarında biz daha üstünüz, biz ona daha sevimliyiz" gibi düşüncelere kapılabilirlerdi. Bu ise Evs ve Hazrec arasında Câhiliye döneminden kalma üstünlük anlayışını körükleyebilirdi. Bu da eskiden aralarında bulunan bir anlaşmazlığın yeniden doğmasına sebep olurdu.

fından kıskançlığa sebep oluyordu. Hz. Hatice'nin ölümünden sonra Hz. Ebû Bekir, kızı Hz. Aişe'yi Resûlullah'a nikahlamıştı. Fakat o zaman henüz küçük olan Hz. Aişe ile evliliği hicretten sonraya kalacaktı. Hz. Aişe ile nikahlandıktan sonra peygamberimiz yaşlı bir dul olan Hz. Sevde ile Mekke'de evlenmişti. Hz. Sevde, kocası ile birlikte Habeşistan'a göç etmişti. Kocasının ölümü üzerine kimsesiz kalan bu yaşlı kadın, nereye ve kime sığınacaktı? Henüz Müslümanların sayısının çok az olduğu bir dönemde, yalnız kalmış böyle bir kadına ancak Peygamber yardım edebilirdi. Evlenme teklifinin kabul edilmesi üzerine o da "ezvac-ı tahirat" a dahil olmuştu.

Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa'nın kocası, Bedir muharebesinde yaralanıp sonra şehid olmuştu. Hz. Ömer, kızı ile evlenmeleri için Hz. Ebû Bekir ve Hz. Osman'a teklifte bulunmuştu. Fakat bu teklif, her ikisi tarafından da karşılıksız bırakılmıştı. Bunun üzerine Hz. Ömer çok üzülmüştü. Nihayet hicretin üçüncü senesinde Hz. Peygamber, Hz. Hafsa ile evlendi. Böylece Hz. Ömer taltif edilmiş oldu. Bir rivayete göre aynı sene kocası Uhud Muharebesinde şehid olan Hüzeyme'nin kızı Zeyneb de dul kalmıştı. Câhiliye döneminde bile iyilik ve başkalarına olan yardımı ile tanınan bu hanım, sefalet içinde bırakılamazdı. Peygamberimiz onunla da evlenerek bir şehidin hanımını ortada kalmaktan kurtarmıştı.

Hz. Peygamber'in eşlerinden birinin daha adı Zeyneb'tir. Bu, Peygamberimizin halasının kızı ve dedesi Abdûlmuttalib'in torunu idi. Kendi bölümünde anlatılmış olmakla birlikte biz önemine binaen burada da bu evlilik üzerinde biraz durmak istiyoruz.

Zeyneb'in ilk kocası, Peygamberimizin azadlı kölesi ve evlatlığı Zeyd idi. Zeyneb'i, Zeyd ile evlendiren bizzat Resûli Ekrem idi. Hz. Peygamber, Zeyneb'in kardeşi Cahş oğlu Abdullah'a, Zeyneb'in Zeyd'e verilmesini teklif etti. Fakat bu teklif gönül hoşluğu ile karşılanmadı. Onlar, Zeyneb'i. Pey-

gamber tarafından alınmasını düşünüp tasarlıyorlardı. Çünkü Zeyneb, asâlet sahibi idi. Kureyş Kabilesi'nin Hâşimî kolundandı. Aynı zamanda Peygamberin halasının kızıydı. Zeyd ise azadlı da olsa bir köle idi. Arap geleneklerine göre asîl bir kadın, bir köle veya mali bakımından durumu iyi olmayan biri ile evlenemezdi. Halbuki İslâmiyet, bütün insanları yaratılış bakımından eşit sayıyordu. Kur'an, el-Hucurât Sûresi 13. âyette *"Allah katında en şerefliiniz, takvaca en ileri olanınızdır."* diyordu. Bu sebepten, eski Arap gelenek ve anlayışının ortadan kaldırılması gerekiyordu. Resûlullah, bu işi, önce kendi akrabaları arasında uygulamaya başladı. Bu sebeple Zeyd ile Zeyneb'in evlenmesinde ısrar etti. Bu ısrar üzerine evlilik gerçekleşti. Böylece eski anane yıkılmış oldu. Fakat Zeyd ile Zeyneb mutlu bir aile hayatı yaşayamadılar. Zira Zeyneb, dindar ve Allah'tan korkan bir kimse olmasına rağmen, sülalesi ve güzelliğiyle iftihar ediyordu. Azadlı bir köle ile evlenmeyi bir türlü hazmedemiyordu. İki taraf arasında geçimsizlik baş gösterdi. Zeyd, artık dayanamadı. Resûl-i Ekrem'e müracaatla karısını boşamak istediğini söyledi. Hz. Peygamber bundan çok müteessir oldu. Çünkü evlenmelerine bizzat o vesile olmuştu. Evliliğin devamında ısrar eden de o idi. Bunun için Zeyd'e *"Karını tut (boşama) ve Allah'tan kork"*⁵⁶ diye tavsiyede bulunuyordu. Fakat buna rağmen geçimsizlik son haddine vardığı için Zeyd, karısı Zeyneb'i boşadı.

Bu evlilikten sonra karşımıza yine Câhiliye döneminin eski bir âdeti çıkmaktadır. O da evlatlığın, öz evlat gibi sayılması idi. Binaenaleyh evlatlık, öz evladın bütün haklarına sahip olurdu. İslâmiyet bu geleneği de kaldırdı. Evlatlığı sadece din kardeşi olarak kabul etti. Kur'an-ı Kerim, evlatlığın dul kalan zevcesini nikâhlayamayacağını mânevî babalara helâl

⁵⁶ Kur'an, el-Ahzâb, 37.

kıldı. Kur'an âyetiyle⁵⁷ eski bir âdetin daha ortadan kaldırılması bir zaruret halini almış oldu. Bu sebepten, Resûlullah da hem Zeyneb'in hem de akrabasının isteği üzerine Zeyneb'i nikahladı. Hz. Peygamber, böylece kendisinin arzulayıp ve fakat başarısızlıkla sonuçlanan bu evliliğin vicdanî mesuliyetinden kurtulmak için Zeyneb'le evlenmek zorunda kalmıştı⁵⁸.

Hicretin beşinci senesinde vuku' bulan Beni Müstalık gazvesinden sonra Müslümanların eline erkek ve kadın olmak üzere bir çok esir düşmüştü. Bunlar arasında, Beni Müstalık'ın reisi Hâris b. Ebî Dırâr b. Hübeyb el-Huzaî'nin kızı Cüveyriye de vardı. Hâris, fidye (kurtuluş akçesi) verip kızını kurtarmak için Medine'ye geldiğinde iki oğlu ile birlikte Müslümanlığı kabul etmişti. Cüveyriye'nin kocası harpte ölmüştü. Müslüman olduktan sonra Hâris, Hz. Peygamber'e kızı ile evlenmesini teklif etmişti. Peygamber Efendimiz de bu teklifi kabul etti. Bu evliliğin sonucunda Beni Müstalık'tan esir alınan yüzlerce esir ve esir ailesi, Müslümanlar tarafından serbest bırakılmıştı. Çünkü müslümanlar, Peygamber'in akrabası olan bir kabilenin esir ve köle olarak kalmalarını uygun görmemişlerdi.

Daha önce Mekke'de iken Habeşistan'a hicret edenler arasında Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe de bulunuyordu. Kocasını Habeşistan'da Hristiyan sonra ölmüştü. Ümmü Habibe'nin, o halde kimsesiz bırakılması uygun olmazdı. Bunun üzerine Ümmü Habibe daha Habeşistan iken peygamberimizin eşleri arasına girmişti. Böylece o, Habeşis-

⁵⁷ Kur'an, el-Ahzâb, aynı âyet. "Vaktaki Zeyd, onun dilediğini yerine getirdi (onu boşadı), Müminlerin, evlat edindikleri evlatlıklarının zevcelerini dilediklerini yerine getirdikten sonra (boşayıp iddet çıktıktan sonra) almalarında beis görülmesin diye, biz seni onunla evlendirdik. Allah'ın emri elbette yerine getirilir."

⁵⁸ Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Zekâi Konrapa, *Peygamberimiz, İslâm Dini ve Aşere-i Mübeşşere*, İstanbul 1968, s. 482-484.

tan'da, Peygamber eşi olarak muamele görmeye başladı. Medine'ye dönüşü ise hicretin yedinci senesinde idi.

Hicretin yedinci senesinde meydana gelen Hayber muharebesi sonunda esir alınanlar arasında Yahudi reislerinden birinin kızı olan Safiyye de vardı. Yahudilerin, İslâm için devamlı bir gaile olmalarından dolayı Peygamberimiz bunlarla bir akrabalık kurmak ve böylece devamlı kin ve nefreti ortadan kaldırmak istiyordu. Bunun için de Hz. Safiyye ile evlenmişti.

Yine aynı sene Mukavkıs tarafından gönderilen Mâriye de Peygamberimizin eşleri arasına girmişti. Bundan, İbrahim adında oğlu dünyaya gelmiş ve fakat küçük yaşta vefat etmişti.

Görüldüğü gibi Peygamberimizin evlilikleri, zorunlu bazı sebeplere bağlanmaktadır. Bu evliliklerinin bir kısmı (Cüveyriye, Safiyye ve Mâriye'nin evliliklerinde olduğu gibi) barışı temin etmek içindi. Bu sayede İslâm'ın yayılması da sağlanacaktı. Bir kısmı da, kendine olan bağlılığı akrabalık bağları ile kuvvetlendirmektir. (Aişe, Hafsa ve Zeyneb'in evliliklerinde olduğu gibi). Böylece Allah elçisi, kendisine olan bu bağlılıkları akrabalık bağları ile kuvvetlendirdi.

Yine dikkati çeken hususlardan biri de, Peygamberimizin evlendiği kadınlardan sadece Hz. Aişe ile cariyeye olan Mâriye bakire idi. Geri kalanları dul ve himayeye muhtaç olanlardı, ömrünün 53. yaşına kadar tek kadınla evli kalan peygamberimizin bu yaştan sonra çok kadınla evlenmesi de belli bazı zaruretlerin neticesi olduğunu ortaya koymaktadır.

Gençlik arzu ve heveslerinin dorukta olduğu bir yaşta sadece bir kadınla yaşayan Hz. Peygamberin, artık yaşlılık dönemi diyebileceğimiz bir çağda, birden fazla kadınla evlenmesinde herhalde zarurî bazı sebepler olmalıdır. Onun, gençliğinde bir tek kadınla evli kalması da esas olanın tek kadınla evlilik olduğunun bir göstergesidir. Bununla beraber, İslâm, bütün zaman ve mekânlara hitab eden, prensiple-

rini bu hedefe göre koyan bir din olduğu için, normal ve anormal bütün durumları göz önünde bulundurmak zorundadır. Çok kadınla evlilik de normal olmayan durumlara has bir izindir. Şartlar yerine geldiği zaman taaddüd-i zevcat da ister istemez ortaya çıkar. Şayet bu şartlar altında çok evliliğe izin verilmezse o zaman ahlâkî olmayan bazı durumlar doğar ki, daha önce de belirtildiği gibi, İslâm bunlara karşı savaşı ilan etmiştir. Eğer bu durumda müsaade edilemezse toplumda bir sürü kocasız anneler, babasız çocuklar, anne ve babası olmayan yavrucaklar ortaya çıkacaktır ki bu da, toplumun yavaş yavaş ahlakî bozulmaya doğru gitmesi demektir. Böyle bir toplumun meydana gelmesini önlemek için en iyi çare çok kadınla evliliktir. Siz buna isterseniz hoş ve iyi olmayan bir mecburiyet deyiniz. Fakat ahlâkî bozulmaya karşı bulunacak en iyi çare de budur⁵⁹.

Hiz. Peygamber'in çok kadınla evlenmesinin daha bazı sebepleri olmakla birlikte biz bunlardan sadece birisine daha temas edip bu konuya son vermek istiyoruz.

Bilindiği gibi, İslâm'ın kadınlık ve kadınlarla ilgili birçok ahkâmı vardır. Bu hükümlerin öğretilmesi de ancak kadınlar vasıtasıyla mümkün olabilirdi. Aile içinde söylenmesi ve yapılması gereken birçok şey vardır. İslâm ümmetinin ve hatta bütün bir dünyanın bunlardan habersiz olması, doğru bir hareket tarzı değildir. Bu bakımdan, Hiz. Peygamber'in eşleri, ondan gördüklerini ve duyduklarını diğer Müslüman kadınlara rahatlıkla anlatıyorlardı. Hatta bir bakıma onlar, bunları anlatmakla görevlendirilmişlerdi. Bu da bize, Hiz. Peygamber'in hanımlarının dinin yayılmasında ve öğretilmesinde ne kadar önemli bir vazife yüklendiklerini göstermektedir. Gerçekten İslâmî bakımdan nice meseleler vardır ki, Peygamber bunu doğrudan doğruya kadınlara anlatamazdı. Bunların açıklanması ve anlatılması, ancak Peygamber'in eşleri vasıtasıyla mümkün olabilirdi. Nitekim

⁵⁹ Muhammed Ali, *Peygamberimiz*, s. 237-238.

bazı hadislerden, kadınlar tarafından kendisine sorulan bir kısım soruların cevaplarının eşlerinden alınabileceğini onlara söylediği anlaşılmaktadır. Keza onun ahlâkî yönü ile ilgili bazı bilgiler, eşleri vasıtasıyla günümüze ulaştırılmıştır. Sadece bir kadının bütün bu vazifeleri yerine getirebileceğini söylemek ne kadar doğru kabul edilebilir? Bu neviden meseleleri kavramak ve onları istenilen şekilde anlatabilmek, farklı yaratılış özelliklerine sahip olmakla mümkündür. Çünkü herkesin kabiliyet ve yaratılışı aynı değildir. Bu da, problemleri anlatmak için farklı insanlara olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Peygamberlerin tamamına yakın bir kısmının birden fazla kadınla evlenmelerinin sebeplerinden biri de budur. Öyleyse bütün bir insanlığa rahmet olarak gönderilen son Peygamber'in, gerek kavli, gerek fiili, gerekse takrihi hadislerinden meydana gelen "Sünnet"ini, bütün insanlara anlatmak için, birçok kadına ihtiyaç vardı. Muhammedî bilgiyi insanlara bu yolla iletmek de ilahî bir hikmettir.

Son olarak diyebiliriz ki, peygamberimizin bütün evliliklerinde yüksek ahlâkî bir gaye bulunmaktadır. O, gençliğinin en hararetli anlarında sadece bir kadınla evli kalmıştı. Ancak bu hanımın ölümünden sonra ve artık yaşı da geçginliğe yaklaşmaya başladığı zaman başka kadınlarla evlenmişti.

AİLE REİSİ OLARAK HZ. PEYGAMBER

Hız. Peygamber, birçok hadisinde ailenin önemine değinecek onun bir huzur yeri olduğunu belirtir. Cennet köşelerinden birine benzetilen huzurlu ailede, görev ve sorumlulukları belli üyeler bulunmaktadır. Bunlardan her birinin, diğer üyelere karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu vazifeleri bulunmaktadır. Hız. Peygamber, genellikle aile reisi durumundaki erkeğin, yuvanın ikinci temel taşı olan kadına karşı iyi davranması gerektiğini çok açık ve net bir ifade ile belirtir. Bunu, kişinin (erkeğin) Allah katında hayırlı sayılmasının bir ölçüsü olarak anlatır. Bu mânada o, "En hayırlınız, ailesi

için hayırlı olandır. Bana gelince ben, aileme karşı sizden en hayırlı olanınızım.”⁶⁰ derdi. Hz. Peygamber tarafından konan bu ölçü, pek çok Müslüman yazar tarafından da belirtilmiştir. Nitekim, Müslüman-Türk dünyasının önemli ahlakçılarından biri olan Kınalızâde Ali Efendi (1510-1572) yazdığı *Ahlâk-ı Alaî* (Bulak 1248) adlı meşhur eserinin üç bölümünden (kitâb) ikincisini aileye ayırmış ve eserinin bu bölümüne ev idâresi bilimi (ilmu tedbirî'l-men zil) adını vermiştir. Ona göre ev idaresi ilmi, insana dünyada efendilik ve haysiyet, ahirette de saâdet kazandıracak kaideleri öğretir.⁶¹ Müslüman bir bilgin olan Kınalızâde'nin aile ile ilgili bilgilerinin kaynağını da Osmanlı ailesinin yapısını şekillendiren İslâm hukuku ve eski Türk töresi teşkil ediyordu. Gerçekten, onun, konuyu anlatırken zaman zaman âyet ve hadisleri, yazdıklarına şâhid olarak göstermesi, onun İslâm hukukundan ne denli yararlandığını göstermektedir. Zaten iyi bir çevrede yetişmiş, müderrislik, kadılık ve kadıaskerlik yapmış bir kimsenin, bundan başka türlü düşünüp yazması da mümkün değildir. Senelerce Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulan eseri, felsefî nitelikli ilk Türkçe ahlâk kitabı olduğu için Osmanlı toplumunu geniş ölçüde etkilemiştir.

Eserinin ikinci bölümünde Kınalızâde, Müslüman Türk ailesinin kuruluşu, aile reisinin görevleri, küçükten büyüğe doğru aile fertlerinin hak, vazife ve sorumlulukları hakkında bilgi verdiği gibi, ailede terbiye usûllerini de örneklerle anlatır. İnsanın, tabiat şartlarından korunabilmesi için bir eve ve eşyaya; cinsini koruyabilmesi, neslini sürdürebilmesi ve mutluluğa kavuşabilmesi için bir eşe ve çocuklara ihtiyacı vardır. Çocuklara uzun süreli bir eğitim verebilmesi için de bir aileye sahip olması gerekmektedir. Anne, baba ve çocuklar ile hizmetçilerden oluşan ailenin reisi (baba), idare sanatını bilmek zorundadır. O, iyi bir yönetici ve doktor gibi ol-

⁶⁰ İbn Mâce, Nikah, 50.

⁶¹ Kınalızâde Ali Efendi, *Ahlâk-ı Alaî*, Bulak 1248, ikinci kitâb, s. 2.

malıdır. Aile bir vücuda benzer. Bu bakımdan reis (baba), vücudun ağrıyan her yerini tedavi etmesini bilmelidir. İnsan, ticaret, ziraat ve zenaat kollarından birinde çalışmalı ve kazanç elde etmelidir. Zira “dünyada vüs’at-ı rızık mergûb ve makbuldur” (dünyada rızık bolluğu, istenilen ve makbul olan bir şeydir).

Hız. Peygamber, iman, iyi ahlak ve aileye karşı iyi davranmayı bir arada zikrederek, hanımlara karşı hareket ve davranış tarzımızı belli prensip ve kaidelere bağlamaktadır. Böylece Müslüman bir erkeğin gerek kendi hanımına, gerekse diğer bütün kadınlara karşı davranış tarzının nasıl olması gerektiğine işaret etmektedir. “Mü’minlerin, iman bakımından en mükemmeli, ahlâkı güzel olandır. En hayırlınız da hanımları için hayırlı olandır”⁶² buyurarak bir ölçü ve kıstası ortaya koymaktadır. Çeşitli vesilelerle erkeklerin kadınlar üzerinde, kadınların da erkekler üzerinde hakları bulunduğunu söyleyen ve bunu kanunlaştıran Hız. Peygamber, kadınlar hakkında Allah’tan korkulmasını, onlara herhangi bir şekilde haksızlık yapılmamasını isteyerek, onların Allah’ın müsaadesi ile alındığını ve birer yardımcı olduklarını bütün bir insanlığa açıklar. Veda hutbesinde yüzbinlerce insana karşı söylenen bu sözler. İslâm’ın ve Hız. Peygamber’in kadınlara karşı nasıl davranılması gerektiğini ortaya koyan ifadelerdir⁶³. Bu açıdan değerlendirildiği zaman kadın, insanlığı sadece beden ve şekil olarak tamamlamakla kalmaz, aynı zamanda sevgi ve arzularını, içinde erittiği sütü ile beslediği insanoğlunu, çocukluğun zayıflık ve bilgisizliğinden alıp, bakış, tebessüm, yüz ifadelerini öğretip aydınlık bir geleceğe götürür. Bu bakımdan kadınlık, sadece bir vücut meselesi değildir. O, kutsal bir sevgi, güzellik, zarafet ve yüce bir bağlılığın birleşmesiyle meydana gelmiş bir varlık-

⁶² Ahmed b. Hanbel, II, 472.

⁶³ Buhârî, Nikah, 89-90; Ahmed b. Hanbel, V, 73; Ayrıca geniş bilgi için bk. Veda Hutbesi.

tır. İşte bu yüzden Hz. Peygamber, Cennet'i onun ayakları altına serer. Binaenaleyh, Cennet'i arzulayan herhangi bir erkeğin, annesine karşı çok iyi davranması ve ona hizmette kusur etmemesi gerekir. Zira evladın Cennet'e gidebilme yolu, anneye hizmetle açılabilir. Bundan başka, kadının Cennet'e gidebilme yolunu da çok basitleştiren Allah elçisi, "Kocası kendisinden razı olarak ölen kadın, Cennet"lidir"⁶⁴ diyerek bu yolun kapısını da sonuna kadar açmıştır.

İslâm, kadına başka din ve toplumlarda bulunmayan büyük bir değer bahsetmiştir. Bu sebeple, ailenin ikinci temel taşı gibi görünmesine rağmen aslında gerçek mânada ailenin reisi ve son sözü söyleyen odur. Nitekim günümüzden asırlarca önce Osmanlı payitahtını (İstanbul) ziyaret eden Lady Montague'nin, Müslüman Türk kadının aile ve toplum içindeki etkinliğini anlatan mektubunu değerlendiren Samiha Ayverdi, o asırların Türk kadınları hakkında şöyle diyor:

"Sefirenin 'şüphe yok ki, Türk kadınları bizden çok hürdür' diye ictimâî ve medenî seviyesine imrendiği Türk kadını, cemiyetin ve an'änenin kendisine bağışladığı imkânların bâcını,* bir yaratma ve icadçılık şevki ile ödeye gelmişti. Yaşmağının ve feracesinin altındaki bu kadın, aile müessesesi içinde, erkeği bir adım geride bırakan âmir ve merkezi kuvvet idi. Bu ne sırlı bir kıvamın neticesi idi ki, itaatli, hâzımlı ve feragatlı olmasını bildiği kadar, hükmün, kuvvetin, vekarın tâ kendisi olmak kudretini de gösterebilmişti. Son söz daima onun, karar daima ondandı."⁶⁵

Kadınlara karşı iyi davranılmasını emreden Hz. Peygamber, bizzat kendisi de hanımlarına ve aile efradına karşı iyi

⁶⁴ İbn Mâce, Nikâh, 4.

Vergi kelimesi yerine kullanılmakla birlikte bazı vergilere de isim olmuştur. Bilgi için bk. Ziya Kazıcı, *Osmanlılarda Vergi Sistemi*, İstanbul 1977, s. 47.

⁶⁵ Samiha Ayverdi, *Türk tarihinde Osmanlı Asırları*, İstanbul 1975, II, 1979; Ayrıca bk. Lady Montague Türkiye Mektupları, trc. Aysel Kurutluoğlu, (tarihsiz) Tercüman 1001 Temel Eser, s. 51-55.

davranırdı. Ahlâkı, Kur'an'dan başka bir şey olmayan Resûlullah'ın⁶⁶ birçok hadisinde, dünyada kendisine sevdiren üç şeyden birinin de kadın olması çok manidardır. Buna göre Allah ona, bazı şeyleri diğerlerinden daha çok sevdirmişti. Bunlar kadın, güzel koku ve namazdır⁶⁷ ki, bunlar, dünyada birer nimet, Ahiret'te de Allah'a yakınlık vesilesi olmuşlardır. Kadınlar, evlerin şenliği, mimarları ve kandilleridir. Çocukları doğurur terbiye eder ve büyütürler. Bunlar, çok büyük birer meziyettir. Hz. Peygamber'e sevdiren şeylerden biri de güzel kokudur. Bilindiği gibi güzel koku insan ruhunu okşar. Peygamber'in "gözümün nuru" dediği namaza gelince o, kul ile yaratıcısı arasında bir bağıdır. Onda göz aydınlığı ve sevinçlerin en büyüğü vardır. Keza onda, Allah ile kulları arasındaki münacatın tadı vardır. Bu, insanlığın ulaşabileceği en yüksek bir mertebedir.

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, aile reisi olarak bir Müslümanın aile fertlerine karşı nasıl davranması gerektiğini gerek bizzat kendi uygulaması, gerekse emir ve tavsiyeleri ile açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Biz, Allah elçisinin bu konudaki uygulamalarını çeşitli yönleri ile ele alıp tetkik etmeden önce onun, daha İslâm dini gelmeden evvel bu konularda nasıl örnek bir davranış sergilediğine temas etmek istiyoruz. Hayatının bir kesitini teşkil eden bu sahnede, onun ne güzel bir yardımcı, bir efendi ve bir baba olduğunu görüyoruz. Tarihî kaynakların ortaya koyduğu bu sahnede iki olaydan bahsetmek, bizi daha canlı ve kesin şekilde belli olan bir anlayışla karşı karşıya getirecektir. Bunlardan biri ve tarihî kronolojiye göre Hz. Ali'nin Peygamber'in himayesine girmesi, diğeri de bir kölenin (Zeyd b. Hârise) onu, kendi öz babasına tercih edip sırf onun yanında kalmak gayesiyle köleliği hürriyete tercih etmesidir.

⁶⁶ İbn Sa'd, I, 364.

⁶⁷ Farklı ve değişik rivâyetler için bk. İbn Sa'd, I, 398-399.

1. ALİ B. EBİ TALİB (HZ. ALİ)

Daha sonraki yıllarda Hz. Peygamber'in damadı ve İslâm dünyasının dördüncü halifesi olacak olan Hz. Ali, beş yaşından itibaren Peygamberimizin himayesinde gelişip onun terbiye metodu ile büyüdü. Bu metod, daha sonraki yıllarda onun rehberi olacaktır. Hz. Hatice'den sonra Müslüman olan Hz. Ali, Hz. Peygamber'in irfan hazinesinden de feyz almıştı.

Hz. Peygamber'in, Hz. Hatice ile evlendikten sonra malî durumunda bir düzelme olmuştu. Bununla beraber sade yaşantısında ve hayat anlayışında bir değişiklik olmamıştı. Servetinden, sadece hayır işlerinde istifade ediyordu. Bir sene Hicaz bölgesinde kuraklık sebebiyle kıtlık baş göstermişti. Halk büyük bir geçim sıkıntısı içindeydi. Bu arada kalabalık bir aileye sahip olan ve küçüklüğünde birçok iyiliğini görüp himayesinde büyüdüğü amcası Ebû Tâlib de aynı sıkıntıyı fazlasıyla hissediyordu. Bu duruma bigane kalamayacağını ve fedakâr amcasına yardım etmek gerektiğini düşünen Hz. Peygamber, amcası Abbas'a giderek "Ey amca, sen zenginsin. Ebû Tâlib ise fakir ve ailesi kalabalıktır. Kıtlığın şiddeti geçinceye kadar Ebû Tâlib'in iki çocuğunu yanıma almamız iyi olur. İhtiyaçlarını temin etmesinde ona yardımcı olalım" dedi. Abbas bu teklifi kabul ederek birlikte Ebû Tâlib'in yanına varıp durumu kendisine anlattılar. Bunun üzerine Ebû Tâlib "Bana Akil'i bırakın da ne yaparsanız yapın" der. Ebû Tâlib'in bu muvafakatı üzerine Abbas, Cafer'i, Peygamberimiz de Ali'yi yanına aldı. Ali, Peygamberlik geldikten sonra hemen iman eder. Cafer de Abbas'ın yanında kalıp Müslüman olur ve durumu iyileşince oradan ayrılır⁶⁸.

İşte Hz. Ali'yi böyle bir mertebeye çıkaran, onun, Allah elçisinin terbiyesinde yetişmesiydi. Gerçi o, sadece Hz. Ali ve

⁶⁸ Geniş bilgi için bk. İbn İshâk, *es-Sire*, (tahkik, Muhammed Hamidullah) Konya 1981, s. 118-119; İbn Hişâm, I, 179.

kendi öz çocuklarını değil, başkalarını da aynı şekilde yetiştirmeye gayret ediyordu. Aile efradına karşı davranış ve hareketleri, insanlığa örnek olacak şekildeydi. Bunu ortaya koyan en çarpıcı örneklerden biri de hiç şüphesiz Zeyd'in durumu idi. Köle olarak Hz. Peygamber'in yanına gelen bu genç insan, öz babasının bütün tekliflerini reddedecek kadar Hz. Peygamber'e saygı duyuyor ve onun yanında köle olarak kalmayı, babası ile birlikte hür olarak gitmeye tercih ediyordu.

2. ZEYD B. HÂRİSE

Hız. Peygamber'in ailesi içinde büyüyen ve burada terbiye görenlerden biri de Şimal (Kuzey) Araplarından Kudaa kabilesine mensub Hâris'in oğlu Zeyd'dir. Hız. Hatice ve Hız. Ali'den sonra, Müslüman olan üçüncü şahıstır. Kur'an-ı Kerim'de adı açıkça zikredilen tek sahabidir (el-Ahzâb 37). Zeyd, küçük yaşta iken annesiyle birlikte kabile ziyaretine giderken yolda esir diye alınmış, Mekke'ye götürülerek "Ukaz" panayırında köle gibi satılmıştı. Burada bir noktaya daha temas etmemiz gerekir ki o da Zeyd'in satıldığı yerin farklı isimlerdeki yerler de olabileceğidir. Esir gibi alınıp satıldığı zaman sekiz yaşında bir çocuktur. İbn Hişâm, Hız. Hatice'nin yeğeni olan Hakim b. Hizam b. Hüveylid'in, ticaret için gittiği Şam'dan bazı köleleri de satın alarak döndüğünü, bunlar içinden Hız. Hatice'nin, Zeyd'i beğendiğini söyler. Hakim, bu köleyi halasına verir. Daha sonra Hız. Hatice de bu köleyi Hız. Peygamber'e hediye eder. Zeyd'in babası Hârise, oğlunu çok aramış ve sonunda onun Mekke'de Hız. Peygamber'in yanında olduğunu öğrenmişti. Derhal oraya giderek oğlunu kurtarmak istemişti. Hız. Peygamber, Zeyd'i ya kendi yanında kalmak veya babası ile birlikte gitmek hususunda serbest bıraktı. Fakat Zeyd, Resûl-ı Ekrem'i babasına tercih ederek onun yanından ayrılmak istemedi. Babasıyla birlikte hür bir insan olarak kabilesine dönmek

istemeyen Zeyd, anasının da babasının da Muhammed olduğunu söyleyerek onun yanından ayrılmak istemediğini açıkça ortaya koymuştu. Babasının, bu duruma çok üzüldüğünü gören Allah'ın elçisi, onu bir taşın üzerine çıkararak orada bulunanlara "Şahid olunuz, Zeyd benim oğlumdur. Onu evlad ediniyorum. Onu kendime mirasçı yapıyorum. O da vâris olmak üzere beni babalığa kabul ediyor" dedi. Bunun üzerine ona Muhammed'in oğlu diye hitab edilmeye başlandı. Tâ ki, Medine döneminde el-Ahzâb Sûresi'nin beşinci âyeti nâzil oluncaya kadar. Bu âyet-i kerimede meâlen şöyle buyrulmaktadır: *"Onları (evlatlıkları) babalarına nisbet edin. Bu, Allah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız bu takdirde onları din kardeşi ve dostlarınız olarak kabul edin..."* Bu âyetin inmesinden sonra Zeyd'e, Hârise'nin oğlu Zeyd diye hitab edilir oldu.

Peygamberimiz, Zeyd'i önce dadısı ve azadlısı olan Ümmü Eymen ile evlendirmişti. Bu evlilikten Üsâme dünyaya gelmişti. Daha sonra halasının kızı Zeyneb'i ona nikahladı. Daha önce kısaca temas edildiği ve ileride tafsillatlı bir şekilde anlatılacağı gibi bu evlilik başarılı olmamıştı. Zeyd, Zeyneb'i boşamak zorunda kalmıştı.

Zeyd, Bedir Gazvesi'nden başlayarak hicretin sekizinci senesinde Mute'de komutanı bulunduğu savaşta şehid düşünceye kadar meydana gelen bütün savaşlarda Hz. Peygamber'in yanında bulundu⁶⁹.

Görüldüğü gibi Hz. Ali ile Hz. Zeyd, koruyucuları durumunda olan Hz. Peygamber'e son derece bağlı olan ve hayatlarının sonuna kadar onu terketmeyen kimselerdir. Onu büyük bir sevgi ile sever ve onun vefat eden oğullarının yerini tutarlardı. Ömürlerinin sonuna kadar ona tam bir bağlılıkla bağlı kaldılar. Özellikle Zeyd'in, babasını ve kabilesini

⁶⁹ Daha geniş bilgi için bk. İbn Hişâm, I, 180-181; Abdülhamid Mahmud Tahmaz, *es-Seyyide Hadice*, Dımaşk 1990, s. 58-60; Mahmud es'ad, *Tarih-i Din-i İslâm*, İstanbul 1342, I, 44-46.

bırakıp Resûlullah'ı tercih etmesi düşündürücüdür. Demek ki, Allah elçisinin ona karşı olan hareketleri, davranış ve muamelesi gerçek bir babanın muamelesinden farksızdı. Ayrıca onda olan sıfatları başka babalarda bulmak da mümkün değildi. Bunun için Zeyd, onu öz babasına tercih etmişti. Zeyd'in bu tercihi, daha sonraki yıllarda kendisini haklı çıkaracaktır. Zira o, bir müddet sonra Peygamber olarak âlemlere rahmet olacaktır. Bütün bir insanlığın kurtarıcısı olacaktır. Onun yanında, insanlar arasında renk, dil, asalet ve ırk gibi farklılıklar, hiç bir önem taşımayacaktır. Yaratılış itibarı ile herkese eşit haklara sahiptir. Bir kimsenin köle veya hizmetçi olması, onun insanî haklarından, hiç bir şey kaybettirmeyecektir. Hatta çocukların veya hizmetçilerin onun bazı emirlerini yerine getirmedikleri için kendilerine niçin bunu yapmadıklarını sormayıp azarlamadığını bile Enes b. Mâlik'in hayatından öğreniyoruz. Resûlullah, Medine'ye geldiği zaman henüz on yaşlarında bulunan Enes, Peygamber'in hizmetine verilir. O da Resûlullah'ın vefatına kadar ona hizmet eder⁷⁰. Onun, Resûlullah'tan bahsederken "O bana ne seferde ne de hizada yaptığım bir iş için niçin yaptın, yapmadığım bir şey için de niçin yapmadın? dediğini bilmiyorum. O bana öf bile demedi"⁷¹ dediğini herkes bilmektedir. Binaenaleyh, Zeyd'in niçin babası ile gitmediği ve Resûlullah'ı tercih ettiği bu hadiseden de anlaşılmaktadır.

Kısa örneklerle verdiğimiz bu olaylar, Abdullah oğlu Muhammed'in daha Peygamber olarak gönderilmeden önce de nasıl bir şefkat, merhamet ve sevgi kaynağı olduğunu göstermektedir. Kendisine ilahî vahyin gelmesini müteakip, terbiyesi altında gelişip büyüyen Ebû Tâlib'in oğlu Ali, babasının İslâmiyeti kabul etmemesine rağmen onun doğruluğuna olan güveni sayesinde hemen müslüman olmuştu. Böylece, Hz. Hatice'den sonra İslâm ile şereflenen ikinci şa-

⁷⁰ Buhârî, İstî'zân, 10.

⁷¹ Müslim, Fedâil, 13.

hıs olarak bilinmeye hak kazanmıştı. Yine bu sebeptendir ki, hicret esnasında canı pahasına da olsa onun yatağında yatıp, Kureyş'in öldürmeye kalkma teşebbüsüne aldırmamıştır.

Zeyd'in durumu daha bir enteresandır. Zira o, azad edilmiş de olsa ölünceye kadar gerçek ismi ile birlikte söylenecek olan "köle" sıfatını taşıyacağını bildiği halde sadece onun yanında kalabilmek için öz babasını ve hürriyetini tercih etmemişti. Onun, öz babası ve diğer akrabalarına karşı "benim babam da o, anam da o" demesi, Resûlullah'ın ona herhangi bir insanın yapamayacağı ve belki aklından bile geçiremeyeceği fevkaalede iyi bir muamele yaptığının delilidir.

Kendi soyundan ve öz benliğinden olmayan insanlara karşı bu şekilde davranan Allah'ın elçisi, acaba kendi aile efradına karşı nasıl davranırdı? Gerçi bu konuda birçok şey bilinmekle beraber, biz gene de ana hatları ile Hz. Peygamber'in aile reisi olarak nasıl hareket ettiğini, aile fertlerini nasıl idare edip onlarla nasıl geçindiğine kısaca temas etmek istiyoruz.

Her şeyden önce o, evlendiği zaman hanımlarına mehir adı verilen bir miktar mal vermekte ve bunun, kadının hakkı olduğunu, mehirsiz nikahlanmanın olamayacağını söylemektedir. İslâm aile hukukunda önemli bir yer tutan mehir, ekonomik bakımdan kadınların söz sahibi olmalarını sağlamıştır. Keza o, kişinin ailesi için harcadığı herşeyin sadaka olduğunu söylemekle⁷² müslümanları bu konuda cimrilik yapmamaya teşvik etmiştir. Böylece o, erkeklerin hanımları için sarfetmek istedikleri şeylerin bile, onlar için birer sadaka olduğunu belirtmek istemiştir. Bu sayede kişi, gerek ailesine, gerekse hanımına karşı cimriliği bir kenara bırakacaktır. Çünkü Allah elçisinin bu konudaki sözleri, onlar için bir rehberdir. Keza onun, "kişinin su ve yiyecek olarak hanımının ağzına koyduğu her şeyin bir ecri ve sevabı vardır"⁷³

⁷² Buharî, İmân, 41.

⁷³ Buharî, İmân, 41.

şeklindeki hadisi, karı koca arasında sevgi ve bağlılık vesilesi olacak her türlü hareketin Allah katında makbul olduğuna işaret eder. Ümmetinin yarısını teşkil eden erkeklere, gerek sadece hanımları, gerekse ailesi için bu yolda emir ve tavsiyelerde bulunan Hz. Peygamber, elbette bundan daha fazlasını kendi şahsında uygulayacaktır. Ümmeti için gerçek bir örnek olan ve davranışları, Kur'an'dan başka bir şey olmayan Hz. Peygamber, hanımlarına karşı çok daha şefkatli ve merhametli idi. Yapabildiğince onların bütün işlerinde yardımcıları olurdu.

Ailesinin yeme, içme gibi maddî ihtiyaçlarının temini için elinden geleni yapan ve ümmetini bu şekilde davranmaya teşvik eden Hz. Peygamber, giyim kuşam bakımından da benzer şeyleri yapmak ve söylemekten kaçınmıyordu. Gerçi onun dönemindeki ekonomik imkânlar, daha sonraki dönemlerle mukayese edilemeyecek kadar dardı. Buna rağmen o, ashabının bu konuda cömert davranmasını istiyordu. Bu anlayışın bir neticesi olarak Hz. Osman, hanımı Nâile için 200 dirhem değerinde ipek elbise almış ve "bunu ona giydirip sevindireceğim"⁷⁴ demişti. Bu hareket, onun anlayışının dışında mütalaa edilemezdi. Burada, meşruiyet dairesinde olmak şartıyla her türlü ziynet ve süs eşyasının takılıp kullanılmasının da kadınlar için mubah olduğunu, kadınların bu neviden eşyası için zekât vermek gerektiğini belirtmeliyiz⁷⁵. Böylece kadınların gerçek mânada o eşyaya sahip oldukları anlaşılmış olmaktadır. Zira kişi sahibi bulunmadığı bir malın zekât veya sadakasını vermekle yükümlü tutulamaz. Bu bakımdan giyim ve kuşamın ayrılmaz bir parçası olan ziynetin de kadınlar için gerekli olduğunu bundan asırlarca

⁷⁴ İbn Sa'd, III, 58'den naklen bk. İbrahim Canan, "Aile Reisi ve Baba olarak Hz. Peygamber" *Hız. Peygamber ve Aile Hayatı*, İlmî Neşriyat Yayınları, İstanbul (tarihsiz), s. 293.

⁷⁵ Buharî, Zekât, 33.

önce belirten Resûlullah, Kur'an'ın bu konudaki emirlerine⁷⁶ işaret ediyordu. İslâm tarihinde “İfk hadisesi” diye bilinen olayın sebebi, Hz. Aişe'nin bir sefer esnasında taktığı ve kaybolan bir gerdanlık olduğunu söylemek⁷⁷, Resûlullah'ın, hanımlarının süs ve ziynet eşyası konusundaki arzu ve ihtiyaçlarını gidermeye çalıştığını açıklar.

Hem Peygamber, hem de devlet reisi olma gibi ağır bir sorumluluğu bulunmasına rağmen ailesini ihmal etmeyen Resûlullah, bu haliyle ümmetine de örnek oluyordu. O, kadınların erkekler üzerinde bulunan haklarının tam anlamıyla yerine getirilmesi gerektiğine işaret ediyordu. O, bazen tek tek, bazen de bütün aile efradını bir araya toplayarak onlarla sohbet ediyordu. Keza o, nöbetleşe olarak her gününü bir hanımına tahsis etmişti⁷⁸. Sefere çıkacağı zamanlarda da hanımlarından bir veya ikisini yanına alırdı. Bu seçim, kur'a çekmek suretiyle olurdu⁷⁹. Aile fertlerinin topluca bir araya gelmesini sağlamak maksadıyla her akşam, bütün hanımlar, Resûlullah, o gece kimin yanında geceleyecekse topluca oraya gelip sohbet ederlerdi. Müslim'in Sahih'inde, Hz. Aişe'nin evinde toplanılan böyle bir günden bahsedilir. Bu toplantılarda, Hz. Peygamber'in, eşlerine bir takım kıssalardan bahsettiği, onlara çeşitli bilgiler verdiği ve hatta güldürücü şakalar yaptığı da anlatılır. Bu sohbetlerde, hanımlarının meseleleri ile ilgilendiği ve hanımları arasındaki kıskançlıktan kaynaklanan bazı problemleri çözdüğü de anlaşılmaktadır.

İnsanlarda doğuştan var olan eğlenme, şakalaşma ve dinlenme gibi fitrî özelliklerin, Hz. Peygamber'de de bulunduğu belirtmemiz gerekir. Aile hayatı içerisinde bu has-

⁷⁶ Kur'an, en-Nûr, 31.

⁷⁷ Bu olay, Hz. Aişe bahsinde daha geniş bir şekilde ele alınıp incelenecektir.

⁷⁸ Buharî, Şehâdât, 15.

⁷⁹ Buharî, Hibe, 15; Müslim, er-Reda' 13.

⁸⁰ Buharî, Hibe 15; Şehâdat 15.

letlerin göz önünde bulundurulup ona göre düşünülmesi ve bu anlayışın normal şekilde tutulup müsbete yönlendirilmesi önemli bir metod olmalıdır. Toplumun fertleri arasındaki münasebetlerde ve bu münasebetlerin kemal mertebesine ulaşmasında herhalde bunun da bir değeri vardır. Nitekim Hz. Aişe validemiz, kendisiyle oynadığı bebeklerinin bulunduğunu, bazen komşu olan arkadaşlarının da yanına geldiğini ve onlarla birlikte oynadıklarını anlatır. Hz. Peygamber'in ise bunlara engel olmaya ve onları yasaklamaya kalkışmadığını, aksine bu hususta kendilerine yardımcı olduğunu söyler⁸⁰. Hz. Peygamber'in bazen da oyuncakları sebebi ile Hz. Aişe ile latife yaptığı yine hadis kaynaklarında belirtilmektedir. Habeşîlerin bayramlardaki oyun ve eğlencelerini hem bizzat kendisi seyretmiş, hem de hanımlarına seyrettirmiştir. Hz. Aişe, Habeşîlerin mescidde oynadıklarını, Resûlullah'ın da onları benim odamın kapısından seyrettiğini, sonra benim seyretmem için de "ridasiyle beni örttü" demesi⁸¹ Peygamberimizin bu konuda ne kadar hoşgörülü olduğunu gösterir. Hatta bazen onun Hz. Aişe ile koşu müsabakalarında bulunduğunu da görüyoruz. İbn Mâce'deki bir hadisten anlaşıldığına göre Hz. Aişe, Peygamber'in, yarışta kendisini geçtiğini anlatır⁸².

Hız. Peygamber, ilahî vahye müstenid dinî mevzûlar dışında kalan bazı konularda ve özellikle kendilerini ilgilendiren mevzûlarda kadınlarla istişarede de bulunurdu. Nitekim, ilk vahiy esnasında gördüklerini Hız. Hatice'ye anlatması ve onun düşüncesine göre hareket etmesi, bunun delili olarak gösterilebilir. Keza kızı Zeyneb'in, Ebu'l-Âs ile evlenmesi, tamamen Hız. Hatice'nin fikri idi. İslâm tarihinde Hudeybiye antlaşması diye meşhur olan hadiseden sonra pek memnun olmayan ashabın durumuna üzülen Hız. Peygamber'e, ha-

⁸⁰ Müslim, Fedailu's-Sahabe, 13; İbn Mâce, Nikah 50.

⁸¹ Buharî, Salât, 69.

⁸² İbn Mâce, Nikah, 50.

nımı Ümmü Seleme “Ya Resûlallah! Sen kalk kurbanlığını kes, onlar sana uyup kurbanlarını kesecekler” demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, kimseye bir şey söylemeden kurbanlığını kesmişti. Bunu gören bütün ashab da onun yaptığı gibi yapmıştı⁸³. Bu ve benzeri daha bir çok hadise, Hz. Peygamber’in hanımları ile istişarede bulunduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber, aile fertlerine değer verir, onları sevdiğini, kendileri ile ilgilendiğini ifade eden çeşitli söz ve davranışları ile belli ederdi. Onları her bakımdan tatmin etmeye çalışırdı. Bu konuda hanımlarından birçok rivayetler gelmiştir. Onun, hanımlarını sevdiğini ifade etmesi, onları bineklerine alması, aynı kabın suyu ile müştereken yıkanması, hanımının hayvana binmesinde ona yardımcı olması ve dizine bastırarak bindirmesi, kendisine gelen yemek dâvetine “hanım da olursa” kaydıyla icâbet etmesi, bir sıkıntıdan dolayı kederlenip ağlayanın göz yaşlarını bizzat elleriyle silip onu teselli etmesi gibi pek çok davranışı hanımlarını memnun etmeye yönelikti. Hz. Safiyye anlatıyor: “Resûlullah, bir gece yolculuğunda beni devesinin arkasına almıştı. Yolda uyuklamaya başladım. (Uyumamı önlemek için) bir taraftan beni okşuyor, bir taraftan da “Hey, Ey Huyey’in kızı, ey Safiyye (uyuma) diyordu.”

Resûlullah’ın bu tutumu, İslâm’ın emri olarak topluma aksedince, Hz. Ömer’in ifadesiyle; Allah’ın onları zikretmesinden önce hiç bir değer atfedilmeyen Arap kadınları, Ya Resûlallah, “Allah ve Resûlü, bize bizden daha merhametlidir” diyerek tarihî bir şükran ifade edeceklerdir⁸⁴.

Resûlullah, hanımlarına karşı daima özel bir sevgi besliyordu. Gerçi o, sadece aile efradına değil, ailesinden saydığı herkese özel bir itibar gösteriyordu. Onun bu saygı

⁸³ Vakıdî, II, 613; Ayşe Abdurrahman, *Terâcim Seyyidât Beyti’n-Nübüvve*, Kahire (tarihsiz), s. 330-331.

⁸⁴ Geniş bilgi ve kaynaklar için bk. Canan, *aynı eser*, s. 301-302.

ve itibarı, hanımlarının yakınlarına karşı da aynı şekilde idi. Nitekim kendi biyografilerinde de temas edileceği gibi o, Hz. Hatice'nin akrabalarına ve hatta onun dostlarına teveccüh eder, koyun vs. kestiği zaman etin bir kısmını onun dostlarına gönderirdi. İleride Hz. Aişe'nin bundan şikâyetçi olacağını bile görmemiz mümkün olacaktır. Keza o, babasından kendisine kalan ve Hz. Hatice ile evlendiği zaman azad ettiği Ümmü Eymen'i de ailesinden sayarak ona bir anneye gösterilen şefkat ve muameleyi göstermiştir. Ona "anneciğim" diye hitab ettiği ve kendisinin ailesinin son bakiyesi olduğunu söylediği de kaynakların verdiği bilgi ve malumat arasında zikredilmektedir.

Bir aile reisi olarak Hz. Peygamber, bütün hanımlarına karşı iyi davranır ve hanımlarına karşı iyi davranmayı, iyi bir müslüman olmanın ölçüsü olarak kabul ederdi. Bu konuda o, daha önce de belirtildiği gibi "Hayırlınız ailesi için hayırlı olandır. Ailesine karşı en hayırlınız ise benim" derdi. Gerçekten de o, hanımlarına karşı o kadar iyi davranırdı ki, hayızlı oldukları zaman bile onların yediklerinden yer, içtikleri kaplardan içerdi. Hz. Aişe, kendisinin su içtiği kaptan Hz. Peygamber'in de kendisinin ağzını koyduğu yerden su içtiğini, kemikteki eti sıyrırken (yerken) Hz. Peygamber'in de aynı yerden yediğini söylemektedir⁸⁵. Halbuki daha önceki dinlerde hayızlı kadının oturduğu evde oturulmaz, onunla birlikte yemek yenmez ve su içilmezdi. Enes'ten rivayet edilen bir hadiste yahudilerin böyle yaptıkları belirtilmektedir⁸⁶.

Vahye dayalı anlayışından hareketle o, kadınların, Allah'ın birer emaneti olduğunu söylüyordu. Onların annelerimiz, kızlarımız, kardeşlerimiz ve teyzelerimiz olduğunu belirtiyordu. Onların bize göre beğenilmeyen veya hoş gitmeyen hatalarına karşı tutumun, hayırlı olma ölçüsü oldu-

⁸⁵ İbn Mâce, Tahare 125.

⁸⁶ İbn Mâce, Tahare 125.

ğunu da belirtiyordu. Burada da esas olan sabır ve nezaket-tir. Hz. Peygamber, bu konuda onların fıtrî yaratılışlarına göre davranılması gerektiğine işaret ediyordu. Demek oluyor ki, onların hoşumuza gitmeyen bazı davranışlarına karşı anlayış ve müsamaha göstermek gerekecektir. Burada şuna da işaret etmek gerekir. Her zaman erkeklerin değil, kadınların da hoşuna gitmeyen ve erkeklerden sâdır olan hareketler bulunmaktadır.

Resûlullah, kadınları dövmemeyi, ve olara hakarete bulunmamayı emretmiştir. Nitekim birçok hadise, baktığımız zaman Hz. Peygamber'in kadınları dövmeyi yasakladığını görüyoruz⁸⁷. Bizzat kendisi de ne hanımlarını ne de hizmetçilerini dövmüştür. Onun, kadınları dövenlerin şerhli-ler olduğu şeklindeki ifadesi de kadınlara karşı iyi davranmayı gerektirdiğini göstermektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi birden fazla kadınla evli bulunan erkeklerin hanımları arasında eşitlik prensibine riayet etmesi gerekir. Böylece kurmuş olduğu aile düzeninde nisbeten huzuru sağlama imkânı doğar. Hz. Peygamber bu konuda da titizlik gösterir ve hanımları arasında dengeyi sağlamaya çalışırdı. Onlar da bu konuda çok titiz davranırlardı. Hz. Peygamber'in, herhangi bir sebeple eşlerinden birisinin yanında fazla kalması, diğerlerinin reaksiyonlarına sebep olabiliyordu. İslâm tarihinde bununla ilgili bazı olaylar vardır ki, biz burada bunlar üzerinde fazla durmak istemiyoruz.

Hz. Peygamber, hanımlarının isteklerine karşı sabırlı olduğu gibi, ümmetinin erkeklerine de bu konuda sabırlı olmalarını tavsiye ederdi. Zira onun anlayışına göre kadınlar, yaratılış itibarı ile bazı inceliklere sahiptirler. Özel bazı durumları vardır. Bunun için onların üzerine fazla gidilmemelidir. Zira "Kadın eğe kemiği gibidir, doğrultmaya kalkarsan kırarsın, onu olduğu gibi bırakırsan eğri olduğu halde isti-

⁸⁷ Hadisler için bk. Ebû Dâvud, Nikah, 42.

fade edersin”⁸⁸ diyen Hz. Peygamber, onlara karşı sabırlı davranıyordu.

Hız. Peygamber, yaratılışları icabı bütün kadınlarda bulunması tabii olan bazı davranışların, kendi hanımlarında bulunmasına sabırla karşılık veriyordu. İslâm tarihinde “ilâ hadisesi” diye geçen olay, bu söylediklerimizin bir delilidir. Kaynaklarımız, Hız. Peygamber’in, eşlerinin, kendisinden, onun gücünün dışında bazı dünyalık arzusunda bulunduklarını anlatır. Onlar da diğer mü’min hanımlar gibi maddî bazı imkânlarla sahip olmayı arzulayarak onlar gibi olmak istiyorlardı. Bu durum, Resûlullah’ın üzülmesine ve bir müddet onları terk etmesine sebep olmuştu. Hâdisle ilgili ilahî vahiy, kadınları, dünyalık ile Allah ve Resûlünden birini seçme hususunda serbest bırakmıştı. Kadınlar, Allah ve Resûlünü seçtiler. “Eğer dünya hayatını ve onun süslerini istiyorsanız geliniz size (boşanma bedellerini verip) istifade ettireyim ve güzellikle size yol vereyim. Yok eğer, Allah’ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız (sabrediniz). Allah, sizden güzel amel işleyenlere büyük bir mükâfat hazırlamıştır”⁸⁹. Bunun üzerine Hız. Peygamber’in hanımları, dünyalık istemekten vazgeçip onu tercih etmişlerdi. Burada bu olayın tafsilatına girmek istemiyoruz. Zira hanımlarla ilgili bahislerde bu konu tafsilatlı bir şekilde anlatılacaktır.

O, evdeki işlerde hanımlarına yardımda bulunmaktan da çekinmezdi. Bazı rivayetlere göre yemek yaptığı bile olurdu. Hız. Aişe’den gelen bir rivayette o, ayakkabı tamiri, elbise yamaması, dikiş ve elbise temizliği gibi işlerde, hanımlarına yardım ederdi. Namaz vaktinde de camiye giderdi⁹⁰. Gerçi eskiden beri uyulan ve bir gelenek olan ev işlerinin hanımlar

⁸⁸ Müslim, er-Redâ’ 18.

⁸⁹ Kur’an, el-Ahzâb, 28-29.

⁹⁰ Buharî, Ezân, 44; Tirmizi, Kıyamet 45; Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 106.

tarafından yapılması, diğer işlerin de erkekler tarafından yerine getirilme prensibi uygulanıyordu.

Hz. Peygamber, evine girip çıkanları da kontrol edip ilgilendirirdi. O, kadınların vazifelerini anlatırken, erkeğin istemediği kimselerin eve girmelerine, kadınların mani olmasını istiyordu. Zira ailenin saadet ve huzuru için böyle bir uygulama gerekir.

Hz. Peygamber'in evi ve aile ocağı, aynı zamanda bir okul vazifesi de görüyordu. Bu manada, yani okul olarak onun evi, herkese açık olmakla birlikte daha çok ve öncelikle kendi hanımlarına açık idi. Şayet deyim yerinde ise Peygamber hanımları bu okulun devamlı öğrencileri durumunda idiler. O, hanımlarına isimleri ile hitap ederdi. Hanımlarının hoşlanmayacağı isim ve lakablarla hitap etmezdi. O, Hz. Ömer'in akrabalarından olan Şifa binti Abdullah adındaki kadını, Hz. Hafsa'ya okuma yazma öğretmek üzere tayin etmişti.

Medineli kadınlar, özel bazı durumlarını ümmehatul-mü'minîn vâsıtasıyla Hz. Peygamber'e soruyorlardı. Keza Hz. Peygamber'in örtülü bazı cevaplarını da yine hanımları onlara açıklıyorlardı. Onlar, akla gelebilecek her soruyu sormaktan çekinmezlerdi. Bu da, daha sonraki müslümanlar için büyük bir kolaylığa sebep oldu. Nitekim rivayetler, Hz. Aişe'nin soru sormada çok cesur davrandığını, bilmediği veya anlamadığı bir şeyi mutlaka sorduğunu göstermektedirler. İbn Ebî Müleyke, Hz. Aişe'den yaptığı bir rivayette, onun her şeyi sorduğunu ve iyice kavrayıp öğrenmek istediğini söylemektedir⁹¹. Her ne kadar Hz. Peygamber, vukuu mümkün olmayan ve fakat akla gelebilecek şeylerin sorulmasını yasaklamışsa da, günlük yaşayış ve dinin tatbikatıyla ilgili soruları teşvik edip cevapsız bırakmamıştır. Nitekim Enes b. Mâlik (ra), dan yapılan bir rivayete göre, bir gün, Ümmü Süleym, Hz. Peygamber'e gelerek "Ya Resûlallah!

⁹¹ Müslim, Hayız, 7.

Kadın, rüyasında erkeğin rüyasında gördüğünü görünce gusül gerekir mi” diye sorunca o esnada orada hazır olan Hz. Aişe, “Ey Ümmü Süleym! Kadınları rezil ettin, Allah canını almasın” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, hanımı Aişe’ye “Hayır kadınları rezil eden asıl sensin. Bırak onu. Evet ey Ümmü Süleym, gusül etmesi gerekir” dedi⁹². Hz. Peygamber, bu olayda olduğu gibi örf bakımından insanı utandıran konularda bile çekingen olmamaya çalışmış ve bu çeşit soruları cevaplandırırken “Allah, gerçeği açıklamaktan çekinmez”⁹³ mealindeki âyeti okurdu. Buna alışmış olan ashab da bu neviden soruları olunca bu âyeti okuyarak söze başlardı⁹⁴.

Hız. Peygamber, ailesinin dinî hayat ve yaşayışları ile de yakından ilgilenirdi. Bu sebeple o, ibâdetlerinin bir kısmını evde yerine getirir ve evlerin kabirlere dönmemesini isterdi. Onun içindir ki nafilc namazları evde kılmayı tercih ederdi. O, bilhassa Ramazan ayının sonlarında, hanımlarını da gece namazına kaldırırdı. Hanımların gece bile olsa mescide gitmelerine mani olunmamasını isterdi. Hız. Aişe, Peygamber hanımlarının sabah namazlarını mescidde Resûlullah ile kıldıklarını anlatır. Keza Ramazanda onunla birlikte itikafa giren hanımları da vardı⁹⁵.

⁹² Müslim, Hayız, 7.

⁹³ Kur'an, el-Ahzâb, 53.

⁹⁴ Canan, *aynı eser*, s. 325.

⁹⁵ Geniş bilgi ve kaynaklar için bk. Canan, *aynı eser*, s. 325.

İKİNCİ BÖLÜM
HZ. PEYGAMBER'İN EŞLERİ

1. HZ. HATİCE (R.anha)

Mekkeli hemşehrileri tarafından “Tâcire” (tüccar kadın) ve “Tâhire” (temiz kadın) diye isimlendirilen Hz. Hatice, Mekkeli olup, Hüveylid b. Esed b. Abdulluzza b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Ka’b b. Lüey’in kızıdır. Annesi ise Fâtıma binti Zâide b. Esam’dı.

Kureyş’in, Beni Esed kolundandır¹. Nesebi, Kusay b. Kilâb’la Hz. Peygamber’le birleşir.

Tarihçilerin büyük çoğunluğuna göre, o, henüz 25 yaşlarında bulunan Hz. Muhammed ile evlendiği zaman kırk yaşlarında dul ve iki çocuk annesi idi². Hz. Peygamber, 25 yıl müddetle ve Hz. Hatice’nin ölümüne kadar tek evli olarak kaldı. Mutlu bir aile hayatları vardı. Hz. Peygamber’in ondan iki oğlu ve dört kızı oldu. Erkek çocuklar, küçük yaşta vefat ettiler. Erkeklerin büyüğüne el-Kâsım ismini verdiler. Böylece o, Arap adetine göre babası olan Hz. Peygamber’e “Ebu’l-Kâsım” künyesinin, verilmesine sebep oldu. Erkek çocuklarının ölümü üzerine Âs b. Vâil, Hz. Peygamber’e

¹ Muhammed b. İshâk, *Siretu İbn İshâk* (Kitabu’l-Mübtede’ ve’l-Meb’as ve’l-Megazi) Tahkik Muhammed Hamidullah, Konya 1981, s. 60; İbn Hişâm, *es-Siretu’n-Nebeviye*, Kahire (tarihsiz) I, 134; İbn Sa’d, *et-Tabakatu’l-Kübrâ*, Beyrut 1960, I, 133; İbn Abdi’l-Berr, *el-İstiâb fi Esmâ’i’l-Ashab*, Mısır 1939, IV, 271; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi Temyizi’s-Sahabe*, Mısır 1939, IV, 273; *İbnu’l-Esir*, *Usdu’l-Gâbe fi Marifiti’s-Sahabe*, Mısır 1280, V, 434.

² İbn Sa’d, I, 132; Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehbî, *Siyeru A’lami’n-Nübelâ’*. Beyrut 1985, II, 111; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, trc. M. Said Mutlu - Salih Tuğ, İstanbul 1969, II, 17.

nesli kesilmiş manasına gelen “ebter” demişti. Bunun üzerine “*Sana ta’n edenin kendisi ebterdir*”³ âyet-i kerimesi nâzil oldu. Hz. Peygamber’in, Hz. Hatice’den olan ilk kızı Zeyneb’tir. Zeyneb, teyzesinin oğlu Ebu’l-Âs ile evlendi. Diğer ikisi, Rukiyye ve Ümmü Gülsüm, birinin ölümü üzerine diğeri, ard arda ileride İslâm dünyasının üçüncü halifesi olacak olan Hz. Osman’la evlendiler. Sonuncusu olan Fâtıma ise Hz. Ali ile evlendi. Peygamber Efendimizin nesli bilhassa ondan devam etti. İslâm âleminde, Hz. Fâtıma’nın nesli, muhtelif ülkelerin teamül, örf ve adetlerine göre “Seyyid, Şerif ve Habib”⁴ gibi sıfatlar ile anılır oldu.

Hz. Hatice’nin, Peygamber Efendimizle olan evliliğine bu şeklide ana hatları ile temas ettikten sonra artık konunun detaylarına geçebiliriz.

Peygamberimizin çok sevdiği, Cennet ehlinden olan, Allah tarafından Cennet’te bir köşkle müjdelenen, akıllı, güzel, zengin ve dindar olan Hz. Hatice’nin, Resûlullah ile evlenmeden önce başından iki evlilik geçmişti. İlk önce Ebû Hâle b. Zürrare ile evlenen Hz. Hatice’nin, ondan Hind adı verilen bir oğlu olmuştu. İlk kocasının ölümü üzerine Beni Mahzûm kabilesinden Atik b. A’iz (veya Âbid) b. Abdullah b. Amr ile evlendi. Ondan da yine Hind adı verilen bir kızı dünyaya geldi⁵. İkinci kocasının da ölümü üzerine o, kendini çocuklarına ve işlerine adanmıştı. Kureys’in bütün ileri gelenleri onunla, şerefi, malı ve güzelliği için evlenmek istiyorlardı. Fakat o, bütün bu teklifleri red edip kendi işleri ile meşgul

³ Kur’an e]-Kevser, 3.

⁴ Seyyid ve Şerifler hakkında geniş bilgi için bk. Ziya Kazıcı-Mehmet Şeker, *İslâm-Türk Medeniyeti Tarihi*, İstanbul 1982, s. 161-164.

⁵ Kaynak ve araştırmalar, Hz. Hatice’nin Peygamberimizle evlenip “Ümmü’l-mü’minin” olmadan önceki evliliklerindeki sıra hakkında farklı görüşler belirtmektedirler. Bu konuda daha geniş bilgi için bk. İbn Hişâm, I, 134; İbn Abdi’l-Berr, IV, 271; Ebû Muhammed Abdü’l-Mü’min b. Halef, *Kitâbu Nisai Resulillah*, Beyrut 1985, s. 32; Abdülhamid Tahmaz, *es-Seyyide Hadice*, Dımaşk 1990, s. 15.

olmayı yeğliyordu. Onun, bütün teklifleri red etmesi, ilahî kudretin, onun Hz. Peygamber'in en sevgili, vefakâr ve fedakâr eşi olmaya hazırlanması için bir takdiri olarak düşünülebilir mi?

Bilindiği gibi Kureyş kabilesi, geçimini büyük ölçüde ticaretle sağlayan bir topluluktur. Bunun için de yaz ve kış bazen Şam, bazen de Yemen taraflarına ticaret kervanları gönderiyordu⁶. Büyük bir servete sahip olan Hüveylid'in kızı Hatice de diğer zengin hemşehrileri gibi kendi adına Şam ve Yemen'e ticaret kervanları gönderiyordu. Böylece o da Kureyş'in bu ekonomik faaliyetlerine iştirak ediyordu.

Akıllı, zeki, kadınların en faziletlisi ve Cennet ehlerinden olan Hz. Hatice, Resûlullah'ın en çok sevdiği hanımı idi⁷. Bu sebeple, ölümünden sonra bile Hz. Aişe, "Peygamber'in onu devamlı anmasından dolayı, Hatice kadar kıskandığım hiç bir kadın yoktur"⁸ diyecektir. Gerçekten, Hz. Hatice, Hz. Peygamber'in ilk defa evlendiği ve kendisinden (biri dışında) başka bütün çocuklarının dünyaya geldiği ilk kadındı. Yaşça kendisinden büyük olmasına ve o dönemin âdetlerine göre başka kadınlarla rahatlıkla evlenme imkânı olmasına rağmen, Hz. Peygamber, o hayatta bulunduğu sürece başka bir kadınla evlenmedi.

EVLENMESİ

Kaynaklar, Hz. Hatice'nin Peygamberimizle evlenmesini hemen hemen aynı şekilde verirler. Bunun için biz de bu mutlu evliliği kaynakların verdiği bilgi çerçevesinde anlatmaya çalışacağız.

⁶ Kur'an, Kureyş, 1-2.

⁷ ez-Zehebî, II, 110.

⁸ Buhârî, *Sahih*, Menakıbu'l-Ensâr, 20; Nikah 108; Müslim, *Sahih*, Fedailu's-Sahabe, 74-75; Tirmizî, *Sünen*, el-Berr ve's-sıla 70.

İbn Sa'd'ın, Nefise (veya Nüfeyse) binti Münve'den naklettiği bir rivayete⁹ göre Hz. Peygamber 25 yaşına geldiği zaman amcası ve velisi olan Ebû Tâlib ona "Ben malı olmayan bir adamım, bir kaç senedir kıtlık bizi sarstı. İşte bu senin kavminin kervanıdır. Şam'a doğru yola çıkıyor. Hüveylid'in kızı Hatice de kervanı için senin kavminden adamlar arıyor. Hatice'ye gitsen de Şam'a giden kervanla seyahate çıkabilmen için başkalarına yaptığı gibi sana da bir iş vermesi için istekte bulunup bir şeyler kazansan" demişti. Bu istek, Hz. Muhammed'i harekete geçirmiş olmalı ki, rivayetlere göre farklı yollarla durum, Hatice'ye bildirilir.

Genç ve fakat emin Muhammed'in iş bulma arzusu, Hatice'ye aktarılınca o da hemşehrileri tarafından "emin" yani güvenilir diye bilinen ve sözünde durmakla ün salan bu şerefli ve fakat fakir olan gence başkasına verdiğinden daha fazlasını vermek suretiyle onu kervanının başına geçirdi. Bu arada kölesi Meysere'yi de hem ona hizmet, hem de farkına vardırmandan onu kontrol etmek üzere yanına verdi¹⁰. Tarihçiler, bu seyahatin Busra'ya kadar olduğunu belirterek buradaki bir hadiseden bahsederler. Buna göre Şam yakınında bulunan Busra'da Hz. Peygamber, bir manastıra yakın bir ağacın gölgesinde dinlenirken manastırın Nasturî rahibi Meysere'ye bunun kim olduğunu sorar, o da bunun Kureyş ehlinde biri olduğunu söyleyince rahib "Bu ağacın gölgesinde ancak peygamber olan birisi konaklayıp dinlenir" dedi. Hz. Peygamber'in gölgelenmesi için kendisini takib eden bulutu gören rahib, bu sebeple Hz. Peygamber'in kimliğini sormuştu. Kısa bir zamanda mallarını satan Hz. Peygamber, köle Meysere ile Mekke'ye döndü. Bu esnada Hatice, birkaç katlık evinin üst katından, dönen yolcuları, uzaktan fark etti. Hz. Muhammed ve Meysere kervanını dönüşünden önce Mekke'ye ulaştılar. Meysere doğru Hatice'nin yanına vararak bütün olayları ve nasıl kâr ettiklerini, başından geçen

⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, I, 129.

¹⁰ İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 435; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 53.

olanları ona bildirdi. Hz. Muhammed ise Kâbe'yi tavaf ettikten sonra Hatice'nin yanına vardı. O da her zamankine göre nasıl iki kat kazanç sağladıklarını anlattı. Hatice, gerek Meysere'nin anlattıklarından, gerekse yeni iş ortağının doğruluğundan çok memnun oldu. Onu büyük bir heyecanla karşılamakla yetinmeyerek ona iki misli mükâfat da verdi¹¹.

Gerek İbn İshâk, gerekse İbn Sa'd, Busra'da, Hz. Peygamberle Nasturî rahib arasında geçen olayı daha geniş bir şekilde vererek şöyle derler: "Ağacın gölgesine indiler. Rahib, bu ağacın gölgesinde ancak peygamber olan kimsenin inip konaklayabileceğini söyler. Sonra Meysere'ye onun gözleminde kırmızılık olup olmadığını sorar. O da evet var diye cevap verir. Bunun üzerine rahib, "O, son peygamberdir" der. Sonra Hz. Peygamber malını satar ve bu arada onunla bir adam arasında bir şey olur. Adam, Hz. Peygamber'in Lat ve Uzza üzerine yemin etmesini ister. Hz. Muhammed "Şimdiye kadar onlar üzerine asla yemin etmedim" deyince adam, doğrusu senin dediğindir der. Sonra Meysere'ye dönerek "Allah'a yemin olsun ki bu, rahiblerimizin kitaplarında sıfat ve özelliklerini buldukları peygamberdir" dedi¹². Meysere, sıcaklığın şiddetlendiği zaman meleklerin onu gölgelediğini görmüştü. Bu, Meysere'nin onu sevmesine de sebep olmuştu. Böyle bir öğle sıcağında Mekke'ye girmişlerdi. Onun dönüşünü evinin üst katından gören Hatice de bunu fark etmiş ve oradaki kadınlara göstermişti. Meysere, Hatice'nin yanına varınca gerek rahibin, gerekse öbür adamın söylediklerini Hatice'ye anlattı. Hatice, genç iş ortağı

¹¹ İbn Hişâm, *es-siretu'n-Nebeviye*, I, 134-135; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 435; Ayşe Abdurrahman, *Terâcimu Seyyidât Beyti'n-Nübüvve*, Kahire (tarihsiz), s. 218; Hamidullah, *ayn eser*, I, 54.

¹² İbn İshâk, s. 59; İbn Sa'd, *et-Tabakat*, I, 130.

Muhammed hakkında söylenenler ile kârlarının iki kat arttığını görünce çok sevinmişti¹³.

Daha sonraları Hatice, Hz. Muhammed'in ziyâretlerini kabul ediyor ve aralarındaki dostluk gittikçe büyüyordu. Bu dostluğun büyüyüp gelişmesinde Meysere'nin anlattıklarından başka etkenler de vardı. Çünkü Hatice, Meysere'nin anlattıklarına benzer şeyleri de bir Yahudiden dinlemişti. İbn İshâk'a göre, Kureyş kadınlarının mescidde toplandıkları bir bayramları vardı. Yine bir gün orada toplanmışlardı. Derken bir yahudi gelerek "Ey Kureyş kadınları! Yakında size bir peygamber gelecektir, hanginiz ona eş olmaya muvaffak olursa hemen olsun" dedi. Bunun üzerine kadınlar ona hakaret edip alaya aldılar. Hatta bazıları ona çok ağır laflar ettiler. Bu şekilde onu kovdular. Fakat bu söz, Hatice'nin kalbinde yer eder. Kervanın dönüşünden sonra Meysere'nin gördüklerini Hatice'ye anlatması üzerine o, yahudinin o gün dediklerini tekrar hatırlar ve kendi kendine "Eğer Yahudinin dedikleri doğru ise, herhalde bu ondan başkası olamaz" der¹⁴.

Bu düşünce ile Hatice, genç iş ortağına karşı yavaş yavaş kalpten bir sevgi ve muhabbet duymaya başlar. Kureyş Kabillesi'nin en şerefli, en soylu ve en iyi tanınan kadını olan Hatice'nin, bu genç ortağına karşı kalben bir his duymaması da mümkün olamazdı. Zira, insanlar içinde gerek yaratılış, gerekse ahlâk bakımından üstün olan Muhammed, doğruluk bakımından da eşsizdi.

Gerçekten, henüz 25 yaşında genç bir adam olan Muhammed, hayatiyet dolu olmakla birlikte mütevazî, fakir fakat iyiliksever, ümmî fakat zeki ve namuslu bir kimsedir. Bütün tarihçilerin anlattığına ve şemail kitaplarının bildirdiğine göre o, iri siyah gözlü idi. Gözlerinin beyazında kırmızılık vardı. Görme yeteneği çok gelişmiş ve kuvvetli idi.

¹³ İbn İshâk, s. 59-60; İbn Hişâm, *aynı eser*, I, 135; İbn Sa'd, *aynı eser*, I, 130-131; Hamidullah, *aynı eser*, I, 54.

¹⁴ Tahmaz, *es-Seyyide Hadice*, s. 24.

Rengi beyazdı, ağzı ve parlak dişleri yakuttan bir kutu içindeki inci tanelerine benziyordu. Alnı geniş, başı büyüktü. Burnunun üstüne kadar uzayan kaşları kavisli idi. Karnı sıkı ve göğüs hizasını geçmezdi. Göğsünde kıl yoktu. Saçları ne çok düz ne de fazla kıvrıkcıktı. Avuçları dolu, ayaklarının tabanı ise fazla bir çukurluk arzetmezdi. Yürüdüğü zaman yerde düzgün bir iz bırakırdı. Göğsü geniş, bacakları ince ve kuvvetli idi. Burnu uzun ve hafif kavisli idi. Tatlı ve çok berber bir sesi vardı. O kadar yavaş konuşurdu ki telaffuz ettiği kelimeler sayılabilirdi. Saçlarına itina ile bakmayı sever, uzamaya bıraktığı sakallarına ve ekseriya omuzlarına kadar inen saçlarına koku sürerdi. Vücudunun üst kısmı uzundu. Beraber oturulduğunda her zaman etrafındakilerden uzun görünürdü. Sanki yokuştan iniyormuş gibi çok hızlı yürürdü. Güzeldi ve ashabından birisine göre “on dördüncü gecesindeki aydan daha güzeldi”¹⁵.

Ahlâkı da yaratılışı gibi güzeldi. Güler yüzlü, tatlı sözlü idi. Kimseye kötü söz söylemez, kimseye fenâ davranmaz, kimsenin sözünü kesmezdi. Yumuşak huylu ve alçak gönüllü idi. Sert ve kaba değildi. Fakat heybetli ve vakur idi. Boş söz söylemezdi. Gülmesi de gülümseme şeklinde idi. Onu aniden görende bir korku olur, kendisi ile görüşüp konuşan ve arkadaşlık eden kimse de ona aşık olurdu. Akrabasına ikramda bulunur, fakat onları kendilerinden daha faziletli olanlardan üstün tutmazdı. Hizmetinde bulunanlara iyi davranır, kendisi ne yiyip giyiyorsa onlara da aynısını yedirip giydirirdi. Cömert, kerem sahibi, şefkatli, merhametli, cesaretli ve yumuşak huyluydu. Sözüne sadık idi. Doğruluktan ayrılmazdı. Özetlemek gerekirse o, ahlâk, akıl ve zeka

¹⁵ Geniş bilgi ve kaynaklar için bk. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I. 55-56.

yönünden bütün insanlardan daha üstün ve her türlü övgüye layıktı¹⁶.

Hiz. Hatice, aynı zamanda ticaret ortağı diyebileceğimiz ticârî temsilcisine kalpten bir bağıllık duymakta gecikmedi. İş bahanesi ile onu sık sık evine dâvet ediyordu. Ona mevsim yemişleri ve küçük hediyeler gönderiyordu. Hiz. Muhammed, hicab ve çekingenliğinden, her zaman gözleri önüne eğik duruyordu. Hiz. Hatice, bir müddet tereddütten sonra bir gün sırrını dostu Nefise (veya Nüfeyse)'ye açtı. Ona lazım geleni münasib bir şekilde ve gizlice yapmasını söyledi. Kaynaklar, Hiz. Hatice'nin bu konuda eskiden beri uyulan âdetleri değiştirdiğini beyan ederler. Zira evlenmek talebinde bulunma, âdet gereği erkek tarafından gelirken, bu sefer bunun kadın tarafından geldiğini, böylece bu konudaki eski âdetlerin bozulduğunu kaydederler. Bununla beraber, Hiz. Hatice'nin evlenme teklifinin gerçekleşmesi ile ilgili farklı yorumlarda bulunurlar. Bazı rivayetlere göre bizzat kendisinin Hiz. Peygamber'e evlenme teklifinde bulunduğu, diğer bazı rivayetlerde de başka kadınlar vasıtasıyla bu teklifini gerçekleştirdiği belirtilmektedir¹⁷. Başka kadınlar tarafından ve onlar vasıtasıyla gerçekleştirilen teklif hakkında şöyle denir.

Hiz. Hatice'nin, kızkardeşi Hüveylid'in kızı Hâle ve arkadaşı Nefise (veya Nüfeyse) ile gerçekleştirdikleri söylenen bu teklif, özellikle Nefise tarafından Hiz. Muhammed'e ulaştırılmıştı. Buna göre bir gün Nefise, Hiz. Muhammed'le samimi bir konuşma imkânı buldu. Ona vaktinin geldiğini, iyi ve şerefli bir aileye mensup olduğunu; iyi ahlâkı ile de nâm saldıığını, buna rağmen şimdiye kadar niçin evlenmediğini, şayet isterse kolaylıkla uygun bir kadın bulabileceğini söyler. Bunun üzerine Hiz. Muhammed, müstakil bir yuvayı devam

¹⁶ Mahmud Es'ad (Seydişehrî), *Tarih-i Din-i İslâm*, İstanbul 1342, I, 36-37.

¹⁷ İbn İshâk, s. 60; İbn Sa'd, I, 130; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 435; Ebû Muhammed Abdu'l-Mü'min b. Halef, *aynı eser*, s. 33.

ettirip ayakta tutacak maddî imkânlara sahip olmadığını, başka bir ifade ile fakir olduğunu, bir aileyi geçindirecek kadar zengin olmadığını bu durumda kimsenin kendisi ile evlenmek istemeyeceğini söyler. Bu cevap karşısında Nefise: “Peki hem zengin, hem güzel, hem de iyi ve şerefli bir aileye mensup birini bulursan?” dediğinde genç Muhammed, hayretini gizlemeyerek “kim olabilir?” dedi. Sanki böyle bir soruyu bekliyormuş gibi duran Nefise “Hatice” dedi. Hz. Muhammed, bunun imkânsızlığını, onun kendisini kabul etmeyeceğini, zira şehrin bütün ileri gelen zenginlerinin kendisini istediğini fakat onun kimseyi kabul etmediğini söyler. Nefise, teklif hoşuna gidiyorsa bu işi bana bırak, işi müşterek ahbabımızla görüşeyim, der. Hz. Muhammed’den müsbet bir cevap almış olmalı ki, hemen Hatice’ye müjdeyi verir. Hatice, aldığı bu haber üzerinde genç ve ileride peygamber olacak olan Muhammed’le bizzat konuşarak “Ey amcam oğlu! Doğruluğun, emanete olan saygın, ahlâkın ve kavmin içindeki şerefinden dolayı sana meylettim” demişti¹⁸. Durumu amcaları ile görüşen ve onların da müvafakatını alan geleceğin Peygamber’i, Hatice ile düğün ve nikah gününü tesbit eder. Düğün için Hatice’nin evine gidilir. Büyük bir düğün için orada her şey hazırды. Hz. Hatice’nin babası Ficar harbinde öldüğü için onun nikahlanma işini amcası Amr b. Esed’in üstlenmesi gerekiyordu. Âdete göre bu nikahın onun tarafından kıyılması icap ediyordu. Bununla beraber bu nikahın gerçekten Amr tarafından mı yoksa bir başkası (Varaka b. Nevfel) tarafından mı kıyıldığına dair rivayetler farklılık göstermektedir. İbn Sa’d, bu rivayetlerin tamamını vermektedir¹⁹. Biz de bu rivayetlerin ışığı altında konuyu biraz daha detaylandırmak istiyoruz.

Rivayete göre Hz. Hatice icap ettiği şekilde amcasından izin istemeye cesaret edememişti. Muhammed’in fakirliğinin

¹⁸ İbn İshâk, s. 60; İbn Hişâm, I, 135-136; Tahmaz, *aynı eser*, s. 28-29.

¹⁹ Geniş bilgi için bk. İbn Sa’d, I, 131-133.

den dolayı bu işe itiraz edeceğini tahmin ediyor ve bundan da korkuyordu. Gerçekten de daha sonra bu durum gündeme gelecek ve Hatice'nin korktuğu başına gelecektir²⁰. O, toplantının gerçek sebebini söylemeksizin diğer akrabaları gibi amcasını da davet etmişti. Hz. Muhammed'in amcası Ebû Tâlib, âdet gereği söz almak için Hatice'nin işâretini bekliyordu. Yemek yenildi bu arada Hz. Hatice, amcasının içkisine çok dikkat ediyordu. O, sarhoş olduktan sonra üstünü bir hırka ile örttü. Daha sonra onu "halûk" (safranla hazırlanan) denilen bir koku ile kokuladı. Sonra Ebû Tâlib'e işaret etti. Ayağa kalkan Ebû Tâlib, âdet üzere kadın ailesinin reisinden muvafakat istedi. Konuşmasında Muhammed'in, hiç bir genç Mekkelide bulunmayan meziyetlerini sıraladı. Sözlerine ilâve olarak onun zengin olmadığını, fakat zenginliğin bir gölge gibi gelip geçici olduğunu, tarafların birbirlerini çok sevdiklerini, iyi anlaştıklarını bu sebeple onları birleştirmenin en münasip iş olacağını belirtti. Bunun üzerine Varaka b. Nevfel ayağa kalkarak teklifi desteklediğini bildirerek şöyle dedi: "Muhammed, cins bir deve gibidir, çökmesi için burnunun üstüne değnek ile vurmaya gerek yoktur". İçkinin verdiği sarhoşluk ve mahmurluk içindeki hareketsizliği ile devam eden Amr b. Esed, hiç bir şeyin farkında değildi. Onun sessiz kalması, kabul manasına alınarak nikah muamelesi tamamlanmış oldu. Âdet olan alkış ve tebrikler arasında davetliler, eşlerin başlarına atılan kuru hurma ve şekerleri kapıştılar. İhtiyar amca, ancak akşama doğru uykudan uyandı ve hayretle mis ve kokulu tütsülerin, şeref elbiselerinin ve musikinin sebebi nedir? diye sordu. Bunun üzerine Hatice "Bugün, şehrin ileri gelenleri huzurunda beni, Abdullah'ın oğlu Muhammed'le evlendirdin" dedi. Buna itiraz eden ihtiyar amca ile yeğeni arasında bazı tartış-

²⁰ İbn Sa'd, I, 133.

maların olduğu anlatılır²¹. Birçok müellif tarafından zayıf bir rivayet olarak kabul edilen yukarıdaki görüşleri bir tarafa bırakacak olursak Hz. Hatice'nin Peygamberimizle evliliğini şöyle nakletmemiz daha uygun olacaktır.

Hz. Hatice, daha önce belirtilen sebeplerden dolayı Muhammed'e karşı bir sevgi besliyor fakat bunu açılmaktan da çekiniyordu. Nihayet bir gün sırrını arkadaşı ve dostu olan Nefise'ye açıkladı. Bunun üzerine Nefise Muhammed b: Abdullah'a gelerek "Ey Muhammed! Seni evlenmekten alıko-yan nedir?" diye sordu. O da "evlenmek için lâzım olan şeylerin elde olmamasıdır" diye cevap verdi. Nefise: "Eğer güzel, zengin, ailesi temiz, iyiliğiyle bilinen, güzel ahlâk sahibi ve her yönü ile denginiz olan bir kadın, lüzumlu masrafları da karşılamaya hazır olursa evlenmeye razı olur muydunuz?" dedi. Hz. Peygamber: "Kimdir bu kadın?" diye sorması üzerine. Nefise, bunun Hüveylid'in kızı Hatice olduğunu söyler. Bu cevap, genç adamı biraz tedirgin etmiş olacak ki, bir an bunun imkânsız olduğunu düşünmüş olmalıdır. Fakat derhal kendini toplayarak bu işe kimin aracı olabileceğini sorar. Bu konuda da Nefise'den müsbet cevap alınca artık beklemekten başka yapılacak bir şeyin kalmadığını anlar. Nefise ondan müsaade isteyerek doğruca Hatice'nin yanına varır ve ona müjdeyi verir. Bilahere Nefise, ikisinin arasındaki yakınlığı daha da pekiştirecektir. Burada Hatice'nin, Nefise'den aldığı müjde ve bilgi üzerine çok sevindiğini de belirtmek zorundayız. Bu anlaşma üzerine nikah ve düğün için bir gün ve saat kararlaştırarak, o anda hazır bulunması için genç Muhammed'e haber gönderdi. Babası, Ficar Savaşı'ndan önce öldüğü için nikahını kıymak üzere de amcası Amr b. Esed'e haber göndermesi gerekiyordu.

²¹ İbn Sa'd, I, 131-133; Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Târihu'l-Umem ve'l-Mülûk*, Kahire 1939, II, 36; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 57-58

Kureyş'in ileri gelenleri nikah için Hatice'nin evinde toplandılar. Hz. Peygamber de amcası Ebû Tâlib ve Hamza ile birlikte oraya gitti. Hatice'nin amcasının oğlu Varaka b. Nevfel de oradaydı. Arap geleneklerine göre önce Ebû Tâlib, sonra da Varaka b. Nevfel birer konuşma yaptılar. Ebû Tâlib konuşmasında şöyle dedi:

“Bizi, İbrahim'in zürriyetinde İsmail'in neslinden (soyundan) Ma'd'ın aslından ve Mudar'ın unsurundan yaratan Allah'a şükürler olsun. Bizi Kâbe'nin bekçisi ve Harem'in hizmetçisi, bu vesile ile de insanların Hâkimi ve reisi yaptı. Bundan sonra asıl konuya gelelim: Kardeşim oğlu Muhammed b. Abdullah, Kureyş'ten hangi gençle kıyaslansa, ona gerek soy gerekse akıl ve fazilet yönünden daha üstün olur. Her ne kadar malı az ise de ona bakılmaz. Zira mal, gölge gibi geçicidir, eğreti bir şey olarak alınıp verilir. Vallahi bundan sonra onun şânı çok yüce olacaktır. İşte böylece sizin şan ve şeref sahibi olan kızınız Hatice ile evlenmek istedi. Şu kadar da ²² muaccel ve müeccel ağırlık (mehir) verdim” dedi.

Varaka b. Nevfel de konuşmasında “Bizleri, anlattığın gibi yaratan Allah'a şükrederiz. O, bizi saydığın şeylerden daha fazlası ile üstün kıldı. Bundan dolayı biz Arabın uluları ve-reisleriyiz. Siz de böylesiniz. Aşiret, üstünlüğünüzü inkâr etmez. Hiç kimse, sizin hayır ve şerefınızı red edemez. Biz de sizinle akraba olmaya talibiz. Ey cemaat! Şahid olunuz ki, ben, Muhammed b. Abdullah'a Hüveylid'in kızı Hatice'yi nikahladım.” dedi²³.

Nikahtan sonra Hz. Hatice, “Muhammed, amcana söyle develerinden birini kesip halka yedirsin” dedi. Ebû Tâlib de velime (Düğün yemeği) için develerinden birini kesip kavmin eşrafına bir ziyafet çekti. Hz. Hatice'nin cariyeleri def çalıp rakederek nikahı ilan ettiler. O gün zifaf yapıldı. Gele-

²² Ebû Tâlib'in malından 20 deve. Başka bir rivayette bu 12 ons (ukye) gümüş (480 dihem) idi.

²³ İbn Hişâm, I. 136; Mahmud Es'ad, *aynı eser*, I, 40-42; Hasan İbrahim Hasan, *Tarihu'l-İslâm*, Kahire 1964, I. 76.

ceğin Peygamberi bu halden çok memnun olduğu gibi, Ebû Tâlib de "Bizden üzüntüyü gideren ve kederleri uzaklaştıran Allah'a şükürler olsun" diyerek sevincini belirtti²⁴.

Aradan bir kaç gün geçtikten sonra Hz. Muhammed, zevcesinin evinde ikamet etmek üzere amcasının evinden ayrıldı. İki eş arasında çok mutlu bir hayatın devam ettiği görülür. Hatta belki bu mutluluktan olsa gerek ki, bugün bile Müslüman düğülerinde çiftçilerin nikahı kıyılırken okunan dualar yanında bir de "Allah bu çifti Âdem ve Havva... ve Muhammed ile Hatice arasındaki muhabbete benzer bir sevgi ile birbirine bağlasın" sözü ilâve edilir²⁵.

Gerçekten Hz. Muhammed'in, eşini büyük bir muhabbetle sevdiği anlaşılmaktadır. Zira ileride tafsilatlı bir şekilde belirtileceği gibi Hz. Aişe, Hz. Hatice kadar kimseyi kıskanmadığını söyleyecektir. Resûlullah'ın, o hayatta iken başka bir kadınla evlenmemesi de bu bağlılık ve sevginin delilidir.

EVİLİK ZAMANINDAKİ YAŞLARI

Sözünü ettiğimiz dönemde Arap toplumunun sosyal yapısına bakıldığı zaman burada yaş unsurunun pek büyük bir önem taşımadığı görülür. Gerçekten, gerek siyer, gerek diğer kaynak eserler tedkik edildiği zaman, eşler arasında yaş dengesizliğinin bu dönemde büyük bir önem taşımadığı

²⁴ Mahmud Es'ad, *aynı eser*, I, 42. Başka bir kaynakta da bunun Hz. Peygamber tarafından yapıldığı belirtilmektedir. Geniş bilgi için bk. Muhibuddin Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin fi Menakib-ı ümmehâti'l-Mü'minin*, Halep 1928, s. 17.

²⁵ Hamidullah, bu geleneğin hâla Hindistan'da devam ettiğini, "Müslümanların düğünlerinde bütün dünyada değilse bile hiç olmazsa Hindistan'da evlenme duasını okuyan kadı diğer sözler meyanında 'Allah, bu çifti Âdem ve Havva ve Muhammed ve Hatice arasındaki muhabbetle bağlasın' der." diyerek ifade eder. *İslâm Peygamberi*, I, 58; Aynı dua ve uygulama günümüz Türkiye'sinde de devam etmektedir.

anlaşılır. Zira basit bir yaşantıdan ibaret olan o günün toplumunda soy, sop, şeref ve kabilenin durumu eşler arasındaki denklik bakımından daha büyük bir mana ifade ediyordu. Hatta bu, aile tesisinde birinci derecede rol oynayan önemli bir faktör idi. Ayrıca o dönem insanların basit ve sade hayatları da evlenmeyi basitleştirmişti.

Aralarında büyük bir yaş farkının bulunması, iki eşin birbirlerini hayatları boyunca sevmesine mani olamamıştı. Hatta Hz. Hatice'nin vefatından sonra bir çok kadınla evlenmesine rağmen Resûlullah'ın ona olan sevgisi devam ediyordu.

Rivayetler, iki eşin yaşları hakkında bazen farklı bilgiler vermekle beraber, en sağlam ve hemen hemen bütün araştırmacılar tarafından da kabul edilen görüşe göre evlilik zamanında Hz. Peygamber 25, Hz. Hatice de 40 yaşlarında idiler²⁶.

MUTLU BİR AİLE HAYATI

Ebû Tâlib'in evinden ayrılıp, eşinin evine yerleşen Abdullah oğlu Muhammed, Hatice ile mesud ve mutlu bir aile hayatı geçirmiştir. Târih, Mekke'de bu iki çiftin aile hayatına benzer bir hayatın olduğunu kaydetmemektedir. Sevgi, bağlılık, birbirlerine karşı saygı ve iyi geçim üzerine kurulan bu evlilik, kısa zamanda meyvelerini de vermeye başlayacaktır. Resûlullah'ın eşi ile yaşadığı bu ev, gerçi bina ve fizikî yapı olarak Mekke'nin diğer evlerinden farksızdı²⁷. Fakat mânevi

²⁶ İbn Sa'd, I, 132; İbn Abdî'l-Berr, IV, 272; İbn Hacer el-Askalânî, IV, 273; Muhammed Ali, *Peygamberimiz*, trc. Ömer Rıza, İstanbul 1342, s. 53. Bu arada Hz. Peygamber'in evlilik anındaki yaşının 21, 29, 30 hatta 37 olduğunu söyleyenler de olmuştur. Fakat bunlar gerçek değildir. Hz. Hatice'nin yaşında da benzer görüşler ortaya atılmıştır. Bu cümleden olarak onun yaşının 28, 30 ve hatta 45 olduğu söylenmektedir ki, bu da doğru değildir. Geniş bilgi için bk. Tahmaz, *aynı eser*, s. 35-38.

²⁷ Taberî, bu evin sonradan Muaviye tarafından satın alındığını yazar, *aynı eser*, II, 36.

bakımdan başkaları ile mukayese bile edilemezdi. Bu bakımdan herkesin imrendiği ve hatta kıskandığı bir yaşayışa sahipti²⁸. Hz. Hatice, Hz. Peygamber'in bütün hizmetlerini kendisi görür ve bu konuda hizmetçi kullanmazdı. O, peygamberin kızacağı veya hoşuna gitmeyeceği hiç bir şey yapmazdı. Onu sevindirmek için her çareye baş vururdu. Hatta Resûlullah'ın süt annesi Halime, kuraklık ve buna bağlı olarak kıtlığın hüküm sürdüğü bir senede, oğlunun yanına gelerek halini arz eder. Onun bu fakirliği ve içinde bulunduğu maddî sıkıntı, Hatice'nin kendisine kırk kadar koyun ve bir binek devesi vermesine sebep olur²⁹.

İslâm'ın ve Resûlullah'ın zor günlerinde ona destek olan, onu tasdik edip iman eden, Resûlullah'ın bu yâr-ı vefakârı, Müslümanların bir kere olsun rahat nefes alamadığı o çileli yıllarda, malı ve bütün varlığı ile kendini Resûlullah'a adadığı için "ümmehatu'l-mü'minîn" (mü'minlerin anneleri) arasında yer almaya ve Cennet'teki bir köşkle müjdelenmeye hak kazanmıştı. Zira Peygamberlik hayatının en sıkıntılı dönemi, Hz. Hatice ile olan beraberlik yıllarına rastlar. Resûlullah'ın, kavmi tarafından red edildiği, işkence ve hakaretlere maruz kaldığı Mekke döneminde o, eşi Hz. Hatice'nin maddî ve manevî desteğine mazhar olmuş, en büyük teselliyi onunla paylaştığı huzurlu aile yuvasında bulmuştu. Bütün bu sebepler göz önünde bulundurulduğu zaman, Resûlullah'ın neden onu unutamadığı ve devamlı olarak hatırladığı anlaşılır.

İşte Nebiyy-i Muhterem'in ilk eşi ve evlilikleri en uzun süren hayat arkadaşı olduğu halde, ondan hiçbir hadis rivayet etmeye fırsat bulamayan "Haticetu'l-Kübrâ" budur. Onun vefat tarihi olan İslâm'ın onuncu yılında henüz namaz bile farz kılınmamıştı. O devrin çilekeş müslümanlarının,

²⁸ Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 223.

²⁹ İbn Sa'd, I, 113-114.

yeni nazil olan âyetleri öğrenip öğretmekten başka meseleleri yoktu³⁰.

Hiz. Hatice, o muhterem Peygamber'le, Allah'ın himâyesinde kendi evinde sukûn ve huzur içinde yaşıyordu. Anne ve baba tarafından kendisine hemen hemen hiç miras kalmamış bulunan Muhammed (sas), önce dedesi Abdûlmuttalib, daha sonra da amcası Ebû Tâlib'in himâyelerinde yetişmişti. Ebû Tâlib'in geniş bir aileye sahip olması, onun daha genç yaşta kendi el emeği ve çabası ile geçimini sağlamasını gerektiriyordu. Bu sebeple çocukluğu, birtakım sıkıntılarla geçmişti. Hiz. Hatice ile evlendikten sonra geçim sıkıntısından kurtulduğu gibi devrine göre müreffeh bir hayat sürmeye başladı. Kur'an-ı Kerim'de buna işaretle: *"Rabbini seni bir yetim bulup barındırmadı mı? Seni dalalette bulup hidâyete erdirmeydi mi? Ve seni fakir bulup zengin etmedi mi?"*³¹ denir. Gerçekten O, Hiz. Hatice ile evliliklerinin ilk senelerinde onun malı ile ticarete devam ederek bir hayli servet sahibi olmuştu. Onun içindir ki daha sonraki Peygamberlik dönemlerinde Kureyş kafirleri, "bu nasıl bir peygamberdir ki diğerleri gibi yemek yer (ticaret için) çarşı ve pazarda gezer"³² diyeceklerdir.

HZ. HATİCE'NİN ÇOCUKLARI

Daha önce belirtildiği gibi Hiz. Hatice'nin, Peygamberimizle evlenmeden önce başından iki evlilik geçmiş ve her birinden birer çocuğu dünyaya gelmişti. Biz burada, bu çocuklardan değil, Hiz. Peygamberle evlendikten sonra dünyaya getirdiği çocuklarından söz etmek istiyoruz. Peygamberimizin Hiz. Hatice'den iki oğlu dünyaya geldi. Bunların büyüğü ve ilki Kâsım idi ki Arap âdetlerine göre bundan

³⁰ M. Yaşar Kandemir, "Hanımlarının Dilinden Hiz. Peygamber", *Hiz. Peygamber ve Aile Hayatı*, İstanbul (tarihsiz), s. 90.

³¹ Kur'an ed-Duha, 6-8.

³² Kur'an el-Furkan, 7.

dolayı Hz. Peygamber'e "Ebu'l-Kâsım" künyesi (lakabı) verildi. Bundan sonra ona olan hitaplar "Ya Ebe'l-Kâsım" şeklinde idi. Bu sebepten olacak ki Buharî'de zikredilen bir hadiste, bir gün çarşıda bir adam bir başkasına "Ya Ebe'l-Kâsım" diye hitap edince, Hz. Peygamber kendisine seslenildiğini zannederek dönüp o tarafa bakar. Bunun üzerine adam, "Ya Resûlallah, seni kastetmedim, filanı çağırmıştım" deyince Resûlullah "İsmimle isimlenin, fakat künyemle künyelenmeyin" dediği anlatılır³³. Hz. Peygamber'in, Kâsım adındaki oğlu, daha memede iken ve henüz yürümeye başlamışken vefat etti. Bundan sonra sırasıyla Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma doğmuşlardı. Fâtıma en küçük kızı idi. Peygamberlik geldikten sonra bir oğlu daha oldu. Abdullah adı verilen bu ikinci oğluna İslâmî dönemde dünyaya geldiği için "et-Tayyib" ve "et-Tahir" lakabları verildi ki, bazıları bunları farklı isim sanarak Hz. Peygamber'in Tahir ve Tayyib isminde oğulları olduğunu da söyler. Gerçekte ise bunlar, Abdullah'ın sıfatlarıdır. Bazıları da, Hz. Peygamber'in sadece Kâsım adında bir erkek evladı olduğuna işaret eder³⁴. Hz. Hatice'nin, Peygamberimizden olan kızlarından Fâtıma hariç, diğerleri babalarından önce vefat etmişlerdi. Zeyneb, Rabia oğlu Ebu'l-Âs (teyzesinin oğlu) ile Rukiyye ve Ümmü Gülsüm, ilkinin vefatı üzerine ikincisi de Hz. Osman'la evlenmişlerdi. Fâtıma ise Hz. Ali ile evlenmişti ki, Peygamberimizin soyu onun Hasan ve Hüseyin adlı oğulları vasıtasıyla devam etti. Hz. Peygamber'in en çok sevdiği küçük kızı Hz. Fâtıma, kendisinden altı ay kadar sonra vefat etmişti.

Şayet deyim yerinde ise artık "Peygamberlik evi" diyebileceğimiz Resûlullah ve sevgili eşi Hz. Hatice'nin evi, çocuk

³³ Buharî, *Sahih*, Menâkıb, 20.

³⁴ Tafsilat için bk. İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 273-274; İbn Sa'd, *et-Tabakat*, I, 133-134; Zekâi Konrapa, *Peygamberimiz İslâm Dini ve Aşere-i Mübeşşere*, İstanbul 1968, s. 66-67.

cıvıltılarının eksilmediği bir huzur ve sükûn bahçesine dönmüştü. Burada yalnız kendi çocukları değil, arada sırada Hz. Hatice'nin eski kocalarından olan çocukları, amcası Ebû Tâlib'in oğlu Ali ve eşi Hatice'nin kendisine hediye ettiği fakat sonradan azad edip evlat edindiği Zeyd b. Hârise de vardı. Hz. Hatice'nin, eski kocalarından olan çocukları, muhtemelen şehrin âdetlerine uyularak baba tarafından olan akrabalarının himayelerinde bulunuyorlardı. Fakat zaman zaman annelerini ziyaret ediyorlardı. Hele bunlardan Hind b. Ebî Hâle, Hz. Peygamber'in terbiye metodu ile yetişmiş, Müslüman olmuş, Medine-i Münevvere'ye hicret etmiş ve Bedir Muharebesinde bulunmuştu. "Cemel Vak'ası"nda Hz. Ali taraftarı olarak öldürülmüştü. O, Hz. Peygamber'in himayesinde ve terbiyesinde yetiştiği için çok güzel bir şekilde tavsif edip şemaii bildirilmiştir³⁵.

İLK VAHİY VE HZ. HATİCE'NİN MÜSLÜMANLIĞI

Evinde sevgili eşi Hz. Hatice ve çocukları ile mutlu bir hayat geçiren Hz. Peygamber'in yaşı kırka yaklaştığı zaman, fevkalade bazı olayların meydana geldiğini görmekte gecikmedi. Geçtiği yollarda bazı ağaçların kendisine selam verdiğini, bazı taşların kendisi ile konuştuğunu ve gaipten bir takım sesler duyduğunu öğrendiğimiz Resûlullah'ın bu durumu, bizzat kendi ifadesi ile şöyle dile getirilir: "Mekke'de, peygamber olmadan önce bana selam veren taş şimdi de biliyorum"³⁶.

Kâbe'nin yeniden inşasından sonra Resûlullah'ın ruhî hayatında değişiklikler olmaya başladı. Daha önce, dedesi Abdülmüttalib ve bazı Kureyşlilerin ibâdet için Hira mağarasına gittiğini bilen insanlığa rahmet ve kurtarıcı olarak gönderilen Muhammed de her Ramazan, ruhunu teskin etmek, tefekküre dalmak ve İbn-i Kesir'in ifadesiyle Mekkelilerin

³⁵ Tahmaz, *aynı eser*, s. 53-54.

³⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 89; Ayrıca bk. Taberi, II, 44-45.

sapıklıklarından uzak kalmak için oraya gitmeye başladı. Zaman zaman karısı ona yemek gönderiyordu. Bazen de kendisine lazım olan erzakı bizzat kendisi gelip alıyordu. Bu esnada yolunu şaşırarak yolcularla elindeki az bir yemeği paylaşmaktan da geri kalmıyordu. Hira'daki mağarada inzivaya çekilmeyi o kadar seviyordu ki, vakitlerinin birçoğunu orada geçiriyordu. Bunun üzerine Kureyş kadınları Hz. Hatice'ye "Sen Muhammed'in uğrunda nice fedakarlıklara kalkıştın, pek çok mal sarfettin o ise şimdi seni terkedip gidiyor" dediklerinde o, "Sizin düşündüğünüz şeyler benim hatırıma bile gelmez. Hatırımda olan şeyler ise yakında ortaya çıkmalı" diyordu. Bu inzivadan dönüştü, evine uğramadan Kâbe'yi ziyaret edip yedi defa tavaf ediyordu. Bu dönemde geleceğin Peygamberi, "gün gibi âşikâr rüyalar" görmeye başladı. Rüyada her gördüğünün mânasını ve onların gerçekleştiklerini, bir sonraki günlerin olaylarında buluyordu. Sonra, zaman zaman gaipen bazı garip sesler duyuyor, başını bir taraftan diğer tarafa çeviriyor, kimseyi görmediği için de şaşırıp kalıyordu. Bütün bunlar, zamanla onu korkutmaya başladı. Herhangi bir ihtiyacını gidermek için şehirden uzaklaştığı zaman kendisine selam veren taşlar ve ağaçlar görüyordu³⁷. Buna bir türlü mâna veremeyen Hz. Muhammed, bütün bu gördüklerini anlatacağı emin ve güvenilir birine ihtiyaç duyuyordu. İşte tam bu esnada sevgili eşinin kendisini dinlediğini, onun sıkıntısını gidermeye çalıştığını ve kendisini teselli edip "Sen kendi menfaatini gözetmez, hayır işlersin. Allah senin üzerine Şeytan'ı musallat etmez" diyordu. Böylece Hz. Hatice, gerek ruh, gerekse beden onun sığınağı oluyordu. Çünkü o, Hz. Hatice'ye "Ben bir takım ışıklar görüyorum ve bazı sesler işitiyorum, kâhin olmaktan korkuyorum" diyordu. Benzer olaylar, Peygamberliğe kadar devam edecektir. Konuyu daha fazla

³⁷ İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 169-170; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut 1985, III, 5; Mahmud Es'ad, *aynı eser*, I, 55.

uzatmamak için ilk vahiy ve Hz. Hatice'nin bu esnadaki davranışları hakkında kaynakların verdiği bilgiyi nakletmek istiyoruz.

Geleceğin Allah elçisi, artık olguluk çağına ermiş ve kırk yaşını doldurmuştu. Ramazan ayı gelince, eskiden beri âdet edildiği üzre tekrar Hira dağındaki mağaraya gitmiş, orada tefekkür âlemine dalmıştı. Bu ayın 27. gününe takaddum eden gecede, garip bir rü'yet gerçekleşti. Onun ağzından bu olayın hikâyesi şöyle anlatılır: “Nurdan bir varlık kendisine hitap etti. Bu varlık, kendisinin Cebrail olduğunu, Allah'ın beni Peygamber olarak gönderdiğini, bu işi bildirmek için kendisinin vazifelendirildiğini söyleyip bana abdest almayı ve istincayı öğretti.”³⁸

Hz. Aişe validemiz bu olayı Buharî'nin naklettiği şekliyle bize şöyle anlatır:

Resûlullah (sas)'ın ilk vahiy başlangıcı uykuda “rü'yay-ı sâdika” (doğru rüya) görmekle olmuştur. O, hiç bir rüya görmezdi ki, sabah aydınlığı gibi açık bir şekilde ortaya çıkmaz. Ondan sonra kalbine yalnız kalma sevgisi verildi. Artık o, Hira'daki mağara içinde inziva hayatı yaşayarak ailesine dönünceye kadar belli sayıdaki günlerde orada ibâdet ederdi. Azığı bitince tekrar gelir, azığını alıp yine giderdi. Bunun için Hatice'nin yanına dönüp yine azığını alırdı. Bu, böyle devam edip giderdi. Nihayet yine bir gün Hira'daki mağarada bulunduğu bir sırada ona Hak (Vahiy) geldi. Melek ona “oku” dedi. “ben okuma bilmem” diyen Hz. Peygamber şöyle dedi: O zaman melek beni alıp takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bırakıp yine “oku” dedi. Ben de ona “Ökuma bilmem” dedim. Yine beni alıp ikinci defa takatım kesilinceye kadar kolları arasında sıktı. Sonra beni bırakıp yine “oku” dedi. Ben de “okuma bilmem” dedim. Nihayet beni yine alıp üçüncü defa sıktı ve sonra beni bırakıp:

³⁸ İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 170; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, 65.

“Yaratan Rabbinin adı ile oku:

O, insanı bir kan pıhtısından yarattı.

Oku, Rabbin sonsuz kerem sahibidir.

O, Rabbin ki, kalemle (yazmayı) öğretti.

İnsana bilmediğini o öğretti”³⁹ dedi.

Sonra Resûlullah bu âyetleri öğrenmiş ve korkudan yüreği titreyerek Hatice binti Hüveylid’in yanına gelerek “Beni örtünüz, beni örtünüz” demiş. Korkusu gidinceye kadar onu sarıp örttüler. Ondan sonra Hz. Peygamber durumu Hz. Hatice’ye anlatarak “Kendimden korktum” dedi. Hz. Hatice “Öyle deme. Allah’a yemin ederim ki, hiç bir zaman Allah seni utandırıp mahzun etmez. Çünkü sen akrabayı gözetir, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazandıramayacağını kazandırırısın, misafiri ağırlarsın, hak yolunda zuhur eden olaylarda (halka) yardım edersin” dedi. Daha sonra Hatice Hz. Peygamber’i alıp amcasının oğlu Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdi’l-Uzza’ya götürdü. Bu şahıs, Cahiliyye döneminde Hıristiyanlığı kabul etmiş bir kimse olarak İbranice yazı biliyor ve İncil’den de Allah’ın dilediği kadar bir şeyler yazıyordu. Varaka, gözleri kör olmuş yaşlı bir kimse idi. Hz. Hatice Varaka’ya: “Ey amcam oğlu, dinle bak. Kardeşinin oğlu ne söylüyor? Dedi. Varaka: “Ey kardeşimin oğlu ne var?” diye sorunca, Resûlullah gördüklerini kendisine anlattı. Bunun üzerine Varaka dedi ki: Bu gördüğün, Allah Teala’nın Mûsa’ya indirdiği Nâmus (-ı Ekber = Cebrail) dir. Ah keşke senin dâvet günlerinde genç olsaydım. Kavmin seni çıkaracakları zaman keşke hayatta olsam! Bunun üzerine Resûlullah “Onlar beni çıkaracaklar mı?” diye sordu. O da “Evet, senin gibi bir şey getirmiş bir kimse yoktur ki, düşmanlığa uğramasın. Şayet senin davet günlerine yetişirsem sana son derece yardım

³⁹ Kur’an, el-Alak, 1-5.

ederim" cevabını verdi. Ondan sonra çok geçmedi Varaka vefat etti. O sırada vahiy kesildi (Fetret-i vahiy)⁴⁰.

Görüldüğü gibi Hz. Hatice, kocasını çok iyi tanıyor ve onun başkalarına karşı olan iyiliklerini, onun doğruluğunu ve onun kimseye karşı kötülük düşünmeyen bir kimse olduğunu belirterek kendisine şeytan veya cinlerin yaklaşmaya-çağını söylüyor. O, bununla da kalmayarak onu daha önce de bilgisine baş vurduğu amcasının oğlu Varaka'ya götürüyor. Varaka da, Hz. Peygambere, ileride kavminin kendisi için neler yapabileceğini, kendisinin o dönemde genç ve güçlü olamayacağından, dolayısıyla kendisine yardım edemeyeceğine hayıflanıyordu. Gerek Hz. Hatice, gerekse Varaka'nın onu teselli etmeleri ve ileride olabilecekleri kendisine söylemeleri üzerine Resûlullah, vahyin devam etmesini arzulamaktaydı. Fakat ilahî takdir bunu geciktirmek suretiyle onun biraz daha olgunlaşmasını istiyordu. Biz, burada Hz. Peygamber'in vahiy ile olan ilgisini ve onun nasıl peygamber olduğuna doğrudan temas etmediğimiz için daha fazla bir tafsilata girmek istemiyoruz. Bununla beraber vahyin kesilmesinin onun ruhunda büyük fırtınaların kopmasına sebep olduğunu söylemekle yetiniyoruz.

Daha önce de temas edildiği gibi Hz. Hatice, kocasını çok iyi tanıyor ve onun kötülöklere maruz kalmayacağına inanıyordu. Bu sebeple ilk vahiyden sonra kocasını daha Varaka'ya götürmeden önce ona: "Ey amcam oğlu, müjdeler olsun. Hatice'nin nefsi kudret elinde olana (Allah) yemin ederim ki sen bu ümmetin peygamberi olmalısın" diyordu⁴¹.

Öyle anlaşılıyor ki, devam eden vahiy esnasında Hz. Hatice, (belki de Varaka'nın telkini ile) şayet deyim yerindeyse bir imtihan yapmak istiyordu. Onun için de kocasına melek geldiği zaman kendisine haber vermesini rica etti. Bir müddet sonra Peygamber, meleğin geldiğini söyledi. Bunun üze-

⁴⁰ Buhârî, Bedü'l-Vahy, 3; Taberî, *Tarih*, II, 47.

⁴¹ İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 173.

rine Hz. Hatice gel ve sol yanıma otur ve onu görüp görmediğini bana söyle. Hz. Peygamber onun dediğini yapar ve meleşî gördüğünü söyler. Bunun üzerine bu sefer sağ yanıma otur ve görüp görmediğini bana söyle dedi. O da sağ tarafa oturdu ve görmekte devam ettiğini söyledi. Daha sonra ön tarafına oturmasını isteyen Hz. Hatice'ye Resûlullah'ın cevabı gene aynı oldu. "Evet görüyorum". Bu sefer onu bir zevce muhabbetiyle kollarına aldı ve tekrar sordu. Onu görüyor musun? Bu sefer aldığı cevap eskilerden farklı idi. "Hayır artık görmüyorum". O zaman Hz. Hatice şöyle dedi: "Ey amcam oğlu, müjdeler olsun, muhakkak o bir melektir. Eğer şeytan olsaydı bizi terk etmezdi"⁴². Bu imtihan, Hz. Hatice'nin zekâ ve anlayış kabiliyetini gösterme bakımından önemli bir mâna taşımaktadır. Bu imtihandan sonra o, kocasını teskin etmeye ve artık onun gördüğünün gerçekten Cebrail olduğuna inanmaya başladı.

Müddesir sûresinin ilk beş âyeti nâzil olduğu zaman, Hz. Peygamber, büyük vazifenin başlamak üzere olduğunu anladı ve sevgili eşine "Şimdi bana kim inanır?" deyince en büyük destek, ilâhî dâvanın yolunda parlayan ilk nûr Hz. Hatice: "Kimse inanmazsa bile ben inanırım" diyerek erkek ve kadınlar içinde ona ilk iman etme şerefine nail olmuştu⁴³. Hatta İbn Abdi'l-Berr, Hz. Peygamber'in Pazartesi günü, Hz. Hatice'nin de Pazartesinden sonraki gün namaz kıldıklarını belirtir⁴⁴. Fakat bu namaz, günümüzde şartları ve rükünleri belli olan, günde beş vakit kılınan namazdan farklı idi. Belki de bir çeşit dua şeklinde idi. Zira namaz yani Arapça adı ile "salât" kelimesi aynı zamanda "dua" manasına da gelir. Bu sayede Allah, Peygamber'deki sıkıntıyı ve ağır yükü giderip hafifletmiş oluyordu. Gerçekten bütün kaynaklar, ilk defa

⁴² İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 174.

⁴³ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 274; Muhammed Ali, *Peygamberimiz*, trc. Ömer Rıza, İstanbul 1342, s. 63.

⁴⁴ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 275.

Hiz. Peygamber'e iman edip onu tasdik edenin Hiz. Hatice olduğunda birleşirler.

Çünkü o, kocasının doğruluğundan ve söylediklerinin, gerçek olacağından hiç bir zaman şüphe etmemiştir. Bu bakımdan o, Hiz. Peygamber'in en sıkıntılı anlarında bile yanında bulunan en kuvvetli destekçisi oldu. Hatta daha onunla evlenmeden önce bile Hiz. Hatice, onun güzel hasletlerine şahid olmuş ve tarafsız bir kimse olarak ona hayran olmuştu. Bu hayranlık, tanışıp evlendikten ve birbirlerini daha iyi tanıdıktan sonra gittikçe kuvvetlenmişti. Nitekim, Peygamberimiz ilk vahiylerden sonra bu işi kime ve nasıl açacağını düşünüp sıkıntılı anlar yaşarken o, kalbinin ilhamına dayanarak onu teselli ediyordu. Çünkü o, bu kadar yüksek hasletlere sahip, herkese iyilik yapan, fazilet örneği olan bir kimsenin, kötülüklere maruz kalamayacağını biliyordu. Zira, onun kadar Hiz. Peygamber'in iç dünyasını bilen başka bir kimse yoktu. Bir eş olarak kocasının en gizli ve mahrem yönlerini biliyor, insanlığın düştüğü cehâlet bataklığından kurtulmasının onun eli ile olacağını kalbinin derinliklerinde hissediyordu. Bunun için ona ilk iman eden ve her şeyini onun için feda eden bir kimse olmuştu. Müşriklerin her türlü eza ve cefasına karşılık ona yardım eden Hiz. Hatice, bu uğurda her fedakârlığa katlanmıştı. İbn Abdi'l-Berr, İbn Abbas'tan naklen şu bilgiyi vermektedir:

"Hüveylid'in kızı Hatice, Hiz. Muhammed'i ilk tasdik eden, Allah'a ve Resûlüne ilk inanan kimsedir. Müşriklerin ona eza etmeleri veya Resûlullah'ın hoşlanmadığı bir şey söylemeleri üzerine Allah, onun bu sıkıntısını Hatice ile giderirdi. Böylece kavminden gördüğü eziyet ve çektiği sıkıntı, Hatice vasıtasıyla hafiflerdi"⁴⁵. Bu mânada (yardım ve

⁴⁵ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 275.

destekleme) ona Peygamber'in veziri de denilebilir⁴⁶ ifadesi de onun Peygamberi ne kadar desteklediğini göstermektedir.

KUREYŞ'İN BOYKOT VE ABLUKASI

Mekke'nin, Kureyş kabilesi, özellikle Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in de müslüman olmalarından sonra İslâm'ın, kendi fikir ve düşüncelerinin aksine büyük bir yayılma dönemine girdiğini anlamakta gecikmedi. Müşrikler her geçen gün, onun biraz daha kuvvetlendiğini ve ilerlediğini görüyorlardı. Bununla beraber buna engel de olamıyorlardı. Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib, iman etmemiş olmasına rağmen, yeğenini öz oğlu gibi görüyor ve onu koruyordu. Beni Hâşim'den (Hâşim oğulları) iman etmeyenler de akrabalık bağlarından dolayı ona yardım etmekten geri durmuyorlardı.

İslâm dini, yavaş yavaş diğer kabileler arasında da yayılmaya başlıyordu. Müslümanlardan bir kısmı da Habeşistan'a hicret (göç) ederek hem Kureyş'in eziyetinden kurtuluyor, hem de yeni Müslüman olacaklar için sığınılacak bir yer hazırlıyorlardı. Kureyş'in ileri gelen reisleri, bu yeni dinin tebliği ve yayılmasını önlemenin çarelerini araştırmaya ve bu konuda yapılması gereken şeylerin neler olabileceğini düşünmeye başladılar. Görüşmeler sonunda, putlarını birer Cehennem kütüğü olarak gören, onların boş şeyler olduğunu söyleyen, bunlara inanan dedelerinin de Cehennemlik olduklarını anlatan Muhammed'in öldürülmesi gerektiğine karar verdiler. Bu kararı alanların başında Ebû Cehil b. Hişâm, Şeybe b. Utbe b. Rebia, Nadr b. Hâris, Âs b. Vâil, ve Ukbe b. Muayt gibi bazı kabile reisleri geliyordu. Buna karşılık Ebû Tâlib, yeğenini sonuna kadar koruyacağını bildirerek Beni Hâşim ile Benî Abdülmuttalib'in ileri gelenlerini çağır-

⁴⁶ Geniş bilgi için bk. ez-Zehebî, *en-Nübelâ*, II, 114; Tahmaz, *aynı eser*, s. 86.

rak, Muhammed'in, düşmanlarından korunması için onların yardımını istedi. Ebû Leheb'ten başka herkes bu teklifi kabul etti.

Kureyş, Hâşimoğullarının, Hz. Muhammed'i koruma hususunda anlaştıklarını öğrenince kendileri de Ebû Cehil'in başkanlığı altında bir antlaşma yaptılar. Bundan sonra Beni Hâşim ve Beni Abdülmuttalib ile ilgiyi kesmek, birbirlerinden kız alıp vermemek, onlarla hiç bir iş yapmamak ve da-ima onları rahatsız etmek üzere karar verdiler. Bu kararlarını da bir metin haline getirip kırk kişinin imza ve tasdikinden sonra Kâbe'nin duvarına astılar. Bu antlaşmaya aykırı hareket etmemek üzere de yemin ettiler.

Bu suretle Hâşimoğullarının, Müslüman olsun veya olmasın bütün fertleri, Ebû Tâlib mahallesinde mahsur kaldılar. Hâşimoğullarından olmayan diğer Müslümanlar da bu-
raya taşınmak zorunda kaldılar. Müslümanlar, üç sene bu-
rada çok büyük eziyet ve sıkıntılara maruz kaldılar. Hz. Pey-
gamber'in 47 yaşlarında bulunduğu bir sırada başlayan bu
kuşatma ve boykot, müslümanlara çok zor geldi. Çünkü
içlerinden biri pazara gidince, müşrikler ona tahammül edi-
lemeyecek derecede eziyet ediyorlardı. Dükkân sahiplerini,
Beni Hâşim'e mensup olanlara bir şeyler satmalarını ve he-
diye vermelerine engel oluyorlardı. Hâşimoğullarından hiç
biri Hac ve Umre mevsimi dışında Mekke'ye gidip bir şey
alamıyordu. Bu mevsimlerde ne alabildilerse onunla idare
etmek zorunda idiler. Hac mevsiminde bile Ebû Cehil, Nadr
b. Hâris, Âs b. Vâil gibi, İslâm'ın en büyük düşmanları köşe
başlarını tutup, Beni Hâşim'le alış veriş yapmak isteyen tüc-
carlara marî oluyorlardı. Esnaf, olara bir şey satamazdı.
Kureyş, bu şekilde onları büyük bir yalnızlığa itmiş, onlarla
alış veriş yapmamak üzere kendilerini muhasara altına alıp
boykot etmişlerdi. Gerek tarihçiler, gerekse biyograflar, bu-
rada çekilen sıkıntıları tafsilatlı bir şekilde veriler. Fakat biz
konumuz itibariyle doğrudan bundan bahsetmediğimiz için
bu boykot üzerinde fazla durmak istemedik. Sadece bir ha-

tırlatma yapmak gayesiyle bu kadarından bahsettik. Çünkü Hz. Hatice'nin büyüklüğü burada da kendisini gösterecektir. Zaten bizi bu kadarla da olsa bu mevzudan bahsetmeye sevk eden etken, Hz. Hatice'nin buradaki fedakârlılığıdır⁴⁷.

Kureyş'in, boykot ve muhasarası esnasında gerek Müslümünların, gerekse henüz Müslüman olmayan Hâşimoğullarının toplandığı ve adına "Şi'b-i Ebî Tâlib" denilen bu mahalledeki insanların çektiği sıkıntı, gerçekten çok şiddetliydi. Üç sene devam eden bu boykot esnasında Hz. Hatice (Ümmü'l-mü'minin) validemizin rolü ve büyük fedakârlığı burada da kendisini gösteriyordu. Müslümanların sıkıntılarını ortadan kaldırmak ve onlara yapılan eziyetleri hafifletmek için oynadığı rol çok büyüktü. Böyle bir dönemde müslümanları sıkıntıdan kurtarmak gayreti sadece Hz. Hatice'nin değil, onun henüz Müslüman olmayan yeğenleri tarafından da gösteriliyordu. Nitekim kardeşinin oğlu Hakîm b. Hizam, bu yolda ilk adımı atan kimse olarak bilinmektedir. O, bir gece, yüklenebildiği kadar erzak alarak halasına götürdü. Bunu öğrenen Ebû Cehil, onun yakasına yapışıp "Sen antlaşmaya aykırı davrandın, Hâşimoğullarına erzak götürdün, seni Kureyş'in huzuruna götürüp rezil edeceğim demişti. Durumu öğrenen Ebu'l-Buhturî b. Hişâm: "Sen onun halasına erzak götürmesine mani olamazsın, ak-raba ziyaretini kesemezsin" dedi. Bunun üzerine Ebû Cehil ile aralarında kavgaya kadar giden münakaşalar oldu⁴⁸. İslâm tarihinde, müslümanların uğradığı sıkıntıların başında

⁴⁷ Geniş bilgi için bk. İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 238; Taberî, *Tarih*, II, 74; *Mahmud Es'ad*, aynı eser, I, 207-210.

⁴⁸ İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 240; Tahmaz, *aynı eser*, s. 91-92'de daha tafsilatlı bilgi vermektedir. Ona göre Hakîm, her fırsatta bir şeyler satın alıp halasına gönderiyordu. Ebû Cehil, sadece bir sefer onu görmüş ve münakaşa etmişti. Bu esnada Ebû'l-Buhturî onları görmüş ve Ebû Cehil'in buna mani olamayacağını söylemişti. Hatta bu sebeple iş döğüşmeye kadar varmıştı. Ayrıca bk. İbn Hişâm, I, 240.

gelen bu üç sene zarfında, onlar büyük zorluklarla karşılaş-
tılar. Birçok kişi burada hayatını kaybetti. Sadece Hz. Pey-
gamber'e inandıkları için Kureyş tarafından ablukaya alın-
mış ve dış dünya ile irtibatları kesilmişti. İbn Abbas, (ki o da
"Ebû Tâlib Mahallesi" denilen "Şi'b-i Ebî Tâlib"te dünyaya
gelenlerden biridir.) ablukanın üç yıl devam ettiğini, burada
bir çok çocuğun açlıktan öldüğünü söyler.

HÜZÜN YILI

Müslümanların ablukadan kurtuluşundan sonra Hz. Pey-
gamber'in ifadesi ile "âmu'l-huzn" (keder ve üzüntü yılı)
geldi. Zira bu yılda Resûlullah'ın sevdiği ve kendisine yar-
dım eden iki büyük koruyucusu vefat etmişti. Bunlardan ilki
amcası Ebû Tâlib idi. Resûlullah, onun küfür üzere ölmesine
çok üzülüyordu. Bu olay, ablukadan kurtulduktan sekiz ay
yirmi bir gün sonra olmuştu. Seksen yedi yaşında ölen Ebû
Tâlib, ölmeden kısa bir müddet önce Kureyş'in ileri gelenle-
rini toplayıp onlara nasihatta bulunmuştu. Resûlullah, amca-
sının kelime-i şehadeti getirmeden ölmesine çok üzülmüştü.
Bununla beraber, henüz onu teselli eden birisi daha vardı.
Fakat o da Ebû Tâlib'ten üç gün sonra 65 yaşında olarak ve-
fat edecekti.

Hz. Hatice, Allah elçisinin o sevgili eşi ve dostu da artık
onu yalnız bırakacaktı. Bu ânın yaklaştığını anlayan kocası,
"Ey Hatice, Allah seni mümtaz kıldı. Seni İmrân'ın kızı Mer-
yem ile Fir'avn'ın karısı Âsiye üzerine tercih etti" diye taltif
etti. Hz. Hatice ile Ebû Tâlib'in vefatları arasındaki zaman
hakkında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bunun iki ay beş
gün olduğunu söyleyenler de olmuştur. Hicretten üç sene
önce⁴⁹ meydana gelen bu hadiseler, Hz. Peygamber'i çok
üzümüştü. Zira o, Kureyş'in eza ve cefasına karşı artık hâmi-

⁴⁹ Bu konuda da farklı rakamlar verilmektedir. Geniş bilgi ve
rakamlar için bk. İbn Abdi'l-Berr, *el-İstâb*, IV, 280, Taberî, *Tarih*, II,
80.

siz (koruyucusuz) kalıyordu. Gerçekten bu dönemde (Ebû Tâlib ve Hz. Hatice'nin vefatından sonra) Kureyş'in ayak takımının Resûlullah'a yaptığı kötülüğün eşine, daha önce rastlanmadığı gibi, onun hakkında sarfettikleri sözler, daha önce hiç duyulmamıştı. İlk defa başına toprak atılıyordu⁵⁰.

Hz. Hatice'nin güzel sıfatları ve ahlâk-ı hamidesi hakkında kaynak eserlerde bir hayli malumat bulunmaktadır. O, Hz. Peygamber'le 25 yıl birlikte yaşadı. Onun peygamberliğini tasdik eden ilk kimse olarak onun davasına güç kattı. Bütün malını onun ve davasının yolunda harcadı. Onun, ikisi erkek dördü kız olan çocuklarının annesiydi. Hayatta olduğu müddetçe Hz. Peygamber'e her konuda yardımcı oluyordu. Bilhassa, peygamberlik ve tevhid inancını tebliğ vazifesinin verilmesi üzerine herkesin kendisinden yüz çevirdiği bir sırada güzel ve yerinde nasihatları ile onu teselli edip huzura kavuşturuyordu. Bu sebeple Hz. Peygamber ondan razı ve hoşnut idi. Onun için başka bir kadınla evlenmedi. Hz. Peygamber, onu daima güzellikle hatırlar ve ona dua ederdi. Hatta vefatından sonra bile onun Hz. Hatice'yi anması ve onun hakkındaki sözlerine karşı, kadınlık gayreti ile Hz. Aişe vâlidemiz, "Ey Allah'ın Resûlü, daima Hatice'yi hatırlıyorsunuz. Hatice dul ve ihtiyar bir kadındı. Yaşını başını almış, ağzında diş kalmamıştı. Allah, sana ondan daha iyisini verdi. Elbette beni ondan daha çok seversiniz değil mi?" deyince, Allah elçisi "hayır, Allah'a yemin olsun ki, bana ondan daha hayırlı bir kadın müyesser olmadı. Kimse beni tasdik etmezken, o tasdik etti. Başkaları beni mahrum ederken o malını verdi. Benim, âlemdede yalnız bir dostum vardı o da Hatice idi" diye cevap verdi⁵¹.

Hz. Hatice vefat ettikten sonra Hz. Peygamber onu Mekke'nin Hacûn adındaki mezarlığına götürdü. Onu kendi

⁵⁰ İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 14; Taberî, *Tarih*, II, 80.

⁵¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 275; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 117-118; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 112.

mübarek elleriyle defnetti. O günlerde henüz cenaze namazı farz kılınmamıştı⁵². Daha sonra Hz. Peygamber sık sık mezarlığa gidip onun kabrini ziyaret ederdi.

Gerçekten, Hz. Hatice artık vefat etmiş ve Allah'ın elçisi olan sevgili eşi tarafından bizzat defnedilmişti. Fakat bütün bunlara rağmen Resûlullah'ın ona olan sevgi ve muhabbeti hiç bir zaman eksilmeyecekti. Kendisinden sonra birçok güzel kadınla evlenmiş olmasına rağmen bu sevgi devam edecekti. Nitekim Medine'de bulunduğu bir gün, sesi, Hz. Hatice'nin sesine benzeyen ve onun kız kardeşi olan Hâle, Hz. Peygamber'in içerde bulunduğu bir sırada onu ziyarete gelir. Dışardan içeriye seslendiğinde Resûlullah heyecanlanmış ve onun gelişine Allah'ım Hâle mi bu? diye sevinmişti. Bu sevgi o kadar açık olmuş ki genç eşi Hz. Aişe kendisini tutamayıp "Kureyş'in yaşlılarından senelerce önce ölmüş o yaşlı Kureyş kadınına hâla hatırlıyor musun? Allah sana ondan daha iyisini verdi" dediğinde Resûlullah'ın yüzü değişmiş ve Hz. Aişe'ye kızgınlığını belli edecek şekilde "Allah'a yemin ederim ki, bana ondan daha hayırlısı verilmedi. Bütün insanlar beni (peygamberliğimi) inkar ederken o bana inandı. Bütün insanlar beni yalanlarken o beni tasdik etti. Herkes beni mahrum ederken o beni malı ile destekledi. Allah bana sadece ondan çocuk verdi" dedi⁵³. Bunun üzerine Hz. Aişe kendi kendine artık hiç bir şekilde ondan bahsetmeyeceğine dair söz verdiğini söyler⁵⁴. Bu olay, genç ve güzel karısının, kendisinden çok daha önce vefat etmiş olan birisini nasıl kıskandığını da göstermektedir. Zira Hz. Peygamber, Hz. Hatice'den o kadar memnundur ki, kızkardeşinin sesini, onu hatırlatan bir vesile sayıyor ve heyecanını gizlemeyerek "Ah Allah'ım Hüveylid'in kızı hâle mi?" demekten kendini alamıyordu.

⁵² İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 281; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 117.

⁵³ Müslim, *Sahiht*, *Fedailu's-Sahabe*, 12.

⁵⁴ Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 234.

Hız. Peygamber, ölümünden sonra da Hız. Hatice'yi unutmadığını, ona ait eşyasını bile tanıdığını ve onları gördüğü zaman Hız. Hatice'yi nasıl bir hasretle hatırladığı anlaşılmaktadır. Bu konuda bize ışık tutan en önemli hadise, Bedir Harbi'nden sonra esirlere yapılan muameledir. Bilindiği gibi Bedir Harbi, müslümanların zaferi ile sona ermişti. Bu harpte Mekkelilerden pek çok insan öldüğü gibi bir çoğu da esir alınmıştı. İşte bu esirler arasında Peygamberimizin kızı Zeyneb'in kocası Ebu'l-Âs b. Rebi de vardı. Mekkeliler, esirlerini kurtarmak için kurtuluş akçesi (fidye-i necât) gönderdiler. Bu arada henüz Mekke'de bulunan Zeyneb de kocası Ebu'l-Âs'ın kurtarılması için sevgili annesi, Hatice tarafından kendisine hediye edilen gerdanlığı göndermişti. Bu gerdanlığın tellâl elinde esirlikten kuruluş akçesi olarak satıldığını gören ve onu tanıyan Hız. Peygamber çok üzölmüşü. Eşi Hatice'nin kızına taktığı gerdanlığın böyle satılması, hem ona hem de ashabına ağır gelmişti. Hız. Peygamber'in Hatice ile olan hatıraları yeniden canlanmıştı. Bu sebeple "Uygun görürseniz Zeyneb'in esirini bırakınız, bedelini de geri gönderiniz" dedi. Bunun üzerine ashab peki Ya Resûlallah deyip onu serbest bıraktıkları gibi gerdanlığı da yine kendisine verdiler⁵⁵. Daha sonraki olaylar, Peygamberimizin kızı Zeyneb'in henüz müşrik olan kocasından ayrılıp Medine'ye babasının yanına geleceğini gösterecektir. Gerek siyer, gerekse İslâm tarihi kaynaklarında bu konu tafsilatlı bir şekilde ele alınmıştır. Ebu'l-Âs, İslâm'la şerefleñip Medine'ye geldikten sonra Hız. Peygamber, kızı Zeyneb'i tekrar ona verdi. Bu olay, Zeyneb'in Medine'ye gelişinden altı sene sonra idi. Fakat Zeyneb, hicretin sekizinci senesinin başında vefat etti. Zeyneb'in, Ebu'l-Âs'dan Ali ve Ümâme adında biri erkek diğeri de kız olmak üzere iki çocuğı dünyaya geldi. Ali, daha çocuk yaşta iken ölmüşü. Hız. Peygamber torunu

⁵⁵ İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 156; Taberî, *Tarih*, II, 164; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 312.

Ümâme'yi çok severdi. Peygamber Efendimizin sevgili kızı Hz. Fâtıma vefat ettikten sonra Hz. Ali, Ümâme ile evlenmişti. Onun şehadetinden (şehid olmasından) sonra Muğire b. Nevfel ile evlenen Ümâme'nin çocukları olmamıştı⁵⁶.

HZ. HATİCE'NİN FAZİLETLERİ

Daha önce de belirtildiği gibi, Resûlullah'ın kendisi ile 25 yıl evlilik hayatı yaşadığı Hz. Hatice validemiz, onun, bütün bir dünya tarafından yalanlanıp horlandığı, sıkıntılı ve buhranlı yıllarında, bütün gücü ile kendisine yardım ediyordu. Maddî ve manevî yönlerden onu destekliyordu. Bu bakımdan Allah'ın elçisi, çocuklarının annesi olan o sevgili eşini bir türlü unutamıyordu. Bu yüzden olacak ki çok daha sonraki dönemlerde genç eşi Hz. Aîşe, çoktan ölmüş bulunan bu Mekkeli yaşlı kadın hakkında bir şeyler söyleyecektir.

Bilindiği gibi daha Mekke'de iken vefat eden Hz. Hatice'den sonra Resûlullah, yine sıkıntılara düşmüş, dinin tebliği için birçok yere baş vurmuş, fakat müsbet bir netice alamamıştı. Nihayet kendisini dinleyen ve şehirlerine (Yesrib) gelmesini isteyen bir grupla karşılaşınca onların şehri olan Medine'ye hicret (göç) etmişti. Burada müstakil bir devlet kurmuş, harpler yapıp zaferler kazanmış, göç etmek zorunda bırakıldığı Mekke'ye bu sefer galip bir kimse olarak girmişti. Çevre hükümdarlarına mektuplar gönderip onları İslâm'a dâvet etmişti. İslâm toplumunun sarılacağı sağlam temeller atmış ve bu toplumun devamlılığını sağlamıştı. Bütün bu işleri görürken bile o, ilk eşi Hatice'yi hiç bir zaman unutmamıştı. Öyle ki bazen Hz. Aîşe validemizin kadınlık duyguları harekete geçip ölen o kadına karşı kıskançlık hisleri kabarırdı. Bu hislerin etkisi ile onun hakkında hoş

⁵⁶ Bazı kaynaklarda Ümâme'nin Muğire'den bir erkek evladının dünyaya geldiği ve fakat bunun çok yaşamadığı belirtilmektedir. Daha geniş bilgi için bk. İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 234-241; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 230-231.

olmayan bazı sözler sarf ederdi. Bu da Resûlullah'ın, Hz. Hatice'nin iyilik, fazilet ve yaptığı hizmetler hakkında bilgi vermesine sebep olurdu ki, Hadis kaynaklarında onun faziletine dair hadislerin girmesine sebep oldu. Bir kısmı da bizzat Hz. Aişe tarafından rivayet edilen bu hadislerden, onun nasıl bir kadın olduğunu ve ne faziletli bir insan olduğunu öğreniyoruz. Gerçekten, bu hadislerle bakıldığı zaman onun (Hz. Hatice validemiz) nasıl bir fazilet örneği olduğu açıkça görülür. Biz, bu hadislerden bir kısmının Türkçe'sini buraya alarak onun hakkında daha geniş bir bilgiye sahip olunmasına gayret edeceğiz.

Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre, Peygamber Efendimiz (zamanındaki) dünya kadınlarının en hayırlısı İmrân'ın kızı Meryem, Müslüman kadınlarının en hayırlısı da Hatice'dir⁵⁷ buyurmuşlardır.

Hz. Aişe (R.anha) dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Ben, Nebî Sallallahu aleyhi ve sellem'in, kadınlarından hiç birisi hakkında Hatice'ye karşı olan kıskançlığım derecesinde kıskançlık duymadım. Halbuki ben Hatice'yi görmemiştim de. Fakat Resûlullah (sas), onu yanımda çok anardı. Çok defa koyun keserdi sonra da etini ve budunu parçalardı. Daha sonra Hatice'nin sâdık (kadın) dostlarına gönderirdi. Bazen ben, Resûlullah'a:

- Sanki yeryüzünde hiç kadın yok da yalnız Hatice mi var! diye söylenirdim. Resûlullah da:

- Hatice (şöyle) idi, Hatice (böyle) idi. Benim ondan çocuklarım var derdi⁵⁸.

Buharî, Ebû Hüreyre (ra) dan bir hadis nakleder. Buna göre Hatice validemizin Allah Teala tarafından selamlandırıldığını ve kendisinin Cennet'te inciden bir köşkle müjdelendi-

⁵⁷ Buharî, Menakıbu'l-Ensâr, 20; Müslim, Fedailu's-Sahabe, 12.

⁵⁸ Buharî, Menakıbu'l-Ensâr, 20.

ğini göstermektedir. Hadiste anlatıldığına göre Resûlullah Hira dağında iken yanına Cebrail gelerek şöyle demiştir.

Ya Resûlallah! İşte Hatice, sana doğru geliyor. Yanında bir kap var. İçinde katık, yahut taam (yemek) veya içilecek bir şey var. Sana geldiğinde, ona Rabbinden ve benden selam söyle. Ve Cennet'te inciden yapılmış bir sarayla da müjdele ki, onda ne gürültü patırtı ne de çalışma ve çabalama vardır⁵⁹.

Yine, Buharî'nin, Hz. Aişe'den rivayet ettiği başka bir hadis, Resûlullah'ın, Hz. Hatice'nin kızkardeşi Hâle'nin sesini duyunca değiştiğini ve sesleri birbirlerine benzeyen iki kardeşten biri olan Hâle olmasını nasıl temenni ettiğini göstermektedir. Buna göre Hz. Aişe validemizden şöyle rivayet edilmektedir.

Bir kere Hatice'nin kızkardeşi Hüveylid'in kızı Hâle, (Medine'ye gelip) Resûlullah'ın huzuruna girmek için izin istemişti. Resûlullah, (vaktiyle) Hatice'nin izin isteyişini hatırlayarak değişik bir halet-i ruhiye içine girer ve "Allah'ım, izin isteyen Hâle kıl! (İzin isteyen Hâle olsun) diye dua etti. Bunun üzerine Aişe (R.anha) diyor ki artık kıskandım da:

"Ya Resûlallah! (ihtiyarlıktan) ağzının (dişleri dökülüp) iki tarafında diş etlerinin kızartısından başka bir beyazlık kalmayan ve zaman içinde ölen ihtiyar Kureyş kadınlarından bir kocakarının nesini anarsın? Allah, onun yerine sana daha hayırlısını vermiştir." dedim⁶⁰. Başka rivayetlerde Hz. Peygamberin bu söz üzerine çok kızdığını ve Allah'ın ondan daha hayırlısını kendisine vermediğini, çünkü herkesin kendisini yalanladığı bir zamanda onun kendisini tasdik ettiğini, herkesin onu mahrum bıraktığı bir zamanda, onun kendisini desteklediğini söylemiştir⁶¹.

⁵⁹ Buharî, göst. yer; Müslim, Fedailu's-Sahabe, 12.

⁶⁰ Buharî, göst. yer; Müslim, göst. yer.

⁶¹ Müslim, Fedailu's-Sahabe, 12.

Müslim'in Sahihî'nde de Hz. Hatice ile ilgili birçok hadis bulunmaktadır. Bunların bir kısmı Buharî ile müstereken (müttefekun aleyh) rivâyet edilmişlerdir. Bir kısmı da sadece belirtilen kaynakta bulunmaktadır. Biz bunlardan da birkaç hadis vermek suretiyle Hz. Hatice'nin ne kadar faziletli olduğunu belirtmek istiyoruz.

Abdullah b. Ebî Evfâ'ya; gerçekten Resûlullah, Hz. Hatice'yi Cennet'teki bir evle müjdeledi mi diye sorulunca, o da, evet onu Cennet'teki bir evle müjdeledi, onda ne gürültü ve patırtı, ne de çalışma ve çabalama vardır, dedi⁶².

Hz. Aişe (R.anha) dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber, Hüveylid'in kızı Hatice'yi Cennet'teki bir evle müjdeledi⁶³.

Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir: Peygamber, benimle evlenmeden üç sene önce vefat eden Hatice'yi kıskandığımı kadar hiçbir kadını kıskanmadım. Çünkü Resûlullah, onu sık sık anıyordu. Rabbi, onu Cennet'teki inciden bir köşkle müjdelemesini kendisine emretmişti. Bir koyun kestiği zaman onu, Hatice'nin kadın dostlarına hediye ederdi⁶⁴.

Yine Hz. Aişe'den başka bir rivayet de şöyledir: Her ne kadar kendisine ulaşamadıysam da Peygamber'in hanımlarından hiç birini, Hatice kadar kıskanmadım. Resûlullah bir koyun kestiği zaman "onu Hatice'nin dostlarına gönderin" derdi. Hz. Aişe (ra) diyor ki: Bir gün kızdım da "Hatice mi?" dedim. Bunun üzerine Allah'ın elçisi "onun sevgisi bana rızık olarak verildi" dedi⁶⁵.

Bazı hadislerin ışığı altında değerlendirip faziletine şahid olduğumuz ve Hz. Peygamber'in dili ile büyük bir fazilet örneği olduğunu gördüğümüz bu muhterem hanımın başka

⁶² Müslim, Fedailu's-Sahabe, 12.

⁶³ Müslim, göst. yer.

⁶⁴ Müslim, göst. yer.

⁶⁵ Müslim, göst. yer.

bir özelliği de, yine Allah elçisinin lisanı ile onun Hz. İsa'nın anası olan Meryem'e benzetilmiş olmasıdır. Kur'an-ı Kerim, Meryem'den bahsederken “Şunu da hatırla ki melek: Ey Meryem! Şüphesiz, Allah sana seçkin bir hususiyet verdi. Seni kötülüklerden temizledi. Ve seni âlemlerin kadınlarına üstün kıldı. Ey Meryem! Rabbine itaat ve inkiyad et ve secde edip rükû' edenlerle beraber rükû et” dedi⁶⁶. Kur'an'ın ifadesi ile fazilet ve üstünlüğü belirtilmiş olan Meryem'le birlikte zikredilmesi onun da aynı şekilde olduğunu göstermektedir. Keza, Cennet ehlinin en faziletli ve saygın dört kadınından birinin Hz. Hatice olduğuna dair rivâyetler de bulunmaktadır. Buna göre İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre bir gün Resûlullah yere dört çizgi çizdi, sonra bunların ne olduğunu bize sordu. Biz de, Allah ve Resûlü daha iyi bilir dedik. Bunun üzerine Cennet kadınlarının en faziletlisi Hüveylid'in kızı Hatice, Muhammed (sas)'in kızı Fâtıma, İmrân 'ın kızı Meryem ve Mezahim kızı “Âsiye (Fir'avn'ın karısı) dır⁶⁷ dedi.

Yâsir b. Ammar'dan rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber: “Nasıl ki Meryem bütün kadınlara üstün kılınmıştır. Hatice de benim ümmetimin kadınlara üstün kılındı”, demiştir⁶⁸. Yine bir gün, Resûlullah'a, henüz ahkâm ve diğer farzlar (vecibeler) inmeden önce vefat eden Hz. Hatice'den sorulmuştu. O, cevaben şöyle demişti: “Onu Cennet ırmaklarından bir ırmak üzerindeki inciden bir köşkte gördüm. Onda ne gürültü ve patırtı, ne de çalışma ve çabalama vardır”⁶⁹. İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre bir gün Resûlullah, hanımı Hz. Hatice ile otururken Cebrail geldi ve “Ey Muhammed! Hatice'ye selam söyle, onu Cennet'te içinde eziyet ve çalışma bulunmayan inciden bir köşkle müj-

⁶⁶ Kur'an, Âl-i İmrân, 42-43.

⁶⁷ Muhibbuddin Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 27; Nureddin Ali b. Ebi Bekr el-Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, Beyrut 1967, IX, 223.

⁶⁸ el-Heysemî, *aynı eser*, göst. yer.

⁶⁹ el-Heysemî, *aynı eser*, göst. yer.

dele" dedi⁷⁰. Yunus b. Ebî İshâk, babasından şöyle nakleder: Bir gün Fâtıma babasına Ya Resûlallah, Cebrail'e sorup annemin durumunu öğrenmeden hiç bir şey bana fayda vermiyor, demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber bunu Cebrail'e sorar o da Hatice'nin Cennet'te Meryem ve Sâre arasında olduğunu söyler⁷¹.

Hz. Hatice'nin faziletine dair daha birçok hadis bulunmaktadır. Ancak bunların büyük bir kısmı birbirlerine benzedikleri için onların tamamını burada zikretmedik.

Allah, sabır, fazilet ve fedakârlık örneği olan, bu hanıma rahmet eylesin.

⁷⁰ el-Heysemî, *aynı eser*, IX, 224.

⁷¹ Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 24.

2. HZ. SEVDE (R.anha)

Hız. Hatice'nin ölümünden sonra Peygamberimizin, kendisi ile Mekke'de evlendiği ikinci hanımıdır. Hız. Sevde'nin soy kütüğü kaynaklarda şöyle verilir: Sevde binti Zem'a b. Kays b. Abdi's-Şems b. Abdivüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hasl (veya Hüseyl) b. Âmir b. Lüey. Annesinin adı Şemmus binti Kays b. Zeyd b. Amr b. Lebid b. Harraş b. Âmir b. Ganem b. Adıyy b. Neccar'dır¹. Hız. Peygamber'in, Hız. Sevde ile evlenmesinin Hız. Aişe ile nikahlanmasından önce veya sonra olduğuna dair farklı görüşler bulunmaktadır. Bununla beraber onun Hız. Hatice'nin vefatından sonra evini idare edecek, küçük yaştaki çocuklarına bakacak ve kendisini yalnızlıktan kurtarıp teselli edecek birine olan ihtiyaç gözönünde bulundurularak, bu evlilik yapılmıştı. İslâm için büyük fedâkârlıklarda bulunmuş olan ve bu uğurda Habeşistan'a hicret eden yaşlı ve dul bir kadın olan Hız. Sevde ile evlenen Hız. Peygamber, bir ara ona boşanmak istediğini söyleyince bu fedakâr kadın, "ey Allah'ın elçisi benden, başka hanımlarında olan yakınlık hevesi geçmiştir. Maksadım, kıyamet günü senin zevcelerin arasında yer almaktır" diyerek kendisinin sadece onun eşleri arasında bulunma şerefi ile yetinmek istediğini ortaya koymuştur. O, bununla da kalmayarak kendi gününü Hız. Aişe'ye vermiştir². Bunun üzerine "Eğer bir kadın kocasının uzaklaşmasından veya yüz çevirmesinden endişe edip korkarsa o kadın ile erkeğin aralarını düzeltmelerinde bir günah yoktur"³ âyet-i kerimesi nâzil olmuştur.

Bilindiği gibi, İslâmiyet'in çok kısa bir sürede Mekke'de yayılması, müşriklerin müslümanlara eza ve işkence yapmalarına sebep olmuştu. Özellikle koruyucusu (hâmi) bu-

¹ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb fî Esmâi'l-Ashab*, IV, 317.

² İbn İshâk, *es-Sire*, s. 238; İbn Abdi'l-Berr, IV, 317; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 103; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 484.

³ Kur'an, en-Nisa, 128.

lunmayanlar ile fakirler, bu işkencelere en çok maruz kalanlar arasında idi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, müslümanların Habeşistan'a göç edebileceklerini söylemişti. İşte Zem'a'nın kızı Sevde ile kocası Sekrân (veya Sükrân) b. Amr, daha başından beri İslâmiyet'i kabul etmiş ve Habeşistan'a birlikte göç etmişlerdi. Bunlar bir müddet Habeşistan'da kaldıktan sonra tekrar Mekke'ye döndüler. Dönüşlerinden kısa bir sonra Sekrân Mekke'de öldü. Bu fedakâr ve muhterem kadın kimsesiz bir dul olarak kaldı⁴. Bazı kaynaklarda, Sekrân'ın Habeşistan'da İslâm'ı bırakıp Hristiyanlaştığı ve orada öldüğü belirtilmektedir. İster Habeşistan'da Hristiyan, isterse Mekke'de Müslüman olarak ölmüş olsun onun dul eşi olan bu muhterem kadın bütün eziyet ve sıkıntılara rağmen dinini muhafaza etmişti.

Hz. Hatice'nin ölümünden sonra Peygamberimize bir hüznün çökmüştü. Zira, yardımcısı, çocuklarının anası ve sevgili eşi artık yoktu. Ev tamamen idarecisiz kalmıştı. Bütün bunlar bir araya gelince, üzülmemek mümkün değildi. Müslümanlar, ondaki bu durumu fark ediyor fakat bir şey de söyleyemiyorlardı. Bu suskunluk, Osman b. Maz'un'un hanımını Havle binti Hakim'in bir gün "Ya Resûlallah! Hatice'nin ölümünden sonra seni çok üzgün görüyorum" demesi ile bozulmuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

"Evet, o, çocukların anası ve evin yöneticisi idi" dedi. Bunun üzerine Havle "Ey Allah'ın elçisi sana hizmet edecek bir kadın lazım. Eğer emredersen bir araştırayım, demişti. Hz. Peygamber münasip birinin bulunup bulunmayacağını sorunca o da: "Ya Resûlallah, eğer isterseniz kız da dul da bulunur" dedi. Peygamberimiz kimler vardır deyince o, kız isterseniz dostunuz Ebû Bekr'in kızı, dul isterseniz o zaman da Sevde binti Zem'a vardır. Bunun üzerine Hz. Peygamber ikisinin de kendisi için istenilmesini Havle'den istemişti. Havle, Hz. Peygamber'in onayını aldıktan sonra Hz.

⁴ İbn Hişâm, *eş-Siretu'n-Nebeviye*, I, 226.

Sevde'yi Hz. Peygamber'e istemeye gitti. Hz. Sevde, bu tek-lifi olumlu karşıladı ve babasından izin alınması gerektiğini bildirdi. Babası, bu evliliğe muvafakat ettiğini bildirince mi-ladî 620 (hicretten 3 yıl önce) Ramazan veya Şevval ayında evlilik gerçekleşti. Böylece Resûlullah, Hz. Hatice'den sonra ikinci evliliğini yapmış oluyordu. Hz. Sevde'nin bu evliliğine o dönemde henüz müslüman olmayan kardeşi Abd b. Zem'a karşı çıkmıştı. Hatta nikah esnasında Cahiliyye dönemi üze-rine hacda bulunan Abd b. Zem'a, haccını yarıda keserek geri döner, saçını başın yolarak bu evliliğe razı olmadığını gösterir. Daha sonra İslâm dinini kabul edince o gün yaptık-larına pişman olacak ve yaptıklarından utanarak "Sevde binti Zem'a'nın Resûlullah (sas) ile evlendiğini duyunca, saçlarımı yolduğum, başıma ve yüzüme topraklar serptiğimi zamanki kadar gülünç duruma düştüğümü hatırlamıyorum" diyecektir⁵.

Hz. Peygamber'in, Hz. Sevde'den çocukları olmadı. Fakat o, Hz. Peygamber'in çocuklarına öz anneleri gibi baktı. Pey-gamberimizle evlendiği zaman 50 yaşlarında idi. Bu duruma göre bir hayli yaşlı sayılırdı. Fakat daha önce de temas edil-diği gibi Hz. Peygamber onun İslâm'daki sadakatı ve sami-miyetini nazarı dikkate alarak onunla evlenmeyi kabul et-mişti. Böylece o yaşlı ve dul kadını koruyup muhafaza altına aldı. Ona karşı merhametli bir davranışta bulundu.

Mekke halkı ve özellikle Kureyş kabilesi, Hatice'nin ölü-münden sonra Resûlullah'ın böyle yaşlı bir dul ile evlenme-sini bir türlü anlayamadı. Hz. Sevde ne zengindi, ne gençti, ne de çok güzeldi. Fakat bütün bunlara rağmen Hz. Pey-gamber onunla evlendi. Gerçi bu evlilik, bir gönül evliliği değildi. Hz. Sevde de bunu biliyordu. Bunu ilerlemiş yaşının verdiği tecrübelerle de anlamakta gecikmedi. Fakat bu, onun için pek fazla bir mana ifade etmiyordu. Yeter ki ismi "ümmethâtu'l-mü'minîn" (mü'minlerin anneleri) arasında

⁵ Geniş bilgi için bk. Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 102-103; Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 240-243.

bulunsun ve Peygamber hanımı densin. Sekrân (veya Sükrân)'ın dul hanımı denmesin. Bu sebeple Peygamber olmakla beraber bizim gibi bir insan olan, onun da kalbinin arzuladığı veya arzulamadığı şeyler bulunan Allah elçisinin gönlünün, kendisi ile mukayese edildikleri zaman çok daha genç ve güzel olan hanımları ile bulunduğunu biliyordu. Buna rağmen bu mübarek kadın, yeme, içme, giyim ve mesken gibi maddî konularda diğer hanımlardan aşağı kalmayacak imkânlarla sahip idi. Bununla beraber gönül işinde o derecede bir imkâna sahip değildi. Zira bu, insanın elinde olmayan bir şeydi. Hz. Peygamber de bu durumdan memnun değildi. Onu incitmekten korkuyordu. Bu duruma en iyi çare onu boşamak olacaktı. Böylece o, büyük bir sıkıntıdan kurtulmuş olacaktı. Bunu kendisine anlattığı zaman Hz. Sevde'nin sanki bütün duvarlar üzerine yıkılacakmış gibi olduğu, kalbinin daraldığı ve yüzünün karardığı görülür. İşte bu durumu fark den Resûlullah, gönlünün rahat olması için onu sakinleştirici sözlerle teselli etti. Ve daha sonra sakinleşen Hz. Sevde de, Hz. Peygamber'den tek isteğinin, Allah'ın elçisinin eşi olarak kıyamet günü mü'minlerin anneleri safında yer almak olduğunu bildirdi⁶.

Hz. Sevde'nin, kardeşleri, yeğenleri ve akrabalarından bir çoğu İslâmiyeti kabul ederek hicret etmişlerdi. Hz. Sevde de Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra Resûlullah ile bazı savaflara katıldı. Bedir muharebesinden sonra müşriklerden alınan esirler Medine'ye getiriliyordu. Bu esnada Hz. Sevde, Afra Hatun'un evinde bulunuyordu. Esirlerin geldiğini haber alınca kendi odasına döndü. Odanın bir tarafında eski kocası Sekrân b. Amr'ın kardeşi Ebû Yezid Süheyl b. Amr'ın eli kolu bağlı olarak durduğunu gördü. Bu manzara karşısında iradesini kaybederek, Ya Ebâ Yezid,

⁶ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 317; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 104. Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 246-247.

böyle eli kolu bağlı olmaktansa haysiyet ve vakarınla ölmek daha hayırlı değil miydi? dedi.

Meğer Hz. Peygamber bu esnada odanın içindeymiş. Bu sözü işitince “Ey Sevde! Sen kâfirleri, Allah’a ve Resûlüne karşı harbe mi teşvik ediyorsun?” dedi. Bunun üzerine Hz. Sevde “Ya Resûlallah! Seni gönderen Allah hakkı için Ebû Yezid’i eli kolu bağlı görünce kendimden geçtim. Ne dediğimi bilmiyorum” dedi⁷. Hz. Sevde’nin Ebû Yezid’e karşı söylediği bu sözler, aslında onun ruhunun derinliklerinde bulunan mertliğin bir ifadesidir. Eskiden beri tanıdığı ve bildiği bir kimsenin bu şekilde bağlı olması ona dokunmuştu. Zira onun cesaret anlayışında esir olmak yoktu. Ölüm, esirlikten daha şerefli idi. Fakat o anda, bu sözlerin hangi mânaya geleceğini de düşünememişti. Şayet bunu düşünmüş olsaydı böyle bir şey söylemezdi. Çünkü bütün kalbi ile Müslüman olan ve müslümanlığı için dini, dili, ırkı, iklimi ve insanları ayrı olan diyarlara göç edip gitmezdi. Müslümanlığını muhafaza edip yaşayabilmek için kendi öz yurdunu terk etmezdi. Biz, Hz. Sevde’nin, dinine bağlılığını, dinî konularda gayret sahibi olduğunu Hz. Aişe’nin şu ifadesinden öğreniyoruz. Nitekim o “Kadınlardan en çok kendisine benzemeyi sevip arzuladığım Sevde binti Zem’adır. Onda hiddet vardır. Yaşlandığı zaman gününü Aişe’ye verdi”⁸. Burada bahsi geçen “hiddet” kelimesi, nefsin kuvveti ve atılganlık ile tefsir edilmiştir. Yoksa Türkçe’deki mânasiyle herşeye kızan “hiddet” demek değildir. Gerçekten, bu durumu onun daha sonraki hayatında da görmek mümkün olmaktadır. Nitekim yine Hz. Aişe’den gelen bir rivayete göre Veda Haccı’nda “Müzdelife gecesi Sevde, Resûlullah’tan kalabalık olmadan önce Mina’ya dönmek için izin istedi. Sevde ağır hareket eden bir kadındı. Resûlullah ona izin verdi. Böylece Sevde, Hz. Peygamber’den önce yola çıktı. Hz. Peygamber, sabahlayıncaya kadar bizi yanında

⁷ İbn Hişâm, *es-Siretu’n-Nebeviye*, II, 151.

⁸ Müslim, *Reda’*, 14.

alıyordu. Biz onunla birlikte döndük. Resûlullah'tan, Sevde'nin yaptığı gibi izin isteyerek, onun izniyle dönmüş olmayı ne kadar çok isterdim. Bu, benim için her şeyden daha iyiydi"⁹. Buradan anlaşıldığına göre biraz şişman ve hareketleri ağır olan Hz. Sevde, kalabalık olmadan önce Mina'ya gitmek istemiş ve bu arzusunu da çekinmeden Hz. Peygamber'e iletmışti. Hz. Aişe'nin ifadesinden anlaşıldığına göre diğer hanımları da böyle bir arzu içindeydiler. Fakat bu arzularını Allah elçisine söyleyememişlerdi.

Hz. Sevde, sadaka vermeyi çok severdi. Bir defasında Halife Hz. Ömer kendisine bir torba dolusu gümüş dirhem göndermişti. O, hiç bekletmeden bunların tamamını Allah yolunda harcadı¹⁰. Bilindiği gibi Hz. Ömer'in halifeliği döneminde İslâm teşkilatları içine giren müesseselerden biri de "Divân"dır. Divânda tesbit edilen kriterlere göre Hz. Aişe hariç olmak üzere Hz. Peygamber'in diğer hanımlarına 10'ar bin dirhem veriliyordu. Hz. Sevde de hissesine düşeni alıyordu¹¹. Öyle anlaşıyor ki o, bunları da sadaka olarak veriyordu. Zira bir hadisten anlaşıldığına göre Hz. Sevde'nin eli uzundu. Yani cömertti. Sadaka vermeyi severdi. Hatta Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre bir gün Hz. Peygamber'in hanımları, onun huzurunda bir araya gelip "Ya Resûlallah, hangimiz sana en erken kavuşacağız (senin vefatından sonra en erken hangimiz öleceğiz) diye sorduklarında o, "eli uzun olanınız" dedi. Bunun üzerine biz bir kamış aldık ve ellerimizi ölçtük. Zem'a'nın kızının (Sevde) eli hepimizinkinden daha uzundu. Gerçekten o, sadaka vermeyi çok severdi¹².

⁹ Müslim, Hac, 49; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 105.

¹⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsabe*, IV, 331.

¹¹ Bu konuda geniş bilgi ve Kaynaklar için bk. Ziya Kazıcı, *İslâm Müesseseleri Tarihi*, İstanbul 1991, s. 93-94.

¹² Buharî, Zekât; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 104.

Hiz. Peygamber'in, kendisiyle hicretten üç yıl önce evlendiği ve Hiz. Aişe ile evleninceye kadar yalnız kendisi ile yaşadığı Hiz. Sevede, Resûlullah'ın Medine'ye hicret etmesinden sonra Medine'ye gelmişti. İbn Sa'd, bu geliş (hicret) hakkında şu bilgileri vermektedir: Hiz. Peygamber daha Ebû Eyyub el-Ensârî'nin evinde iken Zeyd b. Hârîse ile Ebû Râfî'e iki deve ile 500 dirhem vererek onları Mekke'ye gönderdi. Onlar da oradan Peygamberimizin iki kızı Fâtıma ve Ümmü Gülsüm ile hanımı Sevede binti Zem'a ve Üsâme b. Zeyd'i getirdiler¹³. Hicretten sonra vefatına kadar Peygamberimizle yaşayan Hiz. Sevede'nin çocukları olmamıştır. O, gerek Hiz. Peygamber'in sevgisini kazanmak, gerekse yaşlı olmasından dolayı Hiz. Aişe'yi kızı gibi severdi. Peygamberimizle 13 yıl yaşamıştı. Uzun boylu ve biraz şişman olmasından dolayı hemen fark edilirdi. Ölüm tarihi hakkında kaynaklarda farklı bilgiler verilmektedir. Bazı rivayetlerde Hiz. Ömer'in hilâfeti-nin sonlarında, bazılarında ise hicretin 54. yılında Medine'de vefat etmiştir¹⁴.

Hiz. Sevede validemiz, Allah elçisinden beş hadis nakletmiştir. Bunlardan biri Buharî'nin Sahihî'nde bulunmaktadır¹⁵. Kendisinden de Abdullah b. Abbas ve Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman hadis rivâyet etmişlerdir.

Hiz. Aişe de Hiz. Sevede'yi çok severdi. Hiz. Sevede'nin ömrünün sonlarına doğru kulaklarının ağır duymaya başladığı belirtilmektedir. Onun bu durumunu bilen Hiz. Peygamber'in diğer hanımları, kendisi ile şakalaşırlardı. Hiz. Aişe gelinceye kadar Hiz. Peygamber'in evini tek başına idare eden bu kadın, Hiz. Aişe'nin gelmesinden sonra da bütün gücünü bu genç gelinin rahat etmesi için sarfetti. Bundan sonra da başkaları geldi. Ama o, daima Hiz. Aişe validemize özel bir sevgi besledi. Onun için de gecesini ona vermişti.

¹³ İbn Sa'd, *et-Tabakatu'l-Kübrâ*, I, 237-238.

¹⁴ Rivâyetler için bk. ez-Zehabî, *Siyeru Alami'n-Nübelâ'*, II, 267; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, IV, 331.

¹⁵ Ez-Zehabî, *aynı eser*, I, 269.

Bilindiği gibi, Hz. Hatice ile Ebû Tâlib'in vefatları, Peygamberimizin üzülmesine sebep olmuştu. Bundan birkaç ay sonra İslâm'ı tebliğ için Taif'e giden Allah elçisi, oradan da üzgün bir şekilde dönmüştü. Bütün bu sıkıntılardan sonra Hz. Peygamber Hz. Sevde ile evlenmişti. Hz. Sevde, daha önce de belirtildiği gibi kocası ile birlikte ikinci Habeşistan hicretine katılıp memleketini terk etmişti. İkinci kabile ile Habeşistan'a giden Hz. Sevde, oradan yalnız başına dönmüştü. Yaşlı bir kadındı. Sıkıntı içinde bulunuyordu. Kocası ile birlikte müslümanlığını muhafaza edebilmek için evini, vatanını ve kocası bakımından bakıldığı zaman hayatını feda etmişti. O zaman İslâm cemaatı azdı. Bu kimsesiz kadını, memleketin adetine göre himaye edebilecek hiç bir vâsıta da yoktu. Resûl-i Ekrem, kendi geçimini zorlukla temin etmesine rağmen, Hz. Sevde ile evlendi. Müslüman olmamasına rağmen bu evliliği kabul eden Hz. Sevde'nin babasının durumu düşündürücüdür. Zira, ona göre dinini kabul etmese bile kızına talib çıkması kaçırılmaz bir fırsattı. Aksi takdirde kızı bilhassa kendi ölümünden sonra tamamen zor durumda kalacaktı. Onun içindir ki, Sevde'yi, Hz. Peygamber'e istemek üzere babasına giden Havle binti Hakim'e, Hz. Sevde'nin babası "O iyi ve ikramlı bir küfüvdür (denktir, eştir)" diyerek kızı Sevde'nin bu konuda ne düşündüğünü öğrenmek ister. Hz. Sevde gelince "Ey Sevde, Abdullah b. Abdülmuttalib'in oğlu Muhammed, seni istemek üzere bunu göndermiş. Bana göre o, dengindir. Seni onunla evlendirmemi ister misin?" diye sorar. Hz. Sevde de bunu kabul eder. Böylece bu evlilik gerçekleşmiş olur¹⁶.

Demek oluyor ki Hz. Sevde ile olan evlilik, Resûlullah'ın istediği kadar kadınla evlenme arzusundan değil, bir zorlama ve mecburiyet neticesinde olmuştur. Böylece hem o muhterem kadının sıkıntıdan kurtulması, hem de Hz. Peygamber'in evinin idaresi sağlanmış oluyordu.

¹⁶ Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-simtu's-Senin*, s. 102.

HZ. SEVDE İLE İLGİLİ BAZI HADİSLER

Hız. Sevde hakkında birçok hadis bulunmaktadır. Muteber hadis kaynaklarındaki bu hadislerin bir kısmını buraya almakla onun biyografisini ve hayat anlayışını daha iyi bir şekilde anlamaya çalışmak istiyoruz. Böylece, o muhterem kadının hayat hikâyesi, ruhî durumu, anlayış ve davranışları hakkında bilgi sahibi olmuş olacağız. Onun, Allah elçisinin sevgi ve hoşnutluluğunu kazanmak için nasıl çırpındığını, bu uğurda kendi sırasını nasıl Hız. Aişe'ye verdiğini ve hatta Hız. Aişe'nin sözünden çıkmadığını görmüş olacağız. Bununla beraber bazı konularda başkalarının söylemeye veya yapmaya cesaret edemediği bazı şeyleri de hız. Peygamber'e sormaktan çekinmediği anlaşılacaktır.

1. Hız. Aişe'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Resûlullah bir sefere gitmek istediği zaman hanımları arasında kur'a çekti. Kur'a kadınlardan hangisine çıkarsa Resûlullah onu yanına alıp yola çıkardı. O, hanımlarından her birinin gününü ve gecesini ayırırdı. Yalnız Zem'a'nın kızı Sevde, gününü ve gecesini, Resûlullah'ın rızasını kazanmak için Hız. Peygamber'in eşi Aişe'ye hibe etmişti¹⁷.

2. Hız. Aişe'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir.

Hız. Peygamber'in hanımları geceleyin kaza-ı hacete çıktıklarında Menası'a (Medine kenarında bir yer) kadar giderlerdi. Orası ise açık bir yerdi. Hız. Ömer Peygamber'e "kadınlarını kapa" (evden çıkmalarına mani ol) derdi. Hız. Peygamber ise bunu yapmıyordu. Bir gün Hız. Peygamber'in eşi Sevde binti Zem'a, yatsı namazı vaktinde çıktı. Sevde uzun boylu bir kadındı. Ömer, tesettür emrinin nâzil olmasını çok istiyordu. Ona "Ey Sevde, bilmiş ol ki biz seni tanıdık" diye bağırdı. Allah Teala Hicâb (örtünme) âyetini indirdi¹⁸.

¹⁷ Buharî, Hibe, 15.

¹⁸ Buharî, Vudû', 13.

3. Aîşe (R.anha)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Hiz. Peygamber'in hanımlarından Sevede, hicâb âyeti nazil olduktan sonra bir ihtiyaç için evden çıkmıştı. Sevede iri yapılı bir kadındı. Bu bakımdan vaktiyle onu tanıyanlar tamamen kapalı da olsa onu tanırlardı. Ömer b. Hattâb onu görünce çıkmasına itiraz ederek "Ey Sevede! Allah'a yemin ederim ki, sen bizce tanınmamış değilsin. Nasıl evin dışına çıkıyorsun?" dedi. Bunun üzerine Sevede evine dönüp geldi. O sırada Resûlullah benim odamda akşam yemeğinde idi. Elinde de etli bir kemik vardı. O bu halde iken Sevede içeri girdi ve "Ya Resûlallah! Bazı hacetlerim için evimden çıkmıştım. Ömer bana şöyle söyleyerek itiraz etti" diye şikâyetinde bulundu. Hiz. Aîşe der ki: Bunun üzerine Allahu Teâla, Resûl-i Ekrem'e vahiy gönderdi. Vahiy belirtileri peygamberden kaldırıldıktan sonra ve elinde tutmakta olduğu etli kemik parçasını yere koymaksızın Sevede'ye şöyle cevap verdi: "Siz kadınların ihtiyaç üzerine evlerinizden çıkmanıza izin verildi" buyurdu¹⁹.

4. Aîşe (R.anha)den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Resûlullah, balı ve helvayı severdi. İkinci namazından döndüğü zaman kadınlarının yanına girerdi. Ve onlardan birinin yanına yaklaşırdı. Bir gün Ömer'in kızı Hafsa'nın yanına girmişti. Orada her zamankinden daha çok kaldı. Ben bunu kıskandım. Bunun sebebini araştırdım. Bana bildirildiğine göre, akrabasından bir kadın Hafsa'ya küçük bir çömlek bal hediye etmişti. O da bu baldan şerbet yapıp Resûlullah'a içirmişti. Ben de kendi kendime: Vallahi Zem'a kızı Sevede'ye şöyle söyledim: Resûlullah, bir müddet sonra sana gelir, yaklaştığında "Ya Resûlallah! Megafir* mi yediniz?" dersin. O da hayır diyecektir. Bunun üzerine sen de "Ya sizden bana gelen bu koku nedir?" diye sorarsın. O da

¹⁹ Buharî, Tefsiru'l-Kur'an, (33) 8.

* Megafir, Urfud denilen ağacın zamkıdır, çok kötü bir kokusu vardır.

sana tabii olarak “Hafsa bal şerbeti içirmişti” diyecektir. Sen de: “o balın arısı onu Urfut ağacından toplamıştır” dersin. Bana geldiğinde ben de böyle diyeceğim. Safiyye sen de böyle söyle, dedim.

Hiz. Aişe, bu hilenin tatbikatını da şöyle anlatır: Sevde dedi ki: Vallahi çok geçmeden Resûlullah kapımın önünde durdu. Ya Aişe senden korkumdan bana emrettiğin sözü hemen Resûlullah’a söylemeye karar verdim. Resûlullah, Sevde’ye yaklaşınca o “Ya Resûlallah! Megafir zamkı mı yediniz?” deyince. O da hayır diye cevap vermiş. Sevde: “Peki sizden gelen bu koku nedir ya?” demiş. Hiz. Peygamber de “Hafsa bal şerbeti içirmişti” buyurmuş. Sevde; Herhalde arı o balı Urfut ağacından toplamıştır, demiş. Resûlullah daha sonra benim odama dönüp geldiğinde ben de böyle söyledim. Safiyye’ye gittiğinde o da böyle söylemişti. Sonra Resûlullah dönüp Hafsa’nın nöbetinde yanına vardığında Hafsa: Ya Resûlallah! Size bal şerbetinden içireyim mi? Dediğinde hayır ona ihtiyacım yok dedi. Aişe der ki: Sevde bana “Vallahi, Resûlullah’a bal şerbetini haram ettik, diyordu. Ben de ona sus dedim”²⁰.

5. Aişe (R.anha)’nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Sevde’nin, Resûlullah (sas)’dan izin istediği gibi izin istemeyi ne kadar isterdim. Sabah namazını Mina’da kılar insanlar gelmeden önce taşları atar (Şeytan taşlardım): Kendisine “Sevde izin aldı mı?” diye sorulduğunda. “Evet o ağır ve şişman bir kadındı. Resûlullah’dan izin istedi. O da izin verdi” dedi²¹.

6. Abdurrahman b. Kâsım, babasından o da Hiz. Aişe’den: Zem’a’nın kızı Sevde iri bir kadındı. İnsanlar toplanmadan önce gitmek üzere Resûlullah’dan izin istedi. O da ona izin verdi²². dedi.

²⁰ Buharî, Talak, 8; ayrıca bk. Müslim, Talak, 3.

²¹ Müslim, Hac, 9.

²² İbn Mâce, Menâsik, 62.

7. İbn Abbas, Hz. Peygamber'in hanımı Sevde'den şöyle dediğini rivayet eder:

Dedi ki bir koyunumuz öldü. Derisini su kırbaşı haline gelinceye kadar tabaklamaya devam ettik²³.

Burada, gerek Hz. Sevde'yi gerekse Peygamberimizin diğer hanımlarının birbirlerine karşı olan durumunu anlatan, onlar arasındaki çekişmeyi ve Peygamber'in bu durum karşısındaki tutumunu gösteren uzunca bir hadisin Türkçe'sini vermek istiyoruz. Bu sâyede, Peygamber eşleri de olsalar, yine de kendi yaratılışlarına uygun davrandıklarını göreceğimiz bu "ümmehatu'l-müminin" kendi aralarındaki tatlı mücadelelerini bir tablo canlılığı ile ortaya koyacağız.

8. Hişâm b. Urve babasından o da Aişe (R.anha)'den şöyle rivayet etmiştir:

Resûlullah'ın hanımları iki gruba ayrılmışlardı. Bunun bir grubunda Aişe, Hafsa, Safiyye ve Sevde, diğerinde de Ümmü Seleme ile Resûlullah'ın diğer hanımları* vardı. Müslümanlar, Resûlullah'ın Aişe'ye olan sevgisini bildiklerinden, bunlardan birisinin yanında iken Resûlullah'a hediye etmek üzere buldukları bir şeyi, Hz. Peygamber Aişe'nin evine gelinceye kadar tehir ederlerdi. Hediyesini Hz. Aişe'nin odasında iken gönderirlerdi. Bu sebeple Ümmü Seleme grubu dedikoduya başladı. Bu gruptakiler Ümmü Seleme'ye: Resûlullah'a söyle. Halka ilan etsin. Her kim Allah elçisine bir hediye vermek isterse, o kimse, Resûlullah hanımlarından hangisinin odasında bulunursa bulunsun hediyesini getirip versin, demişlerdi. Ümmü Seleme, kadınların kendisine söylediği bu sözü Resûlullah'a söyledi. Fakat Resûlullah ona cevap vermedi. Ümmü Seleme grubuna dahil

²³ Nesei, el-Fere' ve'l-Atire, 4.

* Metinde isimleri verilmeyen diğer hanımlar: Zeyneb binti Cahş el-Esediyye, Meymûne binti Hâris, Ümmü Habibe Remle binti Ebi

⁴ Süfyan, Cüveyriye binti Hâris el-Müstalikiyye.

olanlar, kendisinden durumu öğrenmek istediklerinde o da Resûlullah bana bir şey söylemedi, diye cevap verdi. Onlar Ümmü Seleme'ye:

Resûlullah'a söylediklerimizi bir daha hatırlatsan, dediler. O da Resûlullah'ın nöbeti dolaşp kendisine geldiğinde durumu kendisine tekrar açtı. Fakat Resûlullah gene bir şey söylemedi. Ümmü Seleme'nin grubundaki kadınlar, olup biteni kendisinden öğrenmek istediklerinde o: Resûlullah bana bir şey söylemedi, dedi. Onlar artık Resûlullah sana cevap verinceye kadar bu isteğimizi Hz. Peygamber'e ilet, dediler. Ümmü Seleme nöbet kendisine geldiğinde bunu tekrar etti. Bunun üzerine Resûlullah: Aişe hakkında söyleyip de bana eziyet etme, dedi. Bana hiç bir kadının nöbetinde iken vahiy gelmez sadece Aişe'nin odasında iken gelir, dedi. Bunun üzerine Ümmü Seleme: Ya Resûlallah! Sana eza vermekten tevbe ederek Allah'a sığınırım, dediğini anlatır. Daha sonra Ümmü Seleme'nin grubundaki kadınlar, Resûlullah'ın kızı Fâtıma'ya müracaat ederek onu Allah elçisine gönderdiler. O da Ya Resûlallah:

Hanımların, Ebû Bekir'in kızı hakkında Allah'tan senin için adalet istiyorlar dememi rica ediyorlar, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

Ey kızcağızım! Benim sevdiğimi sevmez misin? deyince Fâtıma: Evet severim dedi. Fâtıma dönüp kadınlara gelerek olup bitenleri onlara haber verdi. Kadınlar, Fâtıma'dan tekrar Resûlullah'a gitmesini istedilerse de o bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Zeyneb binti Caşş'ı gönderdiler. Zeyneb huzura girdi ve ağır konuşarak: Ey Allah'ın elçisi'' Hanımların İbn Ebî Kuhafe'nin kızı hakkında Allah'tan senin için adalet istiyorlar dedi. Ve şesini yükselterek o esnada oturmakta olan Aişe'ye taarruza kadar ileri gitti ve ona küfretti. nihayet Resûlullah karşılık verir mi diye Aişe'ye bakmaya başladı. Râvi diyor ki burada Aişe de söze girip sözlerini Zeyneb'e iade etti. Ve sonunda onu susturdu. Bunun

üzerine Resûlullah (sas) Aişe'ye baktı ve "Aişe Ebû Bekir'in kızıdır" dedi²⁴.

²⁴ Buharî, Hibe, 8.

3. HZ. AİŞE (R.anha)

Resûlullah'ın hanımı ve Hz. Ebû Bekir'in kızı. Hadis ve İslâm hukuku (fıkıh) alimi. Kaynaklar, onun baba tarafından olan soy kütüğünü şu şekilde verirler:

Aişe binti Ebî Bekr es-Sıddîk b. Ebî Kuhafe b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Ka'b b. Lüeyy. Annesi ise Ümmü Ruman binti Umeyr b. Âmir b. Dehman b. Hâris b. Ganem b. Mâlik b. Kinâne¹.

Daha önce de belirtildiği gibi Hz. Peygamber, ilk hanımı Hz. Hatice'nin vefatından sonra yalnız kalmıştı. Gerek çocuklarını, gerekse evini çekip çevirerek birisine ihtiyacı vardı. Fakat kimseye de bir şey söyleyemiyordu. Resûlullah'taki bu durgunluğu fark eden Havle binti Hakim, kendisi ile istişarede bulunarak isterse kendisine yaş ve tecrübe bakımından olgun bir kadın veya daha genç bir kız bulabileceğini söyledi. Bu durumdan son derece memnun kalan Hz. Peygamber önce Hz. Sevde ile evlenmiş, arkasından da Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk'ın genç kızı ile nikahlanmıştı. Taberî, Hz. Aişe'den naklettiği bir rivayette bu evlilik hakkında şöyle der:

Hatice öldüğü zaman, Osman b. Maz'un'un karısı Havle binti Hakim b. Umeyye, Resûlullah'a giderek: "Sen evlenmek istemez misin?" demiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber böyle bir evliliği kimin ve nasıl kabul edeceğini sormuş. "Havle dilersen kız, dilersen de dul olabilir" demiş. Hz. Peygamber kız olarak kimin bulunduğunu sorunca Havle

¹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 58; İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 345-3456; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 348.

“Dünyada herkesten çok sevdiğin Ebû Bekir’in kızı Aişe” demiş. Bundan sonra Allah elçisi. “Peki dul olarak kim var?” diye sorduğunda Havle: “Sana inanan Sevde binti Zem’a b. Kays var” demiş. Hz. Peygamber gidip ikisini de kendisi için istemesini söylemiş. Zira evdeki çocuklara yardım edecek, evi çekip çevirecek birine ihtiyacı vardı. Onun için Sevde’yi istemişti. Bundan sonrasını Havle şöyle anlatıyor:

Ebû Bekir’in evine varınca orada Aişe’nin annesi Ümmü Ruman’ı buldum. Ona:

“Ümmü Ruman! Allah’ın size nasıl bir hayır ve bereket nasib ettiğini biliyor musun?” dedim. Ümmü Ruman:

“O nasıl bir şey?” diye sorunca. Havle:

“Resûlullah, beni Aişe’yi kendisine istemem için gönderdi” dedim. Ümmü Ruman:

“Ben de bunu isterim, ancak Ebû Bekir’i bekle biraz sonra gelir” dedi. Ebû Bekir gelince ona:

“Ey Ebû Bekir! Allah’ın sana nasıl bir hayır ve bereket nasib ettiğini biliyor musun? Resûlullah beni, Aişe’yi istemem üzere gönderdi”

Ebû Bekir, Resûlullah’a karşı olan durumunu belirterek:

“Aişe ona zevce olabilir mi? O, onun kardeşinin kızıdır da?” dedi. Bunun üzerine Havle tekrar Hz. Peygamber’in yanına döner ve Ebû Bekir’in söylediklerini ona haber verir. Hz. Peygamber onun tekrar Ebû Bekir’e gitmesini ve kendisine şunları bildirmesini söyler:

“O, benim İslâm’da kardeşimdir. Ben de ona dinde kardeşim. Kızı bana zevce olabilir” Havle diyor ki bunun üzerine tekrar Ebû Bekir’in yanına geldim ve bana söyleneni ona aynen tekrarladım. O:

“Ben dönünceye kadar bekle” dedi. Ebû Bekir çıktıktan sonra Ümmü Ruman, Havle’ye şöyle bir açıklamada bulundu:

“Mut'im b. Adiyy, Aişe'yi oğlu Cübeyr'e istemişti. Allah'a yemin ederim ki Ebû Bekir verdiği sözden hiç bir zaman dönmemiştir.”

Ebû Bekir, Mut'im'in yanına girdiğinde karısı da orada bulunuyordu. Müşrik olan karısı şöyle dedi:

“Ey Kuhafe'nin oğlu! Oğlumuzu kızınla evlendirirsek, herhalde onu dininden saptırıp kendi dinine sokmak isteyeceksin” deyince Hz. Ebû Bekir, ona cevap vermeden Mut'im'e dönerek:

“Ne diyor bu kadın? diye sordu. Mut'im:

“O, işittiğin (benim de iştirak edip kabul ettiğim) sözü söylüyor.” cevabını verir.

Ebû Bekir, verdiği sözden dönmesine bir engel bırakmayan Allah'a ham eder. Bunun için duyduğu rahatlık ve hissettiği sevinçle evine döner. O zaman Havle'ye:

“Bana, Allah'ın Resûlünü çağır” der.

Havle, Resûlullah'ın yanına gelip onu davet eder. O da arkadaşı Ebû Bekir'in evine gelir. Ebû Bekir, onunla henüz altı yaşında olan kızı Aişe'yi nikahlar”².

Hız. Peygamber'in zevcesi olarak Ümmü'l-mü'minin” şerefini kazanmış bulunan Hız. Aişe'nin gerek baba, gerekse anne tarafından olan her iki soyu, birçok fazileti ile tanınmıştır. Beni Teym, şeref, kahramanlık, güvenilirlik, isabetli görüş gibi konularda diğer kabilelerden üstündür. Biraz önce de belirtildiği gibi bu kabilenin bir ferdi olan Hız. Ebû Bekir, her ne pahasına olursa olsun sözden dönmeyen bir kimsedir. Bu kabilenin erkekleri, kadınlarına karşı iyi ve merhamefli davranmakla da tanınmışlardır. Hız. Aişe'nin babası Ebû Bekir (R.anh), gerek sade ve normal bir vatandaş, gerekse devletin başındaki (halife) bir başkan olarak güzel huylu, yumuşak tabiatlı, geçimli ve başkalarına yardım hususunda elinden geleni yapan bir kimse olarak bilinmekte-

² Taberî, *Tarih*, II, 412.

dir. O, neseb ilmini bilen, insanları iyi tanıyan ve ticaretle de meşgul olan bir kimse olduğu için Kureyş, daha sonraki dönemlerde de, Müslümanlar, bir çok konuda ona danışırlardı. Resûlullah bile devamlı olarak onunla istişarede bulunurdu. Bu sebepten dolayı İslâm dünyasında henüz vezirlik diye resmî bir müessese bulunmadığı halde ashabtan bazıları ona Resûlullah'ın veziri diyorlardı. Allah elçisinin hicret esnasındaki yol arkadaşı ve mağaradaki iki kişiden biri olarak Kur'an'da zikredilen, Hz. Ebû Bekir, böyle bir şahsiyet ve özelliğe sahipti. İşte Aişe böyle bir zatın kızı idi. Resûlullah için her türlü fedakârlık ve kahramanlıkta bulunmuş olan Hz. Ebû Bekir, daha dünyada iken Cennet'le müjdelenmiş olan on kişiden birisidir. Hadis musannafatında Hz. Ebû Bekir'in faziletine dair müstakil bölümler bulunmaktadır. Biz burada bunlardan bahsetmek istemiyoruz. Zira sadece Hz. Aişe münasebetiyle kısaca ondan bahsettik. Hz. Aişe'nin annesi Ümmü Ruman da kıymetli kadın sahabilerden birisidir. Hz. Peygamber ile Ebû Bekir'in Medine'ye hicretinden sonra o da oraya hicret etmiştir. Saliha bir kadın olan Ümmü Ruman, hicretin altıncı senesinde Medine'de öldüğü zaman bir rivayete göre bizzat Resûlullah onun kabrine iner ve :

“Hurilerden bir kadına bakmak kimi sevindirirse o Ümmü Ruman'a baksın” demişti³.

Böyle bir anne babanın çocuğu olarak Aişe, daha küçük-lüğünden beri İslâm'ı öğrenmişti. Bu sebeple denebilir ki Hz. Peygamber onu, kalbinin ve evinin en mutena köşesine yerleştirip saklamıştı. Bütün bunların yanında o, büyüleyici bir güzelliğe, parlak bir zekâya ve taze bir gençliğe sahipti.

Mekke'de, Hz. Muhammed Peygamber olarak gönderildikten 4 veya 5 sene sonra dünyaya geldi. Hem o, hem de

³ İbn Sa'd, VIII, 277.

kardeşi Esmâ daha küçük birer çocuk iken müslüman olmuşlardı. Bu dönemde müslümanların sayısı çok azdı⁴.

HZ. AİŞE'NİN RESÛLULLAH İLE EVLENMESİ

Hiz. Peygamber'in evlendiğı hanımlar içinde sadece Hiz. Aişe bakire idi. Bu evlilik, iki dost arasında akrabalık bağlarının kurulduğunu gösteriyordu. Bununla beraber bu evlilik gerçekleştiğı zaman, Mekkeliler heyecanlanıp şaşırmiş görünmediler. Onlar, bu evliliğı gayet normal karşıladılar. İslâm düşmanlarından hiç birisi, o sırada söyleyecek bir şey bulamadı. En azılı düşmanlar bile bu evlilik sebebiyle Hiz. Peygamber'i itham edecek bir kusur bulamadılar. Gerçekten de bu konuda yapılacak bir şey ve söylenecek bir söz yoktu. Çünkü olsa olsa Hiz. Aişe'nin küçüklüğü söz konusu olabilirdi. Halbuki daha önce onun Mut'im b. Adiyy'in oğlu Cübeyr için istendiğini ve hatta Hiz. Peygamber adına onu istemeye gelen Havle'ye Hiz. Ebû Bekir, beklemesini söylemişti. Ne zaman ki Mut'im onu oğluna almaktan vaz geçmiş, ondan sonra Resûlullah'a söz verilmişti. Bütün bunlardan şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür. O günün şartlarına göre, kızların küçük yaşlarda evlendirilmesine örf ve adet olarak bir sakınca bulunmamaktadır. Keza, yaşlı bir kimse- nin çok genç bir kızla evlenmesine de kötü bakılmamaktadır. Gerek Cahiliyye döneminde, gerekse daha sonraki İslâmî devirde benzer evliliklere çokça rastlanmaktadır.

Resûlullah ile evlendiğı zaman Hiz. Aişe'nin, kaç yaşlarında bulunduğı sorusu, görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. İbn İshâk (*Sire*, s.239), İbn Sa'd (VIII, 59), İbn Abdi'l-Berr 'IV, 346), Muhibbuddin Ahmed b. Abdullah et-Taberî (*es-Simtu's-Semin*, s.32) gibi kaynaklar onu altı yaşında iken Resûlullah ile Mekke'de nikahlarının kıyıldığını, hicretten sonra Medine'de dokuz yaşında bulunduğı sırada da zifaf olduğunu

⁴ Aişe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 256.

söylerler. Buharî'nin Sahihinde bulunan hadislerde de şöyle denilmektedir:

“Aişe (R.anha)’den rivayet edildiğine göre kendisi altı yaşında iken Peygamber’le evlenmiş, dokuz yaşında iken zifafa girmiş ve onun yanında dokuz sene kalmıştır”⁵.

Hişâm b. Urve babasından, o da Aişe’den şöyle nakletti:

“Peygamber, Aişe ile o altı yaşında iken evlenmiş, dokuz yaşında da zifafa girmiştir”⁶. Bu görüş ve rivayetler, kaynakların bize naklettiği görüşlerdir. Bununla beraber, bütün bu görüşlerin doğru olmadığını söyleyen ve Peygamberimizle evlendiği zaman Aişe’nin yaşının daha büyük olduğunu belirtenler de bulunmaktadır. Bu konuda Zekâi Konrapa şöyle demektedir:

“Hz. Aişe evlendiği zaman denildiği gibi çocuk yaşta değildi. On sekiz yaşında bulunduğu, tarihî olayların incelenmesinden anlaşılmaktadır:

Sahih-i Buharî’ye göre Hz. Aişe, Kur’an’ın Mekkî âyetleri gelirken, sokakta oynayan bir çocuktur. Bu yaşta iken kendisi “el-Kamer” suresinin nazil olduğunu söylüyor. Kur’an’ın 54. suresi olan el-Kamer, Mekkî surelerdendir. Bu sırada Resûl-i Ekrem, Erkam’ın evinde bulunuyordu. Resûl-i Ekrem, hicretin ilk senesi Hz. Aişe ile evlendi. “el-Bakara” ve “en-Nisa” sureleri vahyolunurken Hz. Aişe Resûl-i Ekrem’in zevcesi bulunuyordu. “el-Bakara” suresi, Medine devrenin ilk zamanlarında nâzil olmuştu. Mişkat sahibi der ki: Hz. Aişe’nin kız kardeşi Esmâ, hicret esnasında yirmi yedi yaşında idi. Hz. Aişe’den on yaş büyüktü. Hz. Aişe de Esmâ’dan on yaş küçük olduğuna göre hicrette on yedi yaşında idi. Resûl-i Ekrem’le evlendiği zaman on sekiz yaşında bulunuyordu. Hz. Aişe’nin altı yaşında nişanlandığı, dokuz yaşında ni-

⁵ Buharî, Nikah, 39.

⁶ Buharî, Nikah, 40.

kahlandığı hakkındaki rivayetler doğru değildir. Tarihî hakikatlere aykırıdır”⁷.

Her ne kadar Zekâi Konrapa böyle diyorsa da bu görüş, pek fazla taraftar bulan bir görüş değildir. Gerçi bu görüş, sadece Konrapa tarafından değil, başkaları tarafından da ileri sürülmektedir. Nitekim, bunlara temasla Hz. Aişe, bi’setin (peygamberlik geldikten sonra) 4. yılında (614) Mekke’de doğdu. Onun daha önce doğduğunu ve dolayısıyla Hz. Peygamber ile evlendiğinde on dört ila on sekiz yaşlarında olduğunu ileri süren bazı çağdaş araştırmacıların dayandıkları rivayetler sağlam değildir. İbn İshâk, Hz. Ebû Bekir’in daveti ile Müslüman olanları sıralarken Aişe’nin de adını verir ve o sıralarda yaşının küçük olduğunu zikreder. Hz. Aişe’nin: “Ben ebeveynimi bildim bileli oları Müslüman buldum” (Buharî, Kefâlet, 4) ifadesinden, kendisinin bi’set-i nebeviyeden sonra doğduğu anlaşılmaktadır⁸.

Görüldüğü gibi gerek sahih hadis kaynaklarında, gerekse diğer temel kaynaklarda, Hz. Aişe’nin evlilik yaşının altı olduğu kesinlik kazanmış gibi görünmektedir. O dönem için böyle bir şeyin garip karşılanması söz konusu değildir. Zira daha sonraları da benzer birçok evlilik olmuştur. Hz. Ömer’in halife iken Hz. Ali’nin kızı Ümmü Gülsüm ile evlenmesi de böyledir. Hatta bir rivayete göre Hz. Ali, kızının küçüklüğünü bahane ederek vermek istemezse de sonra bu evlilik gerçekleşir. Böylece Hz. Ömer, Allah elçisinin torunu ile evlenmiş oldu. Bu dönemde Hz. Ömer, Ümmü Gülsüm’ün babası olan Hz. Ali’den daha yaşlıdır.

Peygamber hanımlarının biyografilerini de içine alan eserinde Ayşe Abdurrahman, bu meselenin bilhassa batılı müsteşrikler tarafından çokça ele alındığını, küçük yaştaki bir kızla neredeyse ihtiyarlık çağına yaklaşmış olan bir erkeğin evlenmesinin normal olmadığını söylediklerini belirterek

⁷ Konrapa, *aynı eser*, s. 478.

⁸ Mustafa Fayda, "Aişe" *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, II, 201.

bunların çevre, ortam, anlayış ve iklim şartlarını nazarı dikkate almadıklarını, onların kendi iklim ve şartlarına göre düşündüklerini, kendi ülkelerinde 25 yaşından önce evlenen kadınların hemen hemen bulunmadığını, bu bakımdan bunların değerlendirmeyi buna göre yaptıklarını söyledikten sonra. Doğu ülkelerinde ise küçük yaşta evlenme adetinin bulunduğunu anlatır. Ayrıca Arap yarımadasını gezip gören insafli bir müsteşrikin şöyle dediğini nakleder:

“Aişe, yaşının küçüklüğüne rağmen, Arap kadınlarına has bir gelişme ile çabucak gelişti. Bu hızlı gelişme yirmi yaşını izleyen senelerde kadınların çabuk kocamalarına da sebep olur.” der⁹.

Onun, çocukluk dönemi hakkında fazla bir bilgiye sahip olmamakla beraber, Hz. Peygamber’in, bu tatlı çocuğun yaşının gerektirdiği oyun ve oyuncaklardan onu çekip almaya veya omuzlarına evliliğin ağır yükünü yüklemeye razı olmadığı anlaşılıyor. Bu sebeple, babasının evinde yaşlıları ile istediği şekilde oynamasını serbest bıraktı. Bununla beraber. Hz. Ebû Bekir’in evine her uğrayışta Aişe’nin koşarak kendisini karşılaması ona zevk veriyordu. Eve her gelişte, kapıda kendisini bekleyen Aişe’yi görmesi, büyük meşgalelerin ve müşriklerin sıkıntısının unutulmasına vesile oluyordu. Allah elçisi de, yalnızlık ve kimsesizlik düşüncesi şiddetlendikçe dostu Hz. Ebû Bekir’in evine uğruyor, orada bulunanlarla sohbet ediyor ve zekâ dolu küçük hayat arkadaşı ile şakalaşıyordu. Böylece sıkıntılarını az da olsa unutuyordu. Onun oyunlarına tatlı bir tevazu ve sevimli bir yakınlıkla ortak oluyordu. Bu durum, yani Aişe’nin oyun ve oyuncaklarına müsamahalı tavrı, daha sonraki yıllarda Medine’de de devam edecektir¹⁰.

⁹ Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 257-258.

¹⁰ İbn Sa’d, VIII, 62.

Sonuç olarak onun, Hz. Hatice'nin vefatından sonra ve hicretten üç sene önce Resûlullah ile evlendiğini, o zaman altı yaşında bulunduğunu, nikahlarının bi'set'in onuncu senesi Şevval ayında kıyıldığını, zifaflarının da Medine'de yine Şevval ayında Hz. Aişe dokuz yaşında iken hicretin ilk yılında olduğunu söyleyebiliriz¹¹.

Hz. Aişe, Resûlullah ile çok küçük yaşta nikahlandı. Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber'in Aişe ile evlenmesi vahiy neticesinde olmuştur. Nitekim İbn İshâk ve Buharî'de bulunan bir rivayete göre Hz. Peygamber'e iki defa rüyasında Aişe gösterilmiş ve "Bu senin hanımındır" denilmiştir¹². Hz. Peygamber'in kendisi ile evlendiği yegane bakire olan Hz. Aişe, bununla iftihar ederek:

"Ya Resûlallah! Bir vadiye insen ve orada ağaçlar görsen, bu ağaçların bir kısmında develer yayılıp otlamış olsalar, bir kısmında da hiç bir şey olmazsa sen deveni hangi ağaca götürürsün. Resûlullah, elbette otlatılmamış olana götürürüm demiştir. Bununla o, Hz. Peygamber'in kendisinden başka bir bakire ile evlenmediğini söylemek istemiştir¹³.

HİCRET

Mekkeli müşriklerin müslümanlara olan eziyetleri son derece vahşiyâne bir şekil almıştı. Maddî manevî çeşitli işkencelere maruz kalan Müslümanlar, zaman zaman, Hz. Peygamber'e müracaat ederek, Mekke'den ayrılmak istediklerini, bunun için kendilerine izin verilmesini istiyorlardı. Bunun sonucu olarak bir ara Habeşistan'a küçük kabileler halinde iki sefer göç eden Müslümanlar, buranın o günün şartlarına göre çok uzak, yolculuğun meşakkatli ve bölge halkının Hristiyan olması yüzünden pek cazip

¹¹ İbn İshâk, s. 239; İbn Sa'd, 58; ez-Zehebî (II, 135), zifafın hicretin ikinci yılında Bedir Muharebesinden sonra olduğunu söyler.

¹² İbn İshâk, *Sire*, s. 239; Buharî, Nikah 9.

¹³ Buharî, Nikah, 9.

değildi. Fakat Akabe’de Medineliler ile görüşüldükten sonra Medineliler bu yeni dini yani İslâmı kabul ettiler. Bundan sonra Hz. Peygamber, müslümanların hem onlara yeni dini öğretmeleri, hem de müşriklerin eza ve işkencelerinden kurtulmaları için onlara izin verdi. Bu izinden sonra müslümanların Mekke’den Medine’ye olan hicretleri başladı. Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali ve bazı yaşlılar ile kimsesizlerden başka Mekke’de hemen hemen kimse kalmadı. Hatta Hz. Aişe’den rivayet edilen bir hadise göre, müşriklerin işkencelerine dayanamayan Ebû Bekir de zaman zaman Hz. Peygambere müracaatla gitmek istediğini söylüyordu. Fakat bu istek her seferinde geri çevriliyordu. Konu ile ilgili uzunca hadisin bir kısmını buraya almak suretiyle olayı bizzat onun ağzından nakletmenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

Aişe (R.anha) den: O şöyle demiştir:

“Ebû Bekir, Kureyş tarafından kendisine yapılan eza şiddetlendiği zaman, Mekke’den Medine’ye gitmek hususunda Peygamber’den izin istedi. Peygamber de ona:

“Yerinde kal, bekle” dedi. Bu sefer de Ebû Bekir:

“Ey Allah’ın elçisi! Sana da Medine’ye göç (hicret) hususunda izin verilmesini istiyor musun?” dedi. Resûlullah bu soruya:

“Bunu kuvvetle ümit etmekteyim” dedi.

Aişe diyor ki: Ebû Bekir, bu iznin verilmesini bekledi durdu. Derken bir gün öğle vaktinde âdeti olmadığı halde Resûlullah, Ebû Bekir’e geldi ve:

“Ey Ebû Bekir!” diye çağırıp sonra içeri girdi ve “yanında kim varsa dışarı çıkar” dedi.

Ebû Bekir de:

“Yanımdakiler iki kızımıdır” dedi. Hz. Peygamber:

"Mekke'den çıkma hususunda bana izin verildiğini hissettin mi?" dedi.

Ebû Bekir:

"Ben de yanında birlikte olacak mıyım?" deyince Resûlullah:

"Evet, istediğin gibi benimle birliktesin" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir:

"Ya Resûlallah! Yanımda iki dişi binek devesi var. Onları Mekke'den hicrete çıkış için hazırlamıştım" dedi. Bu develerden birini Peygamber'e verdi. Bu, "el-Cedvâ" isimli devedir.

Peygamber'le Ebû Bekir develere binip hareket ettiler. Nihayet Sevr Dağındaki mağaraya geldiler ve orada gizlendiler..."¹⁴.

Hicret olayını, Hz. Aişe açısından değerlendirdiğimiz zaman onu daha ince ve hasret dolu bir olay olarak görürüz. Bir taraftan babası, diğer taraftan da inandığı, sevdiği ve ileride aynı odayı birlikte paylaşacak olan zevci, kendilerinden ayrılıyorlardı. Onları bu müşrik topluluğu içinde yalnız, kimsesiz, parasız ve koruyucusuz bırakıyorlardı. Ayrıca yolda başlarına gelebilecek bir çok tehlike de olabilirdi. Bütün bunları düşünen Aişe, elbette üzmekten kendini alamıyordu.

Hız. Ebû Bekir ile Allah elçisinin ayrılmalarından sonra, düşecekleri malî durum ve sıkıntıyı belirtmesi bakımından Hız. Ebû Bekir'in babası, Ebû Kuhafe'nin düşünce ve hareketi enteresan ve dikkat çekici bir gerçeği ortaya koymaktadır. Tarihler bu olayı şu şekilde naklederler:

Hız. Peygamber, Ebû Bekir'in evine geldikten sonra birlikte bütün gün evde oturdular. Gece olunca yola çıktılar. Bir çok eşyasını satan Ebû Bekir'in beş bin dirhem kadar bir parası vardı. Yolculukta harcamak üzere bunları yanına aldı.

* Devenin adının "el-Kusva" olduğu da belirtilmektedir.

¹⁴ Buharî, *Menakıbu'l-Ensâr*, 45.

Ebû Bekir'in kızı Esmâ diyor ki: dedem Ebû Kuhafe'nin gözleri görmez olmuştu. Yani kördü. O şöyle dedi: "Vallahi Ebû Bekir size bir şey bırakmadı. Sizi fakirlik ve ihtiyaç içinde bırakıp gitti." Buna karşılık ben:

"Dedeciğim pek çok şey bıraktı" dedim ve Ebû Bekir'in paralarını koyduğu yere çakıl taşları koyduktan sonra elini tutup oraya götürdüm." İşte bunlar hep paradır, bizim için bıraktı" dedim. Ebû Kuhafe:

"Öyleyse endişe etmeyiniz, bu kadar para size yeter" dedi. Esmâ, "Allah'a yemin ederim ki bize bir şey bırakmadı. Ben, sadece ihtiyarı yatıştırmak için böyle yaptım" diyor¹⁵.

Hiz. Peygamber, sair zamanlarda Ebû Bekir'in evine iki vakitten birinde, ya sabah erken veya akşama doğru gelirdi. Fakat bu sefer, güneşin kuşluk vaktini aşır gökyüzünün ortasına doğru yükseldiği ve sıcaklığın ortalığı kasıp kavurduğu bir sırada, Ebû Bekir, aile fertleri ile evde oturuyorken biri, Hiz. Peygamber'in sarığını başına sarıp geldiğini haber verir. Aişe diyor ki, o saatte gelmek adeti değildi. Babam, "Herhalde önemli bir şey oldu. Yoksa bu saatte niçin gelsin" diyordu. Derken Hiz. Peygamber içeri girer ve etrafına bakmadan gidip yerine oturur. Zihninin önemli bir şeyle meşgul olduğu her hareketinden anlaşılıyordu. İçerde Hiz. Ebû Bekir, Aişe ve Esmâ'dan başka kimse yoktur. İçerdekiler dikkatlice ona bakarlar. Hiz. Peygamber odadakilere bakmadan doğrudan doğruya Ebû Bekir'e yönelerek:

"Odada bulunanları çıkart". Bunun üzerine. Ebû Bekir de:

"Ey Allah'ın Resûlü! Bunlar benim kızlarım" der ve meselenin ne olduğunu öğrenmek için:

"Anam babam sana feda olsun, nedir bu durum? diye sorar. Bu soruya Hiz. Peygamber:

¹⁵ İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 55.

“Mekke’den çıkıp hicret etmeme izin verildi.” cevabını verince Ebû Bekir heyecanla:

“Arkadaşlığım var mı?” diye sorar. Hz. Peygamber:

“Evet arkadaşlığın var” dedi. Aişe:

O gün, Ebû Bekir’i sevinçten ağlarken görünceye kadar daha önce bir kimsenin sevinçten ağladığını görmemiştim. O, yaşının küçüklüğü sebebiyle olsa gerek, bu güne kadar hiç kimsenin sevinçten ağlayabileceğini düşünememişti. İşte babası, onda şimdi sevinç göz yaşlarını görüyordu. Bundan sonra yolculuk için hazırlıklar başlar. Hz. Ebû Bekir, kendisine ait iki devesini verdiği, çöl yollarını iyi bilen ve güvenilir bir kimse olan Abdullah b. Uraykıt’a haber gönderip kendisini çağırır. Hz. Peygamber de amcasının oğlu olan Ali’yi çağırarak kendisine önemli haberle birlikte yanında bulunan emanetleri de sahiplerine iade etmek üzere teslim eder¹⁶.

Burada bütün bir hicret olayından bahsetmemekle beraber, onun, henüz çok küçük olan Aişe’nin ruhunda nasıl derin endişeler meydana getirdiğine temas ettik. Resûlullah, Mekke’den ayrılmadan önce son bir kere Kâbe’ye bakar. Daha sonra da rüyasında kendisine gösterilip “İşte senin eşin budur” denilen Aişe’ye tebessümle bakmış olmalıdır. Nihayet gece karanlığı basınca iki arkadaş, stratejik bazı emirler verip evden ayrılırlar. Doğruca Sevr Dağı’nda bulunan mağaraya giderler.

Bu iki yol arkadaşının verdikleri ve uygulamasını istedikleri emirlere göre Hz. Ebû Bekir’in oğlu ve Aişe’nin kardeşi Abdullah, gündüzleri Kureyş’in içinde dolaşacak ve onlardan kendileri ile ilgili haberleri getirip bildirecekti. Kız kardeşi de yemek hazırlayıp akşam karanlığında mağaraya taşıyacaktı. Âmir b. Fuheyre adındaki kölesi de gündüzleri Mekke’nin çobanları arasında davarlarını otlatacak, akşam

¹⁶ İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 52-53.

olunca, Ebû Bekir'in koyunlarını mağaranın önüne getirecekti¹⁷.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, bu vazife taksiminde Aişe'ye bir görev verilmemiştir. Çünkü o henüz böyle bir görevi tam anlamıyla üstlenecek yaşta değildir. O, gününü un öğütmekle geçirmektedir. Günler, geçip gitmek bilmeyen günler ne kadar da uzunmuş. Her biri bir ay veya bir sene kadar uzamış bu günler. Aişe'ye göre bir türlü bitmek bilmiyorlardı. O, her yeni habere kulak kabartıyordu. Akşam iki yol arkadaşına yemek götüren kardeşi Esmâ'nın, bir an önce dönmesini sabırsızlıkla bekliyordu. Esmâ dönünce Aişe onun boynuna atılıp kucaklıyor, onun gördüklerini anlatmasını istiyordu. Bu esnada Esmâ, mağarada yaşamının zorluğundan bahsediyor, oranın ne kadar dar ve tehlikeli olduğunu anlatıyordu. Babasının buna çok üzüldüğünü de anlatan Esmâ, ikinci günde müşriklerin mağaranın kapısına dayandıklarını fakat burada mağaranın ağzında bir örümcek ağı ile yuva yapan güvercinin bulunması, onların mağaraya girmelerine mani olduğunu söylemişti.

Üçüncü gece Aişe, endişe dolu bir günün ardından her zamanki gözetleme yerine çıkıp yolu gözetlemeye başladı. Fakat bu bekleyiş, her zamankinden daha uzun sürmüştü. Bu sebeple o, uzun müddet yerinden kıınılmadan ablasının dönmesini bekledi. Nihayet uzaktan onun geldiğini anlayınca biraz rahatladı. Sonunda Esmâ biraz yorgun ve soluyarak geldi.

Esmâ, yolcuların emniyetle mağaradan ayrıldıklarını söylemişti. Azık ve sularının bağlanması için de kuşağını iki parçaya bölmüştü. Aişe'nin endişe ile kendisine baktığını ve âdeta bu nedir? Başına bir şey mi geldi? demek istediğini farkettiler. Niçin böyle olduğunu ona anlatıp rahatlamasını sağladı. Bu sebepten dolayı Esmâ'ya "Zâtü'n-Nitakayn" (iki

¹⁷ İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 53.

nitak = iki kuşak sahibi) denir. Ona bu ismi Resûlullah vermişti. Çünkü Allah'ın elçisi, onun kuşağını ikiye parçalayıp ayrı ayrı bağlamasından dolayı kendisine “ona Cennet'te iki nitak var” buyurmuştur¹⁸.

Küçük kabile, Mekke'den ayrılıyordu. Esmâ hem göz yaşları, hem de kalbiyle kabileyi gözden kayboluncaya kadar takip etti. Kabile gözden kaybolunca takipçileri kuşkulandırmamak için sessiz bir şekilde evine dönmüştü. Daha Aişe'ye olanları anlatmıştı ki, aniden kapının çalındığını duydular. Esmâ, gece yarısında kapı çalanları karşıladı. Gelenler, Kureyişliler idi. Aralarında Mahzûm kabilesinden Ebû Cehil b. Hişâm b. Muğire de vardı. Çok sert bir şekilde: “Ey Ebû Bekir'in kızı, baban nerede?” diye sordu. O da gerçekten babasının nerede olduğunu bilmediğini söylemiş ti ki, birden Ebû Cehil'in, şiddetli bir tokatının yüzünde patladığını gördü. Bu öyle şiddetli bir tokattı ki, Esmâ'nın kulağındaki küpe kopup yere düştü. Gerçekten de Esmâ o anda kabilenin nerede olduğunu bilmiyordu. Çünkü onlar mağaradan ayrılıp yollarına devam ediyorlardı. O bakımdan Esmâ yalan söylemiyordu. Onların nerede olduğunu bilmiyordu.

Böylece, günler ve geceler geçmeye başladı. Resûlullah, arkadaşı ile birlikte Medine'ye ulaştı. Kureyş, koruyucusu Allah olan bir tek adamla başa çıkamamış, onun Mekke'den çıkmasına mani olamamıştı. Şimdiye kadar eza ve işkencenin her türlüünü reva gördükleri Müslümanlar, artık kendilerinden uzak, rahat ve güven içinde yaşıyorlardı. Resûlullah da oraya, onların bulunduğu yere (Medine) gittiğine göre artık korkma sırası kendilerine gelmişti. Çünkü Medine, Mekke'nin ticaret için gittiği Şam yolu üzerinde bulunuyordu. Ya müslümanlar onların ticaretlerine engel olurlarsa ne olacaktı? Kendilerinden kilometrelerce uzakta bulunan bu şehirde onlara eskiden olduğu gibi herhangi bir işkence yapmaları da mümkün değildi.

¹⁸ İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 54; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 229; Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 260-265.

Hiz. Peygamber, Medine'ye yerleştikten sonra Mekke'de bulunan kızlarını Medine'ye getirmesi için Zeyd b. Hârise'yi gönderdi. Zeyd, Ebû Bekir'in oğlu Abdullah'a yazdığı mektubu da beraberinde götürdü. Ebû Bekir, oğlu Abdullah'tan, Ümmü Ruman ile kızları Esmâ ve Aîşe'yi getirmesini istiyordu. Zeyd b. Hârise ile birlikte Resûlullah'ın azadlısı Ebû Râfî'de vardı.

Bununla beraber Aîşe'nin, burada günlerini nasıl geçirdiğine ve neler yaptığına dair fazla bir bilgiye sahip değiliz. Müşriklerin içerisinde bir hayli sıkıntı çektikleri bir gerçektir. Medine'den haber gelir gelmez, hemen iki aile yol hazırlıklarına başlar. Büyük bir sevinç içinde Allah elçisinin şehrine doğru yola çıkarlar. Yolculuğun ilk günleri sevinç içinde hızlı bir şekilde geçmişti. Hiz. Aîşe, İbn Sa'd'ın ifadesine göre bu yolculuğu kendisine sorulan bir soru üzerine şu şekilde anlatır:

"Peygamber, Medine'ye gelince, Zeyd b. Hârise ile birlikte Ebû Râfiy'i iki deve ve beşyüz dirhemle göndermişti. Bu para ile ihtiyacı olan şeyleri alacaklardı. Ebû Bekir, Abdullah b. Uraykıt'ı da iki veya üç deve ile göndermişti. Oğlu Abdullah'a annem Ümmü Ruman, kardeşim Esmâ ve beni getirmesi için mektup yazdı. Daha sonra Zeyd b. Hârise bu para ile üç deve satın aldı. Sonra birlikte Mekke'den çıkıldı. Yolda Ebû Bekir'in ailesi ile hicret etmek isteyen Talha b. Ubeydullah'a rastladık. Sonra Zeyd b. Hârise ve Ebû Râfî, Peygamber'in ailesini ve kızlarını, Abdullah b. Ebî Bekir de bizi alıp çıktılar. Yolun bir yerinde devem ürküp kaçtı. Bunun üzerine Ümmü Ruman:

"Eyvah kızcağızım, vah gelincağızım" diyerek yardım istedi. Ta ki erkekler yetişip devemi tutuncaya kadar onun bağırıp dövünmesi devam etti. Böylece Allah bizi selâmete ulaştırdı. Sonra Medine'ye geldik. Ben, Ebû Bekir'in ailesinin olduğu yere indim. Başka bir ifade ile babamın yanında idim. Hiz. Peygamber de o gün caminin çevresinde inşa

edilmiş olan evlere ailesini koydu. Daha sonra ben günlerce Ebû Bekir'in evinde kaldım. Bir gün, babam Ebû Bekir, Resûlullah'a:

“Aileni alman için sana mani olan nedir?” diye sordu. O da:

“Mehirdir” dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir ona iki buçuk ukıyye verdi. O da bunu mehir olarak verince benimle bu odamda zifafa girdi. Bu ev, Resûlullah'ın kendisinde vefat ettiği evdir”¹⁹.

Görüldüğü gibi Hz. Aişe Medine'ye hicret ettikten sonra Resûlullah ile gerdeğe girmişti. Daha önce yaşı küçük olduğundan, onun buluğa (ergenlik çağı) ermesi beklenilmişti. Fakat daha sonra da “mehir” problemi ortaya çıkmıştı. Bu problemin halledilmesi üzerine artık birleşme olacaktır. Bu sebeple Hz. Peygamber, Ensâr'dan bazı erkek ve kadınlarla birlikte Hz. Ebû Bekir'in, ailesi ile birlikte ikamet ettiği Hazrec kabilesinin bulunduğu semtteki evine gitti. Hz. Aişe düğünü şöyle anlatır:

Ben, Sinh Mahallesinde Beni Hâris b. Hazrec'e ait evimizin önünde salıncakta sallanırken, Resûlullah, Ensâr'dan bir takım erkek ve kadınlarla geldi. Annem beni oradan indirip eve getirdi. O zaman ben dokuz yaşında idim. Annem saçlarımı taradı, yüzümü yıkadı. Sonra beni Peygamber'in yanına götürdü, Hz. Peygamber o zaman evimizdeki bir sedirin üzerinde oturuyordu. Beni onun yanına oturttarak:

“Bunlar senin ailen halkıdır. Allah, onlarda senin için bereket, onlar için de sende bereket halk etsin (yaratsın)” diye dua etti.

Bu düğün esnasında bir deve veya koyun kurban edip pişirmediler. Düğün de yapmadılar. Orada Sa'd b. Ubâde'nin gönderdiği bir çanak süt vardı. Sonra kadınlar kalkıp gittiler.

¹⁹ İbn Sa'd, VIII, 62-63.

Resûlullah orada benimle zifafa gidi. O vakit dokuz yaşındaydım”²⁰.

Hız. Aİşe, ince yapılı, büyükçe gözlü, dalgalı saçlı, beyaz tenli, güzel yüzlü bir kadındı. Bu yüzden Hız. Peygamber onu çok severdi. O, akıl ve zeka bakımından da diğer kadınlardan çok üstündü. Zehebî, onun bu özelliklerini şöyle nakleder:

“O, güzel ve beyaz bir kadındı. Bunun için ona “Hümeıra” denir. Hız. Peygamber, ondan başka bir bakire ile evlenmedi. Ondan daha çok bir kadını sevmeydi. Kadınlar içinde ondan daha bilgili bir kadın görmedim. O, Hız. Peygamber’in hem dünya, hem de ahiretteki zevcesidir. Bundan daha büyük bir iftihar vesilesi olur mu?”²¹.

İşte bu yeni gelin, yeni evine taşındı. Evi, kerpiç ve hurma dalları kullanılarak mescidin etrafına yapılmış odalardan birisi idi. Odanın tabanında bir hasır serili idi. Onun üstünde de içi hurma lifi dolu deri bir yatak vardı. Kapı olarak da kıldan yapılmış bir perde asılmıştı. Bu basit ve sade evde Aİşe, evlilik hayatını devam ettirmeye başladı. Keza o, İslâm ve Peygamberi’nin hayatındaki yüce mevkiini de almaya başlamıştı. Tarih, günümüze ve daha sonraki zamanlara kadar bu hayatın akışını nakledecektir²².

Gerçekten de, evliliği zamanında İslâmiyet’in durumu henüz karanlıktı. Hız. Peygamber, ümmetinin istikbalinden endişe ediyordu. İslâmiyet’in kanunlarını, kadınlar içinde tefsir edecek zeki ve heyecanlı bir kadına ihtiyaç vardı. Hız. Aİşe bütün bu meziyetlere malikti. Çok genç olmasına rağmen, Hız. Peygamber üzerinde müsbet tesir bırakmıştı. O, İslâm’ın en büyük hukukçularından biri olarak telakki edilir. Çok gelişmiş edebî bir zevki vardı. Dokuz sene müddetle

²⁰ Muhibbuddin Ahmed b. Abdullah, *es-Simtus-Semin*, s. 32.

²¹ Zehebî, II, 140.

²² Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 270-271.

Hız. Peygamber'in en yakını oldu. Allah elçisinin hayatı hakkındaki büyük sayıda hadis, onun sayesinde bize kadar geldi. O, aynı zamanda askerî seferlere iştirak etti. Harp meydanlarında da cesur bir hasta bakıcı olarak çalıştı.

Hız. Aişe, Ümmehatu'l-mü'minin'den olarak Hız. Peygamber'in evine adımını atar atmaz, burada bulunanların tamamı onun vardığını hissetmeye başladı. Bu hissediş, daha sonraları da devam edecektir. Aişe, gelişmesini bu evde tamamlamıştır denebilir. Gerçekten o, kendisi ile oynamaya gelen komşu kız çocukları ile oyuncaklarla oynuyor, bazen Allah elçisinin omuzlarından Habeşlilerin mescidde oynadığı oyunları seyrediyor, bazen de bizzat Resûlullah ile yarışıyordu²³.

Aişe, Resûlullah'ın evine geldiği zaman ortak olarak sadece Sevde b. Zem'a vardı. Bununla beraber Hız. Sevde'nin varlığı kendisini pek ilgilendirmiyordu. Kendisi, ikinci zevce olarak eşini bütün varlığı ile seviyor, her an ve zamanda zihni onunla meşgul oluyordu. Kocasının kalbinde, kendisine duyulan sevginin bir benzerinin Sevde'ye duyulmadığını da biliyordu. Bütün bunlara rağmen onun zihnini meşgul eden başka bir eş vardı. Bu, seneler önce ölen ve Mekke topraklarına defnedilen Hatice'den başkası değildi. Genç gelini en çok kızdıran ve kıskançlık belirtileri göstermesine sebep olan işte bu Mekke'li yaşlı ve çoktan ölmüş olan kadına, Resûlullah'ın inanılmaz derecedeki sevgisi idi. Aişe, bazen ölmüş olan bu ortağını umursamıyor gibi görünüyorsa da zaman zaman ona karşı öfkelenmiyor da değildi²⁴.

Durumun acımasızlığı ile aylar ve yıllar geçmesine rağmen Aişe, kocasına bir çocuk veremedi. O, kavminin bütün erkeklerindeki soyu devam ettirme arzusunun ne denli kuvvetli olduğunu biliyordu. Bundan başka, zevcinin Hız. Ha-

²³ Konu ile ilgili kaynaklar daha önce geçtiği için tekrar vermeyi uygun bulmadık.

²⁴ Bu konudaki bilgi ve kaynaklar Hız. Hatice bahsinde geçmişti.

tice'den olan çocuklarına ne kadar büyük bir ilgi ve ihtimam gösterdiğini de görüyordu. Çocuğu olmama üzüntüsü, zaman zaman onun nefesini kesecek derecede kendisini sıkıyordu.

Bu sebeple Aişe, annelik duygularını kardeşlerinin çocuklarına ilgi duymakla gidermeye çalıştı. Kız kardeşi Esmâ'nın, Zübeyr'den olan oğlu Abdullah'ı evlad edinmişti. Bu sebeple kendisine "Ümmü Abdullah" (Abdullah'ın annesi) künyesi verilmişti²⁵. Hz. Aişe, kardeşi Abdurrahman vefat edince onun çocukları olan Kâsım ile küçük kızını bağrına basmıştı.

Hız. Peygamber'in, Aişe'den sonra başka kadınlarla evlenmesi, onu üzmüş olmalıdır. Allah elçisinin hayatına yeni giren bu ortaklar (kumalar) hakkında, fazla bir şey söylemeden Ayşe Abdurrahman'ın bu konuda yazdıklarına kısaca temas etmek istiyoruz.

Aişe, vefat etmiş olan kumasını unutmayı ümit ederken, Resûlullah'ın evine yeni bir zevce daha geldi. Bu yeni eş, kendisinin ve Sevde'nin odalarından sonraki üçüncü odaya yerleşti. Bu yeni zevce, Allah'ın, kendisi ile İslâm'a izzet verdiği Ömer b. el-Hattâb'ın kızı Hafsa idi.

Resûlullah'ın, kendi üzerine evlenmesi, Aişe'yi korkuttu. Halbuki o, daha önce, altmış beş yaşında vefat edinceye kadar Hatice'nin üzerine evlenmeyi düşünmemişti. Hafsa'dan sonra başka zevceler de geldi. Bunlar: Zeyneb binti Cahş, Ümmü Seleme binti Ebû Ümeyye Zâdu'r-Rakb, Cüveyriye binti Hâris, Safiyye binti Huyey, Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe, Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in annesi Mısırlı Mâriye ve Beni Kureyza yahudilerinden olan Reyhâne idi.

Aradan güzler geçince Aişe bu ortaklara hoşgörü ile bakmaya ve yavaş yavaş onlara alışmaya başladı. Bununla beraber onun bir gün dahi olsa bu ortakların acısını hazmet-

²⁵ İbn Sa'd, VIII, 66.

tiğini zannedenler hata etmiş olurlar. Aynı şekilde onun çocuk doğuramaması, Abdullah'ın annesi diye künyelenmiş olması ve hatta bütün mü'minlerin annesi olma şerefini kazanmış olmasını, onun için kifâyetli görenler de kadınlığı ve kadınların yaratılışını bilmeyenlerdir. Bütün bunlar, onun çok sevdiği kocasından bir evlat dünyaya getirme arzusunu söndürmemiştir.

Bilinen bir gerçek daha vardı ki o da, kendisinin de bildiği gibi Resûlullah, bütün bu evlilikleri bir mecburiyet sonucu yapmıştı. Bununla beraber yine hem kendisi, hem de başkaları biliyorlardı ki, Resûlullah nezdinde en kıymetli ve sevgili eş o idi. Buna rağmen o, fıtratının gerektirdiği şeyleri yapmaktan da çekinmiyordu. Bu sebeple kıskançlık ve hisse dayalı meşguliyetlerin kendisinde bulunduğunu söyleyebiliriz. Zira Resûlullah'ı en fazla kıskanan ve onun sevgisini kazanma yolunda en fazla gayret sarf eden o idi. Bu konuda bir bakıma da mazur sayılırdı. Çünkü Resûlullah'ın, Hz. Hatice'den sonra kalbini kendisine açtığı ilk kadındı. Keza o, Resûlullah'ın bakire olarak evlendiği tek kadındı. Bütün bunlara ilaveten o, Resûlullah'ın en çok sevdiği dostunun kızıydı. Bazen o, ortaklarına bakıp kendisini onlarla mukayese ediyordu. Bir müddet sonra zevceler topluluğunun kendisi ile uğraşmaya güç yetiremediklerini gördü. O, bu yarışta kendisine karşı en az zararlı olanları seçmeye karar verdi. Bunun için de babaları sevgide hemen hemen eşit olan Hz. Ömer'in kızı Hafsa'yı kendisine daha yakın buldu. Hafsa, hareket ve davranışları ile bu yakınlığa olumlu bir cevap verdi. Bundan başka Aişe'nin grubunda bulunan diğer hanımlar Safiyye ve Sevde idi. Aişe'den nakledilen bir rivayete göre Hz. Peygamber'in hanımları iki parti idi. Bunlardan biri Aişe, Hafsa, Safiyye ve Sevde, diğeri de Ümmü Seleme'nin başında bulunduğu gruptu²⁶.

²⁶ Buharî, Hibe, 6.

İleride de belirtileceği gibi Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme ile evleneceğini duyan Aişe, onu görür ve Hafsa'ya, onun halkın söylediğinden daha güzel olduğunu söyler. Buna karşılık Hafsa da Ümmü Seleme'nin fazla tehlikeli olamayacağını, zira onun kendilerine göre biraz yaşlıca olduğunu, böylelerinin güzelliklerinin kısa zamanda gideceğini söyleyerek onu teselli etmeye çalıştı. Daha sonra, Peygamber'in eşi olarak Zeyneb binti Cahş ortaya çıkacaktır ki bu, hem genç ve güzel, hem de Hz. Peygamber'in halasının kızı idi. Hatta *es-Simtu's-Semin* (s. 82) de belirtildiğine göre vahiy sonucu olarak Hz. Peygamber Zeyneb'le evlenince Aişe kendini tutamayarak;

“Ya Resûlallah, Rabbinin, senin arzunu yerine getirmede sür'atli davrandığını görüyorum” diyecektir. Aişe, bu yeni zevceyi gözetirken, Hafsa'nın yardımını görüyor ve Resûlullah'ın, zaman zaman onun yanında geçirdiği saatleri hesaplıyordu. Bir seferinde Resûlullah'ın bu yeni zevcenin yanında biraz fazlaca kaldığını görünce onu oradan soğutup kendisine yöneltmenin çarelerine baş vurmuştu. Bu konuda kendisine Sevde ve Hafsa yardımcı olmuşlardı. Daha önce de temas edildiği gibi bu esnada Resûlullah, kimin yanına uğrarsa o:

“Ya Resûlallah meğafir mi yedin?” diyecekti. Meğafir tatlı olmakla birlikte çok kötü kokan bir çeşit zamktı. Bu her üç kadın, Resûlullah, kendilerine geldiği zaman “Ya Resûlallah, meğafir kokusu alıyorum, Meğafir mi yedin?” diye sordular. Bunun üzerine Hz. Peygamber kendisinin böyle bir şey yemediğini, sadece Zeyneb'in yanında bal şerbeti içtiğini söyledi. Biz bu konuyu daha önce anlattığımız için üzerinde fala durmak istemiyoruz. Yalnız şunu söylemeliyiz ki, Hz. Peygamber, o günden sonra Zeyneb'in evinde bal şerbeti içmeyi kendisine yasakladı. Daha sonra Sevde bu olaydan pişmanlık duyacak ve kendilerinin Resûlullah'a bal şerbetini yasakladıklarını söyleyecektir. Aişe'nin daha başka ortaklara

ve kadınlara karşı kıskançlıkları olmuştur. Bunlardan biri de Mısırlı bir cariye olan Mâriye idi. Başlangıçta Aişe bunu pek önemsememişti. Fakat bir müddet sonra onun çocuk doğurmuş olması, Aişe'nin bütün kadınlık hislerini galeyana getirip ona karşı cephe almasına sebep olmuştur.

Mâriye, bir iş için Resûlullah'a geldi. Onu, babası Ömer'i ziyarete giden Hafsa'nın evinde buldu. Hafsa evine döndüğünde kapı perdesinin iyice kapatılmış olduğunu gördü. Daha sonra burada Mâriye'yi gören Hafsa, kıskançlığından ateş püskürmeye başladı. Mâriye gidince Resûlullah'a gelip kendi evinde ve kendi yatağında Mâriye ile birleşmesini bir türlü hazm edemediğini söyleyerek ağlamaya başladı. Bu ağlamasını o kadar sürdürdü ki, Resûlullah bundan sonra Mâriye'ye el sürmeyeceğini söylemek ve va'd etmek zorunda kaldı. Bununla beraber, Hafsa bu olaydan kimseye söz etmeyecekti. Fakat o bu sırrı Aişe'ye açtı. Bunun üzerine Aişe ile birlikte diğer hanımlar da gayrete gelerek, hiç birine nasip olmayan anneliğinden dolayı Mâriye'ye karşı cephe aldılar. Resûlullah, elinden geldiğince onlara karşı yumuşak davrandıysa da onlar, buna pek önem vermediler. Hz. Peygamber, onların bu hareketlerinden rahatsızlık duymaya başladı. Bunun üzerine hanımlarının tamamından alışamadıkları bir şekilde ayrıldı.

Müslümanlar arasında, Resûlullah'ın hanımlarından ayrıldığı haberi yayıldı. Bu sefer hanımların birliği, bir keder ve üzüntü birliği haline dönüştü. Bu esnada Allah elçisi kimse ile konuşmuyor, Müslümanlar da bu konuda bir şey söylemeye cesaret edemiyorlardı. Resûlullah, tam bir ay eşlerinden uzak kaldı. Filhakika Resûlullah hanımlarını boşamamıştı. Sadece Resûlullah'ın istediği gibi davranmazlarsa o zaman Rablerinin onları boşatıp elçisine onlardan daha hayırlıları ihsan edeceğine dair olan va'diyle korkutmuştu.

Resûlullah'ın, evine döneceğine dair olan müjdeyi aldıklarında mü'minlerin annelerinin ne kadar sevindiklerini tahmin etmek zor olmayacaktır. Aişe hariç, bütün

mü'minlerin anneleri evlerinin kapısına çıkmışlardı. Aişe ise evinin içinde idi. Çünkü o, Resûlullah'ın ilk defa kendisine geleceğini biliyordu. Onun kendisine doğru geldiğini görünce "Bizden bir ay uzak kalacağına yemin etmiştin. Halbuki daha yirmi dokuz gün oldu" dedi. Bu sözü duyan Hz. Peygamber'in yüzü parladı. Aişe'nin ayrılık günlerini bir bir saydığını öğrenmek hoşuna gitmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, bu ayın yirmi dokuz gün çektiğini söylemekle yetinmişti²⁷.

Böylece Aişe ile birlikte diğer hanımlar da ayrılık ateşinden kurtulmuşlardı. Gerçi Hz. Aişe daha önce de büyük bir sıkıntı ile karşılaşmıştı ki, bu İslâm tarihinde "İfk Hadisesi" diye isimlendirilir.

İFK (İFTİRA) HADİSESİ

Hz. Aişe'nin hayatında dönüm noktası olabilecek ve uzun süre unutulmayacak bir olay vardır ki, etkisi bakımından, Hz. Peygamber'in başka kadınlarla evlenmesinden daha fazla tesirli olmuştu. Günlerce ağlayıp hastalanmasına sebep olan bu hadise, o dönem münafıklarından olan Abdullah b. Übeyy b. Selûl tarafından tezgahlanmıştı. İslâm tarihinde "İfk (İftira) hadisesi" diye bilinen bu asılsız iddiaya, bazı sahabilerin de bilmeyerek adı karışmıştı. Böyle bir iftiraya, basit bir olay bahane edilmişti.

Bilindiği gibi hicretin altıncı yılında Hz. Peygamber, Beni Müstalık Gazvesi'ne hazırlanıyordu. Daha önceleri de yaptığı gibi hanımlarından hangisinin kendisi ile bu sefere katılacağına dair kur'a çekti. Kur'aya göre Aişe validemiz onunla bu sefere çıkacaktı. Bu sonuç bir bakıma Allah elçisini de sevindirmişti. Zira bütün bir sefer boyunca yanında çok

²⁷ Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 274-281.

sevdiği eşi Aişe bulunacaktı²⁸. Gaza, müslümanların zaferi ile sonuçlandı. Gazadan sonra Hz. Peygamber muzaffer ordusu ile birlikte Medine'ye doğru yol almaya başladı.

Yolun, Medine'ye yakın bir yerinde karargah kurulup konaklandı. Gecenin bir kısmı geçtikten sonra orduya hareket emri verildi. Tam bu esnada Aişe, ihtiyacını gidermek için hevdecinden çıkıp ordugahtan uzakça bir yere gidip ihtiyacını gidermişti. Dönerken yolda gerdanlığını kaybettiğinin farkına var. Onu bulmak için tekrar dönüp aramaya koyuldu. Halbuki ordu, hareket etmişti. Onun geride konaklama yerinde kalabileceği kimsenin aklına bile gelmemişti. Ordu, sabahın ilk saatlerinde Medine'ye ulaştı. Mü'minlerin annesinin bindiği deve, evinin önündeki yerine çöktürüldü. Hevdeci yavaşça indirildi. Fakat büyük bir hayret ve şaşkınlıkla mü'minlerin annelerinin hevdece bulunmadığı görüldü. Resûlullah ile ashabı bir süre endişe içinde beklediler. Bu arada onu aramaya çıkan sahabiler bile oldu²⁹. Sonunda uzaktan onun bir deveye binmiş olduğunu, devenin yularının da Safvân b. Muattal es-Sülemî adında bir sahabî tarafından çekildiğini gördüler.

Bu kadar basit bir olay, bilahere münafıklarca dillere destan olacak bir şekilde dilden dile fısıldaşmak suretiyle Hz. Peygamber'in kulağına kadar gidecektir. Resûlullah'ı da büyük bir sıkıntıya sokan bu olay, Kur'an-ı Kerim tarafından, Hz. Aişe'nin beraeti, temizliği ve masumiyeti ile teyid edilecektir. Bu olay, gerek hadis, gerekse tarih kaynaklarında ayrıntılı bir şekilde verilir. Bu bakımdan biz, olayı ve sonrasını bizzat Hz. Aişe'nin kendi ağzından nakletmeyi daha uygun gördük. Bu sebeple de, onun Buharî'nin Sahihi'nde bulunan ifadelerini olduğu gibi buraya alıyoruz:

Aişe şöyle diyor: Resûlullah sefere çıkmak istediği zaman kadınları arasında kur'a çekerdi. Onlardan hangisinin

²⁸ İbn Hişâm, III, 158.

²⁹ Aişe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 283.

kur'ası çıkarsa o, Resûlullah ile birlikte, yola çıkardı. (Beni Müstalık) gazasına gitmek istediği zaman da Resûlullah kur'a çekti. Kur'a bana çıktı. Resûlullah ile birlikte sefere çıktım. Bu sefer, hicab âyeti indirildikten sonra idi. Ben, mahmil içinde yükletilir ve mahmil içinde indirilirdim. Böylece gittik. Nihayet, Resûlullah bu gazasından ayrılıp da döndüğü ve Medine'ye yaklaştığımızda (bir konak yerinde indi. Gecenin bir kısmını orada geçirdi. Sonra) hareket edilme emrini verdi. Hareket emri ilan edildikten sonra ben kalktım ve (ihtiyacımı yerine getirmek için yalnız başıma) ordudan ayrılıp gittim. İşimi bitirince konak yerine dönüp geldim. Bu sırada göğsüme elimle dokundum. Birden, Yemen'in göz boncuğundan dizilmiş gerdanlığımın koptuğunu anladım. Hemen geri dönüp gerdanlığımı aradım. Fakat onu aramak beni yolculuktan alıkoymuştu. Bu esnada yolda bana hizmet edenler, gelip mahmilimi deveye yüklemişlerdi. Onlar beni hevdecin içinde sanıyorlarmış. O zaman kadınlar çok hafif idiler, ağır vücutlu değillerdi. Az yemek yediklerinden onları et bürümezdi. Bu sebepten hizmetçiler, mahfeyi yüklemek üzere kaldırdıklarında onun ağırlığının farkına varmayarak yüklemişler. O zaman ben, küçük yaşta bir kadımdım. Böylece deveyi sürüp yürümüşler. Ordu gittikten sonra gerdanlığımı buldum. Onların konağına geldim fakat orada hiç kimse yoktu. Oradan daha önce bulunduğum konak yerine geldim. Onlar beni mahfilde bulamayacaklar da dönüp bana gelecekler diye düşündüm. Bu düşünce ile oturduğum sırada gözlerim bana galip gelmiş ve uyuyakalmışım.

Safvân b. Muattal es-Sülemî, sonra Zekvanî (arkadan gelerek askerin bıraktığı eşyayı toplamaya ve konaklama yerlerine götürüp sahiplerine vermeye memur idi.) askerin arkasından, sabaha yakın, bulunduğum yere gelmiş ve uyuyan bir insan karaltısı görmüş ve benim yanıma gelmiş (beni tanımış). Bu şahıs, kadınların örtünmesi emrinden önce beni

görmüştü. Safvân'ın devesini çöktürdüğü sırada *إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ* "Biz Allah'a aidiz. Ve ona dönücüleriz"³⁰ âyetini okumasıyla uyandım. Safvân, devesinin ön ayağına bastı, ben de deveye bindim. Safvân, bindiğim deveyi çekerek önden yürüdü. Nihayet kafil konak yerine indikten sonra öğle sıcağında orduya yetiştik. Bu arada hakkımda iftira ederek helak olan helak olmuş. İftirayı ilk çıkaran ve başlatan ise Abdullah b. Übeyy b. Selûl olmuş.

Medine'ye geldiğimizde ben bir ay hastalandım. İnsanlar, iftira sahiplerinin sözlerini çoğaltıp yayıyorlarmış. Ben bunları bilmiyordum. Sadece hastalığımda bana şüphe veren bir şey vardı. Bu da Peygamber'den, başka zamanlardaki hastalıklarında gördüğüm yumuşaklığı, bu hastalığımda görmüyordum. Sadece yanıma giriyor, selam veriyor ve "hastanız nasıl?" diyordu. Benim, hiç bir şeyden haberim yoktu, nihayet iyileşme dönemine girmiştım.

Bir gece, Mistah'ın anası ile ihtiyaç giderme yerlerimiz olan Menasî' tarafına çıkmıştık. Biz buraya gecedten geceye çıkardık. Bu âdet, evlerimizin yakınında helalar edinmemizden önceydi. O zamanlar bizim durumumuz, çöldeki eski Arapların (haceti gidermek için) çölde dışarıya çıkmalarına veya gezinmelerine benziyordu. Ben, Mistah'ın annesi Ebû Ruhm'un kızı ile hacet giderme yerine doğru yönelip giderken, onun ayağı çarşafına takılmış ve düşmüştü. Araplar arasında kötülük ve felaket zamanlarında söylenen "düşmanım helak olsun" bedduası yerine "Mistah helak olsun" diye oğluna beddua etti. Ben ona:

"Ne kadar kötü söyledin. Bedir'de hazır bulunan bir kişiye mi sövüyorsun?" dedim. Bunun üzerine kadın bana.

"Hele şu saf tazeye! Sen ortaklıkta dönenleri iştirmedin mi?" dedi ve iftira sahiplerinin sözlerini bana haber verdi.

Bu yüzden hastalığıma bir hastalık daha eklendi. Evime dönünce de Allah elçisi yanıma geldi, selam verdi ve:

³⁰ Kur'an, el-Bakara, 156.

“Hastanız nasıl?” diye sordu.

Ben de:

“Ya Resûlallah, anam ve babamın yanına gitmek üzere bana izin ver” dedim. Aişe diyor ki, ben bu haberin aslını anne ve babamdan sağlamca öğrenmek istiyordum. Sonra yine Aişe;

Resûlullah bana izin verdi. Ben de ebeveynimin yanına geldim. Annem Ümmü Ruman’a:

“İnsanların konuştukları bu sözler nedir?” diye sordum. Annem:

“Kızım, kendini üzme, sen nefsini ve sağlığını düşün. Allah’a yemin ederim ki, bir kadın senin gibi bir güzelliğe sahip olsun, kocasının yanında sevimli olsun, ayrıca bir çok ortakları bulunsun da aleyhinde dedikoduyu çoğaltmasınlar. Bu çok nadirdir” dedi.

Ben de:

سُبْحَانَ اللَّهِ Subhanallah! Gerçekten insanlar bu sözleri mi söylüyorlar? Doğrusu hayret edilecek bir şey” dedim.

Aişe dedi ki: Ben o gece babamın eninde yattım. Sabaha kadar göz yaşım dinmedi. Gözüme uyku da girmede. Sonra sabah oldu. Resûlullah o sabah Ali b. Ebî Tâlib ile Üsâme b. Zeyd’i yanına çağırmişti. Vahiy geciktiği için, ailesi ile ayrılması hususunda onlarla istişarede bulunmuştu. Üsâme, ailesi (hanımı) hakkında kendi nefsinde bildiği ve gönlünde beslemekte olduğu sevgiyi Resûlullah’a anlatarak işaret etti. Sonra da:

“Ey Allah’ın elçisi, onun (Aişe) hakkında hayırdan başka bir şey bilmeyiz” dedi.

Ali b. Ebî Tâlib’e gelince o da:

“Ya Resûlallah, Allah sana dünyayı dar etmemiştir. On-dan başka bir çok kadın var. Bununla beraber onun (Aişe)

cariyesi Berire'ye de sorunuz. O doğrusunu sana söyler" demişti.

Bunun üzerine Hz. Peygamber, Berire'yi çağırır ve:

"Ey Berire! Sen, hanımın Aişe'de, sana şüphe veren bir hal gördün mü?" diye sordu.

Berire de:

"Hayır görmedim. Seni hak Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben hanımımdan asla ayıp olarak çıkmış bir şey görmedim. Aişe yaş itibarı ile küçük bir kadındı. Hamur yoğururken uyurdu da evin besi koyunu gelip hamuru yerdi" demiş.

Bunun üzerine Resûlullah, o gün mescidde ayağa kalkıp bir konuşma yaptı. Bu iftirayı ilk önce ortaya atan Abdullah b. Übeyy b. Selûl'den dolayı söz söylemekte mazur görülmesini isteyerek:

"Ailem hakkında bana eziyet veren bir şahıs hakkında bana kim yardım eder? Allah'a yemin ederim ki ben, ailem hakkında hayırdan başka bir şey bilmiş değilim. Bu iftiracılar, öyle bir adamın ismini ortaya attılar ki, bunun hakkında da hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Bu kimse, şimdiye kadar ailemin yanına girmemiştir. Ancak benimle beraber girmiştir" dedi.

Bunun üzerine (Evs Kabilesi'nin reisi) Sa'd b. Muaz ayağa kalkarak:

"Ya Resûlallah, Allah'a yemin ederim ki sana ben yardım edeceğim. Eğer bu, Evs'ten ise, biz onun boynunu vururuz. Eğer Hazrec kardeşlerimizden ise, ne yapmak lazımsa sen emredersen, biz de emrini yerine getiririz" demiş. Bunun üzerine Hazrec kabilesinin büyüğü olan ve bu olaydan önce salih bir kimse olarak bilinen Sa'd b. Ubâde, kabile kıskançlığı ile ayağa kalkarak Sa'd b. Muaz'a karşı:

"Sen yalan söylüyorsun. Allah'ın ebediliğine yemin ediyorum ki, sen onu (Abdullah b. Übeyy b. Selûl) öldüremezsin ve öldürmeye de gücün yetmez" demiş.

Bu sefer, Useyd b. Hudayr ayağa kalkarak Sa'd b. Ubâde'ye karşı:

“Allah'ın beka ve ebediyetine yemin ederim ki, sen yalan söylüyorsun. Allah'a yemin ederim ki elbette biz onu öldürürüz. Sen gerçekten münafıksın ki, münafıklar hesabına bizimle mücadele ediyorsun” diye karşılık verdi.

Bu şekilde Evs ve Hazrec kabileleri ayaklanmaya doğru hareketlenmişler. Hatta neredeyse birbirleri ile muharebe edecek kadar ileriye gitmişler. Resûlullah ise henüz minber üzerinde bulunuyormuş. Hemen minberden inmiş ve bunları sükûnete kavuşturucuya kadar onlara yumuşaklıkla davranmış, kendisi de başka bir şey söylemeyip sükût etmiş.

Ben, o gün ağladım. Ne gözümün yaşı dindi ne de gözüme uyku girdi. Sabahleyin anam ve babam yanıma geldiler. Bu şekilde iki gece ve bir gün ağladım. Hatta ağlamaktan ciğerim parçalanacak sandın.

Aişe dedi ki: Bir ara anam ve babam yanımda oturdular, ben de ağlamaya devam ettiğim bir sırada Ensâr'dan bir kadın girmek için izin istemişti. Ben de izin vermiştim. O da oturup benimle ağlıyordu. Biz bu vaziyette iken, ansızın Resûlullah içeriye girdi. Ve (yanıma) oturdu. Halbuki Resûlullah, bundan evvel hakkımda dedikodu başladığı günden beri yanımda oturmamıştı. Resûlullah bir ay beklediği halde hakkımda kendisine bir şey vahiy olunmamıştı. Aişe devamla, Resûlullah'ın şehadet kelimesini söylediğini, sonra da:

“Ey Aişe! Hakkında bana şöyle sözler ulaştı. Eğer bu isnadlardan berî isen, yakında Allah seni temize çıkarır. Yok eğer böyle bir günaha yaklaştınsa Allah'tan mağfiret dile ve Allah'a tevbe et. Çünkü kul, günahını itiraf ve tevbe edince Allah da ona afv ile muamele eder” dedi. Aişe devamla:

“Resûlullah konuşmasını bitirince gözümün yaşı kesildi. Hatta bir damla bile akılmıyordu. Hemen babama:

“Resûlullah’ın söylediği söze benim tarafımdan cevap ver” dedim. Bunun üzerine babam:

“Vallahi kızım, Resûlullah’a ne diyeceğimi bilemiyorum” dedi. Sonra anama:

“Resûlullah’ın söylediği söze benim tarafımdan cevap ver” dedim. O da:

“Vallahi, ben de Resûlullah’a ne cevap vereceğimi bilemiyorum” dedi.

Aişe devamla dedi ki: “Ben yaşı küçük bir kadımdım. Kur’an’ın büyük bir kısmını (ezberden) okuyamıyordum. Bu sebepten şöyle dedim:

“Allah’a yemin ederim ki, insanların dedikodusunu işittiğinizi bildim. O, sizin nefsinize yerleşti ve siz ona inandınız. Şimdi ben size “ben suçsuzum” desem, ki Allah benim suçsuz olduğumu biliyor, benim bu sözüme inanmazsınız. Eğer size bir şey itiraf etsem., -ki kesin olarak Allah benim berî ve suçsuz olduğumu biliyor- o zaman siz beni tasdik edersiniz. Allah’a yemin ederim ki, bu durumda sizin ve benim için bir mesel (örnek) bulamıyorum. Sadece Yusuf Peygamber’in babasını örnek olarak görüyorum. O (Yusuf’un kardeşleri, Yusuf’un gömleği üzerindeki yalancı bir kanla geldikleri zaman, Hz. Yakub oğullarına, *فَصَبَّرَ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُنْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ* “Hayır nefisleriniz sizi aldatıp bir işe sürüklemiş. Artık (bana düşen) güzel bir sabırdır. Sizin bu anlattıklarınıza karşı yardımına sığınılacak ise sadece Allah’tır”³¹.

Bu sözü söyledim sonra da yatağıma doğru yöneldim. Ben, Allah’ın beni temize çıkaracağını umar dururdum. Lakin, hakkımda okunur bir vahyin indirilmesini hiç düşünmezdim. Ben, bana ait bir konuda Kur’an dili ile kelam edilmesinden elbette çok hakir bulunuyordum. Bununla beraber şunu umuyordum ki, Resûlullah, uykusunda bir rüya görsün ve Allah, o rüya ile beni temize çıkarsın. Allah’a yemin ederim ki, Resûlullah yerinden kalkmamıştı ve oradakiler-

³¹ Kur’an, Yusuf 18.

den hiç biri de odadan çıkmamıştı. Nihayet Resûlullah'a vahiy indirildi. Onu, vahyin ağırlık ve şiddetinden terlemek gibi vahiy belirtileri kapladı. Hatta vahiy esnasında kış günlerinde bile inci gibi ter taneleri dökülürdü. Vahiy eserleri Resûlullah'ın üzerinden kalkınca sevincinden gülüp bana şu sözleri söyledi.

“Ya Aişe! Allah'a hamd et. Allah, seni kesin olarak temize çıkardı.” Bunun üzerine anam bana:

“Kalk da Resûlullah'a teşekkür et” dedi.

Buna karşılık ben:

“Hayır ben ona kalkmam. Yalnız Allah'a ham edirim” dedim.

İşte Yüce Allah, benim beraetim (suçsuzluğum) hakkında şu âyetleri indirdi:

“O iftira haberini getirenler, içinizden bir zümredir (bunlar: Abdullah b. Übey b. Selûl, Hassan b. Sabit, Mistah b. Üsâse, Hamne binti Cahş ve bunlara yardımcı olanlardır). Bu iftirayı, sizin için bir kötülük sanmayın. Bilakis o, hakkımızda bir hayırdır. Onların her birine kendi kazandıkları kadar günah vardır. Onlardan günahın büyüğünü yüklenen için büyük bir azab vardır. Bunu işittiğiniz vakit erkek ve kadın mü'minler, kendi vicdanlarından iyi bir zanda bulunarak, niçin “bu apaçık bir iftiradır” demediler. İftira edenler, buna niçin dört şahid getirmediler? Madem ki şahid getirmediler o halde onlar, Allah katında yalancılardır. Eğer dünya ve ahirette Allah'ın fazlı ve rahmeti üzerinize olmasaydı o daldığınız dedikodu sebebiyle size büyük bir azab çarpardı. O vakit siz, iftirayı birbirinize anlatıyordunuz. Hakkında hiç bir bilgiye sahip olmadığınız o şeyi, ağızlarınızla söylüyordunuz. Bunu da kolay sanıyordunuz. Halbuki o, (günah bakımından) Allah katında çok büyüktür. Onu işittiğinizde: Bunu söylemek bize yakışmaz. Haşa bu büyük bir iftiradır” deseydiniz ya... Eğer inanıyorsanız bunun gibisine bir daha ebediyyen dönmemenizi Allah size öğütlüyor. Ve Allah size âyetlerini açık açık bildiriyor. Allah Alîm ve Hakîmdir.

Mü'minler arasında kötü sözlerin yayılmasını arzu edenlere dünya ve ahirette acıklı bir azab vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz. Eğer, Allah'ın, üzerinize fazl ve rahmeti olmasaydı, azabınızı çarçabuk verirdi. Allah Raûf ve Rahîmdir. Ey mü'minler! Şeytan'ın vesveselerine uymayınız (izi ardınca gitmeyin). Şeytanın vesvesesine tabi olana o, kötülüğü ve meşrû olmayanı emreder. Eğer üzerinize Allah'ın fazl ve rahmeti olmasaydı sizden hiç biriniz, ebediyyen temize çıkmazdınız. Fakat Allah dilediğini temize çıkarır, Allah işitir ve bilir”³².

Allah, benim suçsuzluğum hakkında bu âyetleri indirince babam Ebû bekir, akrabalığından ve fakirliğinden dolayı maddî yardımda bulunduğu Mistah b. Üsâse (veya Esase) için:

“Kızım Aişe'ye bu iftirayı yaptıktan sonra vallahi Mistah'a bir şey vermem” diye yemin etti.

Bunun üzerine Yüce Allah:

“Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar, akrabasına, fakirlere ve Allah yolunda hicret edenlere vermemek hususunda yemin etmesin, bağışlasın ve aldırmasın. Allah'ın, sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah, Gafûrdur, Rahîmdir.”³³

Bu âyetin inmesi üzerine Ebû Bekir:

“Vallahi muhakkak ki ben, Allah'ın beni bağışlamasını severim, dedi ve Mistah'a yaptığı yardımı tekrar yapmaya başladı.

Resûlullah benim, durumumu Zeyneb binti Cahş'tan sormuş:

“Ey Zeyneb! Aişe hakkında ne bildin ve ne gördün?” diye sormuş.

Zeyneb de:

“Ey Allah'ın elçisi! Ben kulağımı işitmediğim, gözümü de görmediğim şeyden muhafaza ederim. Allah'a yemin ederim

³² Kur'an, en-Nûr, 11-21.

³³ Kur'an, en-Nûr, 22.

ki ben Aîşe hakkında hayırdan başka bir şey bilmem” diye güzel şehadet etmiştir.

Bu konuda Aîşe: “Zeyneb (Peygamber’in kadınları arasında güzelliği ve Peygamber yanındaki mevkii bakımından) benimle rekabet eden bir kadındı. Fakat Allah onu, takvası sebebiyle (iftiracılara katılmaktan) korudu” demiştir³⁴. Benzer ifadelerle aynı hadis Buharî’de başka bir yerde de verilmektedir. Yalnız burada bir ilave bulunmaktadır ki, o da Hz. Peygamber hanımları arasındaki çekişmeye bunların yakınlarının da katılmış olmalarıdır. Hadiste bütün metin verildikten sonra Hz. Aîşe şöyle diyor:

“... Zeyneb, Peygamber’in kadınları arasında güzelliği ve Peygamber’in yanındaki mevkii itibarı ile benimle rekabet eden bir kadındı. Fakat Allah, onu vera’ ve takvası sebebiyle (iftiracılara katılmaktan) korudu. Kızkardeşi Hamne binti Cahş ise o iftiraya taassubla tutunmaya ve iftiracıların söylediklerini hikaye etmeye başladı da, bu sebeple helâk olanlar içinde helâk oldu”³⁵.

Daha sonra en-Nûr suresindeki üçüncü âyete göre “*Namuslu kadınlara zina iftirası yapan sonra bunu isbat için dört şahid getirmeyenler var ya işte onlara seksen değnek vurun.*” Emrine uyularak dört kimseye (bunlar) Abdullah b. Übeyy b. Selûl, Hassan b. Sabit, Mistah b. Üsâse ve Hamne binti Cahş’a iftira cezası olarak seksener değnek vuruldu³⁶.

³⁴ Buharî, Şehâdet, 15.

³⁵ Buharî, Megazi, 36; Ayrıca bk. İbn Hişâm, Sire, III, 158-162.

³⁶ Kaynaklarda kendilerine iftira haddi vurulanların üç kişi olduğu belirtilmektedir. Bunlar: Şair Hassan b. Sabit, Mistah b. Üsâse ve Hamne binti Cahş’tır. İbn Hişâm, Sire, III, 162; İbn Abdî’l-Berr, el-İstiâb, IV, 350; Muhibbuddin Ahmed b. Abdullah et-Taberî, es-Simtu’s-Semin, s. 70; İbn Kesir, el-Bidâye ve’n-Nihaye, IV, 164, Buna karşılık Mahmud Esad, Tarih-i Din-i İslâm, (II, 244) da Abdullah b. Übeyy b. Selûl’ün ismini de zikretmektedir.

HZ. AİŞE'NİN FAZİLETLERİ

Büyük bir üzüntüye sebep olan ifk hadisesinden sonra artık Hz. Aişe, tekrar Resûlullah'ın evindeki yerine döndü. Burası, son derece basit ve mütevazı bir hayat için hazırlanmış bir evdi. Son derece küçük olan bu ev (daha doğrusu oda)nın duvarları kerpiç, tavanı ise hurma yaprakları ile kaplıydı. Yüksekliği de pek fazla değildi. Ev eşyası da sadece yatacakları bir yatak ve yemek yiyecekleri bir kaç kaptan ibaretti.

Bu kadar basit ve küçük bir ev olmasına rağmen onun içindeki şahsiyet, Nûr âyetlerinden bir taçla şerefendirilmiş ve kendisine yapılan iftiradan berî olduğunu ortaya koymuştu.

Hız. Aişe, sevgili eşinin yanına, çocuksu hareketleriyle tekrar döndü. Ayrılık ona o kadar uzun ve bitmeyecek gibi gelmişti ki, evine büyük bir sevinç ve heyecanla dönmüştü.

Hız. Aişe, Kur'an'ın kendisini temize çıkarmasından sonra Resûlullah'ın diğer hanımlarına karşı kendisinin daha farklı bir mevkide olduğunu hissettirmeye başladı. Öyle anlaşılıyor ki buna, onun durum, fazilet ve sevgisine dair bizzat Hız. Peygamber tarafından söylenen ifadeler de tesir etmişti. Nitekim, Amr b. Âs'dan rivayet edilen bir hadise göre, Amr, Hız. Peygamber'e insanlardan en çok kimi sevdiğini sorunca o, en çok sevdiği kimsenin Aişe ondan sonra da Aişe'nin babası olan Ebû Bekir olduğunu söylemişti³⁷.

Gelişme, yetişme ve şahsiyetinin olgunlaşmasını Hız. Peygamber'in evinde tamamlama imkanı bulan Hız. Aişe'nin, Resûlullah'tan çocukları olmadı. Bununla beraber o, Hız. Aişe'yi çok seviyordu. Bu bakımdan ona Ayşe (عَیْشَة), Uveys (عَوِیْشَة) ve Aiş (عَائِشَة) gibi isimlerle de hitab ediyordu³⁸. Daha

³⁷ İbn Sa'd, VIII, 67; Tirmizi, Menakıb, 63; Zehebî, II, 14-148.

³⁸ Fayda, adı geçen makale, II, 202.

önce belirtildiği gibi kendisine beyaz tenli olmasından dolayı Hümeýra (حمراء) dendiğini de biliyoruz.

Gerçekten Hz. Peygamber, hanımları arasında en çok Hz. Aişe'yi severdi. Nitekim biraz önce belirtilen hadiste de bunu açık bir şekilde görmüştük. Burada Zehebî'nin bir ifadesine de yer vermek gerekiyor ki, buna göre onun, Peygamber'in diğer hanımlarına olan fazilet ve üstünlüğünün ilahî bir emirle olduğunu, Resûlullah'ın da bu sebeple onu bu kadar sevdiğini³⁹ söyleyebiliriz. Ashab, Hz. Peygamber'in ona olan sevgisini bildiği için hediyelerini Resûlullah'a onun evinde iken takdim ederdi. Gerek Buhârî, gerekse diğer hadis kaynaklarında bulunan bir hadis, hem peygamber hanımları arasındaki çekişmeyi, hem de bu konuda geniş bilgi vermektedir ki biz, bunu kısaca vermek istiyoruz. Buna göre müslümanlar, Aişe'nin Peygamber yanındaki değerini biliyor ve onun sevgisini kazanmak gayesiyle o, Aişe'nin evinde iken hediyelerini getirip veriyorlardı. Resûlullah, kendisine getirilen hediyeleri, Aişe'nin evinde iken taksim ediyor ve diğer hanımlarına da hisselerini gönderiyordu. Fakat kıskançlık, bilhassa Ümmü Seleme grubuna bağlı olanları rahatsız ediyordu. Bu bakımdan, Ebû Bekir'in kızının ayrıcalığını ortadan kaldırmak için bir çare düşündüler. Sonunda, durumu babasına bildirmesi için Fâtıma'dan yardım istediler. O da bu isteği kabul etti. Resûlullah, Aişe'nin yanında iken evine gitti. İzin isteyip içeri girdikten sonra:

“Babacığım!” Hanımların, beni senin yanına gönderdiler. Onlar, İbn Ebî Kuhafe (Ebû Bekir)'in kızına karşı âdil davranmanı istiyorlar” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Kızım, benim sevdiğimi sevmez misin?” diye sordu.

O da:

“Evet severim” dedi.

Resûlullah (sas):

³⁹ Zehebî, II, 143.

“Öyleyse bunu (Aişe) sev” dedi.

Fâtıma geri dönerek babasından duyduklarını olduğu gibi hanımlarına anlattı. Onlar, tekrar gitmesini istedilerse de o:

“Allah’a yemin ederim ki, bu konuda hiç bir şekilde babama söz söylemeyeceğim” dedi.

Bu hadisin metninde, ayrıca daha önce Ümmü Seleme’nin bu konuyu görüşmek için oraya gittiğini, Resûlullah’ın, sadece Aişe’nin evinde iken kendisine vahiy geldiğini, başka yerde vahiy gelmediğini ve artık bu konuda kendisine eziyet edilmemesini istediği de belirtilir. Ayrıca Fâtıma’dan sonra Zeyneb binti Cahş’ın bu meseleyi görüşmek için geldiğini, Resûlullah’ın ses çıkarmadığını, fakat Zeyneb’in Aişe’ye karşı biraz ileri gittiği belirtilir. Bütün bunlara rağmen Hz. Peygamber’in konuşmadığı, sadece onları seyrettiğini, sonra Aişe’nin, Zeyneb’e karşılık verdiği ve onu susturduğu belirtilir. Resûlullah’ın da Aişe’nin bu hareketi karşısında “O, Ebû Bekir’in kızıdır” dediği anlatılır⁴⁰.

Hiz. Peygamber’i en çok kıskanan hanımlarından biri olan Hz. Aişe’nin bu durumu, onun fazilet bakımından diğerlerinden üstün olmasına bir engel teşkil etmemiştir. Bazen de onun, kıskançlık derecesi bizzat Hz. Peygamber tarafından kendisine hatırlatılırdı. Aişe anlatıyor:

“Bir gece Resûlullah onun yanından dışarı çıkıp gitmiş, tekrar dönüp geldiğinde benim ne yaptığımı görmüş. Sonra da:

“Ne oluyor sana, kıskandın mı?” diye sormuş.

Buna karşılık Aişe:

“Ne yapayım, senin gibi olan birini benim kıskanmamam mümkün mü?” demiş⁴¹.

⁴⁰ Buharî, Hibe, 6; Müslim, Fedâilu’s-Sahabe 13; Tirmizî, Menâkıb, 63 (Hadis no:3879).

⁴¹ Müslim, Sıfatu’l-Münafikîn, 16.

Bu sözleri ile Aişe, gerçeği söylemiş oluyordu. Zira o da bir insandı. Bu bakımdan, onun diğer hemcinsleri gibi bir takım arzularının olmadığı, veya onda böyle bir şeyin bulunmaması gerektiğini söyleyenler yanılıyorlardır. Çünkü her şeyden önce o da bir insandı, bir kadındı ve kadınlığının gereğini yerine getiriyordu. Bununla beraber kıskançlık, onun bütün benliğini sarıp, şuursuzca hareket etmesine sebep olmuyordu. Nitekim, biraz önce bahsettiğimiz hadiste Zeyneb binti Caş ile olan ağız kavgasına temas edilmişti. Bununla beraber, onun şöyle dediğini de görüyoruz:

“... Zeyneb, Peygamber’in diğer hanımlarına göre benimle en çok yarış yapan ve rekabete giren birisidir. Onun, Resûlullah’ın yanındaki kıymet ve mevkii buna sebep olmaktadır. Bununla beraber din ve takva bakımından Zeyneb’ten daha hayırlı, ondan daha doğru sözlü, akrabayı gözeten ve çok sadaka veren bir kadın görmedim”⁴² diyecektir.

Hız. Aişe’nin faziletine dair bir çok hadis bulunmaktadır. Biz bunlardan sadece birkaçına herhangi bir yorum veya ilave yapmadan temas etmekle yetinmek istiyoruz.

1. Aişe (R.anha) şöyle dedi: Resûlullah (sas) bir gün

“Ey Aişe, şu yanımdaki Cebrail’dir. Sana selam söylüyor.” dedi.

Ben de:

“Selam, Allah’ın rahmet ve bereketleri onun üzerine olsun. Benim görmediğim Cebrail’i sen görüyorsun” dedim⁴³.

2. Ebû Mûsa el-Eşarî (ra) şöyle demiştir: Resûlullah şöyle buyurdu:

“Erkeklerden birçoğu (fazilette) kemâle ulaştı. Halbuki kadınlardan İmrân kızı Meryem ile Fir’avn’ın karısı

⁴² Müslim, Fedâilu’s-Sahabe, 13.

⁴³ Buharî, Fedailu Ashabi’n-Nebi, 32. (108. hadis, 109. hadis)

Âsiye'den başkası kemâle ermedi. Ümmetimin kadınlarına karşı Aişe'nin fazileti de tirit (yemeği)nin diğer yemeklere olan üstünlük ve fazileti gibidir"⁴⁴.

3. Aişe (R.anha) den: Kendisi kızkardeşi Esmâ'dan emânet olarak bir gerdanlık almıştı. Sonra bu gerdanlık bir sefer esnasında kayb oldu (Bu olayın ifk hadisesi ile ilgisi yoktur) Resûlullah, ashabından bazılarını onu arayıp bulmaya gönderdi. (Useyd b. Hudayr da aramaya çıkanlar arasında idi.) Tam bu sırada namaz vakti geldi. Ashabı su bulamadığı için abdestsiz olarak namaz kıldı. Peygambere geldikleri zaman bunu ona bildirdiler. Bu sebeple "Teyemmüm" âyeti indi. (el-Mâide, 6): Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr:

"Allah, seni hayır ile mükafatlandırsın. Allah'a yemin ederim ki, senin başına hiç bir iş gelmez ki, Allah onda senin için de, Müslümanlar için de bir çıkış ve bereket bulundurmasın" dedi⁴⁵.

4. Aişe (R.anha) diyor ki: İnsanlar, Peygamberin rızasını kazanmak için, Aişe'nin gününde (o, Aişe'nin yanında iken) hediyelerini getirip takdim ederlerdi⁴⁶.

5. Hişâm, babasından o da Aişe'den naklen Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etti:

"Bana üç gece rüyamda gösterildin. Melek, seni bana beyaz bir ipek parça içinde getirdi. Ve: "İşte hanımın" dedi. Bir de yüzünü açtım ki senmişsin. Artık eğer bu Allah'tansa onu yerine getirsin" dedim"⁴⁷.

6. Aişe'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (sas) kendisine:

"Ben, şenin benden razı olduğun veya bana darıldığın zamanı çok iyi bilirim" demiş. Bunun üzerine Hz. Aişe bunu nasıl bilip anladığını sormuş o da:

⁴⁴ Buharî, gösterilen yer.

⁴⁵ Buharî, Fedâilu Ashabî'n-Nebi, 32.

⁴⁶ Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 13 (hadis no.82)

⁴⁷ Müslim, Fedâil 13 (hadis no.79)

“Benden razı isen, hayır, Muhammed’in Rabbi hakkı için; bana dargınsan hayır, İbrahim’in Rabbi hakkı için” diyorsun, dedi. Ben de:

“Evet, Allah’a yemin ederim ki Ya Resûlallah, ben sadece senin ismini bırakıyorum” dedi⁴⁸.

7. Aişe’den nakledildiğine göre kendisi Resûlullah’ın yanında kızlarla (oyuncak bebek) oynarmış. Aişe diyor ki bu esnada arkadaşlarım bana gelir, fakat Resûlullah (sas) tan utanarak saklanırlardı. Resûlullah da onları bana gönderirdi⁴⁹.

8. Enes b. Mâlik, Resûlullah’ı şöyle derken işitmiş:

“Aişe’nin diğer kadınlara karşı olan üstünlüğü tiridin öbür yemeklere olan üstünlüğü gibidir”⁵⁰.

9. Abdullah b. Ziyad el-Esedî, Ammar b. Yâsir’den şunu işittiğini söyler:

“O (Aişe) hem dünyada hem de ahirette Resûlullah’ın zevcesidir”⁵¹.

Hadis kaynaklarında onunla ilgili birçok hadis bulunmaktadır. İslâm hukuk tarihinde önemli yeri bulunan Hz. Aişe’nin, peygamberimizle sevgi üzerine kurulu aile hayatı, imrenilecek bir şekildeydi. Zaman zaman temas etmiş olmakla birlikte onun bu ailedeki durumu ile ilgili bilgileri özetleyecek olursak şunları söylememiz gerekir:

Hiz. Peygamber ile Hiz. Aişe arasındaki aile bağı, sevgi üzerine kurulmuştur. Bu bakımdan Hiz. Peygamber, Aişe validemize büyük bir ilgi ve yakınlık göstermekte idi. Yukarıda belirtilen hadislerde de görüldüğü gibi Resûlullah’ın bu ilgisi, müslümanlarca da bilindiğinden herkes Resûlullah, onun evinde iken hediyesini takdime gayret ederdi. Hiz.

⁴⁸ Müslim, Fedail, 13 (hadis no.80)

⁴⁹ Müslim, Fedail, 13 (hadis no.81)

⁵⁰ Müslim, Fedail, 13 (hadis no.89)

⁵¹ Tirmizî, Menâkıb, 63.

Peygamber ile koşu yaptığı ve onun omuzuna dayanarak Mescidde mızrakları ile savaş oyunları oynayan Habeşlileri seyrettiğini bildiğimiz Hz. Aişe, zaman zaman da Hz. Peygambere karşı nazlanıyordu. Resûlullah'ın da onunla bir arada bulunmaktan memnun kaldığı bilinmektedir. Allah elçisinin, gece yolculuklarında kendisi ile sohbet etmekten hoşlandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Hafsa validemiz ile ilgili bir hadiste Resûlullah'ın gece Aişe ile yürüdüğü sonra Hafsa'nın "develerimizi değiştirelim bakalım ne olacaktır..." dediği bilahare Hz. Aişe'nin bunu kıskandığı⁵² belirtilmektedir. Keza Resûlullah'ın, onunla birlikte davetlere katılmak ve sorularına cevap vermekten hoşlandığını da biliyoruz.

Filhakika Aişe, Zekâ, kuvvetli hafıza, anlayış, güzel konuşma, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'i en iyi şekilde anlamaya çalışması gibi özellikleri ile, Allah elçisinin yanında müstesna bir mevki kazandı. Hz. Peygamber, onun kabiliyetlerinin gelişmesine yardım edince baba evindeki eğitimi, vahyin aydınlattığı Peygamber evinde daha çok gelişip olgunlaştı. Anlayamadıklarını, bilemediklerini ve yanlışlarını hatta Kur'an ile Hz. Peygamber'in hadisleri arasındaki kendi anlayışına göre farklılık gösteren hususları, Hz. Peygambere sormaktan ve onunla müzakere etmekten çekinmezdi. Resûlullah'ın, Hz. Hatice'den sonra en çok sevdiği hanımı olan Hz. Aişe, Resûlullah yanındaki mevkii ve bütün bu özelliklerine rağmen zaman zaman onu kıskanmaktan da geri kalmamıştır. Bir gün onun, Cennet'teki eşlerinin kim olacağını sorması üzerine Allah elçisi "Sen onlardan birisin" diyerek⁵³ bu dünyada iken onu Cennet'le müjdelemiştir.

Hız. Peygamber, zaman zaman onunla şakalaşır ve hatta onun kıskançlık gösterilerinde bulunmasını tebessüm ile karşılardı. Nitekim bu konuda bizzat Aişe şöyle bir olaydan bahseder.

⁵² Müslim, Fedail, 3 (hadis no.88)

⁵³ ibn Sa'd, VII, 65.

“Bir gün Resûlullah Baki’ mezarlığından dönüp geldi. Ben o zaman baş ağrısı çekiyordum. Başım çok ağrıdığı için “vah başım” diyordum. Resûlullah da baş ağrısı çekiyordu. Onun için:

“Vallahi ya Aişe aksine ben “Vay başım” demeliyim. Dedi. Herhalde Aişe baş ağrısından tekrar şikayet etmiş olacak ki Hz. Peygamber bir latife olsun diye şöyle demişti:

“Ne zararı olur ki, benden önce ölsen, baş ucuna dursam, seni kefenlesem, cenaze namazını kılsam ve seni kabre defnetsem”. Bunun üzerine Aişe’nin kıskançlık ve gayret damarları kabarak:

“Benden başkasına nasib olsun. Vallahi sen şayet bunu yaparsan, benim evime döner orada da hanımlarından biri ile evlenirsin” demişti. Bu tatlı latife karşısında Hz. Peygamber tebessüm etmişti”⁵⁴.

Gerek Hz. Peygamber ile, gerekse günlük hayatındaki faaliyetlerine baktığımız zaman onun çok sade bir hayat yaşadığını, geceleri çokça nfile kıldığını ve gündüzleri de oruç tuttuğunu görürüz. Kimsenin aleyhinde konuşmayı sevmeyen, kanaatkâr ve mütevazî olan Hz. Aişe, aynı zamanda çok cömertti. Öksüz ve fakir çocukları himayesine alır, onların terbiye ve yetiştirilmesine itina gösterirdi. Bir çok köle ve cariyeye azad ettiği, hatta bunların sayısının altmış iki olduğu⁵⁵ bildirilmektedir. Kendisi ile rekabette bulunanlar hakkında bile doğru konuşmaktan geri kalmayan Aişe, diğer sahabilerin faziletlerine dair birçok hadis rivayet etmek suretiyle alicenaplığını göstermiştir. Gerçekten de böyle olması gerekiyordu. Çünkü o “Allah tarafından temize çıkarılmış, Allah sevgilisinin sevgilisi ve Sıddîk’ın kızı Sıddîka idi”⁵⁶.

⁵⁴ Muhibbuddin Ahmed b. Abdullah, *es-Simtu’s-Semint*, s. 55.

⁵⁵ Fayda, “Aişe” *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, II, 2002.

⁵⁶ İbn Sa’d, VIII, 66; İbn Abdi’l-Berr, IV, 348; İbn Hacer, IV, 349.

Hiz. AîŖe, İŖlâmî ilimler sahasında temayüz etmiş bir kadın sahabi idi. Onun, Resûlullah'ın hanımı ve Ebû Bekir'in kızı olması, başkalarının bilemeyeceği bir çok Ŗeyi öğrenmesine sebep olmuştu. Yaşının küçük olması, kuvvetli bir hafızaya sahip olması ve İŖlâm'ın başlangıcından beri İŖlâmî bir çevrede büyümüş olmasının bunda büyük bir rolü vardır. Keza ilme son derce meraklı olan Hiz. AîŖe'nin, evinin Mescid-i Nebeviye'ye bitişik olması, ona bu mescidde konuşulanları dinleme imkanı vermişti. Aklına gelen her Ŗeyi Resûlullah'a sormaktan çekinmemesi de kendisine bilgi bakımından bir üstünlük sağlıyordu. Bu sebeple olacak ki Zührî: "Bütün kadınlar ile Peygamber hanımlarının tamamının ilmi bir araya gelse, AîŖe'nin ilmi hepsinden daha üstün gelir" demiştir⁵⁷. Keza, Mesrûk, kendisine AîŖe'nin feraiz hakkındaki bilgisi sorulduğu zaman "Muhammed ahabının ileri gelen ilim sahibi yaşlılarını ona feraizle ilgili sorular sorarken gördüm" diyerek bu sözlerini yeminle teyid eder⁵⁸. Hiz. AîŖe'nin, Medine'deki evi, bir ilim merkezi halinde idi. Birçok kimse bilmediklerini ona sormak suretiyle öğrenirdi. Urve b. Zübeyr, helâl-haram, Ŗiir, tıb ve tarih ile neseb ilmine AîŖe kadar vâkıf olan bir başkasını daha görmediğini de belirtir. Atâ b. Ebî Rebah da "AîŖe, insanların içinde fıkhı en iyi bilen ve anlayan bir kimse idi" der⁵⁹. Bununla beraber o, bütün bu ilim dalları arasında, bilhassa hadis sahasında kendisini göstermiştir. O, en çok hadis rivayet edenlerden biri idi. Bu bakımdan o "müksirûn" denilen zümre içinde zikredilir. Onun rivayet ettiği hadislerin sayısı 2210 kadardır⁶⁰. Bunlardan 194'ü hem Buharî, hem de Müslim'de müşterek olarak bulunan "Muttefakun aleyh" hadislerdir. Ayrıca 54 hadis sadece Buharî, 68 hadis de sadece Müslim'in sahihlerinde bulunmaktadır.

⁵⁷ İbn Abdi'l-Berr, IV, 349.

⁵⁸ İbn Abdi'l-Berr, IV, 348.

⁵⁹ İbn Abdi'l-Berr, IV, 348.

⁶⁰ Nevzat Işık, *Sahabe ve Hadis Rivayetleri*, İzmir 1981, s. 116.

H. AİŖe, hadisleri doğrudan doğruya Resûlullah'tan naklettiği gibi, bazılarını da Ebû Bekir, Ömer, Fâtıma, Sa'd b. Ebî Vakkas gibi sahabilerden rivayet etmiŖtir. Kendisinden de H. Ömer, Abdullah b. Ömer, Ebû Hüreyre, Ebû Mûsa, Zeyd b. Halid, İbn Abbas, Rabia b. Amr, Safiyye binti Ŗeybe, Abdullah b. Âmir b. Rabia, Abdullah b. Hâris b. Nevfel gibi sahabenin ileri gelenleri yanında aile ve akrabasından da kızkardeŖi Ümmü Gülsüm, süt kardeŖi Avf b. Hâris, kardeŖinin oğlu Kâsım ve Abdullah b. Muhammed b. Ebî Bekr, Esmâ binti Abdurrahman b. Ebî Bekr gibi kimseler de kendisinden hadis rivayet etmiŖlerdir. Aynı Ŗekilde Tabiîn'in büyüklerinden Said b. Müseyyeb. Amr b. Meymûn, Alkame b. Kays, Mesrûk ve Abdullah b. Hakim Ebû Seleme b. Abdurrahman gibi kimseler de kendisinden hadis rivayet etmiŖlerdir. Kölelerinden Ebû Ömer, Zekvan, Ebû Yunus, İbn Ferruh gibi kimseler de kendisinden hadis rivayet etmiŖler⁶¹.

H. AİŖe'nin, Resûlullah'a ve onun hatırasına olan bağlılığı hayatının sonuna kadar devam etmiŖtir. Bunun en güzel ve dikkat çekici örneklerinden biri, bizzat onun ifadesiyle Ŗevval ayına karŖı olan ince düşüncesidir. Bu sebeple ailesi halkından evlenen kadınların Ŗevval ayında evlenmelerini ister ve Ŗöyle derdi:

"Resûlullah, benimle Ŗevval ayında nikahlandı, ve benimle Ŗevval ayında zifafa girdi. Resûlullah'ın zevcelerinden hangisi benden daha itibarlıdır?"⁶².

Bütün bunlardan baŖka o, kendisinin. H. Peygamber'in diğer hanımlarına karŖı on hasletle üstün kılındığını belirterek Ŗöyle derdi:

"Ben, on hasletle Resûlullah'ın diğer hanımlarına üstün kılındım. Bunlar: benden baŖka hiç bir bakire ile evlenmemiŖ

⁶¹ İbn Hacer, IV, 350.

⁶² İbn Sa'd, VIII, 60; İbn Abdi'l-Berr, IV, 347-348.

olması. Benden başka ebeveyni muhacir olan hiç bir kadınla evlenmemesi. Allah'ın, gökten benim suçsuzluğumu bildir-mesi. Cebrail'in benim suretimi (şekli) gösteren bir ipekle getirip bu senin hanımındır demesi, Resûlullah ile ikimizin tek bir kaptı yıkanmamız ki, bunu benden başka bir hanımı ile yapmazdı. Benim yanıbaşında namaz kılması, benim yanımda iken vahyin nazil olması, Allah'ın, onun ruhunu benim kucağımda iken alması. Benim gecemde ölmesi ve benim evime defnedilmiş olması"⁶³.

Hz. Aişe'nin faziletine dair daha birçok hadis ve haber bulunmaktadır. Fakat biz sadece bir kısmından bahsettik. İslâm Tarihi'nde önemli bir yeri bulunan bu mü'minlerin annesi, Resûlullah'ın en çok sevdiği hanımı idi. Bununla beraber onun gerek Resûlullah ile geçirdiği hayat, gerekse tarihte oynadığı rol hakkında daha fazla tafsilata girmedik.

HZ. PEYGAMBER'İN VEFATI

Allah'ın dinini insanlara tebliğ etmek üzere gönderilen Hz. Muhammed (sas), Allah'ın en sevgili kulu olmasına rağmen o da bir insandı. Bu bakımdan vazifesini yerine getirdikten sonra onun da diğer insanlar gibi ilahî kanuna boyun eğip ahirete intikal etmesi gerekiyordu. Bir çok sıkıntıya katlanmasına rağmen vazifesini yerine getirmiş olan Allah elçisinin, artık dünyadaki sevdiklerinden de ayrılma zamanı yaklaşıyordu.

Hicretin onuncu yılındaki son hac vazifesinde (Veda Haccı) bütün bir insanlığa ışık tutacak ve yol gösterecek olan o meşhur "hutbe"yi okuduktan sonra, buradaki vazifesini de tamamlayarak Medine'ye dönmüştü. Dönüşünden kısa bir müddet sonra yani hicretin 11. yılı Safer ayının son haftasında (Mayıs 632) rahatsızlanınca, diğer hanımlarının iznini alarak Hz. Aişe'nin odasına geçti.

⁶³ İbn Sa'â, VIII, 63-64; İbn Hacer, IV, 350.

Daha önce de belirtildiği gibi bir gece Baki' mezarlığına giden Hz. Peygamber, oradan dönüşünde sevgili eşi Aişe'ye uğrar. Bu esnada Aişe bir baş ağrısından şikayet etmektedir. Fakat Resûlullah'ın çektiği ağrı daha fazladır. Bununla beraber onunla şakalaşmayı sürdürür. Hanımlarından Meymûne'nin evine gelince hastalığın şiddeti artar, sancısı gittikçe artmaktadır. Öyle ki bu sancıya dayanamaz hale gelir. Bunun üzerine hanımları etrafına toplanır. Fakat o:

"Bugün ben nerdeyim, yarın nerde olacağım?" diyordu. Zira o esnada Aişe'nin nöbet gününün geciktiğini sanıyordu. Bütün hanımları, gönül hoşluğu ile Resûlullah'ın, hastalığını istediği yerde geçirmesine rıza gösterdiler. Hepsi de günlerini Aişe'ye bağışladıklarını söylediler. Bunun üzerine Hz. Aişe'nin odasına geçen Resûlullah (sas), onun odasında ve mübarek başı, onun kucağında olduğu halde vefat etti. Sonra da onun odasına defnedildi⁶⁴. On sekiz yaşında Hz. Peygamber'in diğer hanımları ile birlikte dul kalan Hz. Aişe, Peygamber hanımlarının, ondan sonra başkaları ile evlenmesini yasaklayan ve onları müminlerin anneleri olarak şereflendiren Kur'an hükmüne uydu. Zaten başka türlü de düşünemezdi.

Allah, Müslümanları, Hz. Peygamber'in ahirete intikali ile çıkma temayülü gösteren fitneden Ebû Bekir vasıtasıyla kurtarmıştı. Resûlullah'ın vefatıyla ortaya çıkan boşluk, Müslümanların karşılaştığı dehşeti daha da artırmıştı. Onun vefatından sonra müslümanlar, kısa ve fakat büyük bir şaşkınlık anı yaşadılar. Hz. Aişe, Müslümanların bu esnadaki durumunu, yağmurlu bir kış gecesinde şuraya buraya koşuşan çobansız koyunlara benzetir⁶⁵. Bu başıboşluk ve şaşkınlık dönemi, Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesi ile sona ermişti.

⁶⁴ Müslim, *Fedailu's-Sahabe*, 13 (Hadis no.84), İbn Hişâm, IV, 169; Taberî, *Tarih*, II, 441; Muhibbuddin Ahmed b. Abdullah, *es-Simtu's-Semin*, s. 55.

⁶⁵ İbn Hişâm, IV, 179.

Müslümanların, Hz. Ebû Bekir'i bu vazifeye getirmekle isabet ettikleri, daha sonraki dönemlerde meydana gelen olaylara, isabetli teşhisler koyması ile anlaşılacaktır.

RESÛLULLAH'IN VEFATINDAN SONRA HZ. AİŞE

Hz. Aişe, Resûlullah döneminde olduğu gibi, ondan sonraki dönemlerde de son derece basit ve sadece bir hayat yaşadı. Hz. Peygamber, diğer hanımlarına olduğu gibi ona da Hayber gelirinden seksen vask hurma ile yirmi vask arpa (veya buğday) tahsis etmişti⁶⁶. O, gerek Hz. Peygamber zamanında, gerekse ondan sonra, zamanının büyük bir kısmını oruçlu geçiriyordu. O, babası Ebû Bekir ile Ömer'in halifeliği dönemlerinde herhangi bir olaya karışmadı. Onlarla olan münasebetleri karşılıklı saygı ve anlayış içerisinde geçti. Hz. Ebû Bekir, Resûlullah'ın verdiği bazı arazi gelirlerini kızı da dahil olmak üzere "Ümmehâtü'l-mü'minin"e aynen vermeye devam etti. Vefatından önce, çok sevdiği kızına Bahreyn'deki bir araziyi "ikta" olarak verdi. Ayrıca, kendisinin Hz. Peygamberin yanına defnedilmesi için ondan izin aldı.

Hz. Ömer, kurduğu divân teşkilatının tahsis ettiği şekilde Hz. Peygamberin hanımlarına yılda on bin dirhem vermeye başladı. Fakat, Hz. Aişe'nin hissesini iki bin dirhem artırarak on iki bine çıkardı. Bunu yaparken onun, Resûlullah'ın en çok sevdiği hanımı olduğunu göz önünde bulundurmıştı⁶⁷. Halbuki kendi kızı Hafsa da Hz. Peygamber'in hanımı idi. Fakat ona sadece on bin dirhem vermekle yetinmiştir.

Hz. Aişe, gelir itibarı ile Peygamberin diğer hanımlarından biraz daha üstün olmakla birlikte, eline geçen bütün para ve diğer eşyayı sadaka olarak verirdi. Kendisi oruçlu olduğu halde iftara bir şey bırakmayacak kadar cömertti.

⁶⁶ İbn Sa'd, VIII, 69.

⁶⁷ İbn Sa'd, VII, 67; İbn Hacer, IV, 349; Ayrıca bk. Kazıcı, *Müesseseler*, s. 93.

Nitekim, İbn Zübeyr, kendisine 100 bin dirhem para gönderince bunun tamamını fakirlere sadaka olarak dağıtmıştı. Hizmetçisi, kendisine akşam iftar için bir şeyler bırakıp bırakmadığını sorduğunda “Bunu önceden söyleseydin ya” demekle yetinmiştir⁶⁸.

Resûlullah (sas)’ın bilgi dağarcığından en çok istifade eden bir kimse olduğu için, Müslüman kadınlarının İslâmî yaşayış bakımından nasıl hareket etmeleri gerektiğine dair fetvalar da veriyordu. Bilhassa kadınları ilgilendiren konularda onun görüşüne müracaat edilirdi. Halife Hz. Ömer, kadınlarla ilgili fikhî meselelerde onun görüşlerine müracaat ederdi. Bir suikast sonucu ağır yaralanınca Hz. Peygamberin ayak ucuna defnedilmesi için, kızı Hafsa vasıtasıyla ondan izin istedi. Hz. Aişe, kendisi için düşündüğü bu yere “Ömer’i kendime tercih ederim” diyerek onun defnedilmesine izin verdi. Böylece büyük bir kadirşinaslık örneği göstermiş oldu⁶⁹.

Hz. Aişe, ilk iki halife döneminde siyasî münakaşa ve olaylara hiç katılmadı. Hz. Osman’ın hilafetinin ilk altı yılında da siyasetten uzak durdu. Ancak Hz. Osman’ın, bilhassa Emevî soyundan olanları çeşitli devlet görevlerine getirmesini pek hoş karşılamıyordu. Bu yüzden, Hz. Osman’ın politikasından memnun değildi. Bu sebeple, zaman zaman halifeye haber göndererek kaygılarını bildiriyordu. Hz. Osman’ın hilafetinin sonlarına doğru kamu düzeni iyice bozulmuştu. Birlik ve beraberlik bozulmuş, anarşi başını alıp yürümüştü. Sonunda bir grup insan, Hz. Osman’ın evini kuşatıp onu şehid etti. Bu sırada Hz. Aişe, Medine’de değildi. Hac farızasını yerine getirmek için Mekke’de bulunuyordu. Hac görevini ifa edep Medine’ye dönerken yolda Hz. Osman’ın asiler tarafından şehid edildiği haberini aldı. Fakat bundan daha önemlisi, Peygamber şehri Medine’nin, asilerin

⁶⁸ İbn Sa’d, VIII, 67; İbn Hacer, IV, 350.

⁶⁹ Fayda, *aynı eser*, II, 203.

işgali altında olduğu da gelen haberler arasındaydı. Aldığı bu acı haber üzerine Hz. Aişe, Medine'ye gitmeyerek tekrar Mekke'ye döndü. Hz. Osman'ın öldürülmesine karşı çıkanlar ile bilhassa Ümeyye oğullarının bazı mensubları, onun etrafında toplanarak halifenin intikamını almak ve Müslümanlar arasındaki ihtilaflara son vermek üzere Medine veya Şam yerine Basra'ya gitmek üzere onu ikna ettiler. O da etrafındakilerle birlikte isyan eden ve Hz. Osman'ın şehid edilmesine katılan Basralıları cezalandırmak ve Müslümanları, içinde bulundukları fitneden kurtarmak için Basra'ya hareket etti. Hz. Ali'nin, Basra valisini bertaraf etmeleri üzerine Halife olarak bizzat Hz. Ali, Basra'da bulunan Hz. Aişe ile Talha ve Zübeyr'in ordusu üzerine yürüdü. İki taraf arasında konuşmalar yapıldı. Mektuplar teati edildi. Fakat araya giren münafıklar, iki tarafın anlaşmak üzere olduğunu görünce bunun kendileri için büyük bir tehlike olacağını anlamakta gecikmediler. Hemen iki ordunun karşı karşıya gelip savaşmaları için bir plan yapıp onu uygulamaya koydular. Bunun üzerine, bütün çabalara rağmen hicretin 36. senesinin Cemaziyelahir ayında (Aralık 656) Müslümanlar arasındaki ilk kanlı çarpışma başlamış oldu. Bu olay, Hz. Aişe'nin, savaş devinin üzerinden idare etmesi ve taraftarlarının onun devesi etrafında toplanmalarından dolayı "Cemel Vak'ası" adını almıştır. Sonunda Hz. Aişe savaşı kaybetti. Hz. Ali, kendisine son derce hürmet gösterdi. Kardeşi, Muhammed b. Ebî Bekir'in nezaretinde onu önce Basra'ya gönderdi. Daha sonra da onu kaldığı evde ziyaret etti. Onun yanına oturup kendisi ile sohbet etti. Halife, onun için iyi bir yol hazırlığı yaptı. Hz. Aişe kendisi ile Ali arasında bir düşmanlık bulunmadığını, Ali'nin kendisi için hürmete layık bir kimse olduğunu söyledi. Bunun üzerine Hz. Ali de Allah'a yemin ederek onun doğru söylediğini bildirdi. O, bununla da kalmayarak Aişe'nin dünya ve ahirette Resûlullah'ın zevcesi olduğunu söyleyerek bir gerçeği de dile getirdi. Bunun için ona gerektiği şekilde saygı gösterilmesi icab edeceğini bildirdi. Basra'dan hicretin 36. yılı Receb ayının başında ayrıldı. Hz.

Ali, onun, bu yolculuğunun başlangıcında kendisi ile birlikte epey yol yürüdü. Hz. Ali, kendisine on iki bin dirhem verdikten sonra, oradan yanına kattığı Basralı kırk kadınla birlikte onu Medine'ye gönderdi. Fakat Hz. Aişe, o yıl da hacca iştirak etmek istediğinden önce Mekke'ye oradan da Medine'ye döndü. Sadece Allah'ın emrini yerine getirmek ve haksız olarak şehid edilen halifenin katillerini cezalandırmak gayesiyle katıldığı bu siyasi olaylardan dolayı sonraları çok üzülmüştür. Hz. Aişe bu olaydan sonra devamlı olarak Medine'de kalmıştır. Gerçekten de bir çok Müslümanın ölmesine sebep olan bu acı olayları yaşamaktansa ölmeyi tercih ettiğini söylemişti. Peygamber hanımlarının evlerinde oturmalarını emreden âyeti (el-Azhâb 33) her okudukça baş örtüsü ıslanincaya kadar ağlamıştı⁷⁰.

Hz. Aişe, Medine'deki hayatında müslümanların sünnet, hadis ve diğer konularda devamlı baş vurdukları bir kimse olmuştu. Resûlullah'tan aldığı bilgilerle İslâm dünyasını aydınlatmaya, müslümanları düştükleri sıkıntılardan kurtarmaya gayret etti. Onun bu gayretleri, sadece dinî saha ile sınırlı değildi. O, tıp sahasında da devrine göre büyük ve önemli sayılabilecek bir bilgiye sahipti. Hişâm b. Urve'nin babasından naklettiğine göre, onun zamanında, tıp sahasında Hz. Aişe'den daha bilgili kimse bulunmamakta idi⁷¹.

İnsanların en hayırlısı ile evlenen Hz. Aişe, zaman zaman Resûlullah ile babası Ebû Bekir'in kabirlerini ziyaret ediyordu. Bu ziyaretler esnasında o, bambaşka alemlere dalıp giderdi. Öyle ki bu ziyaretler esnasında tesettüre fazla riayet etmezdi. Çünkü orada bulunanlardan biri hayat arkadaşı, diğeri de babası idi. Fakat Hz. Ömer'in de oraya defn edilmesi, onun bu özelliğini değiştirmeye başladı. Çünkü o, "Ben

⁷⁰ İbn Sa'd, VIII, 81; Muhammed el-Hudarî, *Muhaderat Tarih el-Umem el-İslâmiyye (ed-Devletu'l-Ümeviyye)*, Kahire 1969, II, 56-59; Fayda aynı eser, 202-203.

⁷¹ Zehebî, II, 83.

oraya örtüsüz girmekten haya ederim. Zira orada Ömer vardır” diyordu⁷².

Ahlâkı, Kur'an'dan ibaret olan bir kimse ile evlenen bu mübarek kadın, hayatının sonlarına doğru hastalandı. Hastalıktan bir hayli şikayetçi idi. Kendisini teselli edip Resûlullah'a kavuşacağını söyleyenlere tebessümle bakıyordu. Müslümanların dinî, siyasî ve ictimai hayatında derin izler bırakan bu büyük kadın, vefat ettiği zaman altmış altı yaşında idi. Ramazan ayının on yedi veya on dokuzuncu Salı gününün gecesinde vefat eden bu mü'minlerin annesinin vefat yılı hakkında, farklı görüşler bulunmaktadır. Bazılarına göre vefatı hicretin elli yedinci senesi, diğer bazılarına göre de elli sekizinci senesindedir⁷³.

Gece, Baki' mezarlığına defnedilen Hz. Aişe'nin cenaze namazını, vasiyetine uyularak Ebû Hüreyre (ra) kıldırmıştı. Yine kendi vasiyetine uyularak cenazesi, ucuna yağlı bezler bağlanmış ağaç dallarının ışığında gece yarısı Baki' mezarlığına taşındı. Medine'de eşine rastlanmayan bir kalabalığın takip ettiği cenaze, nihayet kabre konuldu. Kabri diğer mü'minlerin annelerinin kabirlerinin yanbaşıda idi. Böylece ölüm, onların arasındaki mücadeleyi ve kıskançlığı ortadan kaldırmış oluyordu.

Kabrine, ablası Esmâ Zâtu'n-Nitakayn'ın oğulları Abdullah ve Urve b. Zübeyr ile kardeşi Muhammed'in iki oğlu Kâsım ve Abdullah indiler. Bu arada yeğeni ve Abdurrahman'ın oğlu Abdullah'ın da kabre inenler arasında bulunduğu belirtilmektedir⁷⁴.

Kabrine tevdi edilen, bu muhterem ve mü'minlerin annesi sıfatını hakkıyla taşımaya layık olan Resûlullah (sas)'ın

⁷² Muhibbuddin Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 79-80.

⁷³ Farklı görüşler için bk. İbn Sad, VIII, 80; İbn Abdî'l-Berr, IV, 350; İbn Hacer, IV, 350.

⁷⁴ İbn Abdî'l-Berr, IV, 350-351; Muhibbuddin Ahmed b. Abdullah, *es-Simtus-Semin*, s. 82.

sevgili eşi, arkasında dünyayı uyanık bırakarak uyumaya başladı.

4. HZ. HAFSA (R.anha)

Hicretin üçüncü senesinde Hz. Peygamber ile evlenen Hz. Hafsa, Resûlullah'ın sadık dostu ve İslâm dünyasının ikinci halifesi olan Hz. Ömer'in kızıdır. Kaynakların ifadesi ile onun soyu şöyledir.

Hafsa binti Ömer b. Hattâb, b. Nüfeyl b. Abdi'l-Uzza b. Riyah b. Abdullah b. Kurt b. Rizah b. Adiyy b. Ka'b b. Lüey el-Kureysiyye'dir. Annesi: Osman b. Maz'un'un kızkardeşi Zeyneb binti Maz'un b. Habib b. Vehb b. Huzafe b. Cumah'dır¹.

Hz. Ömer'den gelen bir habere göre o, Hz. Muhammed'e peygamberlik gelmeden beş sene önce doğmuştu. Hafsa, Mekke'de müslüman olmuştu. İlk kocası ashabtan Hüneys b. Huzafe b. Kays b. Adiyy b. Sa'd b. Sehm'di. Hafsa, kocası ile birlikte Medine'ye hicret etti. Hüneys, Bedir savaşında aldığı yaralar sonucu Medine'de vefat etti. Cenaze namazı bizzat Resûlullah tarafından kılınmıştı.

Hz. Peygamber'in Hafsa ile evlenmesi, hemen hemen bütün kaynaklarda verilen şekli ile şöyle olmuştur: Hz. Ömer, damadının ölmesi üzerine dul kalan kızı Hafsa'yı önce Hz. Osman'la evlendirmek istemişti. Zira bu esnada Hz. Osman'ın hanımı ve Hz. Peygamber'in kızı Rukiyye de vefat etmişti. Bu yüzden üzgün olan Hz. Osman'a gidip kızı Hafsa ile evlenmesini teklif eder. Fakat Hz. Osman, kendisine birkaç gün mühlet vermesini ister. Bu müddet dolunca Hz. Osman "şimdilik evlenmeyi düşünmüyorum" diyerek

¹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 81; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 260; Zehebî, *Siyer*, II, 227.

nâzik bir şekilde onun teklifini reddeder. Buna canı sıkılan Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'in yanına giderek ona da aynı teklifte bulunur. Bu teklif karşısında hiç bir şey söylemeyen Hz. Ebû Bekir'e de canı sıkılan Hz. Ömer, bir manada şikâyet için Hz. Peygamber'e gidip durumu anlatır. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Cenab-ı Allah, senin kızına Osman'dan daha hayırlı bir koca, ona da senin kızından daha şerefli bir hanım takdir buyurmuştur” diyerek kendisinin Hz. Hafsa'ya talip olduğunu söyler. Hz. Ömer, bundan çok memnun olur ve hemen kızını Hz. Peygamber'e nikahlar. Daha sonra Hz. Ebû Bekir'le karşılaşınca Ebû Bekir ona: “Bana Hafsa'yı teklif edince ben ses çıkarmamıştım ve zannedersen o zaman bana kızmıştın, deyince” Hz. Ömer:

- “Evet doğrusu sana kırılmıştım.”

Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir:

- “Ben, Peygamber'in Hafsa'yı istediğini biliyordum, onun sırrını açıklamak istemedim. Eğer o almazsa ben alırım” dedi. Daha sonra Hz. Peygamber Hafsa; Hz. Osman da Hz. Peygamber'in kızı Ümmü Gülsüm ile evlendi². Böylece Ümmehâtu'l-mü'minin arasına dahil olan Hz. Hafsa, artık Resûlullah'ın sevgili hanımlarından biri olmuştu. Böylece Resûlullah, Hz. Ebû Bekir'den sonra en çok sevdiği ve İslâm için büyük fedakârlıklarda bulunan arkadaşı Hz. Ömer'i de akrabalık bağları ile kendisine bağlamıştı. Bu vesile ile onu da taltif etmiş oluyordu.

Bazı kaynaklarda Hz. Ömer'in kızını önce Hz. Ebû Bekir'e daha sonra Hz. Osman'a teklif ettiği belirtilmektedir. Bizce bunun bir önemi yoktur. Zira ister önce Hz. Osman'a, sonra Hz. Ebû Bekir'e, isterse önce Hz. Ebû Bekir'e sonra Hz. Osman'a teklif edilmiş olsun, netice itibariyle bir şey değişme-

² İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 81-83; Buhârî, *Megazi*, 12, *Nikâh* 33; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 83.

yecektir. Fakat biz, farklı rivayetleri buraya almakla konu hakkında daha geniş bilgiye sahip olunmasını istedik. Keza Hz. Hafsa'nın ilk kocası Hüneys'in Uhud Muharebesi'ne de katıldığı ve ondan sonra öldüğü şeklinde rivayetlerin bulunduğu³ da belirtmeliyiz.

Gerçekten, Beni Sehm kabilesinden sadece bir kişi Bedir Muharebesine katılmıştı. O da Hüneys idi. Bu muhterem sahabi, iki hicret sahibi olarak bilinir. Bunlardan biri Habeşistan, diğeri de Medine'dir. İlk müslümandan olan Hüneys, hicret yurdu olan Medine'de vefat etmişti. Bu vefat sonucunda genç bir kadın, tabir caizse hayatının baharında olan genç bir kadın dul kalmıştı. Bu kadın, Hz. Ömer'in kızı Hafsa idi. Hz. Ömer, evine girdiği zaman onu daima hüznünlü görür ve buna çok üzülürdü. Henüz gencecik kızının bu şekilde üzülmesi, onu da üzüyordu. Onu bu sıkıntılı halden kurtarmak için bir çare düşünmek gerekiyordu. İşte bu çarelerden biri de onu, her bakımdan güvenilebilir bir kimse ile evlendirmekti. Bunun için Hz. Ömer, önce Hz. Osman, ondan sonra da Hz. Ebû Bekir'e müracaat ederek kızını onlarla evlendirmek istemişti. Sonuçta da daha önce belirttiğimiz gibi Hz. Peygamber'le evlenerek "mü'minlerin anneleri" zümresine katılmış oldu. Bu evliliğin hangi senede olduğu hakkında da farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlardan bir görüşe göre hicretten ikibuçuk yıl sonra, Şaban ayında, diğer görüşe göre de yine Şaban ayında, fakat hicretin üçüncü senesinde olmuştur⁴ ki bu görüş, ağırlık kazanmaktadır.

Bu evlilikle Hz. Peygamber, Hz. Ömer'i teselli etmiş bulunuyordu. Bu mutlu izdivactan sonra Hz. Ömer'in, Hz. Osman ve Hz. Ebû Bekir'e karşı kırgınlığı kalmadı. Sonunda hadise, herkesin memnun kalacağı bir şekilde halledilmiş

³ Geniş bilgi için bk. Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 300-302.

⁴ Daha geniş bilgi için bk. İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 83; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 261; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 84.

oldu. Hz. Hafsa, okuma yazma bilen nadir kadınlardan biri idi. Hz. Peygamber'le evlendiği zaman 22 yaşındaydı. Bu arada onun yaşını daha yüksek gösterenler de olmuştur. Fakat bu, onun doğum tarihi olarak verilen rakama göre mümkün görülmemektedir.

Hz. Hafsa'nın, Allah elçisinin yanında önemli bir mevkii vardı. O, Hz. Aişe ile birlikte Hz. Peygamber'in diğer hanımlarına göre daha mümtaz ve imrenilecek bir mevkie sahipti⁵. Bununla beraber, babasından miras, yani kalıtım yolu ile devraldığı halet-i ruhiyesiyle biraz sert mizaçlı bir kadındı. Bu yüzden Hz. Ömer, zaman zaman kızına tavsiyelerde bulunur, onun Resûlullah'ı incitmemesini söylerdi. Hatta Hz. Aişe ile Hz. Hafsa arasında meydana gelen bazı olaylara bakarak kendi kızını azarlar ve "Peygambere göre ne senin mevkiin ne de babanın mevkii, Aişe ile babasının mevkii gibi değildir" derdi. Buna rağmen iki kuma arasında bazen, kadınlık gayretleri ile hoşla gitmeyen kırıncı konuşmalar olurdu. Gerçi bu durum normal karşılanmalıdır. Zira her şeyden önce insan olarak yaratılmış olmaları böyle bir şeyi tabii hale getirir. Nitekim Allah elçisi de, hanımları arasındaki benzer çekişmeleri görüp ses çıkarmadığı gibi bazen da gülüp geçerdi. Daha önce de temas edildiği gibi, Hz. Hafsa, yaratılış itibarı ile biraz sert idi. Bu yüzden Peygamberimiz onu bir talakla boşamaya teşebbüs etmişti. Bu durum Hz. Ömer'e haber verilince çok üzölmüştü. Hatta rivâyetlere göre başına toprak saçmıştı. Fakat daha sonra, Cebrail (as). Hz. Peygamber'e gelerek Hafsa'ya dönmesi gerektiğini bildirmişti. Çünkü o, çok oruç tutan ve çok gece namazı kılan birisiydi. Gerek Hz. Ömer'in durumu, gerekse Hz. Hafsa'nın ibadete düşkünlüğü buna sebep olmuştu. Cebrail'in getirdiği haberin en önemli yanı da Hz. Hafsa'nın Cennet'te Hz. Peygamber'in zevceleri arasında sayılmasıdır. Buradaki ifade

⁵ H. Lammens "Hafsa" *İA*, V/I, 81.

aynen şöyledir: “O, senin Cennet’teki hanımlarındandır”⁶. Görülüyor ki, Hz. Hafsa, daha dünyada iken Cennet’le müjdelenmiş olan kadınlardan birisi olmaktadır. Bu ifade onun ne kadar faziletli bir kadın olduğunu göstermeye kafidir.

Gerek Hz. Hafsa gerekse diğer hanımları çok yakından ilgilendiren bir hadisin Türkçe’sini buraya alıp, onun (Hafsa) hayat hikâyesindeki önemli bazı noktalara ışık tutmaya çalışacağız. Böylece onun Hz. Peygamber’in diğer hanımları ile olan münasebetlerini ve Hz. Ömer’in kendi kızına söylediklerini de anlama imkânına kavuşmuş olacağız. Bundan başka bu hadis, devrin anlayışını ortaya koyma bakımından da önem taşımaktadır.

İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah b. Abdillâh b. Ebî Sevr, Abdullâh b. Abbas’tan haber verdi, o şöyle demiştir:

*“Allah’ın, haklarında eğer her ikiniz de Allah’a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü ikinizin de kalbi eğrildi”*⁷ buyurduğu Peygamber hanımlarından ikisinin kim olduklarını Ömer’den sormayı çok arzuluyordum. Nihayet onunla birlikte Hac yaptım. Dönerken yolun bir yerinde Ömer ayrıldı. Ben de deriden bir su kabı ile onunla birlikte yoldan ayrıldım. Ömer helâyâ gitti. Nihayet yanıma geldi. Ben de ellerine o su kabından dök-tüm, o da abdest aldı. Ben:

- Ya Emire'l-Mü'minin! Peygamber'in hanımlarından o iki kadın kimdir ki, Allah onları için *“Eğer ikiniz de Allah’a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü ikinizin de kalpleri eğrildi”* buyurmuştur? Diye sordum:

Ömer bânâ:

- Sana hayret ediyorum ey Abbas oğlu. (Onlar) Hafsa ile Aişe'dir, dedi.

Daha sonra Ömer şöyle dedi:

⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 84; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 261.

⁷ Kur'an, *et-Tahrim*, 4.

- Ben, Ensâr'dan bir komşum ile beraber Beni Ümeyye b. Zeyd yurdunda (oturuyor) idim. Bu yurt Medine'nin Avalî denilen semtindedir. Nöbetleşe Peygamber'in yanına inerdik. Bir gün o iner, bir gün de ben inerdim. Ben indiğim zaman, o gün vahiy ve diğer şeylere ait (ne duysam) haberini komşuma getirirdim. O da indiği zaman böyle yapardı. Biz Kureyş topluluğu kadınlara galebe ediyorduk (kadınlarımıza sözümüzü dinletirdik, kadınlar sözümüzden dışarı çıkamazlardı). Medine'ye geldiğimizde baktık ki Ensâr kadınları erkeklerine galebe ediyorlar. Derken bizim kadınlarımız, Ensâr kadınlarının edebinden almaya başladılar. Bir gün karıma bağırdım. O da bana cevap verdi. Onun sözü döndürülüp bana cevap vermesinden hoşlanmadım, onu azarladım. Bunun üzerine o şunları söyledi:

- Benim sana karşı mırıldanmamı niçin uygun görmüyorsun? Allah'a yemin ederim ki Peygamber'in hanımları bile ona karşı mırıldanıyorlar, birisi o gün geceye kadar Peygamber'in yanına uğramıyor, dedi.

Karımın bu sözleri beni ürküttü. Ben:

- Onlardan kim bunu yaparsa perişan olur, büyük günah işlemiş olur, dedim. Sonra giyinip Hafsa'nın yanına vardım ve ona:

- Ey Hafsa! Sizden herhangi biriniz bütün gün tâ geceye kadar Allah elçisine dargınlık eder mi? dedim.

Bunun üzerine o:

- Evet, dedi.

Ben:

- O kadın perişan olmuş ve zarar etmiştir. Her biriniz, kendine Allah'ın Resûlünün öfkesinden dolayı öfkelenmesinden emin mi bulunuyor? Bu yüzden helâk olursunuz. Sen, Allah'ın Resûlüne karşı fazla istekte bulunma. Ona karşı herhangi bir şey konusunda söz döndürme yarışına girişme. Ona darılıp kendisinden ayrı durma. Bir ihtiyacın olursa onu

benden iste. Ve sakın arkadaşının (Hz. Aişe), Resûlullah'a senden daha güzel ve daha sevgili olması da seni aldatmasın.

O sırada biz, "Gassânîlilar, bizimle savaşmak için atlarını nallatıyorlarmış" diye haberler alıyorduk. Arkadaşım, kendi nöbetinde Hz. Peygamber'in yanına indi ve yatsı vaktinde döndü. Kapıma şiddetli bir vuruşla vurdu, ve:

- O, uyuyor mu? dedi.

Korktum ve hemen onun yanına geldim, o:

- Büyük bir iş meydana geldi, dedi.

Ben:

- Nedir o, Gassânîler mi geldi? dedim.

- Hayır, fakat ondan daha büyük ve daha uzun, Resûlullah hanımlarını boşamış dedi.

Ömer dedi ki; Hafsa isteğine ulaşmadı ve ziyana uğradı. Ben, bunun yakında olacağını zannediyordum. Elbisemi giyip gittim ve Peygamber'le birlikte sabah namazını kıldım. Peygamber, birkaç basamakla çıkılır kendisine ait bir meşrubeye (oda) girdi ve orada yalnız kaldı.

Ben, Hafsa'nın yanına girdim ve ağladığını gördüm. Bunun üzerine:

- Seni ağlatan nedir? Ben seni sakındırmış değil miydim? Resûlullah, sizi boşadı mı? Dedim.

Hafsa:

- Bilmiyorum. O, işte şu meşrubede, dedi.

Bunun üzerine mescide çıktım ve minberin yanına geldim. Minberin etrafında bir takım insanları gördüm. Bunlardan bir kısmı ağlıyordu. Yanlarında biraz oturdum. Sonra vicdanımdaki duygu bana galip geldi. Peygamber'in içinde bulunduğu meşrubeye geldim. Peygamber'in siyahî uşağına:

- Ömer için izin iste dedim.

İçeriye girdi. Peygamber'le konuştu. Sonra çıktı ve:

- Seni, Peygamber'e söyledim, bir şey demedi, dedi.

Oradan ayrıldım, mescidde, minberin yanındaki toplulukla birlikte oturdum. Sonra yine vicdanımda hissettiğim şey bana galebe çaldı. Uşağa geldim. O, daha önce söylediği gibi söyledi. Yine minberin yanındaki topluluğun yanında oturdum. Sonra yine içimdeki ses bana galebe çaldı. Tekrar uşağa geldim.

- Ömer için izin iste, dedim.

Uşak bir öncekinin benzerini söyledi. Ben de döndüm giderken, baktım uşak beni çağırıyor.

- Resûlullah, sana izin veriyor, dedi.

Bunun üzerine huzuruna girdim. Baktım ki, Resûlullah, kumların üzerindeki bir hasıra yan yatmış, onunla hasır arasında bir döşek yok, kumlar, vücudunun yan tarafına iz yapmış, o, içi hurma lifi doldurulmuş deriden bir yastığa dayanmıştı. Ona selam verdim. Ve ayakta:

- Kadınlarını boşadın mı? dedim.

Gözünü bana doğru kaldırdı ve;

- Hayır, dedi.

Sonra ben yine ayakta dikilerek (Resûlullah hoşnudluğa dönüyor mu? Onun kalbini hoş edecek veya öfkesini sakinleştirecek bir söz söyleyeyim mi diye) bakınarak şöyle dedim:

- Ya Resûlallah! Eğer beni düşünürsen bilirsin ki, biz Kureyş topluluğu, kadınlara galebe ediyor idik. Sonra bir kavim üzerine geldik ki, kadınları onlara galebe ediyorlar.

Ömer bu sözü söyleyince, Peygamber gülümsedi.

Sonra ben şöyle dedim:

- Eğer beni düşünür sen bilirsin ki, ben Hafsa'nın yanına girdim. Ona "Sakın, arkadaşının (komşunun) Peygamber'e senden daha güzel ve daha sevgili olması seni aldatmasın. -Aişe'yi kastediyor- dedim."

Peygamber bir daha gülümsedi. Onun gülümsemesini gördüğüm zaman hemen oturdum ve gözlerimle evinin içine baktım. Allah'a yemin ederim ki, evin içinde tabaklanmamış üç hayvan derisinden başka gözü döndürecek hiç bir eşya görmedim. Bunun üzerine ben:

- Ya Resûlallah! Allah'a dua et, ümmetine genişlik versin. Çünkü Farslar ve Romalıları genişlik verilmiş ve onlara dünya ihsan olunmuş, halbuki onlar Allah'a ibâdet etmiyorlar, dedim. Bunu söyleyince Resûlullah dayanmış iken doğruldu da:

- "Ey Hattâb oğlu, sen bir şüphe içinde misin? Onlar, hoşlukları dünya hayatında peşin verilip geçirtilen birer kavimdir" dedi.

Ben de:

- Ya Resûlallah, benim için istiğfar et, dedim.

İşte Peygamber, Hafsa, Aişe'ye açıkladığı zaman o sözden dolayı ayrılıp inzivaya çekilmiş ve kadınlarına küsmüş olduğundan dolayı bir ay kadınların yanına girmeyeceğim, demişti. Bu zaman içinde Allah, Peygamber'ini azarladi*. Yirmi dokuz gün geçince Resûlullah, Aişe'nin yanına girdi ve aişe ile başladı. Aişe ona:

* Burada Kur'an'ın Tahrim Sûresi'ndeki 1-4. âyetlere işaret edilmektedir. Bu âyetlerin meali şöyledir:

"Ey Peygamber, zevcelerinin rızasını kazanmak için, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyleri niçin kendine haram ediyorsun? Allah, Gafûr'dur, Rahim'dir. Allah, size yeminlerinizin çözülmesini farz kılmıştır. Allah, sizin mevlânızdır. O, Âlim'dir, Hakîmdir. Peygamber, zevcelerinden birine bir sözü sır olarak söylediğinde, o zevce de diğerine bunu haber verdi. Allah'da bunu Peygambere, bildirdi. Peygamber onun bir kısmını bildirmeyip bir kısmını haber verdiğinde zevcesi: "Bunu sana kim haber verdi?" dedi. Peygamber de: "Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan (Allah) bana bildirdi" dedi. İkiniz de Allah'a tevbe ederseniz ne iyi. Çünkü ikinizin de kalpleri kaymıştır (eğrilmiştir). Eğer Peygamber'in aleyhine birbirinize arka çıkarsanız şüphesiz Allah onun mevlâsıdır. Cebrail ve müminlerden salih olanlar da onun dostlarıdır. Bundan başka melekler de ona yardımcıdır."

- Sen bizim yanımıza bir ay girmemeye yemin etmiştin. Halbuki şu anda biz, yirmidokuz(uncu) gecenin sabahındayız. Ben bu geceleri doğru olarak sayıyorum, dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- (Kendisinde yemin ettiğim) ay yirmidokuzdur. İşte bu ay da yirmi dokuz oldu, buyurdu.

Aişe dedi ki: Daha sonra muhayyer kılma âyeti (el-Ahzâb 28-29) indirildi. Peygamber ilk kadın olarak benimle başladı ve şöyle dedi:

- “Ben sana bir iş anlatacağım. Cevab konusunda acele etmemenden dolayı sana bir serzeniş yoktur, tâ ki ebeveynine (anana-babana) danışasın”

Aişe dedi ki:

- Kesin olarak biliyorum ki ebeveynim bana senden ayrılmamı emretmezler.

Sonra Peygamber şöyle dedi:

Allah şöyle buyurdu. “Ey Peygamber, zevcelerine de ki: Eğer dünya hayatını ve onun ziynetini istiyorsanız geliniz (boşanma bedellerini verip) istifade ettireyim ve size güzellikle yol vereyim. Yok eğer Allah’ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız (sabrediniz). Allah, sizden güzel amel işleyenlere büyük bir mükâfat hazırlamıştır”⁸.

Ben de:

- Ay’. Ben bu konuda mı ebeveynime danışacağım? Elbette ben Allah’ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu isterim, dedim.

Sonra Allah’ın elçisi bütün kadınlarını böyle muhayyer (serbest) bıraktı. Onlar da hep Aişe’nin dediği gibi söylediler⁹.

⁸ Kur’an, el-Ahzâb, 28-29.

⁹ Buharî, Mezâlim, 25.

Bu hadis, Hz. Ömer'in kızı Hafsa ile nasıl ilgilendiğini, onun Hz. Peygamber'den uzak kalma korkusuyla nasıl ağladığını göstermektedir. Fakat işin sonradan nasıl tatlıya bağlandığını da açıkça ortaya koymaktadır. Aynı hadis, Buharî'nin başka bablarında da zikredilmektedir. Böylece biz, Hz. Peygamber'i de bir insan olarak onun nelere üzüldüğüne, nelere sevindiğini görme imkânına kavuşmuş oluyoruz. Aynı babta bulunan bir başka hadiste de şöyle denilmektedir: Enes (ra)'den şöyle demiştir: Resûlullah, kadınlardan bir ay ayrı kalmaya yemin etmişti, ayağı da yarılmıştı. Bu sebeple kendisine ait yüksek bir odada oturdu. Derken Ömer geldi ve:

- Kadınlarını boşadın mı? diye sordu. Resûlullah:
- "Hayır, lakin ben kadınlardan bir ay ayrı kalmaya yemin ettim" dedi.

Yirmidokuz (gece) orada kaldı. Sonra o yüksek odadan aşağıya indi de kadınlarının yanına girdi¹⁰.

Hiz. Hafsa validemiz, Resûlullah'tan sonra meydana gelen siyasî olaylara mümkün mertebe karışmamayı tercih etmişti. Bu bakımdan babasının halifeliği zamanında bile mütevazı bir hayat yaşıyordu. Hayber gelirinden hissesine düşeni alan Hz. Hafsa'nın malî durumu hakkında Müslim, (Müsâkat, 1)'de şöyle bir hadis rivayet edilmektedir.

İbn Ömer'den nakledilen habere göre o şöyle dedi:

Resûlullah, Hayber'i, elde edilen meyve veya ekinin yarısı karşılığında verdi. Zevcelerine her sene hurmadan seksen, arpadan yirmi vesk olmak üzere yüz vesk veriyordu. Ömer, hilafete geçince Hz. Peygamber'in zevcelerini ya kendilerine arazi ve su bölmek, yahut her yıl onlara veskleri ödemek şartıyla muhayyer bıraktı. Onlar farklı hareket ettiler. Bazısı arazi ile suyu, bazıları da her yıl vesklerin verilmesini tercih etti. Aişe ile Hafsa arazi ve suyu tercih edenlerdendi.

¹⁰ Buharî, Mezâlim, 25.

Gerek bu, gerekse diğer gelirlerle malî imkân bakımından iyi durumda bulunan Hz. Hafsa, ileride de belirtileceği gibi tasaddukta bulunmayı (sadaka vermeyi) ve hatta bu konuda vasiyette bulunmayı bile ihmal etmemişti. Daha sonra da Hz. Peygamber'in diğer hanımlarına olduğu gibi ona da Divân vasıtasıyla on bin dirhem verilmeye başlandı. Hz. Hafsa'nın bu mütevazî durumu, daha sonra onun, İslâm tarihinde çok büyük bir önemi haiz olan bir vazifeyi yüklenmesiyle neticelenecektir. Bu vazife, Hz. Ebû Bekir'in halifelîği zamanında bir kitap haline getirilen (Mushaf) ilk Kur'an nüshasının önce babasına, babasının vefatından sonra da kendisine teslim edilmesi idi. Böylece o, Kur'an'ı muhafaza eden bir kimse olarak da şöhret bulmuştu. Olay, Buharî'nin Sahihî'nde şu şekilde anlatılmaktadır:

Bize, Ebu'l-Yemân tahdis etti. Şuayb, ez-Zührî'nin şöyle dediğini haber verdi: İbn Sabbak bana şöyle haber verdi: Vahiy yazan (vahiy kâtibi) kimselerden biri olan Zeyd b. Sâbit el-Ensârî şöyle demiştir: Ebû Bekir, Yemâme'de şehid olanların haberini yollayıp beni çağırdı. Yanında Ömer de bulunuyordu. Ebû Bekir bana şunları söyledi: Ömer bana geldi ve:

“Yemâme gününde insanların öldürülmesi çok şiddetli oldu. Ben, diğer harp sahalarında da harbin şiddetli olup Kur'an hafızlarının şehid edilmelerinden, bu sebeple de Kur'an'dan büyükçe bir kısmın zayı' olup gitmesinden endişe ediyorum. Ancak Kur'an'ı toplamanız halinde bu zayı' ve kaybolma olmaz. Binaenaleyh, mutlaka Kur'an'ı toplam gerektiğini düşünüyorum” dedi.

Ebû Bekir dedi ki, ben de Ömer'e:

- Resûlullah'ın yapmadığı bir şeyi ben nasıl yaparım? dedim.

Bunun üzerine Ömer:

- Allah'a yemin ederim ki bu hayırdır, dedi. Bu konuda bana müracaattan da vazgeçmedi.

Nihayet Allah, benim göğsümü bu iş için açtı ve ben de Ömer'in düşündüğünü düşündüm.

Zeyd b. Sâbit dedi ki: Ömer, onun yanında konuşmadan oturduğu halde Ebû Bekir bana hitaben şöyle dedi:

- Şüphesiz sen genç ve akıllı bir adamsın. Biz seni hiçbir kusurla itham etmiyoruz. Sen, Resûlullah için vahyi yazıyordun. Bu sebeple sen Kur'an'ı tettebbu' et (araştır) ve onu bir araya topla.

Bu teklife karşı Zeyd:

- Vallahi, eğer bana dağlardan bir dağın nakledilmesini (taşınmasını) emretmiş olsaydı, benim için o iş, Ebû Bekir'in bana emrettiği bu Kur'an toplama işinden daha ağır olmazdı, dedi.

Zeyd dedi ki:

- Siz, Peygamber'in yapmadığı bir işi nasıl yapıyorsunuz? dedim.

Ebû Bekir:

- Allah'a yemin ederim ki bu hayırlı bir iştir, dedi.

Ben bu itirazımı tekrar tekrar ona götürmeye devam ettim. Tâ ki Allah, Ebû Bekir ile Ömer'in akıllarını yatırdığı ve göğüslerini ferahlandırduğu bu işe benim de aklımı açtı ve gönlümü ferahlandırdı. Bunun üzerine kalkıp Kur'an'ın toplanma işine koyuldum. Bunun için araştırma yaptım. Onu yazılı bulduğum deri parçalarından, kürek kemiklerinden, hurma dallarından ve hafızların ezberlerinden bir yere topladım. Tevbe sûresinin iki âyetini ise Ebû Hüzeyme el-Ensârî'nin yanında buldum. O iki âyeti, ondan başka kimse de bulamadım. *"And olsun ki size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç*

*gelir. Üstünüze çok düşkündür. O, mü'minlere karşı çok şefkatlidir ve çok merhametlidir"*¹¹.

Neticede içlerinde Kur'an toplanan bu sahifeler, Allah, kendisini vefat ettirinceye kadar Ebû Bekir'in yanında kaldı. Sonra Allah, kendisini vefat ettirinceye kadar Ömer'in yanında kaldı. Bundan sonra da Ömer'in kızı Hafsa'nın yanında kaldı¹².

Gerçi bu konu, Kur'an tarihi ile ilgili eserlerde bütün detayları ile anlatılmaktadır. Biz sadece Buharî'deki bir hadise dayanarak Hz. Hafsa'nın bu konuda oynadığı rolü göstermek istedik. Yoksa bu konuda müstakil eserlerde daha geniş bilgi bulunmaktadır.

Öyle anlaşıyor ki Hz. Hafsa, babasının ölümü esnasında kendisine vasiyet ettiğini o da kardeşi Abdullah'a vasiyet etmişti. Ayrıca onun mal olarak sadaka verdiğini ve vakıflar, bunu da kardeşine vasiyet ettiği bilinmektedir. Başka bir ifade ile o, kardeşi Abdullah'ı vakıflarına mütevelli olarak tayin etmiştir¹³.

Hz. Hafsa, Peygamberimizden altmış kadar hadis rivayet etmiştir ki, bunların dördünde Buharî ve Müslim ittifak etmişlerdir. Bundan başka Müslim ayrıca ondan 6 hadis daha nakletmiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi Hz. Hafsa, o dönemde okuma yazması olan nadir kadınlardan biriydi. O, Şifa binti Abdullah adındaki akrabasından bu konuda bir şeyler öğrenmiş olmalıdır. Nitekim bir gün Resûlullah onun yanına geldiği zaman evinde Şifa adındaki kadının bulunduğunu ve karınca duasını yazdığını gördü. Hz. Peygamber bunu Hz. Hafsa'ya da öğretmesini söylemişti¹⁴.

¹¹ Kur'an, et-Tevbe, 128-129.

¹² Buharî, Tefsiru'l-Kur'an, (9) 20.

¹³ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 261.

¹⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 84.

Hiz. Peygamber'in hanımlarından biri olan Hiz. Sevede'den bahsederken Resûlullah'ın bir gün Hiz. Hafsa'nın evinde fazla kaldığını, bunun da Hiz. Aişe'nin kıskanmasına sebep olduğunu, bu yüzden kadınlar arasında bazı konuşmaların geçtiğini daha önce belirtmiştik. Bunun için biz burada aynı konuya tekrar dönmek istemedik. Bu konuda daha geniş bilgi, Hiz. Sevede bahsinde bulunmaktadır.

Hiz. Peygamber'in, Hiz. Aişe'den sonra kendisiyle evlendiği Hiz. Hafsa, Muaviye'nin halifeliği döneminde ve hicretin 41. yılında vefat etmişti. Bazı görüşlere göre vefatı hicretin 45. yılında olmuştur. Öldüğü zaman 60 yaşlarında idi¹⁵. Medine'de vefat eden Hiz. Hafsa'nın cenaze namazını o dönemde Medine valisi bulunan Mervan b. Hakem kıldırmıştı. Mervan, onun cenazesini Baki' mezarlığına kadar takip etmiş ve definiden sonra oradan ayrılmıştı. Hatta Merva'nın, onun tabutunu Beni Hazm'ın evinden Muğire b. Şube'nin evine kadar taşıdığı da belirtilmektedir. Ebû Hüreyre de buradan Baki mezarlığına kadar taşımıştı. Defin esnasında onun kabrine Hiz. Ömer'in oğulları Abdullah ve asım ile torunları Abdullah, Hamza ve Salim inmişlerdi. Bunlar, Hiz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın çocuklarıydı¹⁶.

Hiz. Hafsa'nın faziletine dair bir çok haber bulunmaktadır. Ancak biz bunlardan öncelikle birisine temas etmek istiyoruz. Gerçi daha önce de bu konu geçmişti ama, burada farklı ve önemli bir rivayet şekli bulunmaktadır. Bunun için buna tekrar dönüyoruz ki o da Hiz. Peygamber'in, Hiz. Hafsa'yı bir talak ile boşaması hadisinde ortaya çıkmaktadır. Hiz. Peygamber onu bir talakla boşadığı zaman dayıları Kudame ve Osman onun yanına girdiler. O, ağlıyordu. Sonra "Vallahi o beni ne bir buğzdan, ne ayıp bir işten, ne de bir eksilikten dolayı boşadı" dedi. Derken Resûlullah geldi ve "Bana Cebrail geldi. Hafsa'ya dönmemi söyledi. Zira o, çok

¹⁵ Geniş bilgi ve farklı görüşler için bk. İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 86; İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 262; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 426.

¹⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 86.

oruç tutan ve çokça gece namazı kılan birisidir. Ve o, senin Cennet'teki zevcelerinden biridir" dedi¹⁷.

İbn Ebû Müleyke, Kâsım b. Muhammed'den o da Hz. Aişe'den naklen rivayet etti. Hz. Aişe şöyle demiş: Resûlullah sefere çıktığı vakit kadınları arasında kur'a çekildi. Bir defa kur'a, Aişe ile Hafsa'ya düştü. Bu sebeple ikisi birlikte onunla çıktılar. Resûlullah gece oldu mu Aişe ile birlikte yürür, onunla konuşurdu. Derken Hafsa, Aişe'ye:

- Bu gece benim deveme biner misin? Ben de senin deveme bineyim, sende gör ben de göreyim, dedi. Bunun üzerine Aişe:

- Peki, diye cevap verip Hafsa'nın devesine bindi. Hafsa da Aişe'nin devesine bindi. Az sonra Resûlullah Aişe'nin devesine geldi. Üzerinde afa vardı. Selam verdi, sonra onunla birlikte yürüdü. Nihayet bir yere indiler. Aişe, Resûlullah'ı aradı ve kışkırdı. Konakladıkları yere indikleri vakit ayaklarını İzhır otlarının içine soktu ve:

"Ya Rabbi! Bana bir akrep veya yılan müsallat et de beni soksun. O, senin Resûlün, ona bir şey söyleyemiyorum" demeye başladı¹⁸.

H. Hafsa'nın fazilet ve doğruluğuna işaret eden bir hadis daha zikretmekle onun fazileti konusuna son vermek istiyoruz.

Abdullah b. Safvân'dan rivayet edildiğine göre Hz. Hafsa Peygamber'i:

"Muhakkak bir ordu, bu beyte gaza etmek isteyecektir. Fakat yerin bir çölüne vardıkları zaman ortada bulunanları batırılacak. Öndekiler arkadakilere bağıraraklar, sonra onlar da batırılacaklardır. Ve onlardan haber veren serseriden başka kimse kalmayacaktır" buyururken işitmiş. Bunun üzerine bir adam:

¹⁷ Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 84-85.

¹⁸ Müslim, *Fedâilu's-Sahabe*, 13.

“Senin, Hafsa hakkında yalan söylemediğine şahadet ederim. Hafsa’ya da şahidlik ederim ki o, Peygamber hakkında yalan söylememiştir” dedi¹⁹.

HZ. HAFSA İLE İLGİLİ BAZI HADİSLER

Hiz. Hafsa, gerek kendisinin rivâyet ettiği, gerekse kendisi hakkında başkaları tarafından rivayet edilen hadislerle de tanınmaktadır. Biz, okuyucuya bir fikir verebilmesi için bunlardan bir kısmını buraya alacağız. Böylece, o dönemin İslâmî yaşayış, anlayış ve hareket atmosferini teneffüs edip anlama imkânına kavuşmuş olacağız. İslâm Hukuku bakımından da önem taşıyan hadislerin bir kısmını sadece Buharî ve Müslim’den vermeyi uygun bulduk. Zira diğer kaynaklarda bulunan hadisleri buraya alma, konuyu fazla uzatma olacaktı ki böyle bir şeyle sabırları taşımak istemiyoruz.

1. İbn Ömer şöyle demiştir:

Ben, Peygamber zamanında şöyle bir rüya gördüm: Elimde kalın bir ipek parçası vardı. Cennet’te herhangi bir yere gitmek istesem o kumaş parçası hemen oraya uçardı. Yine rüyada şöyle gördüm: Bana iki melek geldi. Bunlar beni Cehennem’e götürmek istediler. Fakat bunları başka bir melek karşıladı. Ve onlara “ondan elinizi çekin, korkulmasın” dedi. Kızkardeşim Hafsa bu rüyaların birini Hiz. Peygamber’e anlattı. Bunun üzerine Hiz. Peygamber “Abdullah ne iyi adamdır, gecenin bir kısmında namaz kılsa” buyurmuştur. Ondan sonra Abdullah, gecenin bir kısmında namaz kılar oldu²⁰. Bu hadisin Müslim’deki metninde Abdullah’ın bekâr olduğu ve Mescid’de uyuduğu rivayet edilmektedir. Ayrıca gece kılınan nafîle namazların ne kadar önemli olduğuna da işaret edilmektedir.

2. İbn Ömer, Hafsa (R.anha)’nın şöyle dediğini anlatır:

¹⁹ Müslim, Fiten, 2.

²⁰ Buharî, Teheccüd, 21.

Hafsa: “Ya Resûlallah! İnsanların hâli nedir ki onlar umre ile ihramdan çıktılar da sen umreden dolayı ihramdan çıkmadın? diye sordu. Bunun üzerine Allah elçisi:

“Ben, başımın saçlarını toplayıp keçeletirdim (veya yağladım). Kurbanıma da Kâbe adına gerdanlık (işaret) taktım. Artık ben kurbanımı kesmedikçe ihramdan çıkamam” buyurdu²¹.

3. Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber Ramazan ayının son on gününde itikaf ederdi. Ben, kendisi için yünden bir çadır kurardım. Sabah namazını kıldırır sonra bu çadıra girerdi. Bir defasında Hafsa da çadır kurmak için Aişe'den izin istedi. Aişe de Hafsa'ya izin verdi. O da bir çadır kurdu. Bunun gören Zeyneb binti Cahş da başka bir çadır kurdu. Peygamber, sabah olupta bu çadırları görünce,

“Bu çadırlar da nedir ki?” diye sordu. Kendisine (bunların Hafsa ile Zeyneb'e ait oldukları) haber verildi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Onlar bunu hayır ve itaat mı sanıyorlar?” buyurdu. Ve o Ramazan ayında itikafı terketti. Sonra Şevval ayında on gün itikaf etti²².

4. Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre bir gün Hz. Peygamber kendisinin yanında bulunuyorken, Hafsa'nın evinin önünde izin isteyen bir erkek sesi işitti.

- Ya Resûlallah! Ben onu, Hafsa'nın süt amcası filan kimse zannediyorum, dedim. Hz. Aişe dedi ki:

- Ey Allah'ın elçisi! Bu, senin evine girmek için izin isteyen bir adamdır, dedim Resûlullah:

- Ben de onu Hafsa'nın süt amcası filan kimse sanıyorum, dedi. Bunun üzerine Hz. Aişe Resûlullah'a hitâben diyor ki:

²¹ Buharî, Hac, 126.

²² Buhari, İtikâf, 6.

- Aişe'nin sütten dolayı amcası olan filan kimse hayatta olsaydı, benim yanıma girebilecek miydi? diye sordu. Buna karşılık Hz. Peygamber:

- Evet girebilirdi. Çünkü süt, doğum ve nesebin haram kıldığı her şeyi haram kılar, buyurdu²³.

5. Hz. Hafsa şöyle dedi:

"Ben, Resûlullah'ın vefatından bir yıl öncesine kadar nafile namazında oturduğunu görmedim. Ondan sonra artık nafile namazını oturarak kılmaya başladı. Sûreyi tertil ederek okurdu. Böylece o sûre, kendisinden daha uzun sûrelerden uzun olurdu"²⁴.

6. Yine Hz. Hafsa'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah oruçlu iken öperdi"²⁵.

Hz. Hafsa validemizin rivâyet etmiş olduğu bu hadis, özellikle Ramazan orucu ile ilgili bir hükme açıklık getirmektedir. Günümüzde bile birçok kimsenin sorduğu sorular arasında bulunan "Oruçlu iken öpmek orucu bozar mı?" ifadesi, Hz. Peygamber'in fiilî uygulaması (hadis) ile açıklık kazanmış bulunmaktadır. Gerçekten de fıkıh kitaplarının konu ile ilgili bölümlerinde bu mevzuya da temas edilir. Ve bunun orucu bozmayan maddeler arasında olduğu görülür.

Hz. Hafsa'nın biyografisine, onun evinde cereyan eden bir hadise ile son vermek istiyoruz. Böylece hem Habeşistan'a hicret edenlerin derecelerini, hem Hz. Ömer'in sık sık kızını ziyaret ettiğini ve onun yanında bir çok şeyi konuştuğunu görmüş olacağız.

"Ebû Mûsa şunu söyledi:

Derken Esmâ binti Umeys, (ki o bizimle birlikte Habeşistan'a gelenlerden biridir) ziyaret maksadiyle, Hz. Peygamber'in zevcesi Hafsa'nın yanına girdi. Esmâ, Necaşî'ye

²³ Buharî, Şehâdet, 7.

²⁴ Müslim, Salâtu'l-Müsafirîn, 16.

²⁵ Müslim, Sıyâm, 12.

(Necaşî diyarına = Habeşistan'a) hicret edenler arasında idi. Kısa bir müddet sonra Ömer, Hafsa'nın yanına girdi. Esmâ da Hafsa'nın yanında idi. Ömer, Esmâ'yı görünce:

- Bu kim? diye sordu. O da:
- Esmâ binti Umeys, dedi. Ömer:
- Şu Habeşistanlı mı? Şu denizli mi? diye sordu. Esmâ:
- Evet, dedi. Bunun üzerine Ömer:
- Hicrette biz sizi geçtik. Binaenaleyh, biz Resûlullah (sas) nezdinde sizden daha haklıyız (hayırlıyız), dedi. Esmâ kızdı ve şöyle dedi:

Yanıldın ya Ömer! Hayır, Allah'a yemin ederim ki, siz Resûlullah ile birlikte idiniz. O, aç olanınızı doyurur, bilgisi-zinize bilgi verirdi (cahilinize va'z ederdi). Biz ise uzakta düşmanlar diyarında Habeşistan'da idik. Bu da Allah ve Resûlü içindi. Allah'a yemin olsun ki, senin söylediğini Resûlullah'a anlatmadıkça ne yemek yerim ne de su içerim. Eziyet ediliyor ve korkutuluyorduk. Bunu Resûlullah'a söyleyeceğim ve ondan isteyeceğim. Vallahi ne yalan söylerim ne de saparım. Bundan fazla bir şey de söylemem, dedi. Esmâ, Hz. Peygamber'e gelince:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Ömer, şöyle söyledi, dedi. Bunun üzerine Resûlullah:
- Benim nezdimde o, sizden daha fazla hak sahibi değildir. Onun ve arkadaşlarının bir hicreti, sizin ise ey gemi yolcuları iki hicretiniz vardır, buyurdular.

Esmâ şöyle demiş: Gerçekten Ebû Mûsa ile gemi yolcularının grup grup bana geldiklerini gördüm. Bana bu hadisi soruyorlardı. Resûlullah'ın, onlar için söylediklerinden kalplerinde dünyada daha büyük, daha sevindirici bir şey yoktu"²⁶.

²⁶ Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 41.

5. HZ. ZEYNEB BİNTİ HÜZEYME (R.anha)

Hiz. Hafsa'nın, Peygamberimizle evlenmesinden kısa bir müddet sonra, Kureyş'in ilk muhacirlerinden ve Uhud Muharebesi şehidlerinden birinin hanımı olan Zeyneb, dul kalmıştı. Bu kadın gerek Cahiliye, gerekse İslâmî dönemde fakirlere çok acıdığı, onlara karşı merhametli ve şefkatli davrandığı, karınlarını doyurup sadaka verdiği için "Ümmü'l-Mesâkin" (Fakirler anası) diye isimlendirilmişti¹.

Zeyneb binti Hüzeyme (R.anha), Hiz. Peygamber'in evinde çok az kaldı. Bu sebeple olsa gerek ki siyer yazarları ve asr-ı saadet tarihçileri onunla pek ilgilenmezler. Zira, Hiz. Peygamber'le evlendikten iki veya üç ay sonra vefat etti. Cenaze namazı bizzat Allah elçisi tarafından kılınıp Baki' mezarlığına defn edilen bu mü'minlerin annesi'nin² İslâm'ın belki de hicretin üçüncü yılından itibaren yayılmasında oynadığı küçümsenmeyecek bir rolü bulunmaktadır. Hiz. Zeyneb'in kabilesi Âmir b. Sa'saah, o dönem Arabistan'ın en kuvvetli kabilelerinden biri idi. Bu kabilenin, İslâm'la olan münasebetleri hicretin üçüncü senesinde, Müslüman mübelliğlerinin (tebliğcilerin) şehid edilmesi sebebiyle ve bilahare bu kabileden iki mühtedinin (hidayete ermiş, Müslüman olmuş) katliamdan kurtulan bir Müslüman tebliğcisi tarafından (bu ikisinin İslâm'ı kabul ettiğini bilmeden) öldürülmesi üzerine acıklı bir şekilde bozulmuştu. Bu büyük kabilenin, İslâm'a karşı taşıdığı düşmanlığın devam etmesi için bir şeyler yapmak gerekiyordu. Bu bakımdan daha önce evlenip, dul kalmış, olan ve mânevî tesiri herkes tarafından kabul edilen Hiz. Zeyneb'le evlenen Allah elçisi, bütün bu düşmanlıkların ortadan kaldırılmasını hedefliyordu. Böylece, o kabilenin İslâm'a karşı olan kin ve düşmanlığı da

¹ İbn Hişâm, *es-Sire*, III, 46; İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 115; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 306.

² İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 116.

bir ölçüde hafifletilmiş oluyordu³. Fakat ne yazık ki bu muhterem kadın Peygamberimizle evlendikten iki veya üç ay sonra 30 yaşlarında iken vefat etmişti.

İbn Sa'd, bazı rivâyetlere dayanarak onun Hz. Peygamber'le sekiz ay evli kaldığını söylemekte ise de bu pek doğru bir görüş olarak kabul edilmemiştir.

Ümmehatu'l-mü'mininden olan Zeyneb binti Hüzeyme (Ümmü'l-Mesâkin)'nin soy kütüğü baba tarafından herhangi bir şüpheye mahal bırakmayacak kadar açıktır. Buna göre o, Zeyneb binti Hüzeyme b. Hâris b. Abdullah b. Amr b. Abdimenaf b. Hilâl b. Âmir b. Sa'saah el-Âmiriyye'dir⁴. Onun annesi hakkında ise kaynaklar sağlam ve geçerli bir bilgi vermemektedirler. Bunun için onun annesinin kimliği ve kiminle akraba olduğu konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Biz bu ayrılıkları Ayşe Abdurrahman'ın araştırmasına dayanarak buraya almak istiyoruz:

“İbn Abdi'l-Berr, onun hakkında soy bilgini (Nessâbe) Ebu'l-Hasan el-Cürcânî'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir:

“Zeyneb binti Hüzeyme, mü'minlerin annesi Meymûne binti Hâris ile anne yönünden kardeşir.” Bu bilgiyi verdikten sonra İbn Abdi'l-Berr:

“Bunu başkasında görmedim, doğrusunu Allah bilir” diye bir kayıt koymuştur.

Ben derim ki, aynı şeyi yine soy bilgini Ebû Cafer b. Habib'in, Resûlullah'ın yakınları konusunda Meymûne binti Hâris b. Hazn el-Hilâliyye ile ilgili olarak söylediğidir. Ona göre Hz. Meymûne'nin annesi:

Hind binti Avf b. Hâris b. Hamata el-Himyeryiyye'dir. Meymûne'nin, ana baba bir kız kardeşlerine gelince onlar:

³ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 20.

⁴ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 305-306.

Hız. Abbas b. Abdülmuttalib'in çocuklarının annesi olan Ümmü'l-Fadl Lübâbetu'l-Kübrâ, Halid b. Velid'in annesi Lübâbetu's-Suğrâ ve Azze binti Hâris'dir.

Anne bir kızkardeşler ise:

Zeyneb binti Hüzeyme b. Hâris b. Abdullah el-Hilâliyye, şehid olan Cafer b. Ebû Tâlib (Cafer-i Tayyar'ın eşi Esmâ binti Umeys'dir ki bunu, daha sonra Hız. Ebû Bekir, onun vefatından sonra da Hız. Ali nikahlamıştır.) ve Abdullah b. Ka'b'ın eşi Selâme binti Umeys'tir.

Araplar arasında akrabalarının şerefi bakımından Meymûne'nin annesi Hind binti Avf ve kızkardeşlerinden daha soylu bir kadın yoktur⁵.

Hız. Peygamber'in, Baki' mezarlığına defnedilen ilk hanımı olan Hız. Zeyneb binti Hüzeyme'nin, Resûlullah'tan önce kiminle evli olduğu ve kaç evlilik yaptığı münakaşalı konular arasında bulunmaktadır. Soy bilginleri ile tarihçiler arasında da bu konuda görüş ayrılığı vardır.

Biz bu görüşleri teker teker vermek suretiyle okuyucuyu hem bilgi sahibi yapmak, hem de o dönemde evliliğin ne kadar kolay ve basit olduğunu ortaya koymuş olacağız.

es-Simtu's-Semin adlı eserde, onun evlilik durumu şöyle anlatılır: "İbn Şihâb'a göre o, daha önce Abdullah b. Cahş'ın hanımı idi. Onun Uhud'da şehid olmasından sonra Resûlullah onunla evlendi. Bu evlilik, hicretin üçüncü yılında idi. Onun yanında iki veya üç ay kadar yaşadı. Bu müddetin sekiz ay olduğunu söyleyenler de olmuştur.

Katade, onun Hız. Peygamber'den önce Tüfeyl b. Hâris ile evli olduğunu söyler. Soy bilginini el-Cürcânî ise onun önce Tüfeyl b. Hâris'le evli olduğunu, daha sonra da Tüfeyl'in kardeşi Übeyd b. Hâris ile evlendiğini, onun Bedir'de şehid

⁵ Ayşe Abdurrahman, *Terâcim Seyyidât Beytin-Nübüvve*, s. 314-315; Ayrıca bk. İbn Abdi'l-Berr, *aynı eser*, IV, 306; İbn Hacer, *aynı eser*, IV, 309.

olmasından sonra da Resûlullah ile izdivac yaptığını söyler”⁶.

İbn Abdi'l-Berr ise *el-İstiâb*'ta bu konuda şunları söyler:

“O, Abdullah b. Cahş ile evliydi. Onun, Uhud Muharebesinde şehid olmasından sonra Resûlullah ile evlendi. Bu evlilik, hicretin üçüncü senesinde oldu, O, Resûlullah'ın yanında iki veya üç ay kadar kaldı. Hz. Peygamber hayatta iken o vefat etti”.

İbn Abdi'l-Berr, Katade'den yapılan bir rivayeti de şöyle nakleder:

“Mü'minlerin annesi olan Zeyneb binti Hüzeyme, Resûlullah'tan önce Tüfeyl b. Hâris'in yanında idi (onunla evli idi.)”

Soy bilgini Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cürcânî'den de şu rivâyeti nakleder:

“Zeyneb binti Hüzeyme, önceleri Tüfeyl b. Hâris b. Abdu'l-Muttalib b. Abdimenaf ile evliydi. Ondan sonra Ebû Übeyd b. Hâris ile evlendi⁷.

İbn Hacer, *el-İsâbe*'de benzer rivayetleri vererek şöyle der:

“O, Abdullah b. Cahş ile evliydi. Onun Uhud'da şehid olmasından sonra dul kaldı. Bunun üzerine Hz. Peygamber onunla evlendi. Bir başka görüşe göre o, Tüfeyl b. Hâris ile evliydi. Ondan sonra kardeşi Übeyd ile evlendi. Hz. Peygamber'in onunla evlenmesi, Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa ile evlenmesinden sonra olmuştur. Onun, Hz. Peygamber'le olan beraberliği iki veya üç ay sürmüştür.” İbn Kelbî'den yapılan bir rivâyete göre de o, Tüfeyl b. Hâris ile evliydi. Ondan boşandıktan sonra kardeşi ile evlendi. Onun Bedir'de şehid olmasından sonra Resûlullah ile evlenmiştir⁸.

⁶ Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *aynı eser*, s. 112.

⁷ İbn Abdi'l-Berr, *aynı eser*, IV, 306.

⁸ İbn Hacer, *aynı eser*, IV, 309.

Bütün bu farklı görüşleri bir tarafa bırakacak olursak, onun bir veya iki evlilik yaptığını, Hz. Peygamber'den önceki kocalarının şehid olduğunu görüyoruz. ez-Zehebî'nin de dediği gibi⁹, peygamberimizle evlenmeden önce Abdullah b. Cahş ile evliydi. Onun Uhud'da şehid olmasından sonra Allah'ın elçisi ile evlendi.

Ümmü'l-Mesâkin Zeyneb binti Hüzeyme'nin nikâhındaki vekili hakkında da ihtilaflar olmuştur. İbn Hacer'in, *el-İsâbe*'de İbn Kelbî'den aldığı bir rivâyete göre Hz. Peygamber, dul kalan Zeyneb'e evlilik teklifinde bulunduğu zaman o, bu iş için Resûlullah'ı kendisine veli olarak tayin etmişti. Bunun üzerine bizzat o, Hz. Zeyneb'i kendisine nikahlamıştır¹⁰.

Ayşe Abdurrahman'ın verdiği ve İbn Hişâm'dan naklettiği başka bir rivayete göre onu, Hz. Peygamber'e amcası Kabise b. Amr el-Hilâlî dört yüz dirhem mehir ile nikahlamıştır¹¹.

Hz. Zeyneb'le ilgili ihtilaflı görüşlerden biri de onun Resûlullah ile birlikte ne kadar yaşadığıdır. Daha önce de temas edildiği gibi, onun Resûlullah ile iki veya üç ay kadar yaşayıp ondan sonra vefat ettiği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Bununla beraber İbn Kelbî'den nakledilen bir rivayet bu konuda şöyle demektedir:

“Resûlullah, hicrî üçüncü senenin Ramazan'ında, Zeyneb binti Hüzeyme ile evlendi. Onunla sekiz ay yaşadıktan sonra hicrî dördüncü senenin Rebiu'l-âhir ayında vefat etti”¹².

Hz. Zeyneb validemizin fizikî yapısı üzerinde fazla durulmamıştır. Onun, Peygamberimizle evliliği, şefkat ve merhamete dayalı bir evlilikti. Gerçi bu kadar kısa bir sürede ondan bize intikal eden fazla bir şey bulunmamaktadır.

⁹ ez-Zehebî, Siyer, II, 218.

¹⁰ İbn Hacer, *aynı eser*, IV, 309.

¹¹ Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 316.

¹² İbn Hacer, *aynı eser*, IV, 309.

Ama, tarihçilerin üzerinde ittifak ettiği bir görüş vardır ki, bu da, onun fakir ve düşkünlere karşı olan ihtimamıdır. Bundan dolayı da “Ümmü’l-Mesâkin” diye isimlendirilmişti. İbn İshâk, ona bu ismin verildiğini belirttikten sonra Hz. Peygamber’in hanımları arasında Medine’de ilk vefat edenin o olmasından dolayı onunla ilgili bir haberin yayıldığını söyler. Bu haber, bir hadise istinad etmektedir ki sonradan bunun Hz. Peygamber’in vefatını müteakib kendisine ilk kavuşanla ilgili olduğu anlaşılabacaktır. Bununla beraber, onunla ilgili olmasa da bu haber, onun bu konudaki durumunu ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Buna göre Hz. Peygamber’in hanımlarının toplu bulunduğu bir sırada Resûlullah “Bana ilk kavuşacak olanınız eli en uzun olanınızdır” demişti. Cömertlik manasına gelen bu ifade karşısında Hz. Peygamber’in hanımları, kollarını bile ölçmeye başlamışlardı. Zeyneb’in vefatı ile bunun o olduğu söylenmişti. Zira o, fakirlere yardım eden bir kimse idi. Fakat daha sonra “bana ilk kavuşacak olanınız” ibaresinden benim ölümümünden sonra mânası çıkınca ilk kavuşanın bu Zeyneb olmadığı anlaşılmıştır. Çünkü Zeyneb binti Hüzeyme, Allah elçisinden önce vefat etmişti. Halbuki Ümmehatu’l-mü’mininden olan Zeyneb binti Cahş, Resûlullah’ın vefatından sonra ona ilk kavuşandı¹³.

Resûlullah ile olan evliliklerinden çocukları olmayan ve daha önceki eşlerinden de çocuklarına dair bir bilgi bulamadığımız Zeyneb binti Hüzeyme’nin fazileti hakkında Ayşe Abdurrahman’ın verdiği bilgi ile, mü’minlerin annesi olan bu faziletli kadının biyografisine son vermek istiyoruz. O şöyle diyor:

“Onun, kısa evlilik hayatı ile ilgili fazlaca bir bilgi edine-medim. Bizim için, onun Resûlullah ile evlenmiş olması ve mü’minlerin annelerinden biri ünvanını kazanıp bununla

¹³ Bu konuda daha geniş bilgi için bk. İbn İshâk, *Siretu’bn-i İshâk*, s. 241, İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 309; İbnu’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, V, 466.

şereflenmiş olması, onun üstünlüğünü kabul etmemiz için yeterlidir. O, ortakları ile uğraşmaktan çekinip fakirlerin dertleri ile dertleniyor, aşırı bir istekte bulunmuyor ve kıskançlığa itibar etmiyordu. Resûlullah ve mü'minlerin takdirini kazanması ona yetiyordu.

Selâmet içinde yaşadığı gibi, selâmet içinde ebedî istirahatgâhında ebedî uykusuna yattı. Cenaze namazını Resûlullah kıldırdı ve Baki mezarlığına defnetti.

Resûlullah'ın sağlığında Mekke'deki Hacûn mezarlığına defnedilen mü'minlerin ilk annesi Hz. Hatice ile yoksul ve mü'minlerin annesi Zeyneb binti Hüzeyme'den başka kendisinden önce vefat eden zevcesi olmadı"¹⁴.

¹⁴ Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 318.

6. HZ. ÜMMÜ SELEME (R.anha)

Kaynaklar, Hz. Ümmü Seleme'nin soy kütüğünü aşağıda belirtildiği şekilde verirler.

Ümmü Seleme binti Ebû Ümeyye b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm el-Kureyşîye el-Mahzûmiyye. Annesi ise Âtike binti Âmir b. Rabia b. Mâlik b. Hüzeyme b. Alkame b. Firas b. Gânim b. Mâlik el-Kinâniyye idi. Babasının asıl adının Hüzeyfe veya Süheyl olduğu söylenmektedir. Kendi adının Remle olduğu söylenmekle birlikte doğrusu adının Hind olduğudur¹. Meşhur komutan ve “Allah'ın kılıcı” diye bilinen Halid b. Velid'in yakın akrabalarından olan Ümmü Seleme (R.anha), aynı zamanda Hz. Peygamber'le de akraba bulunuyordu². Babası “Zâdu'r-râkib” veya “Zâdu'r-rakb” diye bilinen Arapların en cömertlerinden biriydi. Onun bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi, bir yolculuğa çıktığı zaman arkadaşı olduğu kimseye de yetecek miktarda azık hazırlayıp yanına almasıydı. Bunun için zamanla kendisine “Zâdu'r-Rakb” ünvanı verilmişti.

Ümmü Seleme, Hz. Peygamber'le evlenmeden önce Ebû Seleme Abdullah b. Abdi'l-Esed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm ile evlenmişti. İki hicret sahibi (Habeşistan ve Medine) ve muhterem bir sahabî olan Ebû Seleme ile hanımı Hz. Peygamber'in İslâmı, tebliğinden kısa bir müddet sonra müslüman olmuşlardı. Böylece onlar ilk müslümanlardandı.

¹ İbn Abdi'l-Berr, IV, 436; İbn Hacer, el-Askalânî, IV, 439; Ahmed Abdullah et-Taberî, 86; Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, 320.

² Ahmed Abdullah et-Taberî, *aynı eser*, 86.

Ümmü Seleme ve kocası, Hz. Peygamber'e iman edip Müslüman olmakla büyük bir saadete kavuştular. Fakat müşriklerin, diğer müslümanlara olduğu gibi onlara da eziyet yapmaları ve işkencelerde bulunmaları üzerine ilk grupla birlikte Habeşistan'a hicret (göç) etmek zorunda kalmışlardı. Burada çocukları oldu. Habeşistan'da bulundukları sırada, muhacirîni sevindiren fakat doğru olmayan bir haber yayıldı. Buna göre artık bütün Mekkeliler Müslüman olmuşlardı. Bu haberi duyan müslümanların birçoğu, Mekke'ye dönmeye karar verdi. Dönenler arasında Hz. Ümmü Seleme ve kocası da bulunuyordu. Hz. Ümmü Seleme, Habeşistan'daki hayat hikâyesini anlatırken kısaca onların emin bir yere indiklerini, rahatlıkla ibâdet yapabildiklerini, kimsenin kendi dinî inanç ve yaşayışlarına müdahale etmediğini bildirir³.

Ebû Seleme, ikinci Akabe bey'atından bir yıl kadar önce Medine'ye hicret için Allah elçisinden izin aldı. Bu arzusunu gerçekleştirmek gayesiyle gerekli hazırlıklarını yaptı. Ebû Seleme, eşi Ümmü Seleme ve çocukları için bir deve hazırladı. Kendisi için de bir deve hazırlamıştı. Böylece oğulları Seleme, anasının kucağında olarak yola çıktılar. Fakat Ümmü Seleme'nin kabilesi ve akrabalarından bazı kimseler, onların yolunu keserek Medine'ye hicret etmelerine mani oldular. Ebû Seleme'nin gidebileceğini fakat çocukla annesinin bırakılmayacağını söylediler. Uzun münakaşa ve mücadeleden sonra kabilesi Muğire b. Abdullah'tan olan adamlar, Ümmü Seleme'yi kocasından ayırdılar. Çocuğunu da yanlarına aldılar. Böylece onu göz hapsine almış oldular. Ümmü Seleme, bundan sonraki olayları şöyle anlatır:

“Kocam Ebû Seleme, Medine'ye gitti. Beni kocamdan ve oğlumdan ayırdılar. Bir yıla yakın bir süre her sabah Ebtah denilen yere çıkar (Safa tepesi), Kâbe'ye doğru döner ve intikam için emzikteki çocuğumun kolunu kırmaya kadar giden

³ Ahmed Abdullah et-Taberî, *aynı eser*, 87.

akrabalarımı lanetliyordum. Orada akşam veya akşama yakın bir zamana kadar oturur hem onları lanetler, hem de göz yaşı dökerdim. Bir gün, Muğire oğullarından biri yanıma geldi. Halimi görünce bana acıdı. Gidip Muğire oğullarına, “Şu zavallı kadını kocasından ve oğlundan ayırdınız, niçin onu hâla serbest bırakmıyorsunuz? dedi. Bunun üzerine Muğire oğulları bana istiyorsan kocanın yanına git dediler. Abduled oğulları yanında bulunan oğlum Seleme’yi bana geri verdiler.”

Böylece Ümmü Seleme’nin mücadelesi zaferle bitmişti. Fakat bir hayli uzak olan Medine’ye nasıl gidecekti? O günün şartlarına göre çok zor ve tehlikeli olan böyle bir yolculuğu nasıl yapacaktı? Anlaşıldığı kadarı ile en az kocası kadar cesur ve sabırlı olan bu muhterem kadın, bu uğurda her türlü sıkıntıyı göğüslemeye hazırdı. Bunun için yalnız başına yola çıkmaya karar verdi. Bunu yine kendisi şöyle anlatır:

“Devemi hazırladım, oğlumu alıp hevdecin içine yerleştirdim. Sonra Medine’de bulunan kocama kavuşmak için yola çıktım. Yanımda hiç kimse yoktu. Ten’im denilen yere varınca Abdudhar oğullarının kardeşi Osman b. Talha ile karşılaştım. Bana “Ey Ümmü Seleme! Nereye gidiyorsun?” diye sordu. Ben de “Medine’deki kocamın yanına gitmek istiyorum” dedim. Bu cevabım karşısında “Yanında hiç kimse yok mu? dedi. Ben de: “Hayır, Allah ve şu çocuğumdan başka kimse yok” dedim. Bunun üzerine o: “Allah’a yemin ederim ki sen yalnız bırakılamazsın” diyerek devemin yularını tuttu ve benimle yola koyuldu. Vallahi, Araplar arasında ondan daha iyiliksever bir kimse görmedim. Konakladığımız her yerde devemi ıhdırır. Sonra benden uzaklaştı. Hatta bir ara devam benden geri kalmıştı. Onu alıp bir ağaca bağladı. Kendisi de yanında, uzaklaşıp ağacın altına uzandı. Bir süre sonra devemi yanıma doğru sürdü ve haydi bin, diyerek yine benden uzaklaştı. Ben deveme binip üzerine yerleşince gelip yularını tuttu. Yeni bir konaklama yerine

gelineye kadar yuları elinden bırakmadı. Kuba'daki Amr b. Avf oğullarının köyünü görünce bana Ebû Seleme buradadır. Haydi Allah'ın bereketi üzerine oraya gir dedi. Sonra da kendisi ayrılıp Mekke'ye geri döndü⁴. Böylece uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Ümmü Seleme, Medine'ye hevdec içinde hicret edip giren ilk kadın sahabi olma sıfatını da kazanmış oldu. Gerçekten de o, nasıl ki Habeşistan'a hicret eden ilk kadınlardan ise, aynı şekilde Medine'ye de bir sürü sıkıntı ve eziyetten sonra hevdec içinde hicret etmeyi başarmıştı. Gerçi bu konuda Âmir b. Rebia'nın karısı Leyla'nın da ilk olduğu söylenirse de bu pek fazla bir mana ifade etmemektedir.

Ümmü Seleme, Medine'ye gelip yerleştikten sonra kocası ile mutlu bir hayat yaşadı. Burada çocuklarının terbiyesi ile meşgul olmaya ve onları yetiştirmeye devam etti. O, şairlik tarafı da bulunan zeki, dirayetli ve kültürlü bir kadındı. Aynı zamanda çok güzeldi. Bu yüzden olsa gerek ki, onun, Peygamberimizle evlendiği haberi duyulunca bilhassa Hz. Aişe ile biraz da Hz. Hafsa'nın bu yeni ortaklarını kışkandıkları anlaşılır. Zira onun da kendileri kadar genç ve güzel olduğunun söylendiğini duymuşlardı. Hatta Hz. Aişe'den rivayet edilen bir habere göre Hz. Peygamber, Ümmü Seleme ile evlendiği zaman kendisi çok üzülmüştü. Çünkü onun güzelliği hakkında rivayetler dolaşıyormuş. Bu durum, onu görünceye kadar devam etmiş, onu gördükten sonra gerçekten söylenenlerin doğru olduğunu anlamıştı. Bir müddet sonra bu konuda Hz. Hafsa'ya da bilgi verince, Hz. Hafsa da onu görmeye gayret etmiş ve gördükten sonra o kadar güzel olmadığını Hz. Aişe'ye söylemişti. Hz. Hafsa, o anda her ne kadar böyle bir olumsuz ifade belirtmişse de daha sonra

⁴ Geniş bilgi için bk. İbn Hacer el-Askalânî, IV, 440; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *aynı eser*, s. 88; Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 321-323.

onun güzel olduğunu kabul etmek zorunda kalacaktır⁵. İleride bu konuda daha tafsilatlı bilgi verilecektir.

Hiz. Ümmü Seleme'nin kocası Ebû Seleme, Medine'de Peygamberimiz tarafından Ensâr'dan Said b. Hayseme ile kardeş yapılmıştı. Ebû Seleme, Hiz. Peygamber ile Bedir ve Uhud savaşlarına katıldı. Uhud'da, müşriklerden Ebû Üsâme b. Cüşmî'nin attığı bir okla kolundan yaralandı. Bir ay tedavi gördükten sonra yaranın üzeri kapanıp iyileştiği zannedildi. Bu arada, Beni Esed kabilesinden Hüveylid'in oğullarının Medine'ye hücum etmek üzere oldukları haberi yayıldı. Bunun üzerine Hiz. Peygamber, Ebû Seleme'yi çağırarak Muhacir ve Ensâr'dan meydana gelen 150 kişilik bir kuvvete komutan tayin edip gönderdi. Seriyeye komutanı olan Ebû Seleme'nin idaresinde (komutası altında), Ebû Ubeyde b. Cerrah ile Sa'd b. Ebî Vakkas gibi ashabın ileri gelenleri de vardı. Ebû Seleme, Hiz. Peygamber'in kendisine emrettiği şekilde davrandı. Birliği ile Feyd bölgesinde ki Katan suyuna kadar vardı. Büyük bir çarpışma olmamakla beraber, seriyeye büyük bir ganimetle muzaffer bir şekilde Medine'ye döndü. Böylece Uhud'dan sonra müslümanların biraz zayıflamış gibi görünen prestij ve itibarları tekrar kazanılmış oldu. Bu seriyyede, Ebû Seleme'nin iyileşmiş gibi görünen yarası tekrar açılmaya başladı. Büyük bir kan kaybına uğradı. Ölmek üzere iken Resûlullah kendisini ziyaret etmiş ve ona hayır duada bulunmuştu. Bu esnada da o, ruhunu teslim etti. Hiz. Peygamber, bizzat kendi elleriyle onun gözlerini kapadı. Hicretin dördüncü yılında vefat eden bu sahabinin ölümüne Hiz. Peygamber çok üzüldü. Cenaze namazını bizzat kendisi, dokuz tekbirle kıldırdı. Namaz bittikten sonra ashab kendisine:

- "Ya Resûlallah! Yanıldınız mı yoksa unuttunuz mu? dediğinde Allah elçisi:

⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 94.

- Ne yanıldım, ne de unuttum. Şayet Ebû Seleme'ye bin tekbir getirseydim o buna layıktı" dedi⁶.

Ebû Seleme, kahramanlığının yanında üstün ahlâk ve fazilet sahibi bir kimse idi. Hz. Peygamber'in onun vefatına ne kadar üzüldüğü biraz önce ifade edilen tekbir sayısı ile belirtilebilir. .

Kocasının, Uhud'da aldığı yara yüzünden ölmesi, gerek Habeşistan, gerekse Medine'ye hicret etmiş olan bu cesur ve sabırlı kadını tekrar büyük bir kedere boğdu. Günlerce ağladığı verilen haberler arasında bulunmaktadır. Bununla beraber, Ebû Seleme, hanımı Ümmü Seleme'ye Resûlullah'tan duyduğu bir hadisi nakletmişti. Ümmü Seleme diyor ki: Bir gün, Ebû Seleme, Resûlullah'ın yanından geldi ve şöyle dedi: Hz. Peygamber'den beni çok sevindiren bir söz duydum. Resûlullah şöyle buyurdu: "Müslümanlardan biri bir belâ ve musibete uğrar da *إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ* (Biz, Allah'a aidiz ve tekrar O'na döneceğiz) der. Sonra da Ey Allah'ım, uğradığım bu musibetin ecir ve mükâfatını ihsan et. Beni, ondan daha hayırlısına nail et, derse, Allah, onun duasını kabul eder" (İbn Hanbel, Müsned, IV, 278); Ebû Seleme öldüğü zaman bunu hatırladım ve hemen *إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ* diyerek o duayı tekrarlardım. Sonrada kendi kendime Ebû Seleme'den daha hayırlı kim olabilir? dedim. Derken Allah bana ondan daha hayırlısını verdi ve beni Resûlullah ile evlendirdi⁷.

ÜMMÜ SELEME'NİN HZ. PEYGAMBERLE EVLENMESİ

Daha önce de belirtildiği gibi Ebû Seleme, ölüm döşğinde iken ailesi için dua etmiş ve Allah'ın kendisinden sonra Ümmü Seleme'ye daha hayırlı birisini vermesini istemişti. Allah, onun bu duasını kabul ederek ailesine kendisinden daha hayırlı olan Resûlullah'ı vermişti. Böylece

⁶ Taberî, *Tarih*, II, 414; Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 324.

⁷ Bu konudaki rivayetler için bk. İbn Sa'd, VIII, 87-89.

Ümmü Seleme, “Mü’minlerin annesi” olma şerefini kazandı. Çocukları, Seleme, Ömer, Zeyneb ve Dürre üvey de olsa Peygamber gibi bir baba kazanmış oldular. Kaynaklar, ashabın büyüklerinin Ümmü Seleme’nin iddetinin bitmesini belediklerini, bundan sonra sıra ile önce Hz. Ebû Bekir’in, daha sonra da Hz. Ömer’in kendisine talip olduklarını bildirirler. Fakat bu iki teklif de nazik ve kibar bir şekilde reddedilir. Kocası için de devamlı bir şekilde üzülen ve çocuklarının nafakasını temin için didinen bu mübarek sahabe kadının haline acıyan Hz. Peygamber, yaşça ilerlemiş ve bir çok çocuğu olmasına rağmen, ona izdivaç teklifinde bulundu. Gerçi Ümmü Seleme, mümkün olsa bu şerefe nail olmak istiyordu. Fakat yaşının ilerlemiş olması ve çocuklarının bulunuşu onu korkutuyordu. Ayrıca, Hz. Aişe ve Hz. Hafsa’nın yanında Resûlullah’ın evinde bir yer elde edemeyeceğinden de endişe ediyordu. Bu endişe ile Hz. Peygamber’den özür dileyerek şu haberi gönderdi:

- “Ben, kıskanç bir kadınıym, yaşlıyım ve çocuklarım var”. Bu mazeretler, Resûlullah tarafından şöyle cevaplandırıldı:

- “Yaşlı olduğumu söylüyorsun, ben senden daha yaşlıyım. Kıskançlıktan bahsediyorsun, Allah’a dua ederim, umulur ki Allah onu senden giderir. Çoluk çocuğunun bakımı ise Allah ve Resûlüne aittir. Burada bulunan ve bulunmayan dostlarının bu evliliğe karşı çıkacaklarını da zannetmiyorum.” dedi. Bunun üzerine Ümmü Seleme, hicretin dördüncü yılının Şevval ayında Hz. Peygamber’le evlenmiş oldu. Bu evliliğin, oğlu Ömer veya Seleme tarafından gerçekleştirildiği de belirtilmektedir⁸. Evlenme merasimi sırasında Hz. Peygamber misafirlere yemek (velime) verdi. Başka bir rivâyette anlatıldığına göre Ümmü Seleme, Hz. Peygamber’le olan evliliğini şöyle anlatır:

⁸ Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu’s-Semin*, s. 89; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, IV, 440.

“Ebû Seleme'nin ölümünden sonra iddetim bitince Resûlullah bana geldi. Aramızda perde olduğu halde benimle evlenmek istediğini söyledi. Bunun üzerine ben:

- Ya Resûlallah, seni istemediğimden değil, fakat benim yaşımla ilerlemiş, yetimlerim var ve en önemlisi de ben çok kıskanç bir kadıyım. Senin de hanımların var”, dedim. Bunun üzerine Resûlullah:

- Bunlar seni bu işten alıkoymasın. Senin dediğin kıskançlığa gelince Allah onu giderir. Yaşımdan bahsediyorsun ben senden daha yaşlıyım. Çocuklarına (yetimlerine) gelince onlar Allah'a ve Resûlüne aittir, dedi. Bunun üzerine evlenme gerçekleşti⁹. Nikah kıyıldıktan sonra Resûlullah, onu, daha önce vefat etmiş olan Ümmü'l-mesâkîn Zeyneb binti Hüzeyme'nin evine (odasına) yerleştirdi. Yanında üç gece geçirdi¹⁰. Bu arada bu müddeti yedi gün yapabileceğini, fakat bu takdirde bunu diğer hanımlarına da uygulamak zorunda kalacağını söylemişti. Böylece, düşkünler annesi olarak bilinen Zeyneb'in evi, tekrar şenlenmiş oldu.

İslâm yayılış tarihi bakımından burada dikkatleri çeken bir konu bulunmaktadır. Bilindiği gibi Uhud muharebesi esnasında müslümanlara en büyük zayıyatı verdiren ve onların sıkıntılı anlar yaşamasına sebep olan kişi, Kureyş süvari birliğinin komutanı olan Halid b. Velid idi. O zaman, İslâm'ın azılı düşmanlarından biri olan Halid b. Velid, Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme ile olan evliliğinden sonra yavaş yavaş eski fikir ve düşüncesini değiştirmeye ve müslümanlar hakkındaki düşmanlığını azaltmaya başladı. Hatta, tarihlerin bildirdiği göre o, bu düşmanlığında tereddüde düşmüştü. Bu konuda yani İslâm'la küfür arasında tercih yapma bakımından kendi kendisi ile mücadele eder olmuştu. Bundan İki yıl sonra da Müslüman olma şerefini kazanmıştı.

⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 90.

¹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 92.

Hiz. Ümmü Seleme, otoriter, sözü dinlenen ve kendi değeri-
rini iyi ölçebilen muhterem bir kadındı. Gerek Hiz. Aişe, ge-
rekse diğerlerine karşı şerefini düşürecek herhangi, bir hare-
kete tevessül etmedi. Bu sebeple olsa gerek ki, Hiz. Aişe ile
Hiz. Hafsa, Resûlullah'ın bu yeni zevcesini iyi karşılamak için
büyük bir gayret sarf ediyorlardı. Daha önce de belirtildiği
gibi Hiz. Aişe, bu evlilikten hemen sonra Hiz. Hafsa'ya şunları
söyleyecekti.

“Resûlullah, Ümmü Seleme ile evlenince, güzelliği hak-
kında söylenenler sebebiyle çok üzüldüm. Onu görünceye
kadar sabredip nazik davrandım. Fakat, onun söylenenden
daha güzel olduğunu gördüm. Bunu Hafsa'ya anlatınca bana
“o kadar da değil” dedi. Bunun üzerine ben onu Hafsa'nın
dediği gibi gördüm. Bununla beraber ben kıskançtım”¹¹.
Gerçekten, Hiz. Ümmü Seleme'nin, Hiz. Aişe'ye kuma gelip
onun üzerindeki tesirini görmüş olması, belki de kendisini
sevindirmişti. Kızını dadıya vermeye razı olmasının bu se-
bebe bağlandığı düşünülebilir. *es-Sımtu's-Semin* adlı eserde
bu olay (dadı) hakkında tafsilatlı bilgi verilmektedir¹².

Biraz önce temas edildiği gibi Hiz. Ümmü Seleme, otoriter
ve sözü dinlenen bir kadındı. Her ailede olduğu gibi,
Resûlullah'ın ailesinde de eşler arasında ufak tefek bazı mü-
nakaşalar olurdu. Bu cümleden olarak bazen Hiz. Peygam-
ber'in eşleri, bazı arzu ve istekleri ile Resûlullah'ı üzüyor-
lardı. Bu durumdan haberdar olan Hiz. Ömer, zaman zaman
mü'minlerin annelerine karşı kırıcı bir tavır takınır ve onla-
rın, Allah elçisini üzmelerine sinirlenirdi. Böyle bir günde
yine kırıcı konuşmaya başlayan Hiz. Ömer'e karşı Hiz. Ümmü
Seleme:

¹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 94.

¹² Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Sımtu's-Semin*, 90, Ayşe
Abdurrahman, *aynı eser*, s. 326.

“Sana şaşmak lazım ey Hattâb’ın oğlu. Her şeye burnunu soktun da şimdi, Allah’ın Resûlü ile hanımları arasına da mı sokulmak istiyorsun?” deyince Hz. Ömer:

“Onun bu sözü, beni öyle bir yakalayışla yakaladı ki, içimdeki öfkeyi dağıtıp attı” diyecektir¹³.

Hiz. Ümmü Seleme, bu sözleri, Allah elçisinin nezdindeki mevkii ve evindeki değeri bilerek söylemişti. Zira Resûlullah, onu ehl-i beytinden saymıştı. Nitekim, bir haberde bu konuda şöyle denir:

“Birgün Allah’ın elçisi Ümmü Seleme’nin yanında idi. Ümmü Seleme’nin kızı Zeyneb de orada idi. Fâtımatu’z-Zehra (Hz. Peygamber’in kızı) oğulları Hasan ve Hüseyin ile oraya geldi. Resûlullah bunları kucaklayıp:

Ehl-i Beytim! Allah’ın rahmet ve bereketi üzerinize olsun. Allah, her türlü hamde layıktır, o ne üstün şeref sahibidir, buyurdu. Hz. Ümmü Seleme’nin kızı Zeyneb diyor ki, bunu duyan Ümmü Seleme ağlamaya başladı. Resûlullah ona bakarak şefkatli bir şekilde:

- Seni ağlatan nedir? diye sordu. Bunun üzerine o:

- Ey Allah’ın Resûlü! (Allah’ın rahmet ve bereketini) Ehl-i Beytin arasında taksim ettin (bölüştürdün), beni ve kızımı bıraktın, cevabını verdi. Onun bu sözü karşısında Resûlullah:

- Hem sen hem de kızın Ehl-i Beyttensiniz” dedi¹⁴.

Bin Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe’*’de, Hz. Ümmü Seleme’nin kızı Zeyneb’in biyografisini verirken, onun, Resûlullah’ın terbiyesi ve gözetimi altında büyüdüğünü söyler. Ayrıca onun, zamanın kadınları arasında fikhî (İslâm hukukunu) en iyi bilen bir kimse olduğunu da belirtir. Hatta onun, Resûlullah yıkanırken yanına girdiğini ve Allah elçisinin, onun (henüz küçük olan Zeyneb’in) yüzüne su serptiğini buna ilave eder. Râvî, Zeyneb’ten bahsederken, yaşlandığı

¹³ Buharî, Tefsir (66) 323.

¹⁴ Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu’s-Semin*, s. 92-93.

halde yüzünde gençliğin tazeliği bulunuyordu, demekten kendini alamaz¹⁵.

Gerçekten de Hz. Peygamber, Hz. Ümmü Seleme'ye büyük bir değer vermiştir. Hz. Aişe'den nakledilen bir rivayete göre Hz. Peygamber ikinci namazını kıldıktan sonra hanımlarını ziyaret ederdi. Bu ziyaret, ilk defa Ümmü Seleme'den başlardı. Çünkü o, onların en büyüğü idi. Benimle de ziyareti tamamlardı, der¹⁶. Ayrıca Hz. Peygamber'in Hz. Ümmü Seleme ile birlikte aynı kaptı yıkanmış olmaları da bunu göstermektedir. Hz. Peygamber, Hz. Ümmü Seleme'nin diğer çocuklarını da kendi evlatları gibi görüyordu. Onları da Ehl-i Beyti olarak kabul ediyordu. Hatta üvey oğlu Seleme'yi Uhud'da şehid olan amcası Hz. Hamza'nın kızı Ümâme ile evlendirmişti. Hz. Peygamber onu amcasının kızı ile evlendirince ashabına dönerek:

“Görüyorsunuz ki ben onu mükâfatlandırdım” buyurdu.

Seleme ve Zeyneb'in kardeşleri olan Ömer ve Dürre de Resûlullah'ın himayesinde büyüdüler¹⁷.

Bilindiği gibi, Resûlullah'ın Medine dönemindeki hayatında nazil olan vahiy, genellikle o, Hz. Aişe validemizin evinde bulunuyorken geliyordu. Hz. Aişe de bununla övünür ve diğer hanımlara karşı bunu bir üstünlük belirtisi olarak görürdü. Hz. Peygamber, Hz. Ümmü Seleme ile evlenince:

“Diğer bir kısmı da günahlarını itiraf ettiler. İyi ve fena amelleri birbirlerine karıştırdılar. Allah'ın, onların tevbesini kabul etmesi umulur. Çünkü Allah, Gafûrdur, Rahimdir”¹⁸ âyet-i kerimesi, onun (Hz. Ümmü Seleme) evinde nâzil oldu. Böylece

¹⁵ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, IV, 311.

¹⁶ Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 93.

¹⁷ Geniş bilgi ve kaynaklar için bk. Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 327.

¹⁸ Kur'an, et-Tevbe, 102.

bir defa da olsa Ümmü Seleme'nin evinde de vahiy geldiğini görmüş oluyoruz.

İslâm tarihinde kronolojik sıralamaya baktığımız zaman, olayların birbirlerine bağlı olarak geliştikleri görülür. Nitekim, daha önce müslümanlarla antlaşma yapan, onların düşmanlarına yardım etmeyeceklerini va'd eden ve gerekirse müslümanlara yardım edeceklerini bildiren, buna karşılık müslümanlardan da aynı karşılığı görmek üzere taahhüdde bulunan yahudilerden bir kabile de Beni Kureyza (Kureyza oğulları) idi. Fakat Hendek savaşında bunlar, müslümanların en sıkıntılı anlarında antlaşmayı bozarak müşriklerin safında yer almışlardı. Hendek savaşı, müslümanların dahiyâne bir casusluk olayı ile desteklenip müşriklerin aleyhine büyük bir hezimetle sona erince, Hz. Peygamber antlaşmalarını bozan bu yahudiler üzerine sefer yapmaya karar verdi. Hz. Peygamber, onları, güçleri tükeninceye kadar kuşatma altında tuttu. Gerçi biz burada harbin safahatından bahsedecek değiliz. Ancak bazı olaylar ve kendisinden bahsettiğimiz Hz. Ümmü Seleme validemizle ilgili bir hadise, bizi ister istemez bundan biraz söz etmek zorunda bırakmaktadır.

Hicretin beşinci yılında Beni Kureyza kabilesi üzerine sefer açılmıştı. Hz. Peygamber onları kuşatma altında tutmaya devam etti. Allah, onların kalbine korku saldı. Onlar, Resûlullah'ın bunu bir neticeye bağlamadan bu işi bırakmayacağını anladıklarında reisleri olan Ka'b b. Esed onlara nasihatlerde bulunmaya başladı. Onlara bazı tekliflerde bulundu. Bu teklifleri üç madde halinde sıralamak mümkündür:

1) İsterseniz bu adama (Muhammed'e) inanalım ve onun peygamberliğini tasdik edelim. Zira siz onu kendi kitabınızdan da tanıyorsunuz. Böylece kanlarınız, mallarınız emniyete alınmış olur, dedi. Bunun üzerine yahudiler, "Biz Tevrat'ın hükümlerinden ayrılmayız" dediler. Bundan sonra:

2) Şayet bunu kabul etmiyorsanız, geliniz kadınlarımızı ve çocuklarımızı öldürüp sonuna kadar Muhammed'le sava-

şalım. Bizim artık kaybedecek bir şeyimiz kalmadığı için onunla ölünceye kadar mücadele ederiz, dedi. Buna da onlar. “Şu zavallıları mı öldürelim, onlardan sonra hayatın ne tadı olur” deyip onu da reddettiler.

3) Öyleyse bu gece Cumartesi gecesidir. Muhammed ve ashabı, bizim bu gece bir şey yapmayacağımızı biliyorlar, onlara baskın yapalım, dedi. Bu görüş de kabul edilmedi. Yahudiler için Cumartesi kutsaldır ve onda hiçbir iş yapılmaz. O, tatil günüdür. Zira Yahova o günü istirahatla geçirmişti.

Beni Kureyza, Resûlullah’a bir elçi göndererek durumlarını tartışıp görüşmek üzere Ebû Lübâbe b. Abdi’l-Münzir’i kendilerine göndermesini istediler. Allah elçisi de Ebû Lübâbe’yi onlara gönderdi.

Beni Kureyza yahudileri, Ebû Lübâbe’yi görünce erkekleri hürmetle ayağa kalktılar, kadın ve çocukları ise yüzlerine vurarak feryad etmeye ve ondan yardım istemeye başladılar. Ona:

“Ey Ebû Lübâbe! Muhammed’in hükmüne razı olursak ne olacağını söyler misin? dediklerinde o, boğazına işaret ederek:

“Evet biliyorum, boğazlanmaktır” cevabını verir.

Ebû Lübâbe, oradan ayrılır ayrılmaz, Allah ve Resûlüne ihanet ettiğini anlar. Bunun üzerine derhal Resûlullah’a uğramadan doğrudan mescide giderek kendisini mescidin direklerinden birine bağlar ve:

“İşlediğim günahıtan, Allah beni affedinceye kadar bağlandığım bu yerden ayrılmayacağım” dedi.

Resûlullah’a, Ebû Lübâbe’nin durumu bildirildiğinde o:

“Doğrudan bana gelseydi, onun için mağfiret talebinde bulunurdum. Madem ki yapacağını yapmış, Allah tevbesini kabul edinceye kadar ben onu bu durumdan kurtarmam” dedi.

Ebû Lübâbe, mescidin direğine bağlı olarak altı gün geçirdi. Namaz vakti, hanımı gelip kendisini çözer, namazdan sonra tekrar bağlandı.

İbn İshâk, Yezid b. Abdullah senediyle rivayet eder ki, Ebû Lübâbe'nin tevbesinin kabul edildiğine dair olan âyet Resûlullah'a Hz. Ümmü Seleme'nin evinde iken bir seher vakti nazil oldu.

Hz. Ümmü Seleme bu konuda şöyle der:

Allah elçisinin, gülümsediğini görünce “Allah seni hep güldürsün Ya Resûlallah, niçin gülüyorsun?” diye sordum. O da bana:

“Ebû Lübâbe'nin tevbesi kabul oldu” dedi. Bu konuşmadan sonra ben:

“Bunu ona müjdeleyeyim mi Ya Resûlallah?” dedim. O da:

“İstersen müjdele” dedi.

Hz. Ümmü Seleme, hücresinin (odasının) kapısına çıktı ve “Müjdeler olsun Ey Ebû Lübâbe, Allah tevbeni kabul etti” dedi. Bu hadise daha tesettür emri gelmeden önce idi.

Bu haberi duyan mesciddeki cemaat, onun iplerini çözmeye yönelince o:

“Hayır vallahi, bizzat Allah'ın elçisi beni çözünceye kadar bana dokunmayınız” dedi. Resûlallah, sabah namazına çıktığında bizzat kendi elleriyle onun iplerini çözdü¹⁹.

Daha önce de temas edildiği gibi Hz. Ümmü Seleme, bilgili ve kültürlü bir kadındı. Hz. Peygamber, zaman zaman onunla istişarede bulunur ve onun görüşü istikametinde hareket ederdi. Nitekim hicretin 6. senesinde Mekkeli müşriklerle yapılan Hudeybiye ântlaşması esnasında Hz. Peygamber bir konuda onun görüşüne göre hareket etmişti. Olayı daha canlı bir şekilde gözler önüne serebilmek için biraz teferruata girmemiz gerekiyor. Bu bakımdan,

¹⁹ İbn Hişâm, *es-Sire*, III, 119-121.

Hudeybiye’de meydana gelen psikolojik hava ve atmosferden söz edeceğiz.

Bilindiği gibi hicretin 6. senesinde Hz. Peygamber bir kısım ashabı ile umre yapmak üzere yola çıkmıştı. Bu esnada hanımlarından Hz. Ümmü Seleme de yanında bulunuyordu. Müslümanlar, Hudeybiye denilen yere varınca, Mekkeli müşriklerin engeli ile karşılaştılar. Müşrikler, onların bu sene umre yapmalarını istediler. Gerekirse savaş, bile göze almışlardı. Fakat müslümanlar umre için gelmişlerdi. Burada bir antlaşma yapıldı. Görünüşte Müslümanların aleyhinde gibi olmasına rağmen daha sonra bizzat Mekkeliler bu antlaşmanın bozulmasını isteyeceklerdir. Biz burada bu maddeler üzerinde fazla durmak istemiyoruz. Zira doğrudan konumuzla ilgili değildir. Ancak bu maddelerden biri, Müslümanların o sene umre yapamayacakları şeklinde idi. Bu durumu öğrenen Müslümanlar, sanki müşrikler galip gelmiş ve müslümanlar mağlup olmuş gibi bir halet-i ruhiye içine girdiler. İşte bu sebeple Hz. Ömer Hz. Ebû Bekir’in yanına gidecek:

“O, Allah’ın elçisi değil midir? Biz Müslüman değil miyiz? Onlar müşrik değil midir?” diye sorar. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, bütün sorulara “evet” diye cevap verir. Bu sefer Hz. Ömer:

“Öyleyse niçin dinimizden taviz veriyoruz?” dediğinde Hz. Ebû Bekir:

“Ben, onun, Allah’ın Resûlü olduğuna şahadet ederim” dedi.

H. Ömer, oradan ayrılır ayrılmaz, Allah elçisinin yanına varır ve Hz. Ebû Bekir’e sorduğu soruları ona da sorar. Hz. Peygamber’den de aynı cevapları alır.

“Şu halde niçin dinimizden taviz veriyoruz” dediğinde, Resûlullah:

“Ben, Allah’ın kulu ve Resûlüyüm. Onun emrine aykırı harekette bulunamam. O, beni ziyana uğratmaz” dedi²⁰. Hz. Ömer, müslüman olduğundan beri kalbine hiç bir şüphenin gelmediğini, ancak bu esnada Resûlullah’ın huzuruna varıp biraz kabaca davrandığını anlatır. Daha sonra bu hareketinin af edilip bağışlanması için tevbe eder.

Antlaşmanın kendi aleyhlerine olduğunu zanneden ashab-ı kiram bakımından durum iç açıcı değildi. O andaki genel hava ve buna bağlı olan hareket tarzı, korkulacak boyutlara ulaşmak üzereydi. Öyle ki Allah elçisi, ashabına kalkıp kurbanlarını kesmelerini ve daha sonra da tıraş olmalarını emrettiği halde, onlardan hiç birisi kalkıp bu emri yerine getirmedi. Emrini üç defa tekrarlamış olmasına rağmen hiç kimse, de bir hareket görülmedi. Zira dış görünüşü itibarı ile antlaşmanın şartları müslümanların aleyhine idi. Ashab, Hz. Peygamber’in Medine’de gördüğü rüyanın hemen bu sene içinde gerçekleşeceğine inanıyordu. Onları bu şekilde hareketsizliğe ve emre itaat etmeyişlerine çok üzülen Hz. Peygamber, hanımı Hz. Ümmü Seleme’nin çadırına giderek ona olup bitenleri anlatır. Hz. Ümmü Seleme:

“Ya Resûlallah! Onları mazur görün. Onların ümidi bu sene tavaf etmektir. Bu ümidleri boşa çıktığı gibi müşriklerin arzuladıkları gibi bir barış antlaşması yapıldı. Siz çıkıp kurbanınızı kesiniz, başınızı tıraş ediniz, onların tamamı size uyacaktır”, dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber kimseye bir şey söylemeden çıkıp kurbanlık devesini kesip etini fakirlere dağıttı. Kırmızı bir post üzerinde oturmuş olduğu halde başını Hıraş b. Ümeyye b. Fazl el-Huzai’ye tıraş ettirdi. Bunu gören ashab-ı kiram, derhal ona uyararak kurbanlarını kesip başlarını tıraş ettirdiler. Daha sonra Resûlullah’ın emrini dinlemedikleri için birbirlerini suçlayıp üzüldüler. Hatta bu sebepten nerdeyse birbirlerini öldüreceklerdi. Başlangıçta hislerine

²⁰ İbn Hişâm, *es-sire*, III, 171: Tâberî, *Tarih*, II, 280.

mağlub olan müslümanlar, daha sonraki olaylarda antlaşmanın gerçekten kimin aleyhinde olduğunu görüp anladılar²¹.

Görüldüğü gibi Ümmü Seleme hazretleri, böyle kritik bir dönemde Hz. Peygamber'e nasıl hareket etmesi gerektiğini söylemiş, o da onun bu arzusu istikametinde hareket etmişti. Böylece çok zor anlar yaşayan müslümanlar da hisleri ile hareket etmeyi bırakıp Resûlullah'ı dinlediler.

Gerçekten Ümmü Seleme, akıllı, zeki, kültürlü ve güzel bir kadındı. İbn Hacer, onun Hudeybiye'de oynadığı rol ile ne kadar ileri görüşlü olduğunu açık bir şekilde ortaya koymuştur²² der. Onun bu zeka ve ileri görüşlülüğü sebebiyle bir çok sahabî ve tabî, karşılaştıkları problemleri istişare edip bir çözüm yolu bulmak için ona gelirlerdi. Bütün bu özelliklerine rağmen o, çok alçak gönüllü birisiydi. Nitekim, onun Yatsı vaktinde Resûlullah ile gerdeğe girdiği ve henüz taze bir gelin iken şafak vaktinde de un öğütmeye gittiği rivâyet edilmektedir²³.

Ümmü Seleme (R.anha), Hayber seferinde de Allah elçisinin yanındaydı. Mekke'nin fethinde, Taif muhasarasında, Hevazin ve Sakif gazalarında da Resûlullah'ın yanında bulunuyordu. Keza o, hicretin 10. yılında Hz. Peygamber'le birlikte Veda haccında idi.

Resûlullah'ın, hanımlarından bir müddet ayrılmasından sonra, Allah'ın ona ve diğer hanımlarına lütufta bulunmasıyla Allah elçisinin evine tam bir sükûnet geldi. Onların diğer insanlara olan üstünlük ve faziletleri el-Azhâb sûresinin 32-34. âyetlerinde belirtilmiştir. Peygamberlik evindeki bu sükûnet ve huzur, Hz. Peygamber'in hastalanmasına ka-

²¹ Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Buharî, Şurut, 15; Taberî, *Tarih*, II, 283; Mahmud Es'ad, *Tarih-i Din-i İslâm*, II, 325; Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 329-330.

²² İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 440.

²³ ez-Zehebî, *Siyer*, II, 205.

dar devam etti. Ümmü Seleme ile Hz. Peygamber'in diğer hanımları, onun hastalığını Hz. Aişe'nin evinde geçirmesine gönül hoşnutluğu ile rıza gösterdiler²⁴.

Resûlullah'ın vefatından sonra Ümmü Seleme, toplumun içinde girip ona müdahalede bulunmaktan çekindi. O, köşesine çekilip kendini ibâdete verdi. Bununla beraber onun Hz. Osman'ın halifeliği sırasında ortaya çıkan fitne ateşini söndürmek için bazı çabaların içine girdiği görülür. Bu sebeple o, Hz. Osman'a bazı nasihatlerde bulunmuştu. Hz. Peygamber'in zevcesi olmasından (Ümmehatu'l-mü'mininden) dolayı ona oğlum diye hitap ederek şöyle demişti:

“Ey oğulcağızım! Senin tebeanı, senden nefret eder ve himaye kanatlarının altından çıkmış görüyorum. Bunun sebebi nedir? Resûlullah'ın sevdiği ve sâlik olduğu yolu kapama, onun yakmadığı bir ışığı uyandırıp yakma. Dost ve arkadaşların olan Ebû Bekir ve Ömer'in izlerine uymakla yetin. Onlar, bu işi başardılar. İşte sana analık hakkımı ifa eyledim. Sana gereken, itaat ve buna göre amel edip hareket emendir”²⁵.

İslâm dünyasında Hz. Osman'ın şehadetinden sonra başlayan siyasî olaylarda gönlü, Hz. Peygamber'in damadı ve dördüncü halife seçilen Hz. Ali ile birlikteydi. Fakat, kendisinin Ümmehatu'l-mü'mininden olması, onun fiilen bu siyasî işlere girmesine mani oluyordu. Bununla beraber o, Hz. Ali'ye yardımcı olmaya gayret etmiş ve bu uğurda oğlu Ömer'i onun emrine vererek şöyle demişti:

“Ey mü'minlerin emiri! Allah'a isyan etmeyeceğimi bilsem, sen kabul etmesen bile seninle beraber çıkardım. İşte bu, oğlum Ömer'dir. Allah'a yemin ederim ki o, bana canımdan daha kıymetlidir. Senin bulunduğun yerlerde seninle beraber bulunsun diye getirdim.”

²⁴ Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 331.

²⁵ Mehmed zihnî, *Meşâhiru'n-Nisa*, İstanbul 1294, I, 74.

Daha sonra da Hz. Aişe'nin yanına vararak onu tenkid eder ve:

“Senin bu yaptığın (baş kaldırma) ne biçim şeydir? Bu ümmetin arkasında Allah vardır (Allah onu gözetmektedir). Ben de senin yaptığın gibi yapsam ve sonra bana “haydi Firdevs Cenneti’ne gir” dense, ben, bana tesettürü emrettikten sonra bu emri çiğnemiş olarak Muhammed’le karşılaşmaya utanırım” demişti²⁶.

Ümmü Seleme (R.anha), Hz. Peygamber’in hanımları arasında en son vefat edenidir. Hicretin 61. senesinde öldüğü zaman seksen dört yaşında idi. Medine’de Baki’ mezarlığına defnedildi. Cenaze namazını Ebû Hüreyre kıldırmişti. Her ne kadar onun hicretin 59. senesinde vefat ettiğine dair bir haber bulunuyorsa da bu doğru değildir.

Peygamber hanımları içinde en son vefat eden Hz. Ümmü Seleme’nin, Kerbela olayında, gerek Hz. Hüseyin ve gerekse ailesinin şehid edilmesi haberini alır almaz bayıldığı ve sonra da üzüntüsünden vefat ettiği bildirilmektedir²⁷.

Ümmü Seleme’nin, oğlu Ömer’den rivayet edilen bir haber onun defni hakkında bilgi verir. Buna göre anasının ölümünde kendisi, kardeşi Seleme, Abdullah b. Abdullah b. Ümeyye ile Abdullah b. Vehb b. Zem’a’ kabre inip onu defnettiler. O, bu açıklamasına ilave ile öldüğü zaman annesinin seksen dört yaşında olduğunu da söylemişti²⁸.

Hz. Peygamber, ona Hayber gelirinden seksen vesk hurma ile yirmi vesk arpa tahsis etmişti. Resûlullah’ın vefatından sonra Halife olan Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer bu ka-

²⁶ Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 332.

²⁷ İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 96; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 408; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 208.

²⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 96.

dın sahabiyiye büyük bir saygı gösterdiler. Ona, Hz. Peygamber'in diğer hanımları ile birlikte tahsisat ayırdılar²⁹.

Ümmü Seleme (R.anha), hadis rivayet eden kadın sahabilerden birisidir. Bu konuda o, Hz. Aişe'den sonra, Resûl-i Ekrem'in diğer zevcelerinin tamamından daha üstündü. Toplam olarak 378 hadis rivayet etmiştir. O, Resûlullah (sas)'dan doğrudan doğruya aldığı hadislerin yanında Ebû Seleme ve Hz. Fâtıma'dan da hadis nakletmiştir. Kendisinden de oğlu Ömer ve kızı Zeyneb ile kardeşi Âmir, yeğeni Mus'ab b. Abdullah hadis rivayet etmişlerdir. Ayrıca Abdullah b. Râfi, Nâfi, Ebû Kesir, Safiyye binti Şeybe, Hind binti Hâris, Abdurrahman b. Hâris, Ebû Osman en-Nehdî, Ebû Vâil, Said b. Müseyyeb, Ebû Seleme, Urve, Ebû Bekir b. Abdurrahman ve Süleyman b. Yesar başta olmak üzere birçok sahabî ve tabîî kendisinden hadis nakletmişlerdir³⁰. Bu hadislerden Buharî ve Müslim on üç tanesinde ittifak etmişlerdir. Bunların dışında sadece Buharî'de üç, Müslim'de de on üç hadis bulunmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi onun eski kocasından çocukları vardı. Fakat Hz. Peygamber'den çocukları olmadı. Bu sebeple olsa gerek ki Mısırlı Mâriye, Resûlullah'tan hamile kalınca onu kıskanmıştı. Kaynaklar, onun çocukları hakkında da bilgi vermektedirler. Bu bilgiler arasında, onu Hz. Peygamber'le evlendirenin Ömer mi yoksa Seleme mi olduğu farklı görüşlere sebep olmuştur. Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'e karşı Hz. Peygamber gerçek bir baba gibi hareket etmişti. O, Hz. Peygamber'den hadis rivayet etmiş bir kimsedir. Zamanındaki kadınlar içinde en iyi hukuk bilenlerindendi. Abdullah b. Zem'a b. Esved ile evlendi. Ondan çocukları oldu. Seleme'nin bizzat Peygamberimiz tarafından Hz. Hamza'nın kızı Ümâme ile evlendirildiğine daha önce temas edilmişti. Ömer'e gelince o, Habeşistan'da doğmuştu.

²⁹ İbn Sa'd, göst. yer.

³⁰ İbn Hacer ei-Askalânî, *el-İsâbe*, IV, 440; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 210.

Hız. Ali, onu Bahreyn ve İran'a vali yapmıştı. Hicretin seksen üçüncü senesinde Medine'de vefat etti³¹.

ÜMMÜ SELEME'NİN RİVAYET ETTİĞİ BAZI HADİSLER

1. Ümmü seleme şöyle demiştir:

Peygamber (sas.), bir gece uyandı ve "Subhanallah" bu gece ne fitneler indi, ne hazineler açıldı. Hücre sahiplerini (müminlerin annelerini) uyandırınız. Dünyada nice giyinik kadınlar vardır ki, âhirette çıplaktırlar, buyurdu³². Kadınların giyinmesinden de bahseden bu hadise ilave edilecek bir şey yoktur.

2. Müminlerin annesi Ümmü Seleme şöyle dedi:

Ebû Talha'nın karısı olan Ümmü Süleym, Resûlullah'a geldi ve "Ya Resûlallah şüphesiz Allah, haktan haya etmez. Bir kadın ihtilâm olduğu zaman gusl etmesi icap eder mi?" diye sordu. Resûlullah "Suyu gördüğünde evet" dedi³³.

3. Ümmü Seleme (R.anha) şöyle demiştir:

Ben, Peygamber'le birlikte bir kadife içinde bulunuyorken hayız oldum. Yavaşça sıyrılıp o örtüden dışarı çıktım, hayırlı iken giydiğim elbiseyi alıp giydim. Resûlullah bana "hayız mı oldun" diye sordu. Ben de "evet" dedim. Bunun üzerine beni çağırdı ve kendisi ile birlikte o saçaklı kadife örtünün içine soktu. (Zeyneb, Ümmü Seleme'nin kızı) şöyle dedi. Ümmü Seleme bana dedi ki: Peygamber oruçlu olduğu halde onu (Ümmü Seleme'yi) öperdi. (Ümmü Seleme dedi ki:) Ben, Peygamberle birlikte bir tek kaptan cünüplükten yıkanır-

³¹ Daha geniş bilgi için bk. Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 95-96.

³² Buharî, İlim, 41.

³³ Buharî, Gusl, 22.

dık”³⁴. Burada İslâm hukuku ile ilgili bir çok hüküm bulunmaktadır.

4. Urve, Zeyneb binti Ebî Seleme, o da Ümmü Seleme'den şöyle dediğini rivayet eder:

(Hac sırasında) Resûlullah'a hasta olduğumu söyledim. Resûlullah (deveye) binerek insanların arkasından tavaf et dedi. Ben de (öylece) tavaf ettim. Resûlullah, Beyt'in yanında durmuş (وَالطُّورِ وَكِتَابِ مَنْطُورٍ) “Ve't-Tûri ve Kitâbin mestûr” sûresini okuyordu³⁵.

5. Peygamberin zevcesi Ümmü Seleme (R.anha) şöyle haber vermiştir:

Resûlullah zamanında kadınlar, farz namazlardan selâm verdiklerinde, hemen kalkarlardı. Resûlullah ve onunla birlikte namaz kılmış olan erkekler, Allah'ın dilediği kadar dururlardı. Resûlullah kalktığı zaman erkekler de kalkarlardı³⁶.

6. Ümmü Seleme (R.anha)'dan:

Peygamber, bir ay kadınlarının yanına girmemeye yemin etmişti. Yirmidokuz gün geçince günün başlangıcında veya sonunda geldi. Kendisine:

“Sen bir ay (yanımıza) girmeyeceğine yemin etmiştin” denildi. Bunun üzerine o:

“Ay yirmidokuz gün de olur” buyurdu³⁷.

7. İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Urve b. Zübeyr haber verdi. Ona da Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb ona da Peygamber'in eşi olan annesi Ümmü Seleme, Resûlullah'tan şöyle haber verdi:

Resûlullah, Ümmü Seleme'nin odasının kapısı önünde şiddetli bir kavga işitti. Onlar için dışarı çıkıp şöyle dedi: “Şüphesiz ben de bir beşerim. Zâman olur ki bana (sizden)

³⁴ Buharî, Hayz, 22.

³⁵ Buharî, Salat, 78.

³⁶ Buharî, Sıfatu's-Salât, 81.

³⁷ Buharî, Savm, 11.

iki hasım gelir de, bazınız bazınızdan daha düzgün konuşmuş olabilir. Ben de o düzgün ve belagatlı sözleri doğru sanarak onun lehine hükmedebilirim. Binaenaleyh, kimin lehine bir müslümanın hakkı ile hükmettimse (bilsin ki) bu hak, ateşten bir parçadır. İster onu alsın, ister terketsin³⁸.

İslâm'ın adalet anlayışını ve bu anlayışın insan benliğinde yerleşmesi gerektiğini ifade eden bu Hadis-i Şerife göre, Peygamber dahi olsa hüküm verme durumunda olan bir kimsenin çeşitli sebeplerle yanıltılabileceği anlaşılmaktadır. Bunun için bizzat Hz. Peygamber, kendisinin de bir beşer olduğunu, binaenaleyh kendisinin de yanılabileceğini söylemekle, hakimlerin yanılabileceğini belirtmek istemiştir. İslâm adlî teşkilatı bakımından önemli bir prensip olarak kabul edilen bu anlayışa göre iki kişi arasındaki anlaşmazlığa çözüm getirecek olanların delil, şahid ve meramını ifade gibi zahirî görüntülere bakması gerekir. Bununla beraber haksız olduğu halde lehinde hüküm verilen kimsenin bu dünyada kendisini kurtarması belki mümkün olabilir. Fakat Resûlullah'ın ifadesi ile bu, onun için ahiret hayatında bir ateş parçası olacaktır.

Böyle bir hadisin, Hz. Ümmü Seleme tarafından bize ulaştırılması manidardır. Zira daha önce de temas edildiği gibi Ümmü Seleme, İslâm hukuk bilgisi bakımından önemli bir şahsiyettir.

8. Ebû Osman şöyle dedi:

Bana haber verildi ki, Cibril Aleyhis-selâm, Peygamber'in yanına gelmişti. Bu sırada Peygamber'in yanında Ümmü Seleme bulunuyordu. Cibril, Peygamber'le konuşmaya başladı. Sonra kalkıp gitti. Peygamber, Ümmü Seleme'ye:

"Bu kimdir?" diye sordu. Yahut buna benzer bir soru sordu.

Ümmü Seleme:

³⁸ Buharî, Mezâlim, 16.

“Bu Dihye’dir” dedi.

Ümmü Seleme dedi ki: Allah’a yemin ederim, Peygamber’in Cibril’den haber vermek üzere yaptığı hitabesini işitinceye kadar, Cibril’i hep Dihye sanmıştım³⁹.

9. İbn Abbas’ın azadlısı Küreyb’den o, şöyle dedi: Abdullah b. Abbas, Abdurrahman b. Ezher ve Misver b. Mahreme kendisini Peygamber’in eşi Aişe’ye göndererek şöyle demişler:

Aişe’ye hepimizden selam söyle ve ikindiden sonraki iki rekâtı ona sor. Dedi ki:

Biz, senin bu iki rekâtı kıldığını haber aldık. Halbuki Allah elçisinin bunu nehy ettiğini (yasakladığını) duymuştuk.

İbn Abbas: “Ben, Hattâb’ın oğlu Ömer ile birlikte bu namazdan dolayı insanları döverdik” demiştir.

Küreyb diyor ki: Bunun üzerine Aişe’nin yanına girerek, benimle gönderdikleri haberi kendisine bildirdim. Aişe:

“Bunu Ümmü Seleme’ye sor dedi. Ben de tekrar onların yanına dönerek. Aişe’nin söylediklerini onlara anlattım. Onlar, beni Ümmü Seleme’ye de Aişe’ye gönderdikleri şey ile gönderdiler.

Ümmü Seleme:

“Ben Resûlullah’ı o iki rekâtı kılmaktan nehy ederken işittim, ama sonra kendisini bunları kılarken gördüm. Onları kıldığında vakit ikindi idi. Sonra benim yanıma girdi, yanımda Ensâr’dan Benî Haram kabilesinden bazı kadınlar vardı. Resûlullah bu iki rekâtı o zaman kıldı. Ben, kendisine kızı (burada câriye kelimesi geçmektedir. Bu, hem gerçek mânasıyla câriye olabilir, hem de kız çocuğu mânasına gelebilir.) göndererek:

Resûlullah’ın yanı başında dur ve ona de ki: Ümmü Seleme, Yâ Resûlallâh! Ben, senin bu iki rekâtı kılmaktan nehy ettiğini işitiyordum. Halbuki şimdi seni onları kılıyorken

³⁹ Buharî, Menakıb, 25.

görüyorum, diyor de. Şayet eli ile işâret ederse geri çekil. Kız dediğimi yaptı, Resûlullah eli ile işaret etti. O da geri çekildi. Namazdan ayrılınca bana:

“Ey Ebû Ümeyye’nin kızı! İkindiden sonra kıldığım iki rekâtı sormuşsun. Bana Abdulkays kabilesinden bir takım kimseler, kavimlerinden ayrılarak Müslüman olmak için geldiler de, öğle namazından sonra kılmakta olduğum iki rekâtı (nafile) beni alıkoydular. İşte bu iki rekât, o rekâtlardır” dedi⁴⁰.

10. İbn Sefine, o da Ümmü Seleme’den naklen haber verdi ki: Ümmü Seleme şöyle demiş: Ben, Resûlullah’ı şöyle buyururken işittim.

“Başına musibet ve bela gelen hiç bir Müslüman yoktur ki, Allah’ın emrettiği şekilde “Biz, Allah’a aidiz ve O’na döneceğiz, Allah’ım, musibetim ile ilgili bana ecir ver ve bana bundan daha hayırlısını ihsan eyle” desin de Allah ona daha hayırlısını vermesin”.

Ümmü Seleme diyor ki: Ebû Seleme vefat edince ben:

“Müslümanların hangisi Ebû Seleme’den daha hayırlıdır? O, ailesi ile birlikte Resûlullah’a hicret eden ilk evdir, dedim. Bunu söyledikten sonra Allah, onun yerine bana Resûlullah’ı ihsan buyurdu.

Resûlullah, bana Hâtıb b. Ebî Beltea’yı dünür olarak gönderince kendisine:

“Benim bir kızım var, hem ben kıskanç bir kadını” dedim. Buna karşılık Resûlullah:

“Kızına gelince onu annesinden müstağni kılması için Allah’a dua ederiz. Kıskançlığı gidermesi için de ben Allah’a dua ederim” buyurdu⁴¹.

⁴⁰ Müslim, Salâtu’l-Müsafirîn, 54.

⁴¹ Müslim, Cenaiz, 2.

11. Hişâm babasından o da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'ten o da annesi Ümmü Seleme'den naklen şöyle rivayet etti:

Ümmü Seleme:

“Ya Resûlallah! Ben Ebû Seleme'nin çocuklarına nafaka veriyorum. Tabii onlar bırakacak değilim ya. Onlar, benim çocuklarımdır. Acaba bu çocuklar için bana bir ecir (sevap) var mıdır? diye sorunca. Allah elçisi:

“Evet, sana onlara verdiği nafakanın eciri vardır” buyurdu⁴².

Görüldüğü gibi Ümmü Seleme (R.anha)'nin rivâyet edip Sahih hadis kitaplarında bulunan hadisler, daha ziyade ibâdet, edeb ve ahkâmla ilgili bulunmaktadırlar. Biz, müslümanlara onun rivâyet ettiği hadisler hakkında örnek vermek ve bu konuda onları bilgilendirmek için birkaç hadisin mealini belirtmiş olduk.

⁴² Müslim, Zekat, 14.

7. HZ. ZEYNEB BİNTİ CAHŞ (R.anha)

Resûlullah'ın, aynı adı taşıyan iki hanımından biri olan Zeyneb binti Cahş, anne tarafından Hz. Peygamber'le akraba olur. Annesi, Hz. Peygamber'in halası Ümeyme binti Abdûlmuttalib'dir. Baba tarafından ise soyu şöyledir: Zeyneb binti Cahş b. Riâb b. Ya'mur b. Esed b. Hüzeyme 'dir. Babası, Mekke 'ye dışardan gelip yerleşmiştir. Mekke'de 588 yılında doğmuş ve hicretin beşinci yılında da Hz. Peygamber'le evlenmiştir. Hicretin 20. yılında (641) Medine'de 53 yaşında iken Hz. Ömer'in halifeliği döneminde vefat etmiştir. Cenaze namazını bizzat Halife Hz. Ömer kıldırmıştır¹.

Ayşe Abdurrahman, onun Hz. Peygamber'le evlenmesini ve bu sebeple Hz. Peygamber'in hanımları arasında meydana gelen kıskançlığı romantik ve edibâne bir şekilde şöyle tasvir etmeye çalışır:

“Ümmü Seleme, Resûlullah'ın evine geldiği zaman Hz. Aişe, bu yeni gelinin güzelliği ile ilgili olarak duyduğu sözler yüzünden kendisinde meydana gelen kıskançlığı Hafsa'ya anlatmıştı. Hafsa da yeni gelinin güzelliğine rağmen, (kendilerine göre) yaşlıca olduğunu söyleyerek onu teselli etmiş ve bu endişesini daha layık olan birisi için saklamasını tavsiye etmişti.

Sanki Hafsa geleceği okumuş gibiydi. Resûlullah'ın Ümmü Seleme ile evlenmesinin üzerinden bir sene veya ona

¹ İbn İshâk, *Sire*, s. 244; İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 101; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 306; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 105.

yakın bir süre geçtikten sonra Resûlullah'ın evine Aişe'nin kıskançlığını artıracak bir hanım, gelin olarak geldi.

Bu, soylu, güzel ve genç bir kadın olan Zeyneb binti Caşş, b. Riâb b. Ya'mur el-Esediyye'dir. Beni Esed b. Hüzeyme el-Mudarî'nin kızı, Abdülmuttalib b. Hâşim'in torunu..."²

Zeyneb binti Caşş, Hz. Peygamber'in hanımları arasında hakkında İslâm düşmanları ve bilhassa Hristiyanlar tarafından en fazla gürültü koparılanıdır. Onun gerek ilk evliliği, gerekse ikinci evliliği farklı çevrelerce değişik şekillerde yorumlanmış ve daima gündemde kalmıştır. Hz. Zeyneb'in, Resûlullah ile olan evliliğini anlayabilmek için tarihî ve sosyolojik bazı gerçekleri çok iyi bilmek gerekir. Aksi takdirde yanlış bir değerlendirme yapılmış olur. Gerçi bu anlayış, bütün tarihî olaylar için geçerlidir. Fakat burada daha bir önem kazanmaktadır. Zira eskiden beri yerleşmiş olan ve neredeyse bir din haline gelmiş bulunan âdetlerin kaldırılması söz konusu olmaktadır. Bu neviden âdetleri ortadan kaldırmak, toplum anlayışında farklı reaksiyonlara sebep olur.

İslâm'dan önceki Cahiliye döneminde yaşayan güçlü örf ve geleneklerden biri de evlatlığın öz evlat gibi muamele görmesiydi. Hatta bu sebeple başlangıçta Zeyd b. Hârise'ye, Zeyd b. Muhammed deniyordu. Yani Muhammed'in oğlu Zeyd. Bu anlayışa göre hareket edildiği takdirde elbette ki öz evlat ile baba arasındaki hükümler neyi gerektiriyorsa evlatlık ile baba arasındaki hukuk da bunu gerektiriyordu. Bu cümleden olarak evlatlığın hanımı, öz oğlun hanımı gibi kabul ediliyordu. Köklü ve değişmez bir gelenek haline gelen başka bir anlayışa göre de üst tabakaya mensup asil ve zengin kızların fakir veya kölelerle evlenmemeleri idi.

Bilindiği gibi Resûlullah'ın en önemli tebliğ metodlarından biri de, Allah tarafından gelen emir ve yasakları önce kendisinde uygulaması, şayet bunları kendi

² Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 336.

şahsında uygulama imkânı yoksa veya böyle bir imkân bulamamışsa, o emir ve yasakları en yakın akrabasında uygulamasıydı. Zira o, insanları bir tarağın dişleri gibi eşit kabul ediyordu. Ona göre Allah korkusu ve takvadan başka hiç bir faktör, insanlara ayrıcalık getirmemeliydi. Nitekim Kur'an bu konuda "*Allah katında en şerefli, takvaca en ileri olanındır*"³ diyordu. Binaenaleyh, Cahiliyye döneminden beri devam edip gelen imtiyazlı sınıf hakimiyeti, ortadan kalkmalıydı. İslâm toplumu, eşitlik ve adâlet üzerine teessüs etmeliydi. Bunun için de en hassas konulardan biri olan evlilikle bu iş gerçekleştirilmeliydi. Medine'ye hicret eden halasının kızı ve Abdullah b. Cahş'ın da kızkardeşi olan Zeyneb, bu iş için bulunmaz bir fırsattı. Zeyneb'in evliliğinden söz edildiği bir günde Resûlullah, eski ve kötü âdetin kaldırılma zamanının geldiğine hükmederek Zeyneb'i, evlatlığı Zeyd için istedi. Fakat, ne Zeyneb ne de kardeşi Abdullah, soylu ve hür bir kadının, azad da edilmiş olsa bir köle ile evlenme teklifini hoş karşılamadılar. İki de dayızadeleri olan Allah'ın elçisine böyle birinin kendilerine uygun olup olmayacağını sordular. Onlara göre eşraftan birinin kızı, azad edilmiş bir köle ile evlenemezdi. Zeyneb daha da ileri giderek kendisinin böyle biri ile evlenemeyeceğini söylüyordu.

Allah'ın elçisi, Zeyd'in İslâm'daki ve kendi katındaki değerini onlara anlatıp onun ana ve baba tarafından da soylu bir kimse olduğunu söyledi. Ancak onlar, Allah elçisine olan derin sevgi ve muhabbetlerine ve ona itaat etme konusunda son derece titiz davranmalarına rağmen bu evliliğin gerçekleşmesini istemiyorlardı. Bunun üzerine,

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا

"Allah ve Resûlü bir işe karar verip hükmettiği zaman, mü'min bir erkekle, mü'min bir kadın için işlerinde muhayyerlik hakları

³ Kur'an, el-Hucurât, 13.

(seçme hakları) yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne isyan ederse, muhakkak ki o, apaçık bir sapıklık etmiş olur"⁴ âyet-i kerimesi nâzil oldu. Bunun üzerine Zeyneb, Allah ve Resûlünün emrine itaat etmek için bu evliliğe râzı oldu. Fakat bu evlilik, pek iyi işleyen bir seyir takip etmedi. Bu sebeple ancak bir sene kadar devam etti. Bununla beraber, İslâm'ın yerleştirmek istediği eşitlik ve adâlet anlayışı artık kök salmış oluyordu. Biz, bu evliliğin devamı müddetince meydana gelen olayları ve Hz. Peygamber'in bu evliliğin devam etmesi için yaptığı tavsiyeleri ile gösterdiği gayreti şimdilik bir tarafa bırakıyor ve daha önce de bir nebze bahsettiğimiz bir olaya, Mekke'deki bir hadiseye dönmek istiyoruz. Böylece bu evliliğin durumu hakkında ve Hz. Peygamber'in fonksiyonu bakımından oynadığı rolü anlamış olacağız.

Bundan önceki bölümde bir nebze bahsettiğimiz gibi, gerçekte Zeyd b. Hârise köle değildi. O, annesi ile birlikte Beni Ma'n b. Tayy kabilesindeki akrabalarını ziyaret etmek için yola çıkmıştı. Yolda, Beni Kays b. Cisr'in baskınına uğradılar. Zeyd, esir alındı. Henüz küçük bir çocuk olan Zeyd, Arap panayırlarından birinde satıldı. Hakim b. Hizam da bu küçük çocuğu bir köle olarak satın aldı. Bu sırada Hz. Peygamberle yeni evlenmiş bulunan Hz. Hatice, yeğenini ziyaret eder. Yeğeninin, beğendiği kölelerinden birini kendisine hediye etmek istediğini söylemesi üzerine Hz. Hatice Zeyd'i almıştı. Kısa bir müddet sonra Hz. Hatice, Zeyd'i kocası Muhammed'e hediye etmişti.

Zeyd'in babası Hârise b. Şerahil, oğlunun ayrılık acısına dayanamayıp onu aramaya çıkmıştı. Oğlunun Mekke'de olduğunu öğrenince kardeşi Ka'b ile birlikte Mekke'ye gelmişti. Bu sırada Resûlullah, Kâbe'de bulunuyordu. Ona:

"Ey Abdülmuttalib'in oğlu, ey kavminin efendisinin oğlu! Siz, Allah'ın komşularısınız (beytinin = Kâbenin komşusu). Esirleri kurtarıp, açları doyurursunuz. Oğlumuz için sana

⁴ Kur'an, el-Ahzâb, 36.

geldik, onu serbest bırakmak için alacağın fidyede bize iyi davran” dediler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber, bundan başka bir yol ve çarenin bulunup bulunmadığını sorar. Onlar bunun nasıl bir şey olacağını sorunca Hz. Peygamber:

“Onu çağırıp serbest bırakırım. Sizi seçerse alıp gidersiniz, beni seçerse onu kimseye vermem” dedi. Onlar, buna çok sevindiler. Zeyd çağrıldı. O, babasını ve amcasını tanıdı. Hz. Peygamber onu iki seçenek ile karşı karşıya bıraktı. Bunlardan biri, isterse baba ve amcasıyla gidebileceği, diğeri de isterse kendisinin yanında kalabileceği idi. Zeyd bu iki şıktan birini seçme hususunda serbest bırakıldı. O, efendisini tercih etti. Bunun üzerine babası ona dönüp:

“Ey Zeyd! Babana, annene, memleketine ve kavmine karşılık, köleliği mi seçiyorsun?” deyince Zeyd:

“Ben, onda öyle bir şey gördüm ki ebediyyen ondan ayrılmam mümkün değil” dedi. Zeyd’in bu hareketi karşısında Hz. Peygamber, onun elinden tutup, Kureyşlilerden bir topluluğun yanına götürdü. Onu yüksekçe bir yere çıkarıp evlad edindiğini açıkladı. Bunun üzerine Zeyd, Muhammed’in oğlu diye çağrılmaya başlandı.

Daha önce de belirtildiği gibi Zeyd, ilk müslümanlardandı. Hz. Hamza’nın Müslüman olması üzerine Resûlullah, onu Hz. Hamza ile kardeş yapmıştı.

İşte, Zeyneb’in kendisi ile evlenmek istemediği Zeyd, başından birçok hadise geçmiş olan bu kimsedir. Resûlullah, onu çok seviyordu. Onun biyografisinden bahseden eserler, hicret esnasında Hz. Peygamber’in kendisini en büyük bir coşku ile karşıladığını, ölümünde (şehid olması) de ne kadar üzüldüğünü anlatırlar.

Hz. Peygamber, oğlu gibi sevdiği Zeyd’e, halası Ümeyme’nin kızı Zeyneb’i uygun görmüştü. Fakat Resûlullah’ın bu arzusu, ailede büyük bir tepki ile karşılandı. O dönemde

örf ve geleneklerin tesiri o kadar güçlüydü ki, Resûlullah'ı bile geri çevirdiler. Fakat biraz önce temas edilen âyet-i kerime nazil olunca, evlenmekten başka çare kalmıyordu. Bunun üzerine bizzat Hz. Peygamber tarafından bu evlilik gerçekleştirildi.

Bir yıl kadar süren bu evlilik hayatı, ikisine de mutluluk getirmedi. Çünkü Zeyneb dindar ve Allah'tan korkan bir kadın olmasına rağmen, sülalesi, güzelliği ve asâleti ile ifti-har ediyor, azadlı bir köle olan kocasına iğneleyici sözler söyleyip tepeden bakıyordu. O, akrabasının evine bir köle olarak giren bir azadlının nikahı altında bulunmayı bir türlü hazmedemiyordu. Bu sebeple de her fırsatta kocasının kal-bini kırıyordu. Zeyd, artık buna dayanamadı. Hz. Peygam-ber'e müracaatla karısını boşamak istediğini bildirdi. Resûlullah bu durumdan çok müteessir oldu. Çünkü evlen-melerini bizzat kendisi istemişti. Bu sebeple her defasında "Allah'tan kork, karını boşama"⁵ diyordu. Bununla beraber bu evlilik yürümedi ve Zeyd, hanımını boşamak zorunda kaldı. Böylece Zeyneb binti Caşş, serbest kalmış oldu.

Aradan bir süre geçtikten sonra bu defa sıra başka bir kötü âdetin kaldırılmasına gelmişti. Bu âdet ise evlatlıkların hanımlarının öz evladın hanımı gibi kabul edilip öz gelin muamelesine tabi tutulması idi. Bu sırada İslâmiyet hukukî bakımdan evlatlık müessesesini temelden değiştirmiş ve bir kişinin sadece öz babasına nisbet edilebileceği ilkesini getir-mişti. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in el-Ahzâb sûresinin beşinci âyetinde bu anlamda şöyle denilmektedir:

"Onları (evlatlıklarınızı) babalarının ismiyle çağırın. Bu, Allah katında daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, o halde (onlar) din kardeşleriniz ve dostlarınızdır..." Bunun üzerine Hz. Peygamber'in evlatlığı olan Zeyd de, Zeyd b. Hârise diye çağrılmaya ve daha sonraki nesillerce de bu isimle anılmaya başlandı. Halbuki daha önce kendisine Zeyd b. Muhammed

⁵ Kur'an, el-Ahzâb, 37.

deniyordu⁶. Zeyd, Hz. Peygamber'in evlatlığı idi. Buna göre onun hanımı olan zeyneb de Resûlullah'ın öz gelini değildi. Evlatlık müessesesinin Kur'an emri ile kaldırılmasından sonra bunun bir kalıntısı olan "evlatlık hanımlarının, evlat edinenler tarafından alınamayacağı" anlayışının da kaldırılması gerekiyordu. Uygulamadaki prensibe göre bu âdetin kaldırılmasında en uygun durumda olan ise bu defa Hz. Peygamber idi. Hz. Peygamber de bunu biliyordu. Ancak ortaya çıkacak fitne ve dedikodular onu korkutuyordu. Ama İslâm'ın getirdiği bu prensip, kesinlikle kendisi üzerinde uygulanacaktı. Nitekim bu husus Kur'an'da şöyle ifade edilir:

وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا

*"Allah'ın açığa çıkarıcı olduğu şeyi kalbinde gizliyordun. Ve halktan korkuyordun. Halbuki korkulmaya en ziyade layık olan Allah'tır. Zed, o kadından alakasını kesince biz onu sana zevce yaptık ki, müminlere evlatlıklarının kendilerinden alakalarını kestikleri (boşadıkları) zevcelerini almakta bir müşkilât olmasın. Allah'ın emri yerine gelecektir."*⁷

Enes (ra.) 'in bildirdiğine göre Zeyneb boşanıp iddeti bitince Resûlullah, Zeyd b. Hârise'ye gidip Zeyneb'i kendisi için istemesini söylemiş, başlangıçta Zeyd'e zor ve ağır gelen bu vazife, Zeyd tarafından yerine getirilmişti. Fakat Zeyneb bu konuda Allah'ın emrini beklediğini söyler. Bunun üzerine yukarıda belirtilen âyet-i kerime nâzil olmuştu. Bir rivayete göre Zeyneb'in ilk adı "Berre" idi. Hz. Peygamber bundan

⁶ Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 106.

⁷ Kur'an, el-Ahzâb, 37.

böyle isminin Zeyneb olduğunu söyleyerek onun ismini değiştirmişti. Bundan sonra o, hep Zeyneb olarak anıldı⁸.

Kur'an âyeti ile meydana gelen bu evlilik, Cahiliyye döneminin kötü bir âdetini daha ortadan kaldırmış oluyordu. Böylece Hz. Peygamber, hem Zeyneb'in, hem de akrabalarının ilk arzuları doğrultusunda onunla nikahlandı.

Hz. Peygamber, Zeyneb'le evlenince münafıklar dedikodu yapmaya başladılar. Onlar işi o kadar ileri götürdüler ki, "Muhammed, oğulun karısının babaya haram olduğunu bildirdiği halde kendisi oğlunun hanımını nikahladı" dediler. Bunun üzerine Allahu Teala el-Ahzâb suresinin 40. âyetini indirdi ki burada mealen:

"Muhammed, erkeklerinizden birinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve Peygamberlerin sonuncusudur." denilmektedir.

Hamidullah, Zeyd'in Hz. Zeyneb'le evlendirilmesi ve sonra da Hz. Peygamber'in boşanmış olan Zeyneb'le evlenme meselesine temas ederken olayı sosyal bir açıdan değerlendirir. Gerçi Hamidullah bu konuda daha önce söyleyenlerin benzerini söylemekle birlikte başka bir açıklama da yapar. Buna göre bazı rivayetlerde bulunan ve gerek Hz. Peygamber, gerekse İslâm aleyhine kullanılmaya müsait bazı haberleri farklı bir şekilde yorumlamaktadır.

Ona göre:

Hz. Peygamber'in mükerrer müdahalelerine rağmen Zeyd boşanmak istiyordu. Bir gün Hz. Peygamber durumunu değiştirmesi için Zeyd'e nasihatta bulunmak üzere onun evine gider. Fakat Zeyd'i evde bulamaz. Evde Zeyneb vardı. Ve ilerlemiş yaşına rağmen -o sırada 36 yaşlarında bulunuyordu-. Safran suyu ile yıkılmış entarisi içinde gayet güzeldi. Resûlullah onu görünce "Kalpleri değiştiren Allah'a hamdu senalar olsun" demekten kendini alamadı. Hz. Pey-

* İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 306-307; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu-Semin*, s. 105-106.

gamber'in bununla ne demek istediğini bir çok klasik siyer müellefi şöyle izah ediyor: Daha önce kendisinden daha yaşlı Ümmü Eymen adlı zenci bir kadınla mesut bir hayat geçiren Zeyd'in, böyle güzel ve cazibeli, iyi aile ve iyi meziyetlere sahip bir kadınla geçinememesi ne kadar gariptir. Hz. Peygamber'in bu çağrısı, istenilen tesiri yapmadı ve Resûlullah'ın "Allah'tan kork ve zevcene sahip ol" şeklindeki mutlak emrine rağmen bir müddet sonra Zeyd, evliliğin son bulduğunu bildirdi. Birkaç ay sonra Hz. Peygamber'e Zeyneb'le evlenmesi için vahiy yolu ile emir geldi. Kur'an-ı Kerim'in yapmak istediği reform bu defa evlilik yasakları mevzuunda, evlat edinilmiş (evlatlık) ile öz evladı aynı gören âdet hakkında idi. Bir şahsın, evlatlığından boşanan veya dul kalan kadını, ebedî olarak üvey baba ile evlenemiyordu. Bu âdet o kadar köklü bir şekilde yerleşmişti ki, Müslümanlar arasında bile hiç kimse böyle bir evliliği düşünemezdi. Zeyneb'in akrabalarının tereddüdlerini mevzu bahis etmesek bile Hz. Muhammed'in kendisi bile bir an için tereddüd etmiş görünüyor. Bunun üzerine Kur'an-ı Kerim'in el-Ahzâb sûresinin 36-40. âyetleri nazil olmuştu.

İslâmiyet, böyle yüksek bir otoritenin örneğiyle, kölelere karşı tutumunda uzun zamanlara hitap edecek reformlar yaptı. Ben, İslâm'dan başka cemiyetlerde azad olmuş kölelerin krallıklar kurup soylarının tarihe geçtiğine rastlamadım. Mısır'da Memlûkler, kuzey Hindistan'da Gulamanlar, Güney Hindistan'da Âdil Şâhîler ve Kutb Şâhîler azad olmuş gerçek kölelerdi."⁹

Gerçekten, bu kadar basit ve bazı reformların yapılmasına yönelik olan bu izdivacı, bilhassa İslâm düşmanları ve Batı'nın mütaassıb yazarları dillerine dolayarak bu konuda çeşitli senaryolar hazırlamışlardır. Buna göre Hz. Peygamber, Zeyd'in evde bulunmadığı bir sırada onu aramaya gelmiş, evde Zeyneb'i görmüş ve ona hayran olmuştur. Bunun

⁹ M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 21-22.

üzerine de Zeyd, hanımını boşamıştır. Bu şekilde düşünenlerin tamamının gözden kaçırdıkları bazı önemli noktalar bulunmaktadır. Öyle anlaşıyor ki bu önemli noktaları bilmeden değil, kasıtlı olarak gözden uzak tutmaya çalışmışlardır. Bunlar, Zeyneb'in Hz. Peygamber'in yakın akrabası olduğunu, onun Medine'ye hicret eden ilk müslümanlar arasında bulunduğunu, Resûl-i Ekrem'in, Zeyneb'i Zeyd'le evlendirmek için ne kadar uğraştığını, Zeyneb'in Zeyd'le evlenmeden önce Resûlullah'a varmak istediğini kabul ediyorlar. Sonra da ilk münafıkların yaptığı gibi iftirada bulunmaktan da çekinmiyorlar.

Şayet, Hz. Peygamber, Zeyneb'i almaya istekli olsaydı onu bakire iken almasına kim mani olabilirdi? Acaba Hz. Peygamber daha önce halasının kızı olan Zeyneb'i görmemişti miydi? Bunu söylemeye imkân var mıdır? Hz. Peygamber'in Zeyneb'le olan evliliğinden önce kadınlar tesettüre (örtünmeye) riayet etmiyorlardı. Çünkü bu dönemde henüz tesettürle ilgili emirler gelmemişti. Zeyneb'in gerek Zeyd'le, gerekse Hz. Peygamber'le evlenmesi hicâb (örtünme) âyetlerinden önceydi. Buharî ve diğer Sahih hadis kaynaklarında hicâb âyetinin inmesi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Buna göre bunların inmesi Hz. Peygamber'in Hz. Zeyneb'le evlenmesinden sonra olmuştur. Biz burada bu konuda Buharî'deki bilgilere müracaat etmeyi uygun bulduk. Böylece gerçek durumun nasıl ve ne şekilde olduğu ortaya çıkmış olacaktır.

Enes b. Mâlik şöyle dedi: Ben, bu hicâb âyetini insanların en iyi bileniyim. Zeyneb binti Caḥş, Resûlullah'a hediye edildiği zaman Zeyneb evde onun yanında idi. Resûlullah bir yemek yaptı ve cemaatı yemeğe (velime) çağırdı. Cemaat, yemekten sonra oturup konuşmaya koyuldu. Peygamber, onların çıkıp gitmeleri için dışarı çıkmaya, sonra yine Zeyneb'in evine dönmeye başladı. Onlar ise hala oturmuş konuşuyorlardı. Bunun üzerine yüce Allah:

“Ey iman edenler! Peygamber’in evlerine, yemeğe dâvet olunmaksızın ve vaktine de bakmaksızın girmeyin...” âyetini sonuna kadar indirdi. Bunun akabinde hicâb, yani perde gerildi, oturan topluluk da kalkıp gitti¹⁰.

Buharî, yine Enes b. Mâlik’ten başka bir rivayeti de şöyle nakleder: Hz. Peygamber, Zeyneb binti Cahş ile gerdeğe girdi. Ekmek ve etle düğün yemeği yaptı. Ben, misafirleri yemeğe davetçi olarak gönderildim. Davetlilerden bir grup geliyor, yemek yiyip gidiyordu. Sonra başka bir grup daha geliyor, onlar da yemek yiyor sonra çıkıp gidiyorlardı. Ben, artık çağırarak kimseyi bulamayınca kadar cemaatı davet ettim. Daha sonra da:

“Ey Allah’ın elçisi, artık davet edecek kimseyi bulamıyorum” dedim. Hz. Peygamber:

“Yemek sofranızı kaldırınız” dedi.

Bu sırada dâvetlilerden üç grup, yemekten sonra gitmeyip evin içinde oturup konuşuyorlardı. Peygamber, Aişe’nin odasına kadar gitti ve:

“Selâm ve Allah’ın rahmeti üzerinize olsun, ey ev halkı” dedi. Aişe de:

“Selâm ve Allah’ın rahmeti senin üzerine de olsun, ehlini, nasıl buldun? Allah sana mübarek eylesin” dedi.

Hz. Peygamber sıra ile hanımlarının hepsini dolaşüyor ve onlara Aişe’ye söylediği sözlerin benzerini söylüyordu. Onlar da Hz. Peygamber’e Aişe’nin söylediği gibi sözler söylüyorlardı. Bundan sonra Hz. Peygamber, Zeyneb’in evine döndü. O üç grup insan, hala evde oturmuş konuşuyorlardı. Hz. Peygamber çok utangaç idi. Bu sebeple tekrar Aişe’nin odası tarafına çıkıp gitti. Nihayet o topluluğun çıkıp gittiğini, kendisine ben mi haber verdim, yoksa başkası tarafından mı haber verildi bilemiyorum. Hz. Peygamber hemen

¹⁰ Buharî, Tefsiru’l-Kur’an (33) 8.

döndü. Nihayet ayağını kapının eşine koyunca, bir ayağı içerde diğer ayağı dışarda iken kendisiyle benim arama kapı perdesini sarkıtıp indirdi. Bu sırada hicâb âyeti indirildi¹¹.

Görüldüğü gibi hicâb âyeti, Hz. Peygamber'in Zeyneb'le evlenmesinden sonra indirilmişti. Zekâî Konrapa da eserinde bu konuda şunları söyler: ‘

“Resûl-i Ekrem, Zeyneb’i yakın akrabası olması, müslümanlığı ilk kabul edenler arasında bulunması itibariyle mükemmel bir surette tanıdığı, sonra gerek Zeyneb’in, gerek ailesinin onun Peygamberle izdivacına taraftar olduğu halde, Zeyneb’i bakire iken câzibeden mahrum eden, sonra yarı açık bir kapıdan görünce, ona cazibe veren ne idi? Bu masal o kadar ahmakça bir uydurmadır ki, akl-i selimi olan bir adamın bunu, herhangi bakımdan kabul etmesine imkân yoktur. Fakat Hristiyan yazarlar, Hristiyanlık taassubu yüzünden sadece kendilerini tatmin için böyle çirkin iftiralara ehemmiyet vermektedir”¹².

Hakkında yanlış ve yersiz bu kadar gürültü koparılan hadise ile ilgili olarak Ayşe Abdurrahman, Taberî’den naklen şunları söyler:

Taberî merfu’ bir senedle Muhammed b. Yahya b. Hibban’dan şu hadiseyi naklediyor: Resûlullah, Zeyd’i bir süre göremeyince ne olduğunu öğrenmek için onun evine gitti. Zeyneb acele ile onu karşıladı. Ve:

“Ya Resûlallah o evde yok, anam babam sana feda olsun gir” dedi.

Bir başka rivayette de yine Taberî’den naklen şöyle olmuştur:

Resûlullah, Zeyd için eve geldi. Zeyneb’in kapısında bir örtü vardı. Rüzgar bu perdeyi açtı. Resûlullah onu hücresinde (odasında) gördü. O, Hz. Peygamber’i içeri davet etti.

¹¹ Buharî, Tefsiru’l-Kur’an (33) 8.

¹² Zekâî Konrapa, *aynı eser*, s. 485.

Fakat Resûlullah girmedi. Dönüp gitti. Giderken de “Subhannallahi’l-azim, kalpleri çeviren Allah’ı tesbih ederim” diyordu. Sonra Zeyd eve geldi. Zeyneb işittiklerini ona anlattı. Zeyd hemen Resûlullah’ın yanına gelir ve:

“Ey Allah’ın elçisi evime geldiğini duydum, anam babam sana feda olsun, evime girip şereflendirseydin ya...” dedi ve ilave etti.

“Ben Zeyneb’ten ayrılacağım”

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Sana ne oluyor? Onda, şüpheleneceğin bir şey mi gördün?” dedi. Hz. Peygamber’in bu sorusu üzerine Zeyd:

“Hayır. Ey Allah’ın elçisi. Allah’a yemin ederim ki ondan, beni şüphelendirecek bir şey sadır olmadığı gibi onda hayırdan başka bir şey de görmedim. Lakin o, şerefli ve soylu olduğunu söyleyerek bana üstünlük taslıyor. Onda kibir var. Bana dili ile eziyet ediyor” dedi. Resûlullah tekrar “zevceni tut boşama” dedi. Daha sonra da aralarındaki bağ iyice kopunca Zeyd onu boşadı.

İşte bu olay, Zeyneb’in hikâyesidir ki, Ebû Cafer et-Taberî ve diğer bazı tarihçilerin anlattığı şeydir¹³. Buna yakın bir haber de İbn Sa’d’da bulunmaktadır. Ondaki rivayete göre Hz. Peygamber, Zeyd’i aramak için evine gelir, fakat onu bulamaz. Bu arada Zeyneb’i görür. Zeyneb onun içeri girmesini isterse de o içeri girmeden dönüp gider ama bu arada biraz önce belirtilen sözleri söyler. Zeyd eve döndüğünde Zeyneb, Resûlullah’ın eve geldiğini ve şöyle söylediğini anlatır. Zeyd ise derhal Hz. Peygamber’in yanına gider ve hanımını boşamak istediğini söyler. Resûlullah onun karısını tutmasını söylerse de bir müddet sonra evlilik hayatları çekilmez bir hal alır ve boşanırlar. Bundan sonra Zeyneb’in iddeti biter. Bir gün Resûlullah otururken bir vahiy alır ve sonunda gülerek, kim gidip Zeyneb’e müjdeyi verecek ki,

¹³ Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 340-341.

Allah onu göklerde benimle evlendirdi, dedi. Arkasından da el-Ahzâb suresinin 37 ve 38. âyetlerini okudu¹⁴.

Gerçi müsteşrik ve Hıristiyan misyonerlerinin iftiraları için kaynak gösterdikleri rivayet, ilk önce tarihçi ve soy bilgini İbn Habib (öl. 245 h.) tarafından nakledilmiştir. İbn Habib, bunun için herhangi bir kaynak zikretmemektedir. Ondan da Taberî rivayet etmiştir. Bununla beraber bu bilgi temel kaynak kitaplarda bulunmamaktadır. Kütüb-i Sitte, ibn İshâk'ın *Sire'si*, *el-İstiâb* ve *el-İsâbe* gibi eserlerde böyle bir rivayete rastlanmamaktadır¹⁵.

Görüldüğü gibi tamamen hayal mahsûlü olan ve *el-İstiâb*'da da belirtildiği gibi münafıkların dedikodusu sebebiyle ortalığa yayılan fitneden dolayı bu izdivacla ilgili olarak müsteşrik ve misyonerler, büyük bir faaliyetin içine girip uydurma piyesler yazmışlardır. Bu konuda piyes yazanlardan biri de Woltaire'dir. Woltaire, tarihî gerçeklerle taban tabana zıt olan bu piyesi yazarken papadan iltifat görmüş, daha önce aforoz edilmişken yazdığı bu tiyatro eseri üzerine papa tarafından "Oğlum Woltaire" diye başlayan bir mektup alarak papanın iltifatına nail olmuştur¹⁶. Dinsizliği kabul ettiği bildirilen bu adam, sadece İslâm'a hücum ettiği için papa tarafından af edilmekle kalmamış aynı zamanda da papanın "oğlum" hitabına mazhar olmuştur.

Gerçekte normal bir evlilik olan bu izdivac, bilhassa İslâm düşmanları tarafından devamlı olarak gündemde tutulmaya çalışılmıştır. Bunun sebebi de herhalde dinî taassub olsa gerekir.

¹⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 101-102.

¹⁵ Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 345.

¹⁶ Bu piyes hakkında daha geniş bilgi için bk. Konrapa, *aynı eser*, s. 485-487.

HZ. PEYGAMBER'LE EVLENMESİ VE FAZİLETİ

Daha önce de temas edildiği gibi, Zeyd'in Zeyneb'i boşamasından ve iddetinin bitmesinden sonra Zeyneb, Resûlullah ile evlendi. Kaynaklar, Hz. Peygamber'in, Aişe validemizin yanında oturduğu bir sırada kendisinde vahiy alametleri (işaret, belirti) görülmeye başlandığını ve bir müddet sonra da tebessüm ederek:

“Kim Zeyneb'e giderek Allah'ın onu bana gökte nikahladığını müjdeleyecektir?” dediğini ve el-Ahzâb suresindeki 37. âyeti okuduğunu bildirirler. Bu âyetin meali şöyledir:

“(Ey Resûlüm) Şunu da hatırla ki, kendisine Allah'ın nimet verdiği ve senin de lütufta bulunduğun kimseye “zevceyi tut ve Allah'tan kork” diyordun. Ve Allah'ın açığa çıkarıcı olduğu şeyi, insanların dedikodusundan korkarak kendi nefsinden gizliyordun. Halbuki Allah, kendisinden korkmana daha layıktır. Zeyd o kadından alakasını kesince biz onu sana zevce yaptık ki, mü'minlere evlatlıklarının kendilerinden alakalarını kestikleri zevcelerini almakta bir müşkilat olmasın. Allah'ın emri yerine gelecektir.” Bunun üzerine bir müjdecî, koşup bunu Zeyneb'e müjdeledi. Başka bir rivayette de Hz. Peygamber'in hizmetçisi Selmâ veya bizzat Zeyd gidip ona müjdeyi vermişlerdi. Bu müjdeyi alan Zeyneb, elindeki işi bırakıp şükür namazı kılmıştır¹⁷.

Müslim'deki (Nikâh, 15) bir kayda göre ise Zeyneb'in iddeti bitince Resûlullah, Zeyd'e:

“Onu bana iste” demiş. Bunun üzerine Zeyd gitmiş ve Zeyneb'e vardığında onu hamurunu mayalarken bulmuş. Zeyd şöyle diyor: Zeyneb'i görünce kalbimde büyüdü. Resûlullah kendisini istedi diye yüzüne bile bakamadım da ona sırtımı döndüm ve:

“Ey Zeyneb! Resûlullah, seni istemeye (beni) gönderdi” dedim. Bunun üzerine Zeyneb:

¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 102; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 307.

“Rabbimden emir almadıkça bir şey yapamam” diyerek kalkıp namazgahına (namaz kıldığı yere) gitti. Sonra Allah'ın emri indi. Resûlullah gelip izin istemeden Hz. Zeyneb'in yanına girdi. (Râvi Enes b. Mâlik diyor ki) “Vallahi öyle halimizi gördüm ki, Resûlullah, güneş yükseldiği zaman bize ekmek ve et yedirdi “Buna göre âyetin inmesi, Resûlullah'ın onu istemesinden dolayı olmuştur. Ama her iki durumda da Zeyneb'le Resûlullah'ın nikahı Kur'an emri ile olmuştur.

Enes b. Mâlik'in, Müslim'de belirtilen hadislerde rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber, Zeyneb'le evlendiği sırada verdiği ziyafet münasebetiyle bir mucize meydana gelmiştir. Buna göre: (Müslim, 15.bab, 94 ve 95. hadisler) Hz. Peygamber, Zeyneb'le evlendiği zaman Ümmü Süleym ona bir çanak içinde yağ ve keşle karıştırılmış hurma yemeği hediye etti. Fakat bunun az bir şey olduğunu da ilave etti. Resûlullah (bana):

“Git filanı filanı ve müslümanlardan rastladıklarını çağır” diyerek bazı kimselerin isimlerini verdi. Ben de isimleri verilenler ile rastladıklarımı çağırdım. Bunların sayılarının 300 kadar olduğunu söyleyen Enes b. Mâlik, sözlerine şöyle devam ediyor:

Resûlullah: “Ya Enes! Şu tası getir” demiş. Elini yemeğin üzerine koyarak dua etti. Ve yemek hakkında Allah'ın ne söylemesini dilediyse onları söyledi. Davetliler içeriye gidi-ler. Sofa ile oda doldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber, onların onar kişilik halkalar halinde olmasını istemiş ve herkesin önüne yemek konmuş. Cemaat bu şekilde yemek yedi ve doydu. Topluluktan biri giriyor biri çıkıyordu. Böylece herkes yemek yedi. Sonra Resûlullah bana: “Ey Enes sofrayı kaldır” dedi. Ben de kaldırdım.

Hadisin mealinden de anlaşılacağı üzere burada Resûlullah'a hediye edilen az bir miktardır. Başka bir ifade ile en fazla üç dört kişilik bir yemektir. Fakat Hz. Peygam-

ber'in duası ile büyük bir kalabalık (300 kişi) bu yemekten yemiştir.

Geçerli olan görüşe göre Hz. Peygamber'le evlendiği zaman 35 yaşında bulunan Zeyneb binti Cahş'ın düğününde Resûlullah, büyük bir ziyafet vermişti. Hicretin beşinci yılında meydana gelen bu evliliğin hicrî üçüncü yılda olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. Fakat yine geçerli olan görüş, onun hicretin beşinci yılında olduğudur. Daha önce de belirtildiği gibi bu ziyafetten sonra hicâb (örtünme) âyeti inmişti.

Hz. Zeyneb, Resûlullah'ın diğer kadınlarına karşı övünür ve "Sizi Peygamber'le aileleriniz evlendirdi. Halbuki beni yedi kat göklerin üstünden Yüce Allah evlendirdi." diyordu. İbn Kesir'in *el-bidâye ve'n-Nihaye* adlı eserindeki bir habere göre Zeyneb, Hz. Peygamber'e: "Diğer hanımlarının sana karşı nazlanamayacağı üç şeyle nazlanabilirim demiş. Bunlar:

1. Senin dedenle benim dedem aynı kişi (Abdülmuttalib) dir.

2. Beni sana nikahlayan Allah'tır.

3. Aradaki elçi Cibrail Aleyhisselâmdır"¹⁸. Hz. Zeyneb'in bu şekilde övünmeye de hakkı vardı. Gerçekten o, hem güzeldi, hem Hz. Peygamber'in yakın akrabası, hem de nikahı Allah tarafından kıyılmıştı. Hz. Aişe, bu durumu farketttiği için onu kıskanmaktan kendini alamamıştır. Hatta "Allah'ın ona yaptığı ikramdan dolayı bize karşı üstünlük taslar" demiştim diyen Hz. Aişe, bu görüşünde yanılmamış görünmektedir¹⁹. Zira bizzat Zeyneb, Hz. Peygamber'in huzurunda:

"Ya Resûlallah! Allah'a yemin ederim ki ben, senin diğer eşlerinden biri gibi değilim. Onları, babaları, kardeşleri veya

¹⁸ Buharî, Tevhid, 21; İbn Kesir, *aynı eser*, IV, 148.

¹⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 307.

aileleri evlendirdi. Benden başka, Allah'ın gökte seninle evlendirdiği var mıdır?"²⁰ diye soruyordu. Keza, İbn Sa'd'da bulunan başka bir habere göre Hz. Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb, annesinin Zeyneb binti Cahş'tan bahsederken ona rahmet okuduğunu ve Hz. Aişe ile onun arasında cereyan eden bazı hadiselerle değindiğini söyleyerek şöyle der: "Zeyneb dedi ki, Vallahi ben, Peygamber'in diğer kadınları gibi değilim. Onlar mehir ile evlendiler. Onları akrabaları evlendirdi. Beni ise Allah, kendi elçisi ile evlendirdi. Allah, Kitapta (Kur'an) benim hakkımda âyet indirdi. Müslümanlar onu okurlar ki, bu ebediyyen değişmez." Ümmü Seleme dedi ki: "Peygamber onu severdi. O, salih, çokça namaz kılan, oruç tutan ve sadaka veren bir kadındı"²¹.

Hz. Peygamber'in, Zeyneb'le evlenmesi, diğer hanımları arasında kıskançlıklara sebep olmuştu. Başlangıçta Hz. Aişe bu kıskançlığını gizlemeden söylüyordu. O, şöyle diyordu: "Öyle zannediyorum ki benden sonra hanımlarının en sevgilisi Zeyneb'le, Ümmü Seleme idi. Daha sonra Zeyneb tek başına bu kıskançlığa hedef oldu. Daha önce de (Hz. Sevde bahsinde) temas edildiği gibi. Hz. Peygamber'in Zeyneb'e karşı duyduğu his ve ona gösterdiği meyil sebebiyle olacak ki, onun yanında biraz fazlaca durmasından dolayı Hz. Aişe sıkıntı çekmiş, kıskançlık belirtileri göstermiştir. Kıskançlıkların sebep olduğu bu mücadele, bazen de Resûlullah'ın huzurunda devam ederdi. O da onların bu şekilde iç varlıklarının rahata kavuşabileceğini düşünerek bu tür hareketlerine müdahalede bulunmazdı²². Hanımlar arasındaki bu çekişme ve yarış, onların doğruluktan ayrılmasına sebep olmamıştır. Nitekim, kendisi için en büyük rakib olan Hz. Aişe hakkında ortaya atılan ifk hadisesinde, Hz. Zeyneb'in ortaya koyduğu tavır, imrenilecek bir doğruluk örneğidir.

²⁰ İbn sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 102-103; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 307.

²¹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 103.

²² Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 350.

Buharî'nin Sahibi'nde tafsilatlı bir şekilde verilen ifk hadisesinden bahsederken Hz. Aişe şöyle der:

"... Resûlullah, ifk olayında kendisi hakkında Zeyneb binti Cahş'a da sorar. Ama o:

"Ya Resûlallah! Ben, kulağımla gözümü, işitip görmediğim, şeyden muhafaza ederim. Allah'a yemin ederim ki ben Aişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmem" diye güzelce şهادette bulunmuştu. Aişe sözlerine şunu da ilave eder: "Zeyneb, benimle rekabet eden bir kadındı. Fakat takvası sebebiyle Allah onu (iftiracılara katılmaktan) korudu." demiştir²³.

İbn Hişâm, bu olaya Hz. Zeyneb'in kızkardeşi Hamne'yi de katarak, onun Resûlullah yanında bulunan kızkardeşi için bu olaya karıştığını, Hz. Peygamber'le evli bulunan kardeşinin onun nezdinde daha da kıymetli ve değerli olmasını sağlamaya çalışıyordu. Ama Allah, dindarlığı sebebiyle Zeyneb'i korudu ve o hayırdan başka bir şey söylemedi, der²⁴.

Görüldüğü gibi bu zevceler arasındaki kıskançlıklar, Abdülmuttalib'in torunu Zeyneb binti Cahş'ın, görünüşte tamamen Hz. Aişe'nin aleyhine tecelli edecek gibi olan ifk hadisesinde, onun hakkında doğruyu söylemesine mani olmamıştır. Evet, dindarlığı sebebiyle Allah Hz. Zeyneb'i korudu. Çünkü Hz. Zeyneb, takva sahibi, dindar ve salih bir kadındı. O, dindarlığında samimi idi. Hz. Aişe'nin şهادeti bunu göstermektedir. Gerçekten de Hz. Aişe onun hakkında dinî yaşayış bakımından ondan daha hayırlı kimseyi görmediğini belirterek "O, Allah'a karşı çok takvalı idi. Doğru söylediler. Akrabaları ile olan münasebetlerini devam ettirirdi.

²³ Buharî, Şahadet, 15.

²⁴ İbn Hişâm, Sire, III, 160.

Çokça sadaka verirdi ve kendisini Allah'a yaklaştırmak için her şeyi yapardı" der²⁵.

Zeyneb binti Cahş'ın geliri 12 bin dirhemdi. Fakat o bunu alır almaz derhal fakirlere ve yetimlere dağıtırdı. Hatta onun bu parayı aldığı zaman "Ey Allah'ım! Gelecek yıl beni bu paraya ulaştırma. Çünkü o bir fitnedir" dediği de rivayet edilmektedir. İslâm âleminin ikinci halifesi olan Hz. Ömer bu durumu öğrenince onun kapısı önünde durmuş, içeriye selam göndererek:

"Daha önce gönderdiğimi dağıttığını duydum. Bin dirhem daha gönderiyorum ki, onu elinde tutasın" demişti. Hz. Ömer, bin dirhem daha gönderdi. Fakat o, eskiden beri yaptığını aynen tekrar etmiş ve elindekini dağıtmıştı²⁶. O, ölmeden önce kendisi için kefenini hazırlamıştı. Hz. Ömer de ona bir kefen gönderdi. Öldüğünde kendisinin hazırladığı kefen bile kızkardeşi Hamne tarafından sadaka olarak verildi²⁷. Kendisi fakirlere, ihtiyaç içinde olanlara ve dullara çokça sadaka verirdi. Hz. Aişe'nin, onun ölümü üzerine övülmeye layık, çokça ibadet eden, yetim ve dulların sığınağı gitti dediği rivayet edilir²⁸. Bütün bu sıfatlar, onda öyle bir halet-i ruhiye meydana getirdi ki, sadaka ile o birbirlerinden ayrılmaz iki unsur haline gelmişlerdi. Hz. Zeyneb, el işi yapan bir kadındı. Deriyi tabaklar, ondan deri eşya diker ve bunun gelirini Allah yolunda sarfederdi. Bu gayretlerinin boşa gitmediği kısa bir müddet sonra anlaşılır. Zira rivayetlere göre Resûlullah vefatına yakın günlerin birinde:

"Bana en çabuk ve erken kavuşacak olanınız, kolu en uzun olanımızdır" buyurmuştu. Amre binti Abdurrahman, Hz. Aişe'den şu rivayeti yapmaktadır: "Biz Peygamber'den sonra herhangi birimizin evinde toplandığımız zaman, kolla-

²⁵ İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 308.

²⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 110; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 308.

²⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 110; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 308.

²⁸ İbn Hacer, *el-İsabe*, IV, 308.

rımızın uzunluğunu duvarda ölçerdik. Bu uygulama, Zeyneb binti Cahş'ın ölümüne kadar devam etti. Zeyneb kısa boylu bir kadındı. Allah kendisine rahmet eylesin, o bizim en uzunumuz değildi. Onun ölümü ile Peygamber'in "kolu uzun" ifadesiyle "en çok sadaka veren" demek istediğini anlamış olduk. Zeyneb, el işi yapan, deri tabaklayan ve bunu da Allah yolunda tasadduk eden bir kadındı"²⁹der. Bu rivâyet, bizi başka bir konuyu daha hatırlamaya sevk etmektedir. Buna göre Hz. Zeyneb, ahirette de Resûlullah ile birlikte olacaktır. Başka bir ifade ile o daha dünyada iken Cennet'le müjdelenmişti. O, çok dindardı. Bunun için, Hz. Peygamber bir gün Ömer (ra)'e:

"Zeyneb binti Cahş evvâhe'dir" demişti. Bu esnada orada bulunan bir adam:

"Ya Resûlallah! evvâhe nedir?" diye sorar. Bunun üzerine Allah elçisi:

"Allah'a karşı korkulu bir saygı duyan ve ona yönelip yalvarandır" dedikten sonra "Muhakkak ki İbrahim, yumuşak huylu (halim) ve Allah'a yönelip yalvarmıştır" buyurdu³⁰.

Ümmü'l-mü'minin olan Zeyneb binti Cahş, bütün bu övgülere layık bir insandı. Dindarlığı, çok sadaka vermesi, çok ibadet etmesi ve ölümünden sonra Resûlullah'a ilk kavuşan olması ve hatta nikahının Allah tarafından kıyılmış olması, onu diğer kadınlardan üstün kılmıştır. Daha önce onun bununla iftihar ettiğini söylemiştik. Onun dindarlığına ve ibadete olan düşkünlüğüne bir örnek olması bakımından Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde rivayet edilen bir hadisin meâlini buraya almak istiyoruz. Böylece onun namaza ne kadar düş-

²⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VII, 108; Ahmed b. Abdullah, *es-Simtu's-Semin*, s. 110-111.

³⁰ İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 309; Ahmed b. Abdullah, *aynı eser*, s. 111.

kün olduğunu ve bunun için nasıl insanüstü bir gayret içinde olduğunu görmüş olacağız.

Enes b. Mâlik şöyle dedi. Peygamber mescide girdiğinde iki direk arasında bir ipin çekilmiş olduğunu gördü. Bu ip nedir diye sorunca, ashab:

“Bu, Zeyneb’in ipidir. Zeyneb (namazda ayakta durmaktan) yorulunca bu ipe tutunur” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Hayır (ibâdette böyle güçlük olmaz) bu ipi çözünüz. Sizden biriniz zinde ve kuvvetli oldukça namazı (ayakta) kılsın. Yorulunca da otursun” buyurdu³¹. Görüldüğü gibi Hz. Zeyneb, bu konuda ifrat derecesine varan bir şekilde namaz kılmaya azimlidir. Fakat Allah elçisi onu bundan men etmiştir.

Hicretin yirminci yılında vefat eden Zeyneb binti Caşş, Resûlullah'ın vefatından sonra ona kavuşan ilk hanımıydı. Vefatında, dönemin halifesi olan Hz. Ömer, Cenaze namazını kıldırması. Dört tekbirle kılınan namazdan sonra bizzat kendisi kabre inip onu defn etmek istemişse de bu istek Hz. Peygamber'in diğer hanımları tarafından reddedilerek kendisinin kabre inmesinin helâl ve doğru olmadığı hatırlatılmıştır. Ancak onun yakınlarından olan kimselerin buna hakkı olduğu bildirmiştir. Bunun üzerine onun yakın akrabalarından olan iki kişi kabre inip onu Baki' mezarlığına defnettiler. Hz. Ömer, bütün müslümanların çıkıp onu, son yolculuğuna uğurlamalarını istemiştir. Vefat ettiği zaman 53 yaşındaydı³².

Ondan 11 hadis rivayet edilmiştir. Bunların ikisinde Buharî ve Müslim ittifak etmişlerdir³³.

³¹ Buharî, Teheccüd, 18; Müslim, Salâtu'l-Musafirin, 31.

³² İbn Sad', *et-Tabakat*, VIII, 110-111; İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 309; Ahmed b. Abdullah, *es-Simtu's-Semin*, s. 112.

³³ ez-Zehebî, *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*, II, 218.

ZEYNEB BİNTİ CAHŞ İLE İLGİLİ BAZI HADİSLER

1. Hammad b. Zeyd şöyle dedi:

Bize Sabit, o da Enes b. Mâlik'ten bu "Allah'ın açığa çıkarıcısı olduğu şeyi içinde gizliyordun" âyeti, Zeyneb binti Cahş ile Zeyd b. Hârise hakkında indi" dedi³⁴.

2. Enes (ra)den:

Peygamber (sas)'ın, Zeyneb'le evlenmesi üzerine yaptığı düğün ziyafeti gibi, kadınlarının hiç birisi için öyle bir ziyafet çekmedi. Zeyneb'le evlenirken bir koyunla ziyafet verdi³⁵.

3. Enes b. Mâlik şöyle demiştir:

Zeyd b. Hârise geldi. Eşi Zeyneb'ten şikâyet ediyordu. Peygamber de ona:

"Allah'tan kork ve zevcenı tut (boşama)" diyordu.

Aişe: "Eğer Resûlullah bir şey gizleseydi bunu (Sen zevcenı tut, Allah'tan kork diyordun da, Allah'ın açığa çıkarıcısı olduğu şeyi içinde gizliyor, inanlardan korkuyordun. Halbuki Allah kendisinden korkmana daha çok layıktır, el-Ahzâb 37) âyetini gizlerdi.

Enes şöyle dedi: Zeyneb binti Cahş, Peygamber'in diğer hanımlarına karşı övünür ve iftihar ederek:

"Sizi, peygamberle aileleriniz ve akrabalarınız evlendirdi. Halbuki beni onunla yedi kat göklerin üstünden yüce Allah evlendirdi" diyordu³⁶.

4. Enes b. Mâlik'ten o şöyle dedi:

Peygamber, mescide girdiğinde iki direk arasında bir ipin çekilmiş olduğunu gördü. Bu ip nedir diye sorunca ashab:

³⁴ Buharî, Tefsir, 243.

³⁵ Buharî, Nikah, 69.

³⁶ Buharî, Tevhid, 21.

“Bu, Zeyneb’in ipidir. Zeyneb (namazda ayakta durmaktan) yorulunca bu ipe tutunur” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Hayır (ibadette böyle güçlük olmaz) bu ipi çözünüz. Sizden biriniz zinde ve kuvvetli oldukça namazı (ayakta) kılsın. Yorulunca da hemen otursun” buyurdu.

Dedi ki: Abdullah b. Mesleme, Mâlik’ten o da Hişâm b. Urve’den o da babasından o da Aişe (R.anha)’den şöyle söyledi: Aişe şöyle demiştir: Yanımda Beni Esed’den bir kadın vardı. Bu esnada Resûlullah girdi. “Bu kadın kimdir” diye sordu. Filancadır, geceleri uyumazmış, namazından zikrolundu (bahsedildi)” dedim. Resûlullah:

“Bırak, daima gücünüz yeten işleri yapınız, şüphesiz ki Allah, siz usanmadıkça usanmaz” buyurdu³⁷.

Bu hadisten Hz. Zeyneb’in ibadete ne kadar düşkün olduğunu anlıyoruz. Bununla beraber İslâm, insandan ancak yapabileceği ve güç yetirebileceği şeyleri ister.

5. Zeyneb binti Ebî Seleme haber verip şöyle demiştir:

Ben, Peygamber’in zevcesi olan Ümmü Habibe’nin yanına girdim. Ümmü Habibe şöyle dedi: “Ben, Resûlullah’tan işittim, şöyle buyuruyordu”:

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kadına kocasından başka bir ölü için üç günden fazla yas tutması helâl olmaz. Sadece kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutar”

Zeyneb, şöyle dedi: Sonra bir kerre ben, erkek kardeşi vefat ettiğinde Zeyneb binti Cahş’ın yanına girdim. Zeyneb, bir koku isteyip kendisine sürdü, sonra da şöyle dedi:

“Benim gibi yaşını başını almış bir kadının kokuya ne ihtiyacı olabilir? Şu kadar var ki ben, Resûlullah’tan minber üzerinde işittim, şöyle diyordu”:

³⁷ Buharî, Teheccüd, 18.

“Allah ve ahiret gününe iman eden bir kadına, eşinden başka bir ölü için üç günden fazla yas tutması helâl olmaz. Sadece kocasının ölümü üzerine dört ay on gün yas tutar”³⁸.

³⁸ Buharî, Cenaiz, 30.

8. HZ. CÜVEYRİYE BİNTİ HÂRİS (R.anha)

Hicretin beşinci yılında meydana gelen Müreysi (Beni Müstalık) Savaşı'ndan sonra Peygamberimizin kendisi ile evlendiği Cüveyriye, Beni Müstalık Kabilesi'nin reisi olan Hâris'in kızıdır. Kaynaklarda soy kütüğü şöyle verilmektedir.

Cüveyriye binti Hâris b. Ebî Dırâr b. Habib b. Âiz b. Mâlik b. Cezime el-Huzaiyye¹. "Kavmi için kendisinden daha hayırlı ve bereketli bir kadın bulunmayan" diye tavsif edilen Cüveyriye ile evlenmekle Hz. Peygamber, ok zekice planlanmış diplomatik bir deha örneği vermiştir. Zira o dönemde, Araplar arasında akrabalık bağları çok güçlüydü. Bu sebeple Hz. Peygamber, 58 yaşlarında bulunmasına rağmen böyle bir evliliği gerçekleştirme mecburiyetini duymuştu. Cinsî bir câzibenin etkisinde kalmadan gerçekleştirilen bu evlilikle, birçok insan esir ve köle olmaktan kurtulduğu gibi, büyük bir kabilenin de toptan müslüman olmasına sebep olmuştu. Hz. Peygamber'in yaptığı bu evlilik, onlarla bir akrabalık bağı kurmak ve esir alınan insanları kurtarmak içindi.

Bu bakımdan, Hâris'in kızı Cüveyriye ile olan evlilikten önceki olaylara bakmamız gerekecektir. Böylece devrin tarihi, sosyal ve psikolojik olaylarını, tahlil etme imkânı bulmuş olacağız. Bu da bize daha iyi ve doğru bir değerlendirme yapma imkanı verecektir.

¹ İbn İshâk, *Sire*, s. 245; İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 251; İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VII, 116.

Bilindiği gibi Hz. Peygamber, Zeyneb binti Cahş'la evlendikten sonra, hicretin beşinci yılının yarısını dolduracak önemli hadiseler meydana geldi. Bu yıl, müslümanların, yahudilerin kışkırtmasıyla oluşan büyük bir orduya karşı koydukları bir yıldır. Müslümanlar, Medine'nin etrafında Hendek kazmak suretiyle ve Allah'ın yardımı ile kendilerini büyük bir tehlikeden koruyabilmişlerdi. Müslümanların büyük bir sıkıntıya düştükleri bu savaş esnasında, Beni Kureyza yahudileri de müslümanların aleyhine dönmüş ve onların düşmanları ile işbirliği yapmışlardı. Bir aya yakın süren kuşatma sırasında münafıklar da boş durmamışlardı. Bununla beraber Allah, müslümanlara zafer ihsan etti. Müşrik ordusu çekip gitmek zorunda kaldı.

Hz. Peygamber'in, Cüveyriye ile evlenmesini ve bu evliliğin meydana getirdiği atmosferi daha iyi kavrayabilmek için, bu evlilikten önceki bazı tarihî olaylara da bakmak gerekiyor. Onun için biz de İslâm tarihinin bu sayfasına biraz genişçe yer vermek istedik.

Hendek muharebesinden sonra müslümanlar bir hayli yorulmuş olarak evlerine dönmüşlerdi. Hz. Peygamber de öğle vakti dönmüştü. Öğle namazını kıldıktan sonra Hz. Zeyneb'in odasında silahlarını çıkarıp başını yıkamakla meşguldu. Bu esnada Cebrail gelerek *"Ya Resûlallah! Melekler henüz silahlarını bırakmadılar. Allah, Beni Kureyza üzerine sefer yapmanı istiyor"* dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, müez-zini Bilâl-i Habeşî'ye *"Allah'ın emrine itaat edenler, ikinci namazını Beni Kureyza yurdunda kılsın"* diye ilan etmesini emretti. Kendisi de sancağını Hz. Ali'ye verdi. Abdullah b. Ümmi Mektûm'u Medine'de kaymakam (Şehri, kendisinin yerine yönetip idare etmek üzere tayin edilen kişi) olarak bıraktı ve Beni Kureyza'ya doğru hareket etti². Böylece Beni Kureyza'nın bozduğu antlaşma ve müslümanlara reva görüldüğü ihanetin cezası verilecekti. İslâm tarihi kaynakları, bu

² İbn Hişâm, *Sire*, III, 118.

olaydan tafsilatlı bir şekilde bahsederler. Fakat biz meseleyi uzun uzadıya ele almayacağız. Sadece müslümanların henüz yorgunluğunu atamadıkları Hendek muharebesinden sonra nasıl ikinci bir cepheye gitmek zorunda kaldıklarını belirtmek istedik. Beni Kureyza yahudileri, 25 gün muhasarada kaldılar. Bu olaydan sonra Beni Lihyân ve Zû Kared (Gâbe) gazaları yapıldı.

Daha bir ay kadar oturup dinlenmeden bu sefer, Huzaalıların bir kolu olan Beni Müstalık Kabilesi'nin, başkanları Hâris b. Ebî Dırâr komutasında müslümanlarla savaşmak üzere asker topladığına dair haberler alındı. Bu haberlerin gerçek olup olmadığının araştırılması için Allah'ın elçisi, Beni Eslem Kabilesi'nden Büreyde b. Hüsayb'ı vazifelendirdi. Büreyde de gidip bizzat Hâris ile görüştü. Haberin doğru olduğunu anlayarak gelip Resûlullah'a haber verdi. Hz. Peygamber, Medine'de Zeyd b. Hârise'yi (Bazı kaynaklarda Ebû Zer el-Gifârî) kaymakam olarak bırakarak Şaban ayının ikisinde Medine'den yola çıktı. Bu sefere iştirak eden müslüman ordusu içinde ganimet malı elde etmek isteyen bir çok münafık da vardı. Bu seferde mü'minlerin anneleri Hz. Aişe ile Hz. Ümmü Seleme de Resûlullah ile birlikteydiler.

Ordunun keşif kolunun başında bulunan Ömer b. Hattâb, yolda Huzaanın bir casusunu yakaladı. İfadesi alınan bu casus, İslâm'ı kabul etmediği ve düşmanlık hareketlerinde bulunduğu için öldürüldü.

Müslümanların, Medine'den hareket ettiklerine dair haberler gelince Hâris b. Ebî Dırâr'ın başına toplanmış bulunan kalabalık korkup dağılmaya başladı. Bunların büyük bir kısmı bedevî idi. Hâris'in çevresinde sadece kendi kabile efradı kaldı. Hz. Peygamber onları Müreysi' (المريسيع) Suyu'nun başında ansızın yakaladı. Bu harbe Müreysi' Suyu'nun başında meydana geldiği için Müreysi Savaşı adı da verilmektedir.

Beni Müstalık Kabilesi, Hz. Peygamber'in emriyle Hz. Ömer tarafından teklif edilen İslâmiyeti kabul etmeyince savaş hazırlıklarına başlandı. Hz. Peygamber, ordusunu savaş düzenine getirdi. Muhacirlerin sancağı Hz. Ebû Bekir, Ensâr'ın sancağı da Sa'd b. Ubâde'ye verildi. Onların İslâm'ı kabul etmemekte direnmeleri üzerine savaş başladı. Beni Müstalık, müslümanlar karşısında tutunamadı. Onlardan yirmi kişi öldürüldü. Müslümanlardan da sadece bir şehid vardı. Beni Müstalık'tan beş bin koyun, iki bin deve ve birçok esir alındı. Beni Müstalık Kabilesi'nin reisi olan Hâris'in kızı Cüveyriye de alınan esirler arasındaydı.

Bu gazada elde edilen malın taksimi atlıya iki, piyadeye bir hisse şeklinde idi. Esir alınan Cüveyriye, Sâbit b. Kays b. Şemmas'ın hissesine düşmüştü³.

Medine'ye getirilen Beni Müstalık'ın kadınları içinde bulunan Cüveyriye (Berre), kurtuluş akçası karşılığında Sâbit b. Kays'la anlaşmıştı. Fakat istenen miktar küçümsenecek gibi değildi. Hâris'in kızı Cüveyriye bunun temini için bir çare düşünüyordu. Fakat o kadar parayı tedarik etmesi de imkânsızdı. Nihayet Allah'ın elçisine durumu bildirmeyi kararlaştırdı. Hz. Aişe'den gelen bir rivâyette bu müracaat şöyle gerçekleşmişti:

Medine'ye döndükten sonra Hz. Aişe'nin evinde bulunduğu bir sırada bir kadının Resûlullah ile konuşmak için izin istediği duyulur. Hz. Aişe bunun kim olduğunu öğrenmek için kapıya çıkar. Kapıda genç ve güzel bir kadının durduğunu görür. Takriben yirmi yaşlarında bulunan bu güzel kadın, endişe ile titriyordu. Fakat güzellik ve cazibesinden de bir şey kaybetmiyordu. Hz. Aişe diyor ki bunu gördüğümde hoşlanmadım. Hz. Peygamber'in de onda benim gördüklerimi göreceğini düşündüm. Bunun için izin vermek

³ Bu harple ilgili geniş bilgi için bk. İbn Hişâm, *Sire*, III, 154; Taberî, *Tarih*, II, 260-261.

istemedim. Fakat ısrarı üzerine Resûlullah ile görüşmesi için içeri girmesine müsaade ettim. Bunun üzerine içeri giren genç kadın, asaletine yaraşır bir şekilde:

“Ey Allah’ın elçisi: Ben kavmimin efendisi ve ulusu Hâris b. Ebî Dırâr’ın kızıyım. Senin için gizli olmayan esirlik belası gelip bana da çattı. Ben, Sâbit b. Kays’ın hissesine düştüm. Kendimi azad ettirmek için onunla anlaşmış bulunuyorum. Kendimi kurtarmak için ödemek zorunda olduğum fidye-i necat (kurtuluş akçası) için senden yardım istemeye geldim” dedi. Hz. Peygamber yardıma muhtaç olmuş bu soylu kadının durumuna acıdı. Bu asil ve aslında hür olan kadının durumu, onun merhamet duygularını kamçılardı. Zira böyle bir kadın, esirlik zilletinden kurtulmak için ona sığınyordu. Derhal onun için bir çare bulunması icap ettiğini anladı. Zira sadece o değil, onunla birlikte esir alınmış bir çok kadın daha vardı. Hem onların kurtulması, hem de İslâm’ın yayılması için bir şeyler yapmak gerekiyordu. Ashabını çok iyi tanıyan Hz. Peygamber, onlara bir şey söylemedi. Çünkü yapacağı iş, onların da kendisi gibi davranmalarına sebep olacaktı. Bunu çok iyi bilen Allah’ın elçisi kadına:

“Senin için bundan daha hayırlı olan yok mudur?” diye sordu. Beklemediği bir soru ile karşılaşan Cüveyriye:

“O nedir? Ey Allah’ın elçisi” deyince, Hz. Peygamber:

“Senin kurtuluş akçanı ben ödeyeyim ve bundan sonra da seninle evleneyim” dedi. Bu cevap, Cüveyriye’yi heyecanlandırmıştı. Çünkü biraz önce endişeli, korkulu ve perişan bir halde kendini kurtarmak için yardım dilenen bu kadın, hiç beklemediği bir teklifle karşılaşılıyordu. Bu teklif kendisini yine yüksek bir mekvie getirmekle kalmıyor, aynı zamanda onu, Allah elçisinin zevceleri arasına da katıyordu. Bu sebeple:

“Olur Ya Resûlallah” dedi. Bu cevaptan sonra Hz. Peygamber, Cüveyriye ile evlendi. Resûlullah’ın Cüveyriye ile evlendiğini öğrenen diğer ashab, elinde ne kadar esir varsa

hepsini azad edip serbest bıraktı. Çünkü Resûlullah'ın akrabalarının esir olarak kalması uygun olmazdı. Bu yüzden herkes elinde bulunan esirleri serbest bırakıp hürriyetlerine kavuşturdu. Böylece Hz. Cüveyriye ile olan evlilik, esir ve kölelerin kurtulmalarına sebep olmuştu⁴. Çünkü ashab:

“Bunlar, Resûlullah'ın akrabalarıdır” diyor ve ellerinde bulunan esirleri serbest bırakıyordu. Bu sebepten olacak ki, Hz. Aişe, “Kavmi için Cüveyriye'den daha hayırlı ve bereketli bir kadın görmedim” diyecektir⁵.

Asıl adı Berre olan, fakat Resûlullah tarafından ismi Cüveyriye olarak değiştirilen bu âbid ve zahide kadının, Hz. Peygamber'le olan evliliği hususunda başka rivâyetler de bulunmaktadır. Buna göre Resûlullah, Cüveyriye'yi esir aldı. Onu nikahlamak istediği zaman, babası gelip:

“Ey Muhammed kızımı esir aldın, işte şu onun fidyesidir. Benim kızım gibi birinin esir olarak kalması yakışık almaz. Onu serbest bırak” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Şayet bu konuda onu tamamen muhayyer bıraksam ne dersin? İyi etmiş olmaz mıyım?” diye sordu. Böyle bir teklifle karşılaşacağını beklemeyen Hâris için bu teklif onun şaşkınlığına sebep oldu. Çünkü hayatta böyle bir insanlık örneği görmemişti. Hele Cahiliye döneminde herkesin gücü yettiğince başkalarını köle etmek, böylece onu sırtından geçirmek istediği bir devirde yaşıyordu. Onun anlayışı da böyleydi. Bu sebeple teklifi olumlu karşıladı. Bunun üzerine Cüveyriye çağırılır ve teklif kendisine iletilir. Cüveyriye Allah ve Resûlünü seçtiğini söyler⁶.

İbn Hişâm'da bulunan başka bir rivayet de şöyledir:

⁴ İbn İshâk, Sire, s. 245; İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 116-117; Ebû Dâvud, *İtk*, 2; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 252-253.

⁵ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 253.

⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 118; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 257.

“Hz. Peygamber, Beni Müstalık gazvesinden, yanında Cüveyriye binti Hâris olduğu halde döndü. Onu (Cüveyriye’yi) koruyup muhafaza etmek üzere Ensâr’dan bir adama teslim etti. Resûlullah, Medine’ye geldiğinde, Cüveyriye’nin babası Hâris b. Ebî Dırâr, kızını kurtarmak için Resûlullah’ın yanına geldi. Kurtuluş akçesi olarak da yanında develer getirmişti. Yolda gelirken, Akik denilen yere vardığında kurtuluş akçesi olarak getirdiği develerine baktı. Gönüllü bunlardan iki tanesini çekti ve onları vermek istemedi. Hoşuna giden o iki deveyi Akik vadilerinden birinde gizledi. Sonra da Hz. Peygamber’e geldi ve:

“Ya Muhammed, kızım esir alındı, bunlar onun kurtulması için getirdiğim fidyedir.” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Akik’te gizlediğin o iki deve nerede?” diye sordu. Bunu duyan Hâris:

“Allah’tan başka hiç bir ilâh olmadığına ve senin onun elçisi olduğuna şahadet ederim. Allah’a yemin ederim ki, bu olaydan, Allah’tan başka kimsenin haberi yoktur” deyip müslüman oldu. Hâris’in İslâmiyeti kabul etmesi üzerine yanında bulunan iki oğlu ile kabilenin diğer fertleri de müslüman oldular. Hâris, daha sonra o iki deveyi almak üzere insanları gönderdi. Develer gelince onu Resûlullah’a verdi. Cüveyriye de Hâris’e verildi. O da müslüman oldu. Resûlullah, onu babasından istedi. Babası onu dört yüz dirhem mehir ile Resûlullah ile evlendirdi”⁷.

Rivâyetler farklı da olsa netice itibarı ile Hz. Peygamber, harpte esir alınan bir kadınla evleniyor. Bu evlilik, bir çok insanın hürriyetine kavuşmasına sebep oluyordu. Şayet Resûlullah isteseydi onu cârîye olarak bırakır ve kendisinden aynı şekilde istifade ederdi. Fakat o, bunu istemiyordu. Zira insanların hür olarak yaşamaları onun için temel gaye idi. Bu sebeple onunla evlendi. Böylece, bir kabilenin esir alınan

⁷ İbn Hişâm, *Sire*, III, 157.

bütün fertleri kurtuldukları gibi, onların müslüman olmaları da sağlanmıştı.

Daha önce amcasının oğlu Müsafi' b. Safvân Zi's-Şefr b. Sarh b. Mâlik b. Cezime el-Müstalıkî'nin eşi olan ve Berre adını taşıyan Hz. Cüveyriye'nin kocası, Müreysi' harbinde öldürülmüştü. Hz. Peygamber onunla evlendikten sonra, "Resûlullah, Berre'nin yanından çıktı" denilmesinden hoşlanmadığı için ismini Cüveyriye olarak değiştirdi⁸.

Hz. Cüveyriye, yaşadığı sürece karşılaştığı o mesut anı hep şükranla anardı. Zira kendisi kölelik utanç ve sıkıntısından kurtulduğu gibi, kavminden esir alınanlar da azad edilmişlerdi. Onun durumu bununla da kalmamış o, insanlığın efendisi ile de evlenmiş ve mü'minlerin annesi olma şerefini kazanmıştı. O, bereketli bir kadın olarak bilinir. Çünkü onun Hz. Peygamber'le evlenmesi sebebiyle bir rivayete göre yüz, başka bir rivayete göre de yediyüz kişi kölelikten kurtulmuştu.

Burada bir noktaya daha temas etmek istiyoruz. Böylece zihinlerde meydana gelebilecek bazı şüphelere de açıklık getirip cevap vermiş olacağız. Daha önce de belirtildiği gibi. Hz. Cüveyriye, güzel ve alımlı bir kadındı. Kaynakların belirttiğine göre onu kim görse kendisini almak için çalışırdı. Hz. Aişe'nin "Onu odamın kapısında gördüğümde hiç hoşlanmadım. Benim gördüğümü Allah elçisinin de göreceğini anladım" demesi, herhalde biraz daha kadınlık halet-i ruhiyesi ve kıskançlık hissi ile söylenmiş olsa gerekir. Gerçekten bu kadar güzel ve alımlı olsaydı hissesine düştüğü Sabit b. Kays'ın da aynı şeyleri hissetmesi gerekirdi. Kurtuluş akçası alıp onu salıvermek istemezdi. Yine Hz. Aişe'nin ifadesinden anlaşıldığına göre Resûlullah, Cüveyriye'ye bakmış. Halbuki daha önce hicâp âyeti inmiş bulunuyordu.

⁸ İbn İshâk, *Sire*, s. 245; İbn Abdi'l-Ber, *el-İstiâb*, IV, 251-252, İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 258.

Buna rağmen Allah elçisinin Cüveyriye'ye bakması nasıl izah edilebilir? Sorusu akla gelebilir. Süheylî, İbn Hişâm'ın *Sîre*'sine yaptığı şerhte bu konuda şöyle demektedir:

Resûlullah, Cüveyriye'ye bakınca onun güzelliğini gördü. Bu bakış caizdi, çünkü Cüveyriye o esnada hür değil, köle idi. Kölelere bakmak işe caizdir. Cüveyriye o esnada hür olsaydı ona bakmazdı. Ayrıca onunla evlenmek istediği için de bakmak caizdir. Nitekim "Ya Resûlallah! Ben nefsimi sana hibe ediyorum" diyen kadına da bakmıştır. Allah elçisi o kadına bakmış ve fakat sonra onu başka biri ile evlendirmişti. Bundan başka onun, evlenmek isteyen bir kimsenin, evleneceği kadına bakması hususunda izin verdiği de bilinmektedir. Nitekim bir kadınla evlenmek için kendisi ile istişarede bulunmaya gelen Muğire'ye:

"Ona baksaydın. Bu, ikiniz arasındaki evliliğin devam etmesini sağlardı" demişti. Keza benzer şeyleri Büseyne binti Dahhak ile evlenmek isteyen Muhammed b. Mesleme'ye de söylemiştir⁹.

Bilindiği gibi İslâm aile hukukuna göre, evlenecek çiftlerin belli ölçülerde birbirlerini görmelerinde bir sakınca yoktur. Zira bu, evliliğin devamı için gerekli görülmüştür. Bu bakımdan Hz. Peygamber'in köle olmasa bile evlilik niyetiyle olduğu için Cüveyriye'ye bakmasında da bir sakınca yoktur.

Hz. Peygamber'in Cüveyriye ile evlenmesi, önemli bir kabile ile akrabalık bağlarını kurma, müslümanların safında yer almasını sağlamak içindi. Bu da kısa bir zamanda gerçekleşti. Zira daha önce de belirtildiği gibi Hz. Peygamber'in Cüveyriye ile evlendiğini duyan (daha önce kaçmış bulunan) erkekler, yavaş yavaş Hz. Peygamber'in yanına gelip müslüman oluyorlardı. Böylece Hz. Peygamber, bir hamlede iki hedefe ulaşmış oldu. Başka bir ifade ile "bir taşla iki kuş

⁹ İbn Hişâm, *Sîre*, III, 157, 9. dipnot; Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 361.

vurmuş oldu". Bu, köle olanların hürriyetlerine kavuşması ve büyük bir kabilenin İslâmiyet saflarında yer almasıydı. Hz. Aişe'nin bir anlık kıskançlık hislerine kapılarak söylediği şeyler ise, bu evliliğin gerekçesinin tam bir ifadesi değildir.

Zaten, Beni Müstalık gazasından dönerken Hz. Aişe'nin gerdanlığını kaybetmesi ve akabinde meydana gelen ifk hadisesinden sonra Hz. Aişe'nin ne Cüveyriye ne de bir başkası ile uğraşacak durumu yoktu.

Hz. Aişe, iftira sıkıntısından, Allah'ın indirdiği âyetlerle temize çıkmış olarak Hz. Peygamber'in evine dönünce, Hz. Cüveyriye'nin alımlı güzelliği ile yine karşılaştı. Bununla beraber, diğer ortaklarını da düşünerek bazen rahatsızlıklar duyuyorsa da:

"Allah elçisi, benden başka bir bakire ile evlenmedi" diyerek onlara karşı üstünlük taslayıp övünüyordu.

Hz. Cüveyriye, çokça namaz kılan, Allah'ı tesbih eden ve oruç tutan bir kimse idi. Bu sebeple bazen Hz. Peygamber, onun tutmuş olduğu nafile oruçlarına müdahale eder ve orucunu bozmasını söylerdi. Müslim'de bulunan bir Hadis-i Şerife göre: Bir gün, Cüveyriye kendi namazgahında bulunuyorken Resûlullah sabah namazını kılmış ve erkenden yanından ayrılmıştı. Kuşluk vakti geçtikten sonra dönmüş. Ve ona: "Hala oturup tesbih mi çekiyorsun" diye sormuş. O da evet cevabını verince Resûlullah "Sana sabahtan şimdiye kadar yaptığın tesbihlerin tamamına eşit sevaba vesile olacak bir tesbih öğreteyim" demiş. Üç defa "Allah'ı, yarattıkları sayısınca tesbih ederim" (سبحان الله ويحمده عدد خلقه). Üç defa "Rızası için tesbih ederim" (ورضا نفسه). Üç defa "Arşının ağırlığına tesbih ederim" (وزنة عرشه). Üç defa "Allah'ın kelimelerinin mürekkebi kadar tesbih ederim" (وزنة عرشه) de, buyurmuştu¹⁰.

¹⁰ Müslim, Zikr ve Dua, 19; İbn Mâce, Edeb, 56.

Abdurrahman b. A'rec, Hz. Peygamber'in, Hayber gelirinden Hz. Cüveyriye için 80 vask hurma ile 20 vask arpa tahsis ettiğini belirtilir¹¹.

Hz. Cüveyriye, Resûlullah'tan yedi hadis rivayet etmiştir. Bunların dördünde Buharî ve Müslim ittifak etmişlerdir. Kendisinden İbn Abbas, Câbir, İbn Amr, Ubeyd b. Sebbak, kardeşinin oğlu Tüfeyl, Küreyb, Mücahid ve Ebû Eyyub el-Ezdî gibi kimseler hadis rivayet etmişlerdir.

Çok dindar olan Hz. Cüveyriye'nin, Resûlullah'tan sonra meydana gelen siyasî olaylara karıştığına dair bir bilgi bulunmadığına göre, onun kendisini sadece ibâdetle verdiği ve müslümanlardan da "mü'minlerin anneleri"ne karşı takınmaları gereken tavrı gördüğü anlaşılmaktadır. Hz. Ömer'in halifeliği sırasında teşkil edilen Divân'a göre ona da Hz. Peygamber'in diğer hanımlarına tahsis edilen miktarda bir gelir tahsis edildiği muhakkaktır.

Vefat tarihi ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan biri, Abdullah b. Ebu'l-Ebyad'dan gelen rivayettir ki buna göre Hz. Peygamber'in zevcesi Hz. Cüveyriye, hicretin 56. senesinin Rebiülevvel ayında vefat etmiştir. Bu durumda onun yetmiş yaşlarında bulunması gerekir. Medine'de vefat eden Hz. Cüveyriye'nin cenazesini o zaman Medine valisi bulunan Mervan b. Hakem kıldırıştır.

İkinci rivâyete göre ise o, yine Medine'de hicretin 50. yılında vefat etmiştir. Cenaze namazını Mervan b. Hakem kıldırıştır. Bu rivâyete göre vefat ettiği zaman altmış beş yaşlarında idi. Yine bu rivayette, onun Hz. Peygamber'le evlendiği zaman 20 yaşında olduğu da belirtilmektedir¹².

Kavim ve kabilesi için kendisi kadar, daha bereketli ve mübarek bir kadın bulunmayan Hz. Cüveyriye ile ilgili İbn Kesir'in naklettiği bir rivayeti de buraya almak istiyoruz.

¹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 119-120.

¹² Farklı rivayetler için bk. İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 120; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 254; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 258.

Böylece o mübarek kadının daha önceden nasıl bir hareketle karşılaşacağını tahmin edip bildiğini ve bunun kendisine nasıl bildirildiğini anlamış olacağız. Bizzat kendisinden yapılan rivayete göre o şöyle diyor:

“Peygamber’in gelişinden üç gün önce rüyamda sanki ay Medine’den çıkıp geliyor ve kucağıma giriyordu. Bunu kavmimden hiç kimseye söylemek istemedim. Ne zaman ki biz esir alındık, rüyamın çıkmasını arzuladım. Resûlullah beni azad etti ve benimle evlendi. Ben kavmim hakkında hiç kimse ile konuşmadım. Ta ki müslümanlar onları serbest bırakıp gönderinceye kadar. Bu durumu bana amcamın kızlarından biri söyleyinceye kadar da anlamamıştım. Bunun üzerine Allah’a hamd ettim”¹³.

HZ. CÜVEYRİYE’DEN NAKLEDİLEN HADİSLERDEN BAZILARI

1. İbn Şihâb’dan naklen dedi ki; Ubeyd b. Sebbak şöyle demiş: Bana Peygamberin eşi Cüveyriye haber verdi ki, Resûlullah, onun yanına gelerek:

“Yiyecek bir şey var mı? diye sormuş. O da:

“Hayır, vallahi Ya Resûlallah! Yanımızda azadlı câriye-min sadakadan verdiği bir koyun kemiğinden başka bir yiyecek yok” demiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Getir, o, yerini buldu” buyurmuş¹⁴.

2. İbn Abbas, Cüveyriye’den naklen rivayet etti ki, Peygamber, Cüveyriye kendi mescidinde (namaz kıldığı yerde) iken sabah namazını kıldığı vakit erkenden yanından çıkmış. Sonra kuşluk vakti geçtiğinde dönmüş. Cüveyriye oturuyormuş. Bunun üzerine Resûlullah:

“Sen hala bıraktığım hal üzere misin?” diye sormuş. O da

¹³ İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, IV, 161.

¹⁴ Müslim, Zekât, 52.

“Evet” diye cevap vermiş. Peygamber:

“Senden ayrıldıktan sonra üç defa dört kelime söyledim ki, bunlar, senin bugüne kadar söylediklerinle tartılsa onların ağırlığını tutar. Allah'ı mahlukatı sayısınca, nefsinin rızasınca, arşının ağırlığınca kelimelerinin mislince hamdiyle birlikte noksanlıklardan tenzih ederim” buyurdu¹⁵.

¹⁵ Müslim, Zikr ve Dua, 19.

9. HZ. SAFİYYE BİNTİ HUYEY (R.anha)

Hz. Peygamber'in, Hicretin yedinci senesinde meydana gelen Hayber Seferi'nden sonra kendisiyle evlendiği Hz. Safiyye, Beni İsrail'den Peygamber olarak gönderilen Hz. Mûsa'nın yine kendisi gibi Peygamber olan kardeşi Hz. Hârûn'un soyundan gelmektedir. Kaynaklar, onun soy kütüğünü şöyle verirler:

Safiyye binti Huyey b. Ahtab b. Sa'ye b. Âmir b. Ubeyd b. Ka'b b. Hazrec b. Ebî Habib b. Nadir b. Nuhham b. Yenhum'dur. Annesi ise Berra binti Samuel'dir. O da Beni Kureyza'dandır¹.

Safiyye, Hz. Peygamber'le evlenmeden önce iki evlilik yapmıştı. Bunlardan ilki, kavminin önde gelenlerinden ve aynı zamanda şair olan Sellâm b. Mişkem'le olmuştu. Bir müddet sonra ondan boşanan Safiyye, ikinci evliliğini de Hayber kalelerinin en sağlamı olan Kamus kalesi komutanı olan Kinâne b. Rebi' b. Ebi'l Hukayk'la yapmıştı.

Hz. Peygamber'in, Safiyye ile olan evliliğinin, sebebini ve psikolojik durumunu daha iyi anlayabilmek için o günlerin tarihî olaylarına kadar gitmek gerekir. Bu vesile ile olayların cereyan şeklini de görme imkanına kavuşmuş olacağız. Zira Hayber olayı bilinmeden, bu evliliğin gerçek sebebini anlamak pek mümkün olmayacaktır. Bunun için biz de kısaca Hayber Seferi'nden bahsetmek istiyoruz.

Bilindiği gibi hicretin altıncı yılı, Hz. Peygamber'in evinde, beklenmedik bazı olayların cereyan ettiği bir yıldır.

¹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 120; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 337; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 118.

Bu yıl içinde Resûlullah, Hz. Cüveyriye validemiz ile evlenmişti. Sevgili hanımı ve dostunun kızı Hz. Aişe'ye iftira (ifk hadisesi) edilmişti. Yine bu sene içinde Hudeybiye antlaşması imzalanmıştı.

Hz. Peygamber, daha önce vuku bulan Hendek Savaşı'nda, kendilerini arkadan vurmaya kalkışan Beni Kureyza yahudileri ile olan problemini kökünden halletmişti. Fakat daha öncekiler ile Medine çevresinden sürülen yahudiler; Şam yolu üzerinde bulunan Hayber kalelerinde toplanarak müslümanların ticaret yolunu tehdid ettiklerinden o tarafı emniyet altına almak gerekiyordu. Hudeybiye dönüşünde nazil olan Fetih suresindeki:

*"Gerçekten Allah, ağacın altında seninle bey'atleştikleri zaman o mü'minlerden razı oldu. Ve onların kalplerinde olanı bildi. Üzerlerine manevî kuvvetini indi erek onlara yakın bir fetih va'd etti. Ve alacakları bir çok ganimetlerle onları mükafatlandırdı. Allah, Gâlib, Kâdir ve Hakîmdir. Allah, size alacağınız bir çok ganimetler de va'd etti. Şimdilik bunu size acele olarak tahsis etti. İnsanların ellerini de sizden çekti ki, bu siz mü'minlere Allah'ın kudretine delil ve bir ibret olsun ve Allah sizi doğru yola hidâyet eylesin"*² âyetlerinde bahsedilen ganimetler ve fetihlerin Hayber'e işâret ettikleri bildirilmektedir³.

Hz. Peygamber, devamlı olarak verdikleri sözleri bozan ve antlaşmalarına bağlı kalmayan bu yahudilerin sebep oldukları tehlikenin bertaraf edilmesi gerektiğini düşünerek Hudebyiye'den döndükten kısa bir müddet sonra hicretin yedince senesi (629 miladî) Muharrem ayının onunda Hayber üzerine hareket etti. Bu hareket esnasında o, ganimet elde etmek ârzusu ile değil, sırf Allah yolunda cihad etmek isteyenlerin gelmesini emretti. Medine'de işleri tedvir etmek için Siba' b. Urfuta el-Gifarî'yi kendine vekil olarak bıraktı⁴.

² Kur'an, el-Fetih, 18-20.

³ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 183.

⁴ Taberî, *Tarih*, II, 298.

Bu sefere Resûlullah ile birlikte bindörtüyüz kadar piyade, ikiyüz kadar da süvari katılmıştı. Ayrıca yaralılara bakmak üzere 20 kadar da yaşlı kadın bulunuyordu. Müminlerin annesi Hz. Ümmü Seleme de bu savaşta Resûlullah ile beraberdi.

Birçok sıkıntı ve meşşakkatten sonra geceleyin Hayber'e ulaşıldı. Hz. Peygamber, hiç bir kavim ve millete gece hücum etmek istemezdi. Gece baskını onun âdeti değildi. O, böyle ansızın bir baskın düzenlemezdi. Bunun için sabahı bekledi. Sabahleyin yahudiler kürek, kazma ve zenbillerle işlerine gitmek için şehirden çıktıklarında, İslâm ordusunu gördüler. Bunun üzerine "Muhammed, vallahi Muhammed'in ta kendisi. İşte hamis (ordu)" diye haykırarak geri döndüler. Hz. Peygamber, onların kazma ve küreklerle çıktıklarını görünce bunu hayra yordu ve "Allahu Ekber. Harab oldu Hayber. Biz bir kavmin sahasına indiğimiz zaman azap haberi verilenlerin sabahı pek yaman olmuştur"⁵ dedi. Bu ifadeler, askeri galeyana getirmeye ve harbe hazır bir vaziyete sokmaya yetmişti.

Yahudiler, Sellâm b. Mişkem'in yanına varıp ne yapmaları gerektiğini ve Muhammed'e karşı nasıl davranmaları icap ettiğini sordular. Sellâm b. Mişkem onlara "ölmek, esir olmaktan daha iyidir. Şayet işe sıkı sarılmazsanız. Beni Kureyza'nın başına gelen, sizin da başınıza gelir" diyerek onları harbe teşvik etti. Bunun üzerine yahudiler aile ve mallarını "*Ketîbe*", erzaklarını "*Sa'b*" ve "*Nâm*" hisarlarına topladılar. Muharebeye gücü yetenler de *Natat* kalesinde toplandılar.

Kısa bir müddet sonra harp bütün şiddetiyle başladı. Hisarlardan bir kaç müslümanların eline geçtiyse de bunlar fazla önemli olanları değildi. Müslümanlar bu sefer esnasında büyük sıkıntılara maruz kaldılar. Bu arada bazı

⁵ İbn Hişâm, *Sire*, III, 178.

müslümanlar, açlık ve kıtlıktan dolayı yaban eşeği etini yemek zorunda kaldılar ki Hz. Peygamber durumdan haberdar edilince bunu yasaklamıştı⁶.

Hayber kalelerinin birbiri ardı sıra düşmelerinden sonra, Müslümanlar yavaş yavaş zafere yaklaşıyorlardı. Bunu gören Yahudiler Ketibe kalesine sığındılar. Burası da muhasara edildi. Bundan sonra yahudiler, Hayber'den çıkıp gitmek ve elbiseleri ile birer yük zahireden başka bir şey almamak şartıyla sulh yapıp teslim oldular. Buna göre Hz. Peygamber, onların tamamının çekip gitmelerini istiyordu. Fakat onlar:

“Biz gittikten sonra bu araziyi işlemek için ücretle adam tutmaya mecbur olacaksınız. Bu işi biz yapalım, karşılık olarak ne vererseniz razı oluruz” diye ricaya başladılar. Resûlullah, onların bu ricalarını kabul etti. Böylece, Arabistan yarımadasında bulunan verimli bölgelerden biri müslümanların eline geçmiş oldu. Hayber arazisi Beytü'l-mâl'e tahsis edildi. Bu bölgenin halkı da arazi mahsulatının yarı, karşılığında orada yerlerinde bırakıldılar. Bu uygulama Hz. Ömer'in hilâfeti dönemine kadar devam etti.

Hayber savaşında, Müslümanlardan on beş şehid, Yahudilerden de doksan üç ölü vardı. Hz. Ali'nin büyük kahramanlıklar gösterdiği bu savaş, müslümanların psikolojik durumunu yükselttiği gibi onlara bir çok ganimetin gelmesini de sağlamıştı. Esirler de bir araya toplanmıştı. Bütün ganimet malı Hz. Peygamber'in emri üzerine Natat hisarında toplandı. Hiç kimsenin bundan bir şey almaması gerektiğini bildiren Hz. Peygamber, bir iğneyi bile saklayan Cehennemliktir, buyurdu. Aynı şekilde Hayberlilerin de hiç bir şeylerini gizleyip saklamamalarını aksi takdirde antlaşmanın bozulmuş olacağını söyledi. Bunun üzerine ganimet olarak ele geçirilen ne kadar mal varsa hepsi toplandı. Resûlullah, bunların beşte birini Beytü'l-mâl'e, diğerlerini de gaziler arasında taksim eyledi. Bu esnada Habeşistan'dan gelenlere

♦ İbn Hişâm, *Sire*, III, 179.

de ashabının rızası ile birer hisse verdi. Hayber’de Hukayk hanedanına ait çok kıymetli bir takım kap kaçak ve ziynet eşyası vardı. Bunların ihtişamı dillere destan olmuştu. Hz. Peygamber onları Kinâne b. Ebû Hukayk’tan sordu. O da bunları harpte kullandığını artık bunların mevcut olmadığını yeminle söyledi. Hz. Peygamber, Kinâne b. Ebî Hukayk’ın söylediğinin doğru olmadığı kanaatindeydi. Bununla beraber bütün aramalara rağmen istenilen şey, bulamadığı gibi ve adam da devamlı olarak inkâr ediyordu. Sonunda Resûlullah “Şayet bunları saklıyorsan artık aramızdaki antlaşmayı, dolayısıyla zımmîlik hukukunu bozmuş olursun... Bulursam seni öldürürüm” demişti. Kinâne de buna razı olmuştu. Sonunda aranılan kaplar ve ziynet eşyası bulunmuştu. Kinâne de verilen söz üzerine öldürülmüştü. Çünkü o antlaşmaya uymamıştı.

Bu sefer esnasında meydana gelen önemli olaylardan biri de Resûlullah’ın zehirlenmek suretiyle öldürülmek istenmesiydi. Sellâm b. Mişkem’in karısı Zeyneb, Hz. Peygamber’e kızartılmış bir koyun takdim etti. Fakat bu koyun zehirliydi. Çünkü Zeyneb onu zehirle pişirmişti. Hatta bu kadın, Hz. Peygamber’in koyunun en çok hangi tarafını sevdiğini soruşturmuş, butlarını sevdiğini anlayınca da onlara daha fala zehir dökmüştü. Allah elçisi bazı ashabı ile birlikte onu yemek üzere sofraya oturdu. Bir lokma alıp çiğnedikten sonra hemen ağzından çıkararak “Bu kemik, bana zehirli olduğunu söylüyor” diyerek ashabının yememesini söyledi. Ancak daha önce bir lokma alan Bişr b. Berra b. Ma’rûr, onu yutmuştu. Bunun üzerine Zeyneb çağrılarak durum kendisinden solunca yaptığını itiraf ederek “Şayet gerçekten Peygamber ise ondan haberdar olur, değilse ölüp gider biz de kurtuluruz diye düşündüm. Ve anladım ki gerçekten Peygambermişsin” dedi. Her ne kadar zehir, Hz. Peygamber’de tesirini göstermişse de o eti çok az çiğnediği için fazla bir etki yapmadı. Fakat Bişr hastalanıp öldü. Daha önce Hz. Pey-

gamber tarafından salıverilen Zeyneb de yaptığı işin karşılığı olarak kısasen Bişr'in vârisleri tarafından idam edildi.

Hiz. Peygamber'in ölüm hastalığına yakalandığı ve artık bu fani dünyadan göç edeceği zaman, kendisini ziyaret eden Bişr'in annesine:

“Ey Ümmü Bişr, işte bu zamanlar, oğlunla birlikte Hayber'de yediğim lokmadan dolayı kalbimin damarının söküldüğünü hissettiğim zamanlardır.” Diyordu. Bu zehirlemeden dolayı Müslümanlar, Hiz. Peygamber'i şehid olarak vefat etmiş kabul ederler⁷.

HZ. PEYGAMBER'İN SAFİYYE İLE EVLENMESİ

Hiz. Peygamber, Beni Nadir Yahudilerini Medine'den çıkarıp sürgün edince, onlar Hayber'e gittiler. Bunlar içinde Safiyye'nin babası olan Huyey b. Ahtab ile akrabaları da vardı. Bunlar, Beni Nadir Yahudileri'nin mal ve şeref bakımından ileri gelen reisleri durumunda idiler. Daha önce de belirtildiği gibi Safiyye burada (Hayber) evlenir. Böylece günler geçer. Derken Safiyye evlendiği günün gecesinde kocası Kinâne'ye gördüğü rüyasını anlatır. Rüyasında o, Medine'den doğan bir ay görür. Bu ay, gelip kendi kucağına girer. Bu rüyasını anlattığı kocası, “Sen, Medine kralının kocan olmasını mı istiyorsun?” diyerek ona şiddetli bir tokat atar⁸. Bu tokatın izi daha sonra bizzat Hiz. Peygamber tarafından görülecek ve Safiyye'ye bunun sebebi sorulacaktır.

Hayber kaleleri teker teker düşerek müslümanların eline geçerler. Bu arada çok şiddetli çarpışmalar meydana gelir. Kamus kalesinde bulunanlar da esir alınırlar. Bunlar arasında kavmin reisi Huyey'in kızı Safiyye de vardır. O,

⁷ Hayber Gazası ve olayları hakkında daha geniş bilgi için bk. İbn Hişâm, *Sire*, III, 177-184; Taberî, *Tarih*, II, 298-303; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, IV, 183-200.

⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 121; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 197.

amcasının kızı ile birlikte Hz. Bilâl tarafından alınıp Peygamberimizin huzuruna getirilmişti. Onlar, müslümanlar tarafından esir edildiklerinde erkeklerinin cesetlerinin yanından geçerken ağlayıp feryad etmişlerdi. Bununla da kalmayan bu insanlar kendilerini yerlere atmış, bu sebeple üst başları toz toprak olmuştu. Tabiatıyla Safiyye de diğerleri gibiydi. Hz. Peygamber, onları bu durumda (kendi kavmin-den olan erkeklerin cesetlerinin arasında yürüyerek) huzuruna getiren Bilâl-i Habeşî'ye: "Ey Bilâl, kalbinden merhamet sökölüp alındı mı? Bunları erkeklerinin cesetleri üzerinden yürüterek mi getirmeliydin?" diyerek onu azarlamış ve onun bu davranışından memnun olmadığını göstermiştir⁹.

Bilindiği gibi Hz. Peygamber, siyasî bir taktik olarak kabile ve kavimlerin reislerinin kızları ile evleniyordu. Bu suretiyle onlarla akrabalık peyda ediyordu. Böylece onların gönülllerini İslâm'a ısındırmaya çalışıyordu. Hz. Peygamber'in Safiyye ile evliliği hakkında birkaç rivayet bulunmaktadır. Biz bu rivayetlere geçmeden önce, Hz. Peygamber'in, esir alındıktan sonra Safiyye ile olan konuşmasını ve Resûlullah'ın ona karşı nasıl yumuşaklıkla muamele edip onu tamamen serbest bıraktığına işaret etmek istiyoruz. Böylece, âlemlere rahmet olarak gönderilen o büyük insanın düşkünlere nasıl yardım ve merhamet elini uzattığını görmüş olacağız.

Gerçi bir hadisinde Hz. Peygamber:

"Herhangi bir adamın yanında bir cariye bulunur da kendisi ona ilim öğretir ve öğrenimini güzel yapar, onu terbiye eder ve terbiyesini güzel yapar, sonra da onu azad eder ve onunla evlenirse, o kimse için iki ecir vardır..."¹⁰ demek suretiyle zayıf, kimsesiz ve ihtiyaç içinde olanlara yardımı, ilâhî bir ecir ve sevaba nail olmanın sebebi olarak göstermiş-

⁹ İbn İshâk, *Sire*, s. 246.

¹⁰ Buharî, *Nikâh*, 13.

tir. Bu sebeple o, hareketleri ile söylediklerini birbirine uydu-
ruyordu. Yapmadığını başkasından istemiyordu. Bu isteğini
bütün müslümanlara bir emir ve uyulması gereken bir tav-
siye olarak iletmmişti. Bu anlayış, gerek evliliklerde, gerekse
başka konularda açık olarak görülmektedir. Safiyye olayında
bu emir ve tavsiyenin bizzat Hz. Peygamber tarafından nasıl
uygulandığına bakıp öğrenmek gerekir.

Safiyye, Hz. Peygamber'in huzuruna getirildiğinde ona:

"Eğer müslüman olursan seni kendime zevce yapmayı
düşünüyorum. Yahudi olarak kalmak istersen seni azad edip
kavmine dönmeni sağlayabilirim" dedi. Hz. Peygamber,
harpte esir alınmış bir kimseyi, o günün şartlarına göre ca-
riye olarak kullanabilirdi. Fakat o, böyle yapmadı. Düşkün
bir kimseye karşı bu şekilde davranması ve onu eski dini
üzere kalıp kalmamakta serbest bırakması, bir taraftan inanç
hürriyetine verdiği değer, diğer taraftan da esirlere karşı
uyguladığı merhameti göstermesi bakımından önem taşı-
maktadır. Hz. Peygamber'in bu sorusu üzerine Safiyye:

"Ey Allah'ın Resûlü, sen beni İslâm'a davet etmeden önce
ben zaten İslâm'ı arzuluyordum. Seni de tasdik etmiştim.
Artık Yahudiler arasında ne babam ne kardeşim ne de başka
bir akrabam var. Beni muhayyer bıraktın. Benim için Allah
ve Resûlü, azad olmaktan ve kavmime dönmekten daha se-
vimlidir" dedi¹¹. Bunun üzerine Hz. Peygamber Safiyye'yi
azad etti ve kendisiyle evlendi. Biraz önce temas edildiği gibi
Safiyye daha önce bir rüya görmüş ve bunu kocasına anlat-
mıştı. Kocas da bu yüzden ona şiddetli bir tokat atmıştı.
Öyle anlaşıyor ki, rüyada görülen ay, gerçekten Hz.
Safiyye'nin kucığına girmiş oluyordu.

İbn Sa'd, Safiyye'nin Hz. Peygamber'in huzuruna getiril-
diği zaman Resûlullah'ın ona: "Senin baban, yahudiler içinde
bana en çok düşman olandı. Bu düşmanlığı, Allah onu öldü-

¹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VII, 123; Abdü'l-mü'min b. Halef, *Nisau Resulillah*, s. 79.

rünceye kadar devam etti” dediğinde Safiyye’nin “Ey Allah’ın elçisi! Allah, Kitabı’nda (Kur’an) hiç kimsenin başkasının günahı ile muaheze olunmayacağını beyan eder” dediğini rivayet eder¹². Bu konuşmalardan sonra Hz. Peygamber onu azad edip kendisiyle evlendi. Resûlullah, azad edilmiş olmasını mehri olarak kabul ettiği Hz. Safiyye ile Hayber dönüşü zifafa girmek istedi. Fakat Hz. Safiyye bunu kabul etmedi. Hz. Peygamber bu duruma biraz kırıldıysa da sesini çıkarıp bir şey söylemedi. Daha sonra yollarına devam ettiler. Sehba denilen yere varılınca Resûlullah Ümmü Süleym’e düğün için onu hazırlamasını söyledi. Bunun üzerine Ümmü Süleym ile diğer hanımlar, Hz. Safiyye’yi hazırladılar. Fakat anlatıldığına göre yanlarında iyi bir çadır olacak fazla malzeme bulunmadığından basit şeylerle iki ağaç arasında onu çadıra benzer bir yerde hazırlamışlar ve orada onu Resûlullah’a takdim etmişlerdi. Hz. Peygamber, geceyi onunla birlikte geçirdi. Ümmü Süleym’in ifadesine göre sabah olunca onun (Safiyye) yanına gidip kendisi ile konuştular. O kendilerine Resûlullah’ın çok memnun olduğunu, bütün gece uyumadığını, devamlı olarak kendisi ile konuştuğunu söylemiş. Bu arada Resûlullah’ın kendisine ilk menzilde, yani Hayber’e altı mil uzaklıktaki Tebar denilen yerde gerdeğe girmemizi niçin istemediğimi de sormuş. Ben ona buranın yahudilere yakın bir yer olduğunu, onların kendisine bir kötülük yapabileceklerinden endişelendiğimi ve bu sebeple gerdeği kabul etmediğimi söyledim. Resûlullah buna da çok memnun olmuş. Böylece gerçekleşen bu evlilik¹³ münasebetiyle Hz. Peygamber düğün ziyafeti (velime) vermişti.

Kendi ifadesine göre yahudiler içinde artık ne babası, ne kardeşleri ve ne de başka bir yakını bulunmayan Hz. Safiyye’nin, Peygamberimizle evlenmesi ile ilgili farklı riva-

¹² İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 123.

¹³ İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 121-122.

yetlerin bulunduğunu söylemiştik. Şimdi bu rivâyetleri verip onun nasıl esir alındığı, Hz. Peygamber'in onunla nasıl ve hangi şartlarda evlendiğini değişik bir rivayetle yeniden görmek istiyoruz. Bunun için önce Buharî'de bulunan ve biri kısmen harp safahatını da içine alan iki hadis nakledeceğiz.

Abdülaziz b. Süheyb, Enes b. Mâlik'ten şöyle rivayet eder: Resûlullah, Hayber gazasına çıkmıştı. Sabah namazını hava daha karanlık iken Hayber'in yanı başında kıldık. Peygamber (hayvanına) bindi. Ebû Talha da bindi. Ben, Ebû Talha'nın terkisinde idim. Allah'ın Peygamber'i Hayber'in sokağı içine sürdü. Benim dizim, Allah elçisinin uyluğuna dokunuyordu. Sonra izarını uyluğundan sıyırdı. Hatta öyle ki, Allah elçisinin uyluğunun beyazlığı hâla gözümün önündedir. Şehre girdiğinde "Allahu Ekber, harab oldu Hayber. Biz bir kavmin yurduna girdik mi inzar edilmiş (korkutulmuş olanların) hali yaman olur" dedi. Bunu üç kere tekrarladı. Enes b. Mâlik diyor ki, Hayberliler, sabah vakti işlerinin başına gitmek üzere çıkınca: "İşte Muhammed" dediler. Abdülaziz'in, bazılarından rivayetine göre de "İşte Muhammed İşte ordu" dediler. Enes diyor ki, biz, Hayber'i zorla yani harp yapmak suretiyle ele geçirdik. Harp esirleri toplandı. Derken Dihye gelip:

"Ey Allah'ın elçisi, bana esirlerden bir cariye ver" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber "git bir cariye al" dedi. Dihye, Safiyye binti Huyey'i aldı. Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek:

"Ey Allah'ın elçisi! Dihye'ye Beni Kureyza ile Beni Nadir'in hanımefendisi olan Safiyye binti Huyey'i mi verdin? Halbuki o senden başkasına münasib olmaz" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

"Onları çağırın" buyurdu. Biraz sonra Dihye, Safiyye'yi getirdi. Hz. Peygamber ona baktı ve Dihye'ye:

"Esirlerden başka bir cariye al" dedi.

Enes diyor ki, Peygamber, Safiyye'yi azad etti ve onunla evlendi. Sâbit, Enes'e hitaben:

"Ya Eba Hamza, Peygamber, Safiyye'ye mehir olarak ne verdi?" diye sordu. Bu soruya cevaben Enes:

"Safiyye'nin nefisini, onu azad etti ve onunla evlendi" dedi.

Yolda iken Ümmü Süleym, Hz. Peygamber için Safiyye'yi hazırladı. Gece olunca onu Peygamber'e teslim edip gerdeğe koydu. Artık Peygamber damat olmuştu. Sabah olunca Hz. Peygamber: "Kimde bir şey varsa onu getirsin" diyerek bir yaygı yaydı. Bu emir üzerine kimileri hurma, kimileri de yağ getirmeye başladı. Râvi Abdülaziz, Enes'in seviki de saydığını zannediyor. Dedi ki: Oradaki cemaat, "hays" yemeği yaptı. İşte Resûlullah'ın düğün yemeği bu idi¹⁴.

Nakledeceğimiz ikinci haber yine Buharî'den Cihad ve Siyer babında zikredilen bir hadistir. Bu hadis, bize biraz daha ayrıntılı bilgiler vermektedir.

Yakub, Amr'dan o da Enes b. Mâlik'ten şöyle rivayet etti:

Hiz. Peygamber, Ebû Talha'ya:

"Benim için oğlan çocuklarınızdan bir çocuk tayin et de Hayber'e varıp dönünceye kadar (Hayber'e çıkıp varıncaya kadar) bana hizmet etsin" dedi. Bunun üzerine Ebû Talha beni hayvanının arkasına bindirerek çıkardı. Ben ergenlik çağına yaklaşmış bir çocuktum. Artık konakladığı zaman Resûlullah'a hizmet ediyordum. Ben ondan bir çok kere,

اللهم إني أعوذ بك من الهم والحزن والعز والكسل والبخل والجبن وضلع الدين وغلبة الرجال

"Allah'ım, gamdan, hüzünden, acizlikten, tembellikten, cimrilikten, korkaklıktan, borç ağırlığından ve adamların birbirini öldürmelerinden (birbirlerine galebe çalmalarından) sana sığınıyorum" derken işittim.

¹⁴ Buharî, Salât, 12; Ayrıca bk. Müslim, Nikah, 14; İn Mâce, Nikah, 42.

Sonra Hayber'e geldik. Allah, ona kaleyi açınca, Huyey b. Ahtab'ın kızı Safiyye'nin güzelliği kendisine anlatıldı. Safiyye yeni gelin olmuştu.

Kocası da öldürülmüştü. Resûlullah Safiyye'yi kendisi için ayırdı. Ve Safiyye ile yola çıktı. Nihâyet" Seddu's-Sahba" denilen yere ulaştık. Safiyye orada hayızdan temizlendi. Bundan sonra Resûlullah onunla evlendi. Sonra küçük bir sofrada hurma, yağ ve keşten yapılan "hays" yemeği yaptı. Bundan sonra Resûlullah:

"Etrafındaki insanlara bildir (yemeğe gelsinler)" dedi. İşte bu, Allah elçisinin Safiyye ile evlenmesinin düğün yemeği idi. Bu yemekten sonra Medine'ye doğru yola çıktık.

Enes diyor ki. Bu sırada ben Resûlullah'ı gördüm. O, Safiyye'yi kendi arkasında bir aba ile örtüyordu. Sonra Allah elçisi, kendi binek devesinin yanında oturuyor, kendi dizini koyuyor, Safiyye de ayağını Resûlullah'ın dizi üzerine koyarak (basarak) deveye biniyordu.

Yürüdük. Nihayet Medine'ye yaklaştığımızda Resûlullah Uhud Dağı'na baktı.

"Bu, bizi seven bir dağdır. Biz de onu severiz" dedi. Sonra da Medine'ye bakarak şöyle dua etti:

"Allah'ım, Medine'nin iki kara taşlığı arasındaki sahayı, İbrahim'in Mekke'yi haram kıldığı gibi haram kılıyorum. Ya Rabb, sen Medineliler'e müdd ve sa' (ölçeklerinde) larında bereket ver"¹⁵.

Öyle anlaşılıyor ki, başlangıçta Müslümanlar, Hz. Peygamber'in Safiyye ile olan evliliğinin mahiyetini pek anlayamamışlar. Zira, o, onu cariye olarak mı aldı, yoksa onu azad edip evlendi mi? Bu konuda bazılarının bilgileri henüz kesinlik kazanmamış görünmektedir. Zira, Humeyd, Enes b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini nakletmektedir. "Peygamber, Hayber'le Medine arasında üç gece ikamet edip Hz. Safiyye

¹⁵ Buharî, Cihad ve Siyer, 73.

ile evlendi. Ben de müslümanları düğün yemeğine dâvet ettim. Bunda ekmek ve et yoktu. Doğrusu bunda ziyafetle ilgili fazla bir şey de yoktu. Yalnız, Allah'ın elçisi, Bilâl'e sofralar yaymasını emretmişti. Sofralar yayıldığında üzerlerine hurma, akt ve yağ bırakıldı. Yemek esnasında müslümanlar kendi aralarında:

“O, mü'minlerin analarından biri midir? Yoksa Resûlullah'ın sağ elinin sahip olduğu bir câriye midir?” dediler. Bunun üzerine bazıları:

“Eğer Resûlullah onu örterse o, mü'minlerin analarından birisidir. Eğer örtmezse, o Resûlullah'ın sağ elinin mâlik olduğu bir câriyesidir” dediler.

Resûlullah, hareket etmeye kalkışınca, bineğinin arkasına onun için bir taht kurdu. Ön tarafına da perde çekti¹⁶.

Müslim'de bulunan başka bir rivayete (Nikâh, 14) göre, Hz. Safiyye, Dihye'nin hissesine düşmüştü. Hz. Peygamber, onu, beş kişi, İbn Mâce (ticaret, 57)'ye göre yedi kişi karşılığında satın almıştı. Sonra onu çekip çevirmek ve evliliğe hazırlamak üzere Ümmü Süleym'e teslim etmişti.

Hz. Peygamber'in, Hz. Safiyye ile evliliği hakkındaki hadisleri verdikten sonra İbn Hişâm'ın naklettiği bir rivayeti de buraya almamız gerekiyor. Çünkü hem konu ile ilgili ilk hadis, hem de İbn Hişâm'ın rivâyeti birbiri ile örtüşmektedirler. İbn Hişâm'a göre, Hayber kaleleri teker teker düşerken bir çok da esir alındı. Bu esirler arasında Safiyye de vardı. Hz. Peygamber onu ganimet taksimi yapılmadan önce kendisi için aldı. Derken Dihye gelip Safiyye'yi Hz. Peygamber'den istedi. Fakat Hz. Peygamber ona amcasının kızını verdi¹⁷.

Gerek hadisler, gerekse diğer rivâyetlerden ayrı ayrı verdiğimiz bilgileri bir araya getirip değerlendirecek, olayların

¹⁶ Buharî, Megazi, 40.

¹⁷ İbn Hişâm, Sire, III, 179.

nasıl birbirine bağlı olduklarını görmüş olacağız, böylece bir değerlendirme yapma imkânı da bulmuş olacağız. Böyle bir değerlendirme, Ayşe Abdurrahman tarafından da yapılmıştır. Biz, hem kendi kaynaklarımızı, hem de onun bilgilerini bir araya getirip Hz. Peygamber'in Hz. Safiyye ile nasıl evlendiğini daha açık ve canlı bir şekilde ortaya koyacağız.

Hz. Peygamber, kendisi için seçtiği Safiyye'nin, harbin dehşetinden düştüğü korku ve endişesinin geçtiğine kanaat getirdikten sonra onu terkisine alıp Hayber'den altı mil uzaklıktaki bir yere geldi. Daha önce de belirtildiği gibi orada gerdeğe girmek istemiş fakat bu istek Safiyye tarafından geri çevrilmişti. Hz. Peygamber'e ağır gelmiş olmasına rağmen bu hareketinden dolayı Safiyye'ye bir şey söylememişti. Hayber'den epey uzaklaşıp Sehba denilen yere geldiklerinde Hz. Peygamber, Safiyye'nin gerdeğe girme hevesinde olduğunu anladı. Ümmü Süleym, onu taramış, süslemiş ve kokulamıştı. Bu haliyle Hz. Safiyye güzel bir gelin olmuştu. Gözleri kamaştırıyordu. Hatta bu sebeple Ümmü Sinan el- Eslemiyye, kadınlar arasında ondan daha göz kamaştıran birinin olmadığını söyleyecektir¹⁸.

Gelin, süslenip hazırlandıktan sonra daha önce çektiği sıkıntı ve hüznü kaybetti. Kamus kalesinden zavallı bir esir olarak çıkartıldığı ve diğer esirlerle birlikte Hz. Peygamber'in huzuruna getirildiği anı unutmuş gibiydi. Gerdekten sonra düğün yemeği verilmişti. Hz. Peygamber, Hz. Safiyye'nin Hayber'den altı mil uzaklıktaki hareketini unutmamıştı. Ona niçin böyle davrandığını sormuş o da: Kinâne b. Ebi'r-Reb' ile gerdeğe girdiğim gece rüyamda Medine'den bir ayın doğduğunu ve gelip kucağıma girdiğini görmüş, onu da kocama anlatmıştım. Bunun üzerine bana şiddetli bir tokat vurmuştu. Sonra da "Sen Medine hükümdarını istiyorsun, demişti. İşte o tokatın morarttığı yer gözümde

¹⁸ İbh Hacer, *el-İsâbe*, IV, 338; Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 367.

hala duruyor” dedi. Resûlullah bu rüyaya sevinmişti. Fakat, ilk sorusunu da tekrarladı:

“İlk defa gerdeğe girmekten kaçınmana sebep neydi?”

Safiyye de ona şu cevabı vermişti:

“Yahudilere yakın olmamız sebebiyle onların sana bir kötülük yapmalarından korktum.” Gerçekten de Hz. Safiyye bu korkusunda haklı idi. Çünkü yahudilerin nasıl bir anlayışa sahip olduklarını çok iyi biliyordu. Ayrıca Sellâm b. Mişkem’in karısı Zeyneb’in, başta Hz. Peygamber olmak üzere müslümanlara nasıl zehirli bir koyun eti yedirmek suretiyle suikasta kalkıştığını da biliyordu. Bütün bunlar, bir araya gelince yahudilerin şu veya bu şekilde Hz. Peygamber’e bir kötülük yapacaklarından korkmuştu. Bu korku, sadece onu değil, daha sonra bir başkasını da endişelendirecektir. Bu, Ensâr’dan biri olan Ebû Eyyub Halid b. Zeyd idi. Resûlullah’ın, Hz. Safiyye ile gerdeğe girdiği çadırın etrafında bütün bir gece uyumayarak elinde kılıcı ile nöbet tutmuştu. Durumdan haberdar olmayan Hz. Peygamber, sabahleyin Ebû Eyyub Halid b. Zeyd’i bu şekilde görünce ona ne yaptığını sormuş o da:

“Ey Allah’ın elçisi, bu kadın sebebiyle senin için korktum. Sen onun babasını, kardeşini kocasını ve kavmini öldürdün. O, küfür dönemine henüz çok yakındır. Daha yeni Müslüman olmuştur. Ondan sana bir kötülük gelmesinden korktum” dedi. Ebû Eyyub Halid b. Zeyd’in bu sözlerini duyan Hz. Peygamber, güler ve Ebû Eyyub’a dua eder¹⁹.

Görüldüğü gibi, Hz. Peygamber’in hayatı hakkında korkan sadece Hz. Safiyye değil, başkaları da vardı. Hatta bunlar, Safiyye’den Resûlullah’a bir kötülük geleceğini de düşünüyorlardı. Hz. Safiyye’nin verdiği cevap üzerine Hz. Peygamber’in kalbindeki şüphe bulutları dağıldı.

¹⁹ İbn Hişâm, *Sire*, III, 185; İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 126.

Hız. Peygamber'in Safiyye'ye sorduğu soru onu, çocukluk günlerine kadar götürmüştü. O, yahudi olan ailesinin, gelecek olan Peygamber hakkında anlattıklarını hatırlamaya başladı. Onlar, Allah elçisi Medine'ye hicret edince ona karşı kin ve düşmanlık beslemeye başlamışlardı. Çünkü onlar, kendi kitaplarında böyle bir Peygamber'in geleceğini biliyorlardı. Hız. Safiyye şöyle anlatıyor:

"Ben, babam ile amcam Ebû Yâsir'in en sevgili çocuğu idim. Onlarla karşılaştığımda diğerk bütün çocuklarından önce benimle ilgilenirlerdi. Resûlullah Medine'ye geldikten sonra bunları bir düşünce aldı. Onların eve dönüşü, güneşin batıp karanlık çökmüş gibi bir hava getirdi. Eve gelirken sanki düşeceklermiş gibi yalpalayıp geldiler. Her zaman yaptığım gibi onları neşelendirmek istedim. Allah'a yemin ederim ki, üzüntülerinin çokluğundan yüzüme bile bakmadılar. Ancak Ebû Yâsir'in babama şöyle sorduğunu işittim:

"O, o mudur?"

Babam cevaben:

"Evet, Allah'a yemin ederim ki odur."

Bunun üzerine amcam:

"Onu tanıyor ve sıfatlarını tesbit edebiliyor musun?"

Babam:

"Evet" dedi.

Konuşmanın burasında amcam tekrar:

"Ona karşı nefsinde ne hissediyorsun?" diye sordu.

Babam cevap verip:

"Allah'a yemin ederim ki, yaşadığım sürece ona karşı düşmanlık duyacağım" dedi²⁰.

Hız. Peygamber'le yeni evlenmiş bulunan Hız. Safiyye, artık adım adım Medine'ye yaklaşmaktadır. Daha önce gördü-

²⁰ Kaynaklar ve geniş bilgi için bk. Ayşe Abdurrahman, *Terâcim Seyyidât Beyti'n-Nübüvve*, s. 368-369.

ğümüz bir hadisten anlaşıldığına göre ordu Medine'ye yaklaşınca Hz. Peygamber Uhud ve Medine hakkında iltifatlarda bulunmuştu. Tam bu esnada Hz. Peygamber'in Hz. Safiyye ile birlikte bindikleri devenin ayağı sürçünce ikisi de deveden düştüler²¹. Bu arada Medine kadınları da görünmüşlerdi. Allah'ın elçisi bu yeni gelini hanımlarının yanına götürmek istemiyordu. Onun için ashabından Hârise b. Numan'ın evine götürdü. Medineli kadınlar, Hz. Safiyye'yi birbirlerine haber vermişlerdi. Grup grup gelerek onu ziyaret ediyorlardı. Resûlullah, hanımı Aişe'nin etrafına bakınarak evinden çıktığını gördü. Geriden onu takip etti. Hz. Aişe, Hârise b. Numan'ın evine geldi. Hz. Peygamber, çıkıncaya kadar onu bekledi. Hz. Aişe dışarı çıktığında Resûlullah onun elbisesinden yakalayarak yeni gelini nasıl bulduğunu sordu. O da cevaben:

“Bir yahudi kadını buldum. Onu yahudilerin içine gönder” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber böyle söylememesi gerektiğini, zira onun artık gerçek bir Müslüman olduğunu anlattı²².

Hz. Aişe, bir kelime daha konuşmadı. Yeni gelin hakkındaki düşüncelerini öğrenmek üzere merakla bekleyen Hz. Hafsa'nın evine doğru gitti. Hz. Aişe, onun güzelliğini de inkâr etmiyordu. Denebilir ki belki de o, Hz. Aişe'nin gördüğünden de daha güzeldi.

Safiyye, bir müddet sonra Hz. Peygamber'in evlerinden birine taşındı. Burada hanımlar arasında meydana gelen rekabet ve kıskançlıkların bulunduğunu belirtmemiz gerekir. Hatta kaynaklar, başta Aişe ve Hafsa olmak üzere Hz. Peygamber'in diğer hanımlarının onunla soyu hakkında ileri geri konuştuklarını, kendilerinin Hz. Peygamber'e daha yakın olduklarını, onunsa bir yahudi olduğunu söyledikleri ve

²¹ Buharî, Cihâd ve Siyer, 196.

²² İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 1236; İbn Mâce, Nikâh, 50; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 338.

Safiyye'nin bu neviden sözlerden dolayı üzüntü duyduğunu belirtmektedirler. Öyle anlaşıyor ki benzer davranışlar, hemen her zaman olmakta idi. Nitekim bir sefer esnasında Hz. Peygamber'in yanında zevcelerinden Safiyye binti Huyey ile Zeyneb binti Cahş bulunuyorlardı. Hz. Safiyye'nin devesi sakatlanınca. Hz. Peygamber, yanında fazla devesi bulunan Zeyneb'e:

“Safiyye'nin devesi sakatlandı. Ona (başka bir rivayette kızkardeşine) bir deve versen” deyince, Hz. Zeyneb:

“Ben mi bu yahudiye deve vereceğim?” cevabını vermiş. Bu sözleri üzerine Hz. Peygamber öfkelenerek ondan yüz çevirmişti. İki veya üç ay ona yaklaşmaz olmuştu. Bir rivayete göre de Resûlullah Zilhicce, Muharrem ve Safer ayının bir kısmında, söylediği sözden dolayı Hz. Zeyneb'i yatağında yalnız bıraktı. Sonra onun yanına tekrar uğramaya başladı²³.

Ayşe Abdurrahman, Resûlullah'ın hanımları arasında meydana gelen kıskançlık gösterilerini biraz da romantik bir şekilde vererek şöyle der:

Safiyye'nin, Hz. Peygamber'in iki kısma ayrılmış bulunan hanımlarından bir tarafı seçmesi gerekiyordu. Kendi evine geldiği zaman bu bakımdan zor bir durumla karşılaştı. O, zekası ile mümkün mertebe iki tarafla da iyi geçinmek istiyordu. Bir tarafta Hz. Peygamber'in en çok sevdiği eşi Aişe, diğer tarafta da Resûlullah'ın sevgili kızı Fâtıma'nın dahil olduğu grup. Bu sebeple o, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in kızları ile iyi geçinmek isterken, öbür taraftan da Allah elçisinin kızına altın bir küpe hediye ediyordu²⁴.

Hz. Safiyye, kendisinin yahudi bir aileden gelmesinin devamlı olarak başına kakılmasından çekindiği için olsa gerek ki, Hz. Aişe ile devamlı iyi geçinmeye gayret ediyordu. Hatta

²³ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 127; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 121.

²⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 127.

bazen ona gününü verdiği de oluyordu. İbn Mâce (Nikah, 48)'nin belirttiğine göre Hz. Peygamber'i kendinden razı etmesi için de böyle davranıyordu. Hz. Aişe'nin çok kıskanç olmasından çekinmek gerekiyordu. Bununla Beraber Hz. Safiyye'nin Hz. Aişe ve Hz. Hafsa ile dostça geçinmeye çalışması da yetmiyordu. Bu bakımdan bâzen açıktan açığa bazen de telmih yollu olarak damarlarında akan kanın yahudi kanı olduğunu işitip duruyordu.

Safiyye'yi üzen şeylerden biri de Aişe ve Hafsa'nın, kendilerinin Kureyş'ten olduklarını, Hz. Peygamber'in yakınları bulunduklarını, bu sebeple kendilerinin daha faziletli olduklarını, halbuki kendisinin şayet tabir yerindeyse bir sığıntı olduğunu söylemeleri idi. Hatta bir rivayete göre bir gün ağlayarak Allah elçisine gelir ve Aişe ile Hafsa'nın kendisi hakkında söylediklerini ve onların kendisinden daha faziletli olduklarını durmadan tekrarladıklarını şikayet etmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona:

“Siz ikiniz benden nasıl daha hayırlı olursunuz ki, kocam Muhammed, babam Hârûn, amcam da Mûsa'dır, deseydin ya” diyerek²⁵ kendisini teselli etmişti. Resûlullah'ın bu tesellisi, Hz. Safiyye'nin yüreğindeki ızdırap ateşini hafifletip serinlettiği gibi, onun Allah Resûlünün, kendisi için bir sığınak olduğunu da iyice anlamasına sebep olmuştu. Gerçekten de Allah elçisi, Safiyye'nin kendi eşleri arasında yalnız kaldığını görüyor ve her fırsatta onu savunup teselli ediyordu. Nitekim daha önce de kısmen bahsedildiği gibi bir sefer esnasında Hz. Safiyye'nin devesi hastalanıp tökezlemişti. Hz. Safiyye deveden düşmüş ve yaralanmıştı. Resûlullah yanına geldiğinde ağlıyordu. Hz. Peygamber kendi elleriyle onun göz yaşlarını sildi. Sonra da Zeyneb binti Cahş'dan deve

²⁵ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 339.

istedi. Onun, Safiyye'yi hakir görmesi üzerine de iki veya üç ay onu terk etmişti²⁶.

Hiz. Peygamber, vefat edinceye kadar Safiyye'nin üzerindeki koruyucu kanatlarını germeye devam etti. Onu hep korudu. Safiyye (R.anha) de Hiz. Peygamber'i çok severdi. Hatta 'rivâyetlere göre mü'minlerin anneleri, son hastalığında Resûlullah'ın yatağı etrafında toplandılar. Bu sıkıntıyı ve Hiz. Peygamber'in hastalığını gören Safiyye validemiz:

"Ey Allah'ın elçisi, Allah'a yemin ederim ki sana gelen bu sıkıntının bana gelmesini isterdim" dedi. Bu sözleri duyan Hiz. Peygamber'in diğer hanımları, kaş ve göz işaretleri ile kendi aralarında fısıldaşıp onu alaya almaya başladılar. Bunun üzerine Hiz. Peygamber onlara:

"Ağızlarınızı yıkayınız" dedi. Birdenbire böyle bir şeyle karşılaştıkları için hanımlar:

"Niçin Ya Resûlallah" dediler. Hiz. Peygamber:

"Arkadaşınızı çekiştirdiğiniz için. Allah'a yemin olsun ki o, samimidir" buyurdu²⁷.

Hiz. Peygamber vefat edince, Hiz. Safiyye bu iyi koruyucusunu kaybetti. Halk, onun aslen yahudi olduğunu unutmadığı gibi, ne Resûlullah ile evlenmiş olması ne de müslümanlığında samimi olması, halkın ona karşı olan bu tavrında bir değişiklik yapmadı²⁸. Nitekim bir rivayette belirtildiğine göre onun câriyelerinden birisi, dönemin halifesi Ömer b. Hattâb'a gelerek:

"Ey mü'minlerin emiri! Safiyye, Cumartesi gününü seviyor ve yahudilerle de alakasını devam ettiriyor" diye şikâyetinde bulunmuştu.

²⁶ Zehebî, *Siyer*, II, 233-234.

²⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 128; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 339.

²⁸ Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 374.

Hiz. Ömer, Hiz. Safiyye'ye bir adam göndererek, durumu sordurdu. Hiz. Safiyye'nin bunlara cevabı şöyle oldu:

“Cumartesi gününü soruyorsun. Allah, onun yerine bana Cuma gününü ihsan ettiğinden beri onu sevmiyorum. Yahudiler hakkındaki soruna gelince: onların arasında benim akrabalarım var. Ben de akrabalarım ile ilişkiimi devam ettiriyorum.”

Sonra câriyesine dönerek kendisini böyle bir iftiraya sevk eden sebebin ne olduğunu sordu. Cârîyenin cevabı çok basit, ama manidardı.

“Şeytana uydum”.

Bu söz karşısında Hiz. Safiyye, Türkçemizde “İyiliğe karşılık iyilik her kişinin kârı. Kötülüğe karşı iyilik er kişinin kârı” atasözünün ifade ettiğİ manaya uygun bir davranış ile İslâmî anlayışını ortaya koyarak cârîyeye:

“Git, seni azad ettim” diyerek ona hürriyetini vermişti²⁹.

Görüldüğü gibi o, kendisine kötülük edenlere bile iyilikle karşılık verecek kadar büyük bir anlayışa sahipti. Ebû Ömer'den nakledildiğine göre Hiz. Safiyye akıllı, halim ve faziletli bir kimse idi³⁰. Onun hayat hikayesi, benzer sıfat ve özelliklerin bolca sergilendiğİ bir sahne gibidir. Onun, yapılan haksızlıklara da tahammülü yoktu. Nitekim Hiz. Osman'ın halifeliğİ döneminde başlayan siyasî çalkantı içinde o, mü'minlerin halifesine karşı sevgi besliyor, düşmanlarının onun aleyhindeki hareketlerine katılmadığı gibi ona yardım ediyordu. Bu konuda kölesi, bir rivayete göre de kardeşinin oğlu ve evlatlığı olan Kinâne, şunları anlatmaktadır:

“Safiyye, Halife Osman'ı savunup müdafaa etmek için bir katır üzerinde âsilerin yanına geldi. Derken Eşter en-Nehâî

²⁹ İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 339; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtus-Semin*, s. 122.

³⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 338.

ile karşılaştık. Eşter, katırın üzerinde kimin olduğunu bilme-
yerek, katırın yüzüne vurdu. Bunun üzerine Safiyye bana:

“Beni koru, beni rezil etme” dedi.

Daha sonra Hz. Osman ile kendi evi arasında gizli bir yol
meydana getirdi. İki ev arasına bir tahta gerdi. Bu yolla ona
yemek ve su taşıdı”³¹. Onun bu şekildeki hareketi, kendisinin
ne kadar cesur olduğunu da göstermektedir.

Hz. Peygamber, diğer hanımlarına olduğu gibi Hz.
Safiyye için de Hayber gelirlerinden seksen vask hurma ve
yirmi vask da arpa (veya buğday) tahsis etmişti³². Hz.
Ömer’in halifeliliği zamanında tesis edilen Divân teşkilâtının,
Hz. Safiyye’ye tahsis ettiği gelir ise senelik onbin dirhemdi.
Bu miktar, Hz. Peygamber’in Hz. Aişe dışında kalan diğer
bütün hanımları için aynı idi³³.

Hicretin 50 veya 52. senesinde vefat ettiği zaman arka-
sında yüzbin dirhem kıymetinde bir toprak (tarla) bıraktı.
Bunun üçte birini kızkardeşinin oğluna vasiyet etti. Henüz
yahudi olan bu yeğenine bir şey verilmek istenmediği zaman
Hz. Aişe müdahale ederek bunun mutlaka verilmesi gerekti-
ğini söyledi. Bunun üzerine ona otuz üç bin dirhem verildi³⁴.
Hayatta iken de sadaka vermeyi ve başkalarına iyilikte bu-
lunmayı seven Hz. Safiyye, kendisine ait bir evi bütünüyle
sadaka olarak vermişti³⁵.

Âmine binti Ebî Kays el-Gıffariyye’nin, bizzat Hz.
Safiyye’den işittiğine göre o, Hz. Peygamber’le evlendiği
zaman on yedi yaşındaymış³⁶. Buna göre hicretin 50 veya 52.
senesinde vefat etmiş olması icap etmektedir. Muaviye b. Ebî

³¹ İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 128.

³² İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 127.

³³ Bu konuda daha geniş bilgi ve kaynaklar için bk. Ziya Kazıcı, *İslâm Müesseseleri Tarihi*, İstanbul 1991, s. 93-94.

³⁴ İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 128.

³⁵ İbn Sa’d, göst. yer.

³⁶ İbn Sa’d, VIII, 129.

Süfyan'ın halifeliği döneminde vefat eden mü'minlerin bu annesi, Baki' mezarlığına defnedilmişti³⁷.

Kendisinden on kadar hadis rivayet edilmiştir. Bunların birinde Buhârî ve Müslim ittifak etmişlerdir. Kendisinden, kardeşinin oğlu, iki kölesi Kinâne ile Yezid b. Mu'ab, İmam Zeyne'l-Âbidîn Ali b. Hüseyin, Müslim b. Safvân, İshâk b. Abdullah b. Hâris ve bazı Tabiîn hafızları hadis rivayet etmişlerdir. Allah kendisinden razı olsun.

RİVÂYET ETTİĞİ VEYA KENDİSİ İLE İLGİLİ BİRKAÇ HADİS MEÂLİ ŞÖYLEDİR:

1. Hz. Peygamber'in zevcesi Safiyye, Ali b. Hüseyin'e şöyle haber verdi.

Peygamber mescidde bulunuyordu. Kadınları da yanında idiler. Kadınlar, evlerine doğru yürüdüler. Peygamber, Huyey kızı Safiyye'ye hitaben:

“Acele etme de seninle gideyim” dedi.

Safiyye'nin odası Umâme'nin evinde idi. Derken Peygamber Safiyye ile birlikte dışarı çıktı. Bu sırada Ensâr'dan iki kişi ile karşılaştı. Onlar Peygamber'e baktılar, sonra da ileri geçtiler. Peygamber onlara:

“Buraya geliniz. Bu kadın, Huyey Kızı Safiyye'dir” buyurdu.

Onlar:

“Ya Resûlallah, biz Allah'ı tesbih ederiz” (سبحان الله) dediler.

Hz. Peygamber:

“Şüphesiz Şeytan, insanın bedeninde kanın aktığı yerde akar. Ben, Şeytanın gönüllerinize bir şüphe atmasından endişe ettim” dedi³⁸.

³⁷ İbn sa'd, VIII, 129; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 339.

³⁸ Buhârî, İtikaf, 11-12.

2. Abdurrahman kızı Amre'den, o da Peygamberin zevcesi Aişe'den haber verdi. O, Resûlullah'a Safiyye binti Huyey'in hayz olduğunu haber vermiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Muhtemelen o, bizi yolumuzdan alıkoyacak. O, sizinle (ifada) tavafını yapmamış mıydı?” diye sordu. Ona “evet” dediler. Bunun üzerine Resûlullah:

“Öyleyse çık” dedi³⁹.

3. Enes b. Mâlik şöyle dedi.

Ben (Enes) ve Ebû Talha, Peygamber'le birlikte (Hayber seferinden) dönüyorduk. Peygamber'in yanında Safiyye vardı. Peygamber, Safiyye'yi devesinin arkasına bindirmişti. Yolun bir yerinde devenin (dişi deve) ayağı sürçtü. Peygamber ve hanımı yere düştüler. Ebû Talha -zannediyorum ravî şöyle dedi: -hemen devesinden kendini yere attı ve Resûlullah'ın yanına gelerek:

“Ey Allah'ın elçisi, Allah beni sana kurban etsin, sana bir şey oldu mu?” dedi.

Hiz. Peygamber:

“Hayır bir şeyim yok. Lakin sen kadına git ve onun durumuna bak” dedi.

Bu emir üzerine Ebû Talha elbisesini yüzü üzerine gerdi ve kadının bulunduğu tarafa gitti. Sonra onu örtmek için örtüsünü kadının üzerine attı. Kadın hemen ayağa kalktı. Ebû Talha, Peygamber ile Safiyye için bineklerinin üzerini iyice bağladı. Peygamber'le Safiyye deveye binip devam ettiler. Nihayet Medine'nin yanına yaklaştıkları vakit Hz. Peygamber (آیون تائبون عابدون لربنا حامدون) sözlerini söyledi. Buna Medine'ye girinceye kadar devam etti⁴⁰.

4. Humeyd et-Tavil, Enes b. Mâlik (ra) den şöyle dediğini işitmiştir:

³⁹ Buharî, Hayz, 28.

⁴⁰ Buharî, Cihad ve Siyer, 1996.

Peygamber, Hayber yolunda Safiyye binti Huyey yanında üç gün ikamet etti ve nihayet orada Safiyye ile evlendi. Safiyye de üzerine perde çekilen Peygamber kadınları içine dahil oldu⁴¹.

5. Peygamber'in eşi Safiyye'den, Peygamber, Ramazan'ın son onunda Mescid'deki itikaf yerinde iken Safiyye onu ziyaret etmek üzere Resûlullah'ın yanına gelmiş ve huzurunda bir müddet konuşmuş, sonra evine dönmek üzere ayağa kalkmış, Resûlullah da Safiyye'yi evine bırakmak üzere onunla birlikte kalkmış. Nihayet Ümmü Seleme'nin oda kapısı önündeki mescid kapısına ulaştığında Ensâr'dan iki kişi oradan geçmiş ve Resûlullah'a selâm vermişlerdi. Hz. Peygamber onlara:

"Yavaş olun, durun, yanımdaki bu kadın Huyey kızı Safiyye (eşim) dir" dedi.

Bunun üzerine iki kişi:

"Subhanallah (Allah'ı tesbih ederiz); Ya Resûlallah!" dediler. Çünkü bu iş (Hz. Peygamber'in Safiyye'nin hüviyetini açıklamak mecburiyetinde kalması) kendilerine ağır gelmişti.

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

"Şüphesiz ki Şeytan, insan bedeninde kanın ulaşabildiği yere ulaşır. Ben, sizin (temiz) gönüllerinize Şeytanın bir şüphe atmasından endişe ettim" buyurdu⁴².

6. Enes (ra)'den: Resûlullah, Safiyye'yi azad edip (hürriyetine kavuşturup) onunla evlendi. Hürriyetine kavuşmayı onun mehri olarak kabul etti. Hays yemeğiyle düğün ziyafeti verdi⁴³.

⁴¹ Buharî, Megazi, 40.

⁴² Buharî, İtikaf, 8.

⁴³ Buharî, Nikah, 69.

10. HZ. ÜMMÜ HABİBE BİNTİ EBİ SÜFYAN (R.anha)

Ebû Süfyan'ın kızı olan Ümmü Habibe'nin gerçek ismi, Remle'dir. Tarihçilere göre nesebi Remle binti Ebî Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdi's-şems b. Adimenaf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Galib b. Fihri b. Mâlik el-Ümeviyeyye el-Kureşîyye'dir¹. Annesi ise Safiyye binti Ebu'l-Âs'tır². Arap örf ve geleneklerine göre, ilk evliliğinden doğan kızı Habibe'den dolayı "Ümmü Habibe" künyesini almıştı. O, İlk evliliğini Hz. Peygamber'in halası Ümeyme binti Abdülmuttalib'in oğlu Ubeydullah b. Cahş b. Riâb b. Ya'mur el-Esedî ile yapmıştı³.

Ümmü Habibe, İslâm gelmeden önce Hanif dinine bağlı idi. İslâm dini gelince, kocası Ubeydullah ile birlikte, onu ilk kabul eden müslümanlardandı. Bu yüzden, müşriklerin eza ve baskılarına en çok maruz kalanların başında geliyorlardı. Ubeydullah, bu sıkıntıdan kurtulmak için hanımı Ümmü Habibe ile birlikte ikinci kabile içinde Habeşistan'a hicret etmişti. Dini uğrunda memleketini terk edecek kadar inançlarına bağlı olan Ubeydullah b. Cahş, orada irtidad ederek (İslâm'dan dönme) Hristiyan dinine girmişti.

Ümmü Habibe, Habeşistan'da kocasında yavaş yavaş meydana gelen değişikliklerin farkında idi. Fakat durumu

¹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 96; İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 296; Ayşe Abdurrahman, *Seyyidât Beyti'n-Nübüvve*, s. 380; Ayrıca bk. Aynur Uraler, *Ümmü Habibe'nin Rivâyetleri*, İstanbul 1990 (basılmamış Yüksek Lisans Tezi) s. 6.

² İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 296; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 297.

³ İbn Hişâm, *Sire*, III, 197; İbn Abdî'l-Berr, *el-İsâbe*, IV, 297.

henüz tam bir açıklık kazanmadığı için bir şey diyemiyordu. Nihayet onun “önceleri din konusunu uzun uzun düşünmüştüm, Hristiyanlıktan daha hayırlı bir din görmeyip Hristiyan olmuştum. Sonra Muhammed’in dinine girdim ve şimdi tekrar Hristiyanlığa döndüm” sözleri ile kocasının gerçekten İslâm’dan çıktığını anlamış oldu. Bu sözleri duyan Ümmü Habibe, ona rüyasında kendisini çok kötü bir şekilde gördüğünü anlatmış ise de kocasını tekrar İslâm’a döndürememiştir. Buna karşılık Ubeydullah, karısının Hristiyan olması için ona büyük bir baskı uygulamış fakat bunda muvaffak olamamıştı. Bu mübarek kadın, her şeye rağmen dininde sebat gösterdi ve sonunda kocasından ayrıldı⁴. O, Mekke’nin yüksek aristokrat ailesinden birine mensuptu. Bu yüzden de kolay kolay kimse ile evlenemezdi. Bu sebeple yabancı bir diyarda kimsesiz kaldı. Korunmaya muhtaç bir duruma düştü. Babası Ebû Süfyan ise henüz Müslüman olmadığı gibi müslümanların da en büyük düşmanı idi. Bu sebeple Ümmü Habibe, babasının yanına da dönemezdi. Hz. Peygamber onun bu durumundan haberdar oldu. Onu teselli için Habeşistan’a bir elçi gönderdi. Bu elçinin vazifesine ve Ümmü Habibe’nin Peygamberimizle evlenmesine temas etmeden önce onun müslümanlığı kabul edişinden bahsetmek istiyoruz.

Ümmü Habibe’nin hangi yılda müslüman olduğu kesin olarak bilinmemekle beraber, daha önce de belirtildiği gibi kocası ile birlikte Ümmü Habibe de İslâm’ı ilk kabul edenlerdendi. Bu sebeple ilk kadın müslümanlar arasında sayılmaktadır⁵. Kocasını Ubeydullah b. Cahş ile birlikte, müşriklerin baskılarına dayanamayarak Habeşistan’a hicret eden (göç eden) ikinci kabile ile birlikte oraya gitmişlerdi. Fakat kocasının orada Hristiyanlaşması ve kendisinin ondan ayrılması üzerine büyük sıkıntılara katlanmak zorunda kalmıştı. Koca-

⁴ ez-Zehebî, *Siyer*, II, 221; Uraler, *aynı eser*, s. 9.

⁵ Geniş bilgi için bk. Uraler, *aynı eser*, s. 9.

sının bütün teklif ve ısrarlarına rağmen, müslüman olarak kalmıştı. Onun bu durumu Hz. Peygamber'e ulaşınca bundan çok memnun oldu. Fakat Ümmü Habibe, bu diyarda büyük sıkıntılara düştü. Günlerce devam eden bu sıkıntılı anlarında düşünmekten kendini alamıyordu. Memleketini, ana babasını ve yakınlarını niçin terk etmişti? Bütün bu sıkıntılar niçindi? Kendisi ile birlikte gelen kocası neden Hristiyan olmuştu? Günlerce kafasını ve benliğini meşgul eden bu sorular karşısında, bir gece rüyasında gördüğü ve kendisine "Ya Ümmü'l-mü'minin" diye hitap eden sesle kendine gelir gibi olmuştu. Ümmü Habibe, bundan sonrasını ve Hz. Peygamber'le olan evliliğini şöyle anlatır:

Habeşistan'da iken, Necaşî'nin elçisi Ebrehe adındaki câriyenin getirdiği haber kadar hiç bir şey hayatta beni heyecanlandırmadı. Ebrehe, Habeşistan kralı Necaşî'nin kıyafet ve kokuları (parfüm) ile ilgilenen birisiydi. Bir gün benden izin isteyerek konuşmak istediğini bildirdi. Ben de kabul ettim. "Resûlullah Krala seninle evlenmek istediğini bildiren bir mektup yazmış" dedi. Ben de Allah sana da hayırlı müjdeler versin dedim. Fakat, söylediklerinden emin olmak için bunu ona birkaç sefer tekrarlattım. Nihayet Ebrehe, "Kral nikahını kıymak için bir vekil tayin etmeni istiyor" dedi. Bunun üzerine hemen Said b. Âs'ın oğlu Halid'i çağırdım ve onu kendime vekil tayin ettim. Sevincimden, Ebrehe'ye el ve ayaklarımda ne kadar takı varsa hepsini verdim. Söz kesildiğinin ertesi günü Necaşî, Cafer b. Ebû Tâlib'e, orada bulunan bütün müslümanları toplamasını emretti. Kısa bir konuşma yaptıktan sonra "Resûlullah'ın isteği üzerine Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe'yi dört yüz dinar mehir ile ona nikahladım", dedi. Bu teklif, Hz. Ümmü Habibe'nin vekili Halid b. Said b. Âs tarafından da kabul edilerek evlenmeleri gerçekleşmiş oldu⁶. Necaşî, mehir olarak tesbit edilen parayı Halid b. Said'e teslim ettikten sonra kalkmak üzere olan ashab-ı

⁶ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 422; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 299; Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 383-384.

kirama “nikahtan sonra yemek vermek peygamberlerin sünnetidir” diyerek düğün yemeği ikram etmişti⁷

Nikahtan sonra Ümmü'l-mü'minin olarak sabahlayan Ümmü Habibe, eline mehir geçtiği zaman, kendisine müjdeyi getiren câriye Ebrehe'yi çağırtmış ve “O gün, elimde olanı vermiştim, başka param yoktu. Şimdi Allah bana bunu ikram etti. Mehrimden 50 dinar (veya miskal) al” dedi. Ebrehe verilen parayı kabul etmediği gibi Hz. Ümmü Habibe'nin daha önce verdiği dört gümüş bilezikle ayak parmaklarındaki gümüş yüzükleri de iade etmişti. Zira Necaşi, ondan, Hz. Ümmü Habibe'den bir şey kabul etmemesini istemişti. O, (Necaşi) bununla da yetinmeyerek hanımlarından da ona yardım etmelerini istemişti. Ayrıca Necaşi, hanımlarına yanlarındaki bütün güzel kokuları (parfüm) Ümmü Habibe'ye göndermelerini de emretmişti. Ertesi gün bu parfümleri getiren Ebrehe, Ümmü Habibe'nin çeyizinin hazırlanmasında kendisine yardımcı olmuştu.

Ümmü Habibe, Medine'ye geldiğinde nikah merasimini Hz. Peygamber'e anlatmış, kendisine hediye edilen güzel kokuları ona göstermişti. Resûlullah, bunların kullanılmasını yasaklamamıştı. Ümmü Habibe, İslâmiyeti kabul eden cariye Ebrehe'nin selamını da Hz. Peygamber'e iletmişti⁸.

Hicretin 7. Yılında meydana gelen bu olay, Ümmü Habibe'nin dine büyük bir şevkle bağlanışının bir mükafatı idi. Bu evlilik, Ebû Süfyan'ın henüz müslüman olmamakla birlikte Hz. Peygamber'e olan kin ve düşmanlığının azalmasına sebep olmuştu. Zira bu evlilikten sonra Ebû Süfyan'ın, Hz. Peygamber ve müslümanlara karşı yavaş yavaş yumuşadığı görülür.

⁷ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 423; Ahbed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 97; Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 384.

⁸ Ahbed b. Abdullah et-Taberî, *aynı eser*, s. 98; Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 384.

Gerçekten de Hicretin altıncı senesinde Mekkeli müşriklerle yapılan Hudeybiye antlaşmasından sonra Medine artık bir devletin başkenti olarak tanınmaya başlandı. Müşriklerle yapılan antlaşma, müslümanların da artık söz sahibi olduklarını ve devlet olarak tanındıklarının bir ifadesiydi. Bundan sonra Hz. Peygamber, komşu hükümdarlara elçiler göndermeye başladı. İşte bu elçilerden biri de Amr b. Ümeyye ed-Damri idi. Amr'ın, iki görevi bulunmaktaydı. Bunlardan biri Hz. Peygamber'in İslâm'a dâvet mektubunu Necaşî'ye teslim etmek, diğeri de Habeşistan'a hicret edip henüz dönmemiş olan müslümanları istemek ve Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe'yi Hz. Peygamber'e nikahlamaktı. Rivayete göre bunun için de ayrı bir mektup götürmüştü. Necaşî, Hz. Peygamber'in elçisine hürmet ve saygıda kusur etmedi. Cafer b. Ebî Tâlib'in huzurunda müslüman olduğunu bildirdi⁹.

Necaşî, Ümmü Habibe'yi Hz. Peygamber'le evlendirdiği gibi, Habeşistan'da bulunan diğer müslümanları da iki gemiye bindirerek Arabistan tarafına gönderdi. Bu esnada Hz. Peygamber Hayber Gazası'nda Ketîbe kalesinin fethi ile uğraşırken onlar da geldiler. Peygamber efendimiz "Bilmem ki bu iki şeyin hangisiyle sevineyim. Hayber'in fethiyle mi, yoksa Cafer'in gelişiyi mi?" diye sevincini belirtmişti. Bu arada Hayber'den alınan ganimetlerden Habeşistan muhacirlerine de hisse verildi¹⁰.

Peygamber'in diğer hanımları, bu yeni eşi (kumalarını) iyi bir şekilde karşılamak istediler. Başlangıçta Hz. Aişe onda kendisini kışkandıracak bir şey bulamadı. Zira o yaş itibarıyla kırkına yaklaşmıştı. Onda, Hz. Safiyye'nin büyüleyici tavrı, Hz. Cüveyriye'nin tatlılığı, Hz. Ümmü Seleme'nin güzelliği ve Hz. Zeyneb'in çekiciliği yoktu. Bunun için Hz.

⁹ İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 457-458; Mahmud Es'ad, *Tarih-i Din-i İslâm*, II, 345-346.

¹⁰ İbn Hişâm, *Sire*, III, 196; Mahmud Es'ad, *aynı eser*, II, 346.

Aişe, onu kendi tarafına çekmek istiyordu. Halbuki Ebû Süfyan'ın kızı bunu istemiyordu¹¹.

Ümmü Habibe'nin, Necaşî tarafından gıyabında Hz. Peygamber'e nikahlanması esnasında gerek Necaşî gerekse Ümmü Habibe'nin vekili olan Halid b. Said'in oradaki bütün ashab karşısında irad ettikleri hitabeleri (yaptıkları konuşmaları) burada zikretmeden geçmek pek doğru olmayacaktır. Zira bu, Necaşî'nin durumu hakkında da bize bilgi verecektir. Nikah esnasında Necaşî şöyle bir konuşma yaptı:

“el-Hamdulillahi'l-Meliki'l-Kuddûsi's-Selâmi'l-Mü'mini'l-Müheymini'l-Azizi'l-Cebbâr. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiç bir mabud yoktur, yine şehadet ederim ki, Muhammed onun kulu ve elçisidir. Muhammed, İsa b. Meryem'in müjdelediği peygamberdir.

Resûlullah bana, Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe'yi kendisine nikahlamamı yazdı. Ben de Allah elçisinin bu isteğine uyarak onun adına dört yüz dinar mehir veriyorum” (Necaşî'nin, nikah esnasında kendileri ile konuşmaya başladığı cümleler, Hz. Peygamber'in kendisine gönderdiği mektubun başında bulunan cümlelerdir. Bu konuda geniş bilgi için Hamidullah'ın *el-Vesaiku's-Siyasiyye* adlı eseri ile *İslâm Peygamberi I*, 192'ye bakılabilir.)

Necaşî'nin bu konuşmasından sonra Halid b. Said söz aldı:

“Hamd Allah'a mahsustur, O'ndan yardım ve mağfiret dilerim. Allah'tan başka hiç bir mabud olmadığına şehadet ederim. Muhammed, O'nun kulu ve elçisidir. Onu hidayet ve hak dinle -müşrikler hoş görmese de- üstün kılmak için göndermiştir.

Ben de Resûlullah'ın bu isteğini kabul ettim. Ümmü Habibe'yi onunla evlendirdim. Allah bu evliliği onun hakkında hayırlı kılsın” dedi¹².

¹¹ Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 385.

Bazı kaynaklarda Ümmü Habibe'nin, Peygamberimizle evlenirken vekilinin kim olduğunun bilinemediği ve hatta nikah yerinin Habeşistan'dan başka bir yer olduğu da bildirilmektedir: Bununla beraber, olay bizim yukarıda verdiğimiz şekilde ve yerde cereyan etmiştir. Keza nikâhın gerçekleştiği sene de kaynaklarda farklı şekillerde verilmektedir. Bazılarında hicretin VI, diğer bazılarında da VII. senesinde olmuştur. Bazı kaynaklar ise bunu, nikahın hicretin VI. senesinde, zifafın da VII. senesinde vâkî olduğu şeklinde telif edip birleştirmişlerdir¹³.

Daha önce de belirtildiği gibi Ebû Süfyan, müslüman olmamakla birlikte Hz. Peygamber'in kendi kızı ile evlenmesinden sonra müslümanlara karşı yavaş yavaş yumuşamıştı. Bu hadiseden önce Cenab-ı Hak şu âyeti vahyetmişti:

*“Umulur ki Allah, sizinle birbirinize düşman olduklarınız arasında bir dostluk peyda eder. Allah Kadirdir, ve Allah Gafûrdur, Rahimdir”*¹⁴.

Gerçekten, Arap örf ve adetlerine göre kendisiyle evlenmek istenen kadın için önce babasına o yoksa amcasına veya amcasının oğullarına müracaat edilirdi. Ancak, Hz. Peygamber'in, Ümmü Habibe ile evlendiği dönemde Ebû Süfyan henüz Müslüman olmadığı için bu evlilikten haberi olmamıştı. Kızının kendisine danışmadan düşmanı ile evlenmesinin, Ebû Süfyan'ın kızmasına sebep olacağı beklenirken aksine onun bir bakıma memnuniyetini ifade ettiği görülür. Ve Hz. Muhammed için “O, reddedilmeyecek bir erkektir” diyerek bu evliliği tasvip etmiştir¹⁵. Gerçekten de Hz. Peygamber'in, Ebû Süfyan'ın kızı ile evlenmesi, arada bir dostluk peyda etti. Ebû Süfyan gibi İslâm ve müslümanların azılı

¹² İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 97-98.

¹³ Konu hakkında geniş bilgi ve münakaşalar için bk. Uraler, *aynı eser*, s. 13-16.

¹⁴ Kur'an, el-Mümtehine, 7.

¹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 99; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 298.

düşmanı olan bir kişi, bu evlilik sayesinde eski serkeşliğini bırakacak ve sonunda hidâyete erecektir.

Daha önce de belirtildiği gibi Hz. Peygamber, Necaşî'ye yazdığı mektupta kendisini Ümmü Habibe ile evlendirmesini ve oradaki müslümanların da Medine'ye gönderilmesini istemişti. Necaşî, müslümanları ve Hz. Ümmü Habibe'yi iki gemi ile gönderdi. Hz. Ümmü Habibe'ye yol boyunca Şurahbil b. Hasene refakat etti. Hz. Ümmü Habibe ve diğer müslümanlar Medine'ye ulaştıkları gün, Hz. Peygamber de Hayber fethinden dönüyordu. Bu sebeple Hz. Peygamber iki sevinci bir arada yaşamıştı.

Hz. Peygamber, Hz. Ümmü Habibe için daha önceden bir oda yaptırmıştı ki bu hücre, diğer hanımların hücrelerine göre mescide en uzak olanı idi.

Resûlullah'ın emri ile Ümmü Habibe'yi hücreğine Bilâl (r.a.) götürmüştür. Hz. Ümmü Habibe, bu yeni evde bir süpürge bulmuş, yanında bulunan köle ile iş bölümü yaparak evi süpürdükten sonra kıl bir yaygı sererek odayı döşemişti. Akşam olup Hz. Peygamber Ümmü Habibe'nin odasına gelince güzel bir koku hissetmiş ve içerinin tefriş edildiğini de gördükten sonra "Kureyş kadınları etrafı döşeyen, yerleşik kadınlardır. Bedevî ve a'rabî değillerdir" buyurarak iltifatta bulunmuştur. Bu sözleri ile Hz. Peygamber, Ümmü Habibe'nin temizlik ve döşeme zevkini takdir etmiştir¹⁶

Hz. Peygamber'in, Ümmü Habibe ile evlenmesi, onun sabrının, cihadının ve çektiği sıkıntıların bir nevi mükafatı idi. Ayrıca bu evlilik, fıkîhî (İslâm Hukuku) bakımından da bir önem taşımaktadır. Zira, Hz. Peygamber ile Ümmü Habibe'nin nikahı, gıyâbî nikah şeklinde icra edilmişti. Bu, Hz. Peygamber'in bu sahada da ümmetine örnek olduğunun bir ifadesiydi.

¹⁶ Kaynaklar ve geniş bilgi için bk. Uraler, *aynı eser*, s. 20.

Hız. Peygamber'le dört yıl evli kalmış olan Ümmü Habibe, Resûlullah'ın vefatından sonra zâhidâne bir hayat yaşamıştı. Onun bu hayatı, otuz dört yıl sürmüştü. O, Peygamberimizin diğer hanımları (Ümmehatu'l-mü'minin) gibi herkes tarafından saygı ile karşılanırdı. Bu sebeple olacak ki kardeşi Müaviye'ye halife olduktan sonra "Mü'minlerin dayısı" diye hitap ediliyordu¹⁷.

Ümmü Habibe'nin, İslâm tarihinde ortaya çıkan fitne ateşinden uzak kaldığı ve siyasî olaylara karışmadığı da bilinmektedir. Bununla beraber, dayısının oğlu olan III. Halife Hz. Osman'ın evinin muhasarası esnasında onun evine geldiği, orada bulunan bir adamın onun baş örtüsünü çektiği, Ümmü Habibe'nin de ona beddua ettiği, bunun da derhal yerine geldiği bildirilmektedir. Buna göre olay şöyle cereyan etmişti:

Hız. Ümmü Habibe, muhasara esnasında Hz. Osman'ın evine geldi. Orada bulunan bir adam, onun baş örtüsünü çekerek Ümmü Habibe'yi tanıtmaya (fizikî) özelliklerini sıralamaya başlamış. Hz. Ümmü Habibe bu çirkin durum karşısında "Buna ne oluyor? Allah elini koparsın ve mahrem yerini ortaya çıkarsın" dedikten sonra orada bulunan bir başkası, Hz. Ümmü Habibe'nin baş örtüsünü çeken kimsenin sağ kolunu kesmişti. Kolu kesilince kaçmaya başlayan adam, sol eliyle izarını tutmaya çalışmış, ancak avret yeri de ortaya çıkıp görünmüştür.

Bilindiği gibi bu muhasara esnasında Hz. Osman şehid edilmişti. Öyle anlaşıyor ki, Muaviye'nin arzusuna uyarak Hz. Ümmü Habibe, Hz. Osman'ın içinde şehid edildiği elbiseyi (gömlüğü) ailesinden alarak Şam'da bulunan kardeşi Muaviye'ye göndermişti. Burada şunu da hemen belirtelim ki onun, Hz. Osman'ın gömleğini Muaviye'ye göndermesi, kendisinin bu olayları tasvip ettiği manasına gelmemektedir. Bilahere Muaviye'nin halifeliği sırasında Hz. Ümmü Habibe,

¹⁷ ez-Zehebî, *Siyer*, II, 222.

Şam (Dımaşk)ı ziyaret edecektir ki bu onun hayatında önemli bir olaydır. Hatta bu ziyaret sebebiyle bazıları Hz. Ümmü Habibe'nin Şam'da vefat ettiğini söylemektedirler ki bu, tarih ve diğer olaylar göz önünde bulundurulduğu takdirde mümkün görülmemektedir¹⁸.

Ümmü Habibe, Hz. Peygamber'in diğer hanımları gibi bir geçinme imkânına sahipti. Allah elçisi, Hayber gelirinden ona seksen vask hurma; yirmi vask arpa vermişti. Ayrıca Hz. Ömer zamanında kurulan Divân teşkilatı, Hz. Aişe hariç olmak üzere Resûlullah'ın diğer hanımlarına onar bir dirhem vermişti¹⁹.

Hiz. Ümmü Habibe, kardeşi Muaviye'nin hilafeti (41-60/661-680) devrinde yetmiş yaşında iken hicretin 44. Sene-sinde Medine'de vefat etmişti²⁰. Onun vefat tarihi ile ilgili farklı rivayetler bulunuyorsa da bunlar sağlam birer görüş olarak kabul edilmemektedir. Keza, Şam'a gittiği ve orada vefat ettiğine dair olan haber de sağlam değildir. Zira bazı bilgi ve belgeler, bunun doğru olmadığını göstermektedir. Nitekim Hz. Ali'nin torunu, Ali b. Hüseyin, dedesinin evin-deki odasını kazdığında oradan bir taş çıkmıştır. Bu taşın üzerinde de "Bu Remle binti Sahr'ın kabridir" şeklinde bir yazı bulunmuştu. Ali b. Hüseyin, bu taşı tekrar yerine koy-duğunu bildirmektedir²¹. Bundan anlaşıldığına göre Hz. Ümmü Habibe'nin vefat yeri Medine olmaktadır. Ayrıca Hz. Aişe'den gelen bir habere göre Ümmü Habibe, ölüm döşe-ğinde iken Hz. Aişe'yi çağırılmış ve "Kumalar arasında olan, bizim aramızda da olmuştur. Bu konuda olanlardan dolayı Allah beni ve seni affetsin" demiştir. Hz. Aişe de "Allah seni affetsin, sıkıntılarını gidersin bu konuda sana bir şey sorma-yacak, hakkımı helal ettim" deyince Hz. Ümmü Habibe

¹⁸ Tafsilat için bk. Zehebî, *Siyer*, II, s. 220.

¹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 100; Kazıcı, *Müesseseler*, s. 93.

²⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 100; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 299.

²¹ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 299.

“Beni sevindirdin, Allah da seni sevindirsin” demiştir. Hz. Ümmü Habibe, bundan sonra Hz. Ümmü Seleme’yi de çağırarak ona da aynı sözleri söylemiştir²². Bu rivayet de onun Medine’de vefat ettiğini göstermektedir. Zira bu esnada (Hz. Ümmü Habibe’nin ölümü esnasında) gerek Hz. Aişe, gerekse Hz. Ümmü Seleme’nin Şam’da bulunmaları mümkün değildir.

Bilindiği gibi, Hz. Peygamber’e gelen vahiy ile başlayan İslâm, yavaş yavaş Mekke’de yayılmaya başladı. Fakat bu yayılış daha çok malî bakımdan durumu iyi olmayanlar, köleler ve zayıf olanlar arasında sür’atli bir şekilde yayılma seyir göstermişti. Gerçi bu arada Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman gibi kuvvetli, zengin ve köklü ailelere mensup olanlar da İslâm’a giriyorlardı. Fakat bu ikinci sınıf arasındaki yayılış hızı, ilk sınıftakiler gibi değildi.

Bu dönemde, İslâm’ın en büyük düşmanları da malî bakımdan güçlü ve itibarlı olan kimselerdi. Bunların baskı ve hegemonyası, zayıf olan insanların İslâm’a girmesine mani oluyordu. Ayrıca kendileri de bu yeni dine bazı menfaatlere dolaylı karşı çıkıyorlardı. İşte gerek malî, gerekse ailevî bakımdan çok kuvvetli olan Ebû Süfyan’ın kızı Ümmü Habibe, Aleyhindeki bütün şartlara rağmen hak dini kabul etmiş ve onun uğruna varlığını, ailesini ve hatta vatanını terk etmeyi göze almıştı. Kocasını Habeşistan’da Hıristiyanlığı kabul edip irtidad edince onun baskılarına da boyun eğmemiştir. Ondan ayrılıp Habeşistan’da yalnız başına yaşamayı göze almıştır. O dönemde Mekke reisliğine kadar çıkan babası Ebû Süfyan’ın yanına dönmeyi düşünmemiştir. Hz. Ümmü Habibe’nin dine bu kadar şevkle bağlanması, onun Peygamber zevcesi olmasına sebep olmuştur.

²² İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 100.

Ümmü Habibe'nin, Hz. Peygamber'e olan sevgisi o kadar ileri bir dereceye varmıştı ki, ondan söz ederken, "sevgilim" dediğine işaret sayılabilecek bir hadis senedi de vardır²³.

Ümmü Habibe'nin bu durumu normal karşılanmalıdır. Zira o, İslâm için büyük sıkıntılara katlanmış olan bir kadındı. Allah elçisine olan sevgi ve saygısı, sadece onun şahsına karşı değil, ona ait olan herhangi bir eşya için de söz konusu idi. İslâm tarihindeki bir olay, bu söylediklerimizin güzel bir örneğini ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi Hudeybiye antlaşmasının hükümlerinden biri de Kureyş kabilesinin dışında kalan diğer kabileler, ya Hz. Muhammed'in emniyet ve garantisi veya Kureyş kabilesinin emniyet ve garantisini kabul etmede serbest bırakıldılar. Buna göre Huzaa kabilesi, Hz. Peygamber'in emniyet ve garantisini, Beni Bekr kabilesi ise Kureyş'in emniyet ve garantisini kabul ederek onun tarafında geçtiler. Halbuki bu iki kabile arasında eskiden beri düşmanlık vardı. Bu düşmanlık sebebiyle Beni Bekr kabilesi, Kureyş'in de desteğiyle hicretin sekizinci senesi Şaban ayında bir gece vakti Beni Huzaa kabilesine hücum etti. Bu baskın esnasında Kureyş'in ileri gelen reisleri Safvân b. Ümeyye, İkrime b. Ebî Cehil, Süheyl b. Amr, Huveytib b. Abdî'l-Uzza gibi kimseler de maiyetleri ile birlikte onlara yardım etmişlerdi. Bu baskında Huzaa kabilesinden 23 kişi öldürülmüştü. Geri kalanları ise Harem'e sığınmışlardı. İslâm tarihindeki bu olay, daha sonra Mekke'nin fethi ile sonuçlanacaktır. Olayın, Hz. Peygamber'e haber verilmesinden sonra, sözlerini tutmadıkları ve antlaşmayı bozdukları bu yüzden de Müslümanların hücumuna uğrayacaklarından korkmaya başlayan Kureyşliler Ümmü Habibe'nin babası olan ve o esnada Kureyş'in reisi durumunda bulunan Ebû Süfyan'ın, antlaşmayı yenilemek ve Hz. Peygamber'den özür dilemek için Medine'ye gitmesini istediler. Ebû Süfyan, pek ümitli olmamakla birlikte çev-

²³ Neseî, Kıyamu'l-leyl, 67; Uraler, *aynı eser*, 27.

resinin baskıları sebebiyle Medine'ye geldi. Burada hiç kimseden yüz bulamadı. Bunun üzerine kızı ve Hz. Peygamber'in hanımı olan Ümmü Habibe'nin evine gider. Eve girdiği zaman odadaki yatağa oturmak istemişti. Tam bu esnada Ümmü Habibe yatağı toplayıp kaldırmıştı. Her haliyle oturmaya hazırlanmış olan Ebû Süfyan sendeleyerek düşmekten zor kurtulmuştu. Bunun üzerine Ebû Süfyan "Kızım, yatağı mı benden esirgedin, yoksa beni mi yataktan?" diye sorunca Hz. Ümmü Habibe "O, Resûlullah'ın yatağıdır. Sen ise bir müşriksin" demişti. Bunun üzerine Ebû Süfyan "Kızım, benden sonra sana hiçte iyi olmayan haller olmuş, sana şerr bulaşmış" dedi. Ve daha fazla duramayarak çekip gitmişti²⁴. Görüldüğü gibi daha Mekke'de iken Habeşistan'a gitmiş ve o zamandan beri görmediği babasına karşı böyle davranması, onun anlayışına göre gerçek şeref ve üstünlüğün İslâm'da olduğuna olan inancına bağlıdır. Babası da olsa, eğer müşrikse Hz. Peygamber'in yatağına oturmaya layık değildir. Müslüman olmayan bir kimse, akrabası ve hatta babası bile olsa müslümanlarla ilgili hiç bir meselede ondan yana olmayacağını göstermiştir. Zira o, İslâm'ı akrabalık bağlarından daha ziyade seviyordu. Bununla beraber, Allah elçisi olan kocasının onbin kişilik bir kuvvetin başında, babasının reisi bulunduğu Mekke'ye doğru ilerlemesi, onun durumu zorlaştırmış olmalıdır. Zira bir insan olarak koca ile baba arasında kalmak, bir hayli zor olmalıdır. Fakat Mekke'nin fethi esnasında Ebû Süfyan'ın Müslüman olması ve Hz. Peygamber'in "Kim ki Ebû Süfyan'ın evine girerse emniyettedir" haberi, derhal Medine'ye ulaştırılmıştı. Bu haber, Hz. Ümmü Habibe'nin çok sevinmesine vesile olmuştu.

Daha önce de belirtildiği gibi Hz. Peygamber'in hanımları iki gruba ayrılmışlardı. Bu gruplardan birinin başında Hz. Aişe, diğerinin başında da Hz. Ümmü Seleme bulunuyordu. Hz. Ümmü Habibe, Hz. Ümmü Seleme'nin grubuna dahildi.

²⁴ İbn Hişâm, *Sire*, IV, 7.

Gerek Hz. Peygamber, gerekse hanımları ile herhangi bir ihtilafı olmayan Hz. Ümmü Habibe²⁵ vefatı sırasında da insanlarla olan münasebetlerine dikkat ederdi. Bu maksatla daha önce işaret edildiği gibi o, Hz. Aişe ve Hz. Ümmü Seleme'den helâllik istemişti.

Hz. Ümmü Habibe, Herkes için iyilik ve hayır dileyen bir kimse olarak bilinmektedir. Bu bakımdan onun kendisine kuma olarak gelse bile başka bir kadının Hz. Peygamber'in eşi olmasını ister görmekteyiz. Filhakika bu arzunun kendi kardeşi için olması fazla bir şey değiştirmemektedir. Zira, biraz sonra Türkçe'sini vereceğimiz hadis-i şeriften de anlaşılacağı üzere o, kız kardeşinin yanında, başkasının da Hz. Peygamber'in eşi olmasını arzulamaktadır. Veya en azından buna karşı çıkmamaktadır.

“Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe (R.anha)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur. Bir defasında ben:

- Ya Resûlallah! Kız kardeşim, Ebû Süfyan'ın kızını nikahlayınız, dedim. Bunun üzerine Resûlullah:

- Tuhaf, siz (kıskanmayıp) bunu arzu eder misiniz? Dedi. Ben de:

- Evet, arzu ederim, çünkü sizin için ortaktan hali değilim. İsterim ki size karşı sevgimde kızkardeşim bana ortak olsun, dedim. Bu cevap karşısında Hz. Peygamber:

- İyi bil ki kız kardeşin bana helâl değildir, dedi. Ben:

- İyi ama Ebû Seleme'nin kızını nikahlamak istediğinizi duyuyoruz. Hz. Peygamber:

- Ümmü Seleme'nin kızını mı? diye sordu. Ben de:

- Evet, dedim. Bunun üzerine Resûlullah:

- Ümmü Seleme'nin kızı (Zeyneb) benim vesâyet ve terbiyem altında büyüyen üvey kızımdır (Bana nikahı haramdır. Böyle) olmasa bile bana nikahı helal olmaz. Çünkü o, süt

²⁵ Uraler, *aynı eser*, s. 28.

kardeşimin kızıdır. Beni ve Ebû Seleme'yi Süveybe emzirmiştir, dedi. Bir daha da bana kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi teklif etmeyiniz, dedi²⁶. Hz. Ümmü Habibe, dinî salabeti ile meşhur olan ve Habeşistan'da uzun süre kalan bir kimseydi. İki kardeşin aynı şahsın nikahı altında bulunamayacağını henüz bilmiyordu. Bu sebeple böyle bir teklifte bulunmuştu.

Ümmü Habibe'nin, Hz. Peygamber'den yaptığı rivayetlerin sayısı 65 rakamı ile ifade edilmekte ise de bunun daha fazla olma ihtimali vardır. Çünkü bu rakam, Baki b. Mahled'in "Müsned"inden tesbit edilmiştir. Bize ulaşmamış olması yanında onun, müsned - musannef karışımı bir tertibe sahip bulunması, rivayet sayısının, olduğundan fazla gözükmesi için önemli bir âmidir²⁷.

ÜMMÜ HABİBE İLE İLGİLİ BAZI HADİSLER

Daha önce de temas edildiği gibi, Hz. Peygamber'in hanımları ile ilgili hadislerden bir kısmını buraya almayı faydalı buluyoruz. Böylece gerek bizzat kendisi, gerekse başkaları tarafından rivayet edilmiş olsun, bu hadisler sayesinde onlar hakkında daha geniş bir bilgiye sahip oluyoruz. Onların dine olan hizmetleri, sünneti yaşama gayretleri, halet-i ruhiyelerini ve Hz. Peygamber'in aile hayatını müslümanlara öğretmeleri bakımından bu hadisler önem taşımaktadırlar.

1. Anbese, Ümmü Habibe'den şöyle dediğini rivayet eder:

Peygamber'in eşi Ümmü Habibe'den Peygamber'in şöyle dediğini işittim. "Kim ki öğle namazından önce ve sonra dörder rekât namaz kılsa, Allah onun etini Cehennem'e haram kılar. Bunları işittiğim günden beri onları terk etmedim"²⁸. Görüldüğü gibi Hz. Ümmü Habibe, öğle namazın-

²⁶ Buharî, Nikâh, 20; Müslim, Reda', 4.

²⁷ Geniş bilgi için bk. Uraler, *aynı eser*, s. 32.

²⁸ Neseî, Kıyamu'l-leyl, 67; Ahmed b. Hanbel, Müsned VI, 325.

dan önce ve sonra nafile namazlarını terketmeyen bir kimse-
dir. Bu, onun sünnete ne kadar bağlı olduğunun bir ifadesi-
dir. Yine başka bir hadiste şöyle denilmektedir:

2. Ümmü Habibe, Ebû Süfyan'ın oğlu Anbese'ye şöyle söylemiştir:

Resûlullah'dan işittim dedi ki: "Kim ki bir günde (gece ve gündüz) farz namazlardan başka on iki rekat namaz kılarsa Allah ona Cennet'te bir ev verir"²⁹.

3. Yine Ümmü Habibe'den rivayet edilmiştir:

Hiz. Peygamber'den şöyle dediğini işittim: "Eğer ümmetime zor olmasaydı her namaz vaktinde, abdest gibi onlara misvakı emrederdim" buyurdu³⁰.

Bu hadisten anlaşıldığına göre müslümanların dış bakımına çok dikkat etmesi gerekiyor. Ayrıca kendisi de temizlik konusunda çok titiz olan Hz. Ümmü Habibe'nin bu hadisi rivâyet etmesi ayrı bir mâna taşımaktadır.

4. İbn Seleme'nin kızı Zeyneb, Hz. Peygamber'in hanımı olan Ümmü Habibe'nin babası, Ebû Süfyan öldüğü zaman onun yanına girer. Sonra onun koku (parfüm) istediğini ve yanaklarına bundan sürdüğünü gördüğünü, sonra da Ümmü Habibe'nin: "Vallahi, benim kokuya ihtiyacım yok. Şu kadar var ki ben Resûlullah'dan Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadın, herhangi bir cenaze için üç günden fazla yas tutmasın. Ancak kocası için dört ay on gün yas tutabilir" dediğini işittim³¹.

5. "Ümmü Habibe'nin; Resûlullah'dan rivayet ettiğine göre o, müezzini duyduğu zaman, aynen onun dediği gibi dedi, ta ki o susuncaya kadar (ezanı bitirinceye kadar)"³².

²⁹ Müslim, Salâtu'l-Müsafirîn ve Kasruha, 15; Neseî, Kıyamu'l-leyl, 66; Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 326.

³⁰ Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 325.

³¹ Buharî, Talak, 46, 50; Müslim, 9.

³² Ahmed b. Hanbel, VI, 326.

6. Urve'den, o da Ümmü Habibe'den rivayet eder ki, Ümmü Habibe, kocası Ubeydullah b. Cahş'ın nikahında iken Necaşî'ye gelirler (Habeşistan'a hicret ederler.) Ubeydullah orada öldü. Resûlullah, Ümmü Habibe, Habeşistan'da iken onu nikahladı. Necaşî onu ona (Hz. Peygambere) nikahladı. Ona dört bin mehir verdi. Sonra kendi malından ona çeyiz hazırladı. Onu Şurahbil b. Hasene ile Resûlullah'a gönderdi. Onun çeyizi bütünüyle Necaşî tarafından karşılanmıştı. Hz. Peygamber ona bir şey göndermedi. Resûlullah'ın hanımlarının mihri 400 dirhem idi³³.

7. Ebû Salih, Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe'den, Resûlullah'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Kim ki farzlardan başka günde on iki rekât namaz kılsa. Allah onun için bina eder, veya onun için Cennet'te bir ev inşa olunur"³⁴.

8. Aişe şöyle demiştir: Ümmü Habibe ile Ümmü Seleme Habeşistan'da gördükleri ve içinde resimler bulunan bir kiliseden bahsettiler. Sonra bunu Hz. Peygamber'e de anlattılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Onlar, içlerinde salih bir kimse ortaya çıkıp vefat ettiğinde, kabri üzerine bir mescid bina edip o mescide resimleri de koyarlardı. İşten onlar Allah katında kıyamet günü halkın en şerlileridir" buyurdu³⁵. Bu rivayetten anlaşıldığına göre gerek Ümmü Habibe, gerekse Ümmü Seleme, gezip gördükleri yerleri iyice tetkik etmiş ve daha sonra da gördüklerini Allah elçisine anlatmışlardır. Onların kiliseyi görmeleri, içindeki resimleri anlatmaları, her iki hanımın da bulundukları yerin dinî hayatı hakkında bilgi sahibi olduklarını göstermektedir.

9. Ümmü Habibe ve Zeyneb binti Cahş'tan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (sas) uykudan uyandı da (لا إله إلا الله) dedi. Sonra da vukuu yaklaşan bîr şerden ve büyük bir fitneden dolayı vay Arabın haline. Bugün Ye'cûc ve Me'cûc

³³ Ahmed b. Hanbel, VI, 427.

³⁴ Ahmed b. Hanbel, VI, 428.

³⁵ Buharî, Salât, 48.

seddinden şunun gibi bir delik açıldı” dedi. Süfyan b. Uyeyne doksan veya yüz işareti yaptı.

İçimizde bu kadar salih kimseler varken helâk olur muyuz denilince, Hz. Peygamber:

“Evet, pislik (fısk, fücûr, zulüm, zina ve günah) çoğaldığı zaman (helâk olursunuz) buyurdu”³⁶.

10. Abdullah’tan, Hz. Peygamber’in zevcesi Ümmü Habibe şöyle dedi: “Allah’ım! Bana Zevcim Resûlullah, babam Ebû Süfyan ve kardeşim Muaviye ile fayda ver” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Sen, Allah’tan belirlenip tesbit edilmiş ecellere, sayılı günlere ve taksim edilmiş rızıklara ait bir şey istedin. O, hiç bir şeyi vakti gelmeden yaratacak, yahut hiç bir şeyi vaktinden sonraya bırakacak değildir. Şayet, Allah’tan, seni Cehennem’deki bir azaptan veya kabirdeki azaptan korumasını isteseydin, senin için daha hayırlı ve daha faziletli olurdu” buyurdu³⁷.

³⁶ Buharî, Fiten, 4.

³⁷ Müslim, Kader, 7.

11. HZ. MÂRİYE (R. anha)

Hız. Peygamber'in evlerinden fazla uzak olmayan bir evde mü'minlerin annesi lakabıyla anılmayan, fakat diğerlerine nasip olmayan (Hz. Hatice hariç) bir şerefle, Resûlullah'ın oğlu İbrahim'e anne olmak şerefiyle mükâfatlandırılan bir câriye vardır. Bu mübarek kadın, Resûlullah'ın mescidine bitişik evlerinden birinde oturmuyordu. Bununla beraber onun bu evlerde oturan hanımlar üzerinde gözle görülür bir etkisi vardı.

Gerçekten bu etki, küçümsenecek gibi de değildi. Nitekim İbn Hacer'in Hz. Aişe'den naklen verdiği bir haber, onun bu etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

Hız. Aişe şöyle diyor:

"Mâriye'yi hiç bir kadından daha az kıskanmadım. Çünkü o güzeldi. Kıvrıcık saçlıydı. Allah elçisi onu beğenmişti. Geldiği zaman Hz. Peygamber onu Hârise b. Numan'ın evine koymuştu. Böylece o, benim komşum olmuştu. Resûlullah bütün bir gün boyunca (gece-gündüz) onun yanında kalıyordu. Ben bu durumdan acizlenip şikâyet edince de onu Medine'nin Âliye (bir nevi yayla) adı verilen yukarı mahallesine taşıdı. Burada da onun yanına gidip geliyordu. Bu durum, bana daha da ağır gelmeye başladı. Daha sonra da Allah ona bir çocuk verdi ki bizi bundan mahrum etmişti"¹.

Kimdi bu Cârîye? Hz. Peygamber'in hayatına nasıl girmişti? Bütün bu soruların cevaplarını verebilmek için, İslâm

¹ Muhibbuddin Ahbed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 140; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 391.

tarihinin bundan önceki sayfalarına bakmamız gerekecektir. Bununla beraber, durumu daha iyi değerlendirmek için önce onun soyu ve geldiği yer hakkında bilgi vermemiz icab ediyor.

Bütün kaynaklarda Mâriye el-Kıptiye diye adı geçen Mâriye binti Şem'ûn, Mısır'ın Said bölgesinden Hafn denilen köydendir. Bu köy, Mısır'ın Said bölgesinde Eşmûn'in karşısında Nil Nehri'nin doğu kıyısında bulunan Ensina'ya (أنسنا) yakın bir köydür. Onun, bu köyde Kıptî bir baba ve Hıristiyan bir Rûm anneden dünyaya geldiği söylenmektedir².

Ayşe Abdurrahman'ın verdiği bu bilgiye karşılık Hamidullah da onun menşei hakkında şu bilgiyi vermektedir:

“Mısırlı bir Hıristiyan kadını. Bazı yazarların ifadesine göre kıptî olması muhtemeldir. Kız kardeşinin isminin “Sirin” olması ise onun cem meşeli olabileceğini gösterir. Diğer müellifler ise annesinin bir Grek olduğunu belirtiyorlar. Muhtemelen babası, Mısır'ın, İranlılar tarafından fet-hinde Hıristiyan bir Grek ile evlenmiş bir İranlıdır”³.

Bu her iki görüşte de ortak olan nokta, annesinin Hıristiyan bir Rum olmasıdır. Sadece babasının menşesinde görüş ayrılığı bulunmaktadır.

Mâriye, gençliğinin ilk günlerinde, kız kardeşi Sirin'le birlikte Kıpt kavminin büyüğü Mukavkıs'ın sarayına götürülmeden önceki hayatını, yukarıda adı geçen köyde geçirdi. Onun, Mukavkıs'ın yanına nasıl geldiğine dair fazla bir bilgiye henüz sahip değiliz.

² Kaynaklar ve geniş bilgi için bk. Abdü'l-mümin b. Halef, *Nisau Resûlillah*, s. 73; Ayşe Abdurrahman, *Terâcim Seyyidât Beyti'n-Nübüvve*, s. 396.

³ Bu konuda daha geniş bilgi ve kaynaklar için bk. Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 27-28.

Bilindiği gibi Hz. Peygamber, Mekke müşrikleri ile yatığı Hudeybiye antlaşmasından sonra komşu hükümdarlara mektuplar göndermeye ve onları İslâm'a dâvet etmeye başladı. Hicretin yedinci senesindeki bu dâvetlerden biri de Mısır Mukavkısı diye adlandırılan, Bizans'ın İskenderiye ve Mısır valisine yapılmıştı. Hz. Peygamber'in, Mısır'ı İslâm'a davet için gönderdiği mektup, Hâtıb b. Ebî Beltea tarafından Mukavkıs'a götürülmüştü. Mukavkıs'a gönderilen bu mektup, Mâriye sarayda iken gelmişti. Bazı protokol merasimlerinden sonra Hâtıb'a, Mukavkıs'ın huzuruna girme izni verildi o da Allah elçisinin mektubunu Mukavkıs'a takdim etti. Mektup şöyle başlıyordu:

بسم الله الرحمن الرحيم. من محمد عبد الله ورسوله إلى المقوقس عظيم الروم القبط
سلام على من اتبع الهدى. أما بعد فإني أدعوك بدعاية الإسلام. أسلم تسلم، أسلم يؤتكَ الله
أجرَك مرتين، فإن توليت فإن عليك إثم أهل القبط

“Allah'ın kulu ve Resûlü Muhammed'den Kıpt milletinin büyüğü Mukavkıs'a. Selâm, hidâyete tabi olan ve doğru yolu bulanlara olsun. Seni, İslâm'ın davetiyle Müslüman olmaya davet ediyorum. Müslüman ol ki, selamete eresin. Böylece Allah sana ecir ve mükâfatını iki kat versin. Şayet bu davetimi kabul etmez ve ondan kaçınırsan bütün Kıpt kavminin günahı boynuna olsun.” Bu mektuba, Kur'an'ın, Âl-i İmrân suresinin 64. Âyeti de eklenmişti. Burada da şöyle deniyordu:

“De ki, ey kitâp ehli, Allah'tan başkasına ibâdet etmemek, ona bir şeyle şirk koşmamak, Allah'ı bırakıp da birbirimizi mabud edinmemekten ibâret olan ve bizimle sizin aranızda müsavi ve eşit olan bir kelimeye geliniz. Eğer bundan yüz çevirirlerse,`deyin ki şahid olun ki biz müslümanlarız”.

İslâm tarihi kaynakları, bu mektup ve elçilik hakkında bir hayli bilgi verirler. Bununla beraber biz konuyu fazla uzatmadan bundan biraz bahsetmek istiyoruz. Böylece olayın tarihî yönünü de öğrenme fırsatını ele geçirmiş olacağız.

Hâtıb, yanında Ebû Zerr el-Gifarî'nin azadlısı Câbir olduğu halde Mısır Mukavkıs'ı Cüreyc b. Mina el-Kıptî'nin yanına vardı. Mukavkıs, İskenderiye'de ikamet ederdi. Mektubun içindekileri öğrendiği zaman, Hz. Peygamber'in elçisini küçümsemeye başlayarak:

"Madem ki gerçek bir peygamberdir neden hasımlarına beddua ederek onları mahvetmiyor?" diye sordu. Bunun üzerine Hâtıb ona şu cevabı verdi:

"Hz. İsa gerçek bir peygamber iken kavmi kendisini tasdik etmediği gibi ona birçok eziyet ve sıkıntı verdiler. Niçin bedduasıyla onları helâk etmedi? Bizim, sizi Kur'an'ın ahkamına dâvetimiz, sizin yahudi milletini İncil'in ahkâmını kabul etmeye davet etmeniz gibidir" dedi. O bununla da yetinmeyerek daha birçok konuda konuştu. Bu konuşmalar-dan sonra Mukavkıs:

"Sen, bir hikmet sahibi tarafından gönderilmiş, hikmet sahibi bir kimsesin" demişti. Sonra Hâtıb'a dönerek onun Hz. Peygamber'den bahsetmesini istedi. Hâtıb bu işi yapınca o bir süre düşündü, arkasından da şöyle dedi:

"Ben bir Peygamber'in daha geleceğini biliyordum. Ama bunun Şam'dan çıkacağını zannediyordum. Kıptîler, bu Peygamber'e uymak hususunda beni dinlemezler" dedi.

Mukavkıs, Hz. Peygamber'in mektubunu dinleyip manasını öğrendikten sonra onu fildişinden bir kutu içine koyarak bir cariyesine vermişti.

Saltanatının elden gideceğinden korkan Mukavkıs, müslüman olmadı. Fakat Hz. Peygamber'in elçisine büyük ikramlarda bulundu. Kâtibini çağırarak Hz. Peygamber'e gönderilmek üzere şu mektubu yazdırdı:

"Mektubunu okudum, içinde bildirip kendisine davet ettiğin şeyleri anladım. Bir Peygamberin daha çıkacağını biliyordum. Fakat bunun Şam'dan çıkacağını zannediyordum. Elçine ikramda bulundum. Onu ağırladım. Sana, Kıptîler

nezdinde çok değerli olan iki câriye, elbiseler ve binmen için de bir katır gönderiyorum. Sana selam olsun.”

Mukavkıs her ne kadar iman etmemiş ise de, Hz. Peygamber'in elçisine ikramda bulunmuş ve Resûlullah'a belirtilen hediyeleri göndermişti. Bu hediyelerden biri olan katır “*Düldül*” ismini taşıyan meşhur hayvandır. Taberî, bunun yanında “*Ya'fûr*” adı verilen bir de merkep gönderdiğini belirtir. Kaynakların verdiği bilgiye göre, Mukavkıs tarafından Hz. Peygamber'e gönderilen hediyeler, iki câriye (Mâriye ve Sirin adındaki kardeşler. Bunlardan Sirin, Hz. Peygamber tarafından şair Hassan b. Sâbit'e hediye edilmişti. Daha sonra Abdurrahman b. Hassan'ın annesi diye meşhur olacaktır) bir katır, bir merkep, adı Me'bûr olan yaşlı ve hadım bir köle, bin miskal altın, Mısır dokuması halis yirmi kat elbise, kokulu Mısır balı, bir miktar misk ve daha bazı kokulardır⁴.

Ayşe Abdurrahman, Medine'ye doğru yola çıkan bu küçük kafilenin yolculuğunu onu şu ifadelerle tasvir eder:

“İki kız kardeş, vatanlarından ayrılmanın acı ve ızdırabını yavaş yavaş duymaya başladılar. Son belirti ve işaretler kayboluncaya kadar yurtlarını seyrettiler. Sonunda çocukluklarının ve gençliklerinin geçtiği bu yerlerden ayrılmanın üzüntüsü ile gözyaşlarını salıverdiler.

Hâtıb, bu iki genç kızın ayrılık ve gurbet acısıyla duydukları ızdırabı anlayışla karşıladı. Onlara, kendi ülkesinin köklü ve engin tarihinden bahsetti. Zamanın, asırlar boyu Mekke ve Hicaz etrafında ördüğü kıssalar ile mitolojik olayları anlattı. Sonra da sözü Hz. Peygamber'e getirdi. Ona derin bir iman ve sadakatla bağlı idi. Bu sebeple onu, bağlılığın verdiği bir anlayışla anlattı. İki genç kızın kalpleri, duyduk-

⁴ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 397; Taberî, *Tarih*, II, 307; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 391; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 271-272.

ları ve öğrendikleri sebebiyle İslâm'a ve onun kerim olan Peygamberine ısındı"⁵.

Edindikleri bu bilgiler çerçevesinde hem kendilerini bekleyen yeni hayatı, hem de Medine'de Mukavkıs'tan gelecek cevabı bekleyen Hz. Peygamber hakkında düşünmeye başladılar. Derken Hâtıb onlara İslâm dinini kabul etmelerini teklif etti. Mâriye ve kızkardeşi Sirin bu teklifi kabul edip müslüman oldular. Fakat yanlarındaki hadım köle eski dini üzere kaldı⁶. Medine'deki yeni hayatlarında henüz İslâmî prensip ve emirleri bilmeyen bu yaşlı hadım köle, (daha sonra Hz. Peygamber'in huzurunda müslüman olmuştu) eski âdetleri gibi Mâriye'nin yanına serbestçe girip çıkıyor ona odun ve su taşıyordu. Bunun gerçek durumunu bilmeyen münafıklar ise onun hakkında dedikodu yapmaya başladılar. Fakat daha sonra gerçek anlaşıncı kimsenin söyleyeceği bir şeyi kalmamıştı. Hatta bu kölenin, Hz. Peygamber'in emri ile Hz. Ali tarafından öldürülmek istendiği bile söylenmiştir. Bununla beraber, adamın gerçek durumu anlaşılmış ve böyle bir şeye gerek kalmamıştı⁷.

Küçük kafil e hicretin yedinci senesinde Medine'ye ulaştı. Hz. Peygamber, onları karşıladı. Mukavkıs'ın mektubu ile hediyelerini aldı. Bu hediyeler içinde bulunan Mâriye'yi beğenip kendisi aldı. Kızkardeşi Sirin'i de daha önce belirtildiği gibi Şair Hassan b. Sâbit'e verdi.

Allah elçisine, Mısır'ın Nil vadisinden kıvrıcık saçlı, gayet güzel ve cazibeli bir kızın hediye olarak gönderildiği, onun da bu kızı Mescid'e yakın bir yerde bulunan ve Ensâr'dan Hârise b. Numan'ın evinde konaklattığı haberi, Hz. Peygamber'in diğer hanımlarına ulaşmakta gecikmedi. Özellikle Hz.

⁵ Ayşe Abdurrahman, *Aynı eser*, s. 398.

⁶ Taberî, *Tarih*, II, 370; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 391.

⁷ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 397; Muhibuddin Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 142; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, IV, 272.

Aişe, bu yeni genç kadından kendisine bir tehlike gelmeyeceğine inanmak istiyordu. Bunun için de kendi kendine bu, nihayet bir büyükten başka bir büyüğe hediye edilmiş garip ve zavallı bir cariyeden başka bir şey değildi. Bununla beraber, aniden çıkıp gelen bu Mısırlı cariyeye karşı Hz. Peygamber'in sık sık onun yanına gitmesi, sabrını taşıyordu. Bu sebeple olacak ki, Hz. Peygamber'e bu konuda şikayette bulundu. Resûlullah da Mâriye'yi, Medine'nin Âliye adı verilen yukarı mahallelerinden birine yerleştirdi. Onun yerleştirildiği eve, Ümmü İbrahim (İbrahim'in annesi)'e izafetle, İbrahim'in annesinin maşrubası (yüksek köşk) adı verildi⁸.

Hz. Mâriye, buradaki hayatını mütevazı bir şekilde devam ettiriyordu. Bu hayat ve geçen günler hakkında yine Ayşe Abdurrahman'ın bilgilerine, daha doğru bir ifade ile biraz da bir kadının kendi hemcinsleri hakkında yazdıklarına müracaat etmek istiyoruz.

Bir yıl veya bir yıla yakın bir zaman geçti. Mâriye, Hz. Peygamber'in gösterdiği ihtimamdan büyük bir mutluluk duyuyordu. Onu, müminlerin diğer anneleri gibi himayesine ve tesettüre alması, hem Resûlullah'ı hem de onu memnun ediyordu. Bu sebeple o, bütün arzularını, varlığını ve benliğini, kaderin, karşısına çıkardığı bu ulu efendisinin şahsiyeti içinde eritip yok etmişti. Bu bakımdan o, kendisi için hem efendi, hem sahip, hem aile hem de vatandı. Bütün arzusu onun sevgi ve hoşnutluğunu kazanabilmektir.

Hz. Mâriye, benliğinde Mısır'ın cazibesini, kokusunu ve güzelliğini taşıyordu. Zira kendisinde İsis, Nefertiti ve Kleopatra'nın cazibeleri, yumuşaklıkları ve güzelliklerinin tesiri açık bir şekilde görülüyordu. O, bütün bunları hatırlıyordu. Fakat kendisi gibi bir Mısırlı olan Hz. Hâcer'i daha çok hatırlıyordu. Fizikî yapısı ve huyu güzel bir kadındı. Bu yönü ile Hz. İbrahim'in cariyesi Hâcer'e

⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 212; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 391; Fr. Buhl. "Mâriye" İA. VII, 341.

benziyordu. Çünkü ikisi de Mısır diyarından gelmişlerdi. Her birini bir peygamber nikahına almıştı⁹. Bu bakımdan Hâcer'in kıssasını tekrar tekrar dinlemek kendisini usandırmıyordu. Aksine onu her dinleyişte ayrı bir zevk alıyordu. Zira Hâcer, Nil topraklarından gelmiş, ve efendisi Hz. İbrahim'den bir çocuğu olmuştu. Bu, Hz. İbrahim'in ilk hanımı olan Sâre'nin kıskançlığına sebep olmuştu. Bunun için Hz. İbrahim, Hâcer ve oğlunu bu mukaddes topraklara getirip bırakmıştı. Öyle topraklar ki, bitki bitirmez, ama Kâbe'nin kutsal toprakları.

Mâriye, Hâcer'e Zemzem'in yerden fışkıran hediyesini veren ilahî hadisenin anlatılmasını da çok seviyordu. Bu mübarek suyun çıkması ile Arap yarımadasında nasıl da yepyeni bir hayat başlamıştı. Hâcer'in, Safa ile Merve arasında koşması, hem İslâmiyet, hem de Cahiliye dönemlerinde, haccın rükünlerinden sayılarak onun bu koşması tarih boyunca yadedilecekti.

Mâriye, yalnız başına kaldığında, Hâcer'in Mısırlı oluşu ve Hz. İsmail ile bütün Arapların annesi oluşu üzerinde düşünmeyi âdet haline getirmişti. Şöyle bir benzetme yapmakla da yanılmıyordu. İkisi de Mısırlı birer cariye idiler. Hâcer, Sâre tarafından bir peygamber olan Hz. İbrahim'e hediye edilmiş, kendisi de Mukavkis tarafından Hz. Muhammed'e hediye edilmişti. Bu ikisi de evlerine girdikleri iki peygamberin hanımları tarafından kıskanılmışlardı.

Ancak Hâcer, Hz. İbrahim'e bir çocuk doğurmuştu. Hz. Mâriye de efendisi Hz. Muhammed'e bir çocuk verebilir miydi?

Bu, düşünülmeyecek kadar uzak bir arzu ve bir ihtimalden başka bir şey değildi. Çünkü Resûlullah, Hz. Hatice'nin vefatından sonra on kadınla evlenmişti. Bunlardan kimisi genç kimisi de olgun kadınlardı. Aralarında daha önce çocuk

⁹ İbn Kesir, el-Bidâye, VII, 76.

sahibi olanları da vardı. Bununla beraber bunlardan hiç birisi, ecelin Fâtımatu'z-Zehra hariç diğerlerini, elinden aldığı Hz. Hatice gibi ona çocuk verememişti.

Hz. Peygamber, altmışına yaklaştı. Geçen seneler sonunda, hanımlarından çocuklarının olması ümidini yitirmiş gibi görünüyordu.

Hâcer'in, Hz. İsmail'e anne olması gibi, acaba Hz. Mâriye de anne olabilir miydi? Bu, vehimden de uzak bir arzu, serap gibi bir istek değil miydi?

Hz. Mâriye, Resûlullah'ın hayatına girişinin ikinci sene-sini karşılıyordu. Bununla beraber, Hâcer'i, İsmail'i ve İbrahim'i düşünmekten de kendisini alamıyordu.

Birdenbire hamile olduğu vehmine kapıldı. Sonra hislerini yalanlamaya başladı. Kendi kendine bunun zihnine yerleşen anne olma arzusundan ve devamlı olarak Hâcer ile İsmail'i düşünmekten doğan bir hayal olduğuna karar verdi.

Durumdan şüphelendiği ve bunun gerçek mi yoksa uyanınca kaybolacak bir rüya mı olduğuna karar veremediği için bir iki ay olayı gizledi. Bu sebeple içinde bir şeylerin kımıldadığını hissedinceye ve yalanlanmayacak kadar açıklık kazanıncaya kadar bekledi.

Durumu önce kız kardeşi Sirin'e açtı. O ise bunun bir vehim ve hayal olmadığını söylemekle kalmadı. Onun dipdiri bir cenin (yavrucuk) olduğunu söyledi:

Hz. Mâriye'yi büyük bir sevinç aldı. Allah'ın yüce dergâhına yaptığı dualar kabul olmuş, olmaz zannettiği arzusu gerçekleşmişti.

Efendisi Hz. Peygamber yanına gelinceye kadar sevinç sarhoşluğu ile yaşadı. O gelince, vakit geçirmeden bedenindeki küçük canlının varlığını bir sır olarak ona anlattı.

Gerçi Allah elçisi, zaman zaman Mâriye'nin içinin bulandığı, yemek ve içmekten kesildiği anları hatırladı. Bunlar, daha önce Hz. Hatice'nin her hamile kalışında gördüğü geçici hallerdi. Ama O, Mâriye'de gördüklerini bedenî bir sı-

kıntıdan meydana gelen devamlı bir rahatsızlık zannetmişti. Bu haber üzerine sevinç parıltıları ile ışıyan yüzünü göğsüne kaldırıp yaratıcısına şükretti. Öyle bir yaratıcı ki, kısa bir müddet önce kaybettiği kızı Zeyneb ile ondan daha önce kaybettikleri Rukiyye, Ümmü Gülsüm, Abdullah ve Kâsım'dan sonra kendisine bu güzel ihsanı layık görmüştü. Bu sebeple ona şükretti. Allah kendisine öyle bir ihsanda bulunuyordu ki, daha önce yine kendisi gibi Peygamber olan Hz. İbrahim ile Hz. Zekeriyâ'ya da benzer ihsanlarda bulunmuştu. Yaşlı oldukları halde onlara evlat vermişti. Bu konuda Kur'an (ez-Zâriyat, 24-30) şöyle der:

"Sana, İbrahim'in ikrama layık misafirlerinin haberi geldi mi? Hani onlar, İbrahim'in yanına girdiklerinde "Selam" demişlerdi. İbrahim de "Selam" demiş ve "bunlar, tanınmamış bir kavim demiydi. Hemen ailesine giderek semiz bir dana getirdi. Onu yemek olarak misafirlerinin önüne koydu. Ve "Yemeğe buyuramaz mısınız?" dedi. Onlardan korkup ürktü. Onlar: "Korkma" dediler. Ve onu ilim sahibi bir evlat ile müjdelediler. Bunun üzerine zevcesi, hayretler içinde onlara dönüp elini yüzüne vurarak "Ben yaşlı ve kısır bir kadını" dedi. Onlar dediler ki: "Evet öyledir. Fakat Rabbin buyurdu. Şüphesiz ki o, Hakîmdir, Alîmdir."

Gerek kendisi gerekse hanımı ihtiyarlığın son sınırına yaklaşmış olan Hz. İbrahim'e evlat bahşeden Allah, Meryem suresinde (7-9 âyetler) de şöyle buyurmaktadır:

"Ey Zekeriyâ! Biz seni, adı Yahya olan bir oğul ile müjdeleriz. Ondan önce hiç kimseyi bu isimle isimlendirmemiştik." diye nidâ olundu. Zekeriyâ: "Ey Rabbim! Benim nasıl oğlum olur? Karım kısır, ben de ihtiyarlığın son haddine vardım" dedi. Nida eden melek "Evet öyledir. Fakat Rabbin bu bana kolaydır. Sen hiç bir şey olmadığın halde önce seni yaratmıştım buyurdu" dedi."

Kur'an'ın ifadesinden açıkça anlaşıldığına göre Allah, yaşlılara da evlat vermektedir. Bununla beraber, Hz. Mâriye yaşlı bir kadın değildi. Hz. Peygamber de yaşlılığın son sınırına merdiven dayamış değildi. Bu bakımdan çocuklarının

olacağına dair aldığı haber kendisini çok sevindirmişti. Bu haber, kısa sürede Medine'nin her tarafına yayıldı. Tabii bu haberin Hz. Peygamber'in diğer hanımlarının kulaklarına gitmemesi için de bir sebep yoktu. Bu haberin onlar üzerinde bir şok tesiri meydana getirdiğinden şüphe edilmemeli. Zira kendileri senelerden beri onunla birlikte yaşıyorlardı. Kendi yakınları dost ve akrabalarının kızları ile mühacirattan olmalarına rağmen Allah, onlara değil de bu Mısırlı cariyeye evlat veriyordu. Bu, onlar için kıskanılacak bir durumdu. Ayşe Abdurrahman burada Hz. Peygamber'in, Mâriye hakkında endişelendiğini, onu ve karnındaki yavrunun sıhhatını korumak için Medine'nin Âliye denilen semtine naklettiğini de belirtir¹⁰. Şayet bu nakil işi daha önce değilse ve hamileliğin anlaşılmasından sonra bile olsa gene de bedenî bir endişenin söz konusu olmaması gerekir. Zira, Hz. Peygamber'in zevcelerinden veya başkasından bu manada Hz. Mâriye ile çocuğuna gelecek bir zarar söz konusu değildir. Öyle anlaşıyor ki bu, eskiden beri Hz. Peygamber'in bildiği ve kendisinin de belirttiği gibi, onun, şehrin hiç olmazsa gürültüsünden uzak sakin bir yer olması ve aynı zamanda havası bakımından güzel olmasındandır. Zira burası yüksekçe (yayla) bir yerd. Hz. Peygamber, eski Arap ailelerinin yeni doğan çocuklarını bâdiyeye verdikleri gibi onu da daha doğmadan havası güzel olan bir yere yerleştirmiş olabilir.

Gerek Hz. Peygamber, gerekse Mâriye'nin kız kardeşi Sirin, doğum zamanına kadar Mâriye'ye itina ile baktılar. Doğum, hicretin sekizinci yılında Zilhicce ayının bir gecesinde gerçekleşti. İbn Sa'd ile diğer kaynak eserlerde verilen bir rivayete göre doğumdan sonra Cebrail gelerek "Selam, Ey İbrahim'in babası" (السلام عليك يا أبا إبراهيم) demişti¹¹.

Hz. Peygamber doğum için Hz. Peygamber Ebû Râfi'in hanımı Selmâ'yı çağırmıştı. Ümmü Râfi' çocuğu aldı. Ebû

¹⁰ Daha geniş bilgi için bk. Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 400-403.

¹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 214; Muhibbuddin, Ahmed b. Abdullah, *es-Simtu's-Semin*, s. 142.

Râfi' de gelip Hz. Peygamber'e müjdeyi verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona bir köle bağışladı. Hz. Peygamber, hemen Mâriye'nin yanına giderek, annesinin kölelikten kurtulmasına sebep olan yavrusundan dolayı kendisini tebrik etti. Ensâr kadınları, İbrahim'i emzirebilmek için birbirleri ile âdeta yarışıyorlardı. Resûlullah'ın, Mâriye'ye olan sevgisini bildikleri için onun bütün vakitlerini ona tahsis etmesini istiyorlardı¹².

Resûlullah, İbrahim'in doğumunun yedinci günü bir koç kurban etti. İbrahim'in saçlarını Ebû Hind'e tıraş ettirip ağırlığına gümüşü Medine'nin fakirlerine dağıttı. Sonra da bu saçları toprağa gömdü. Ve aynı gün ona isim koydu. Allah elçisi, hem o günün âdet ve geleneklerine uymak, hem de annesi Mâriye'nin artık hür ve asil bir kadın olduğunu göstermek için onu bir süt anneye verdi. Bu anne, Medine'de bulunan Ümmü Seyf adında bir kadındı¹³.

Hz. Peygamber, gün be gün yavrusunun büyüüp geliştiğini görüyordu. Onun yanında kalbinin ısındığını, sevince gark olduğunu hissediyordu. Bu arada Mâriye'nin de bu sevgide kendisine ortak olmasını istiyordu. Yine bir gün, yavrusunu kucağına alıp Aişe'ye götürmüş ve nazik bir şekilde onu çağırıp yavrucakta babasının tatlılık ve sevimliliğinin belirtilerinin bulunduğunu görmesini istemişti. Hz. Aişe, bundan fazlasıyla üzülmüş, üzüntüsünden ağlayacak duruma gelmişti. O anda sanki kalbine bir ok saplanmıştı. Bununla beraber o, göz yaşlarına hakim olup biraz da öfkeyle:

"Seninle onun arasında bir benzerlik göremiyorum" demişti.

Resûlullah, Aişe'nin incindiğini hemen anlamış ve derhal yavrusu ile oradan ayrılmıştı.

¹² İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 212.

¹³ Abdü'l-mü'min b. Halef, *Nisâu Resûlullah*, s. 75.

Hanımlar arasındaki kıskançlık ateşi, küllenmiş bir şekilde fırsat kolluyordu. Ne zaman ki, Hz. Peygamber, Hafsa yokken onun evinde Mâriye ile bir araya geldi, küllün altındaki ateş, kıvılcım alıp her tarafı tutuşturdu. Çünkü Hafsa gelmiş ve “Ey Allah’ın elçisi benim evimde ve benim günümde mi?” diye tarizde bulunmuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber, bundan böyle onun kendisine haram olduğunu ve bunu kimseye söylememesini istemişti. Hafsa ise, yemin etmesini arzulamış. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Allah’a yemin olsun ki bundan sonra ona dokunmayacağım” demişti¹⁴. Bundan sonra Kur’an-ı Kerim’in Tahrim sûresinin ilk âyetleri nazil olmuştu. Bu âyetlerde meâlen şöyle denilmektedir:

“Ey Peygamber! Zevcelerinin rızasını kazanmak için, Allah’ın sana helal kıldığı şeyleri niçin kendine haram kılıyorsun? Allah, Gafûrdur, Rahîmdir. Allah, size yeminlerinizin çözülmesini farz kılmıştır. Allah, sizin mevlanızdır. O, Alîmdir, Hakîmdir. Peygamber, zevcelerinden birine bir sözü sır olarak söylediğinde o zevce de diğerine bunu haber verdi. Ve Allah da bunu Peygamber’e bildirdi. Peygamber onun bir kısmını bildirmeyip bir kısmını haber verdiğinde zevcesi: “Bunu sana kim haber verdi? Dedi. Peygamber de: “Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan (Allah) bana bildirdi.” Dedi. İkiniz de Allah’a tevbe ederseniz ne iyi. Çünkü ikinizin de kalpleri kaymıştır. Eğer Peygamber’in aleyhine birbirinize arka çıkarsanız şüphesiz Allah, onun mevlâsıdır. Cebrail ve mü’minlerin salihleri de onun dostlarıdır. Bundan başka melekler de ona yardımcıdır”¹⁵.

Tahrim Sûresi’nin, belirtilen âyetlerinin inzâl sebepleri hakkında değişik bir kaç rivayet bulunmaktadır. Binaenaleyh bu âyetlerin Hz. Mâriye ile ilgili olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bu bakımdan biz, bu rivayetlerden birkaç tanesine ana hatları ile temas etmek istiyoruz. Gerçi buların bir kısmı daha önce anlatılmıştı. Ama bir hatırlatma

¹⁴ İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 213.

¹⁵ Kur’an, *et-Tahrim*, 1-4.

bakımından tekrar değinmemizde fayda olacağı kanaatindeyiz.

Bu rivayetlerden ilki, Peygamber hanımlarının diğer mü'minlerin hanımları gibi yiyecek ve giyecek konusunda durumlarının iyileştirilmesini ondan istemeleridir. Fakat, onların bu isteklerine güç yetiremeyen Resûlullah, onları serbest bırakmıştı. Hanımlar, ya Allah ve Resûlünü veya dünya hayatını seçme hususunda tamamen serbest bırakılmışlardı. Bu esnada Hz. Peygamber onlara yaklaşmamaya karar vermişti.

İkinci bir rivayete göre Hz. Peygamber, hanımlarından birinin evinde fazla kalmıştı. Bu da başta Hz. Aîşe olmak üzere diğer hanımlarının kıskançlığına sebep olmuştu. Hz. Peygamber, kendisine ikram edilen bal şerbeti için burada biraz fazla kalmıştı. Fakat diğer hanımları onun Urfut ağacından çıkan bir çeşit sıvıyı (zamk gibidir, kötü bir kokusu vardır) yemiş olabileceğini, çünkü öyle koktuğunu söylediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, bir daha bal yemeyeceğine yemin etmişti. Bunun üzerine bu âyetler nâzil olmuştur.

Üçüncü ve bizi yakından ilgilendiren rivayet ise şöyledir:

Hafsa izin alarak babası Hz. Ömer'in evine gitmişti. Hz. Peygamber, Hafsa'nın odasında yalnız kaldığında cariyesi olan Mâriye'yi çağırıp onunla başbaşa kaldı. Bir müddet sonra Hafsa dönerek, kapısının kapalı olduğunu ve Mâriye'nin Resûlullah ile bulunduğunu gördü. Bunun üzerine:

"Ya Resûlallah! Mâriye ile buluşmak için hanımlarınızın içinden benim odamı seçmenizin sebebi nedir? Benim odamda ve benim yatağımda" diyerek ağlamaya başladı. Hz. Peygamber onun gönlünü almak için:

"Ağlama ey Hafsa! Bundan böyle Mâriye bana haram olsun. Allah'a yemin ederim ki bir daha onunla birleşmem. Ancak sen de bunu kimseye söyleme" demişti.

Hafsa bu durumdan çok memnun oldu. Resûlullah git-tikten sonra bu sırrı dostu Aîşe'ye açtı: "Ya Aîşe, hamd olsun Mâriye'den kurtulduk" deyip olanları anlattı. Durum Hz. Peygamber'in kulağına gidince hanımlarından bir ay kadar ayrı kalacağına yemin etti. Bunun üzerine belirtilen âyetler nazil oldu.

Dördüncü bir rivayete göre Hz. Peygamber bir koyun kesti ve emri üzerine Aîşe, koyunun etini mü'minlerin an-neleri arasında taksim etti. Zeyneb binti Cahş, kendisine gönderileni kabul etmeyip geri gönderdi. Bunun üzerine buna bir miktar daha et ilave edilerek tekrar gönderildi. Hz. Zeyneb yine geri çevirdi. Bu muamele üçüncü defa tekrarla-nınca Hz. Aîşe:

"Ya Resûlallah, Zeyneb size hakaret ediyor" dedi. Bu ha-reketlerden dolayı kalbi kırılan Hz. Peygamber, hanımları ile bir ay kadar birleşmeyeceğine dair yemin eder¹⁶. Görüldüğü gibi bu dört rivayet de inzal sebebi olabilecek mahiyettedir.

Bütün bunlara rağmen, Mâriye isteğine kavuşmuştu. Çünkü onun devamlı düşündüğü ve kendisi ile mukayese yaptığı Hâcer, Hz. İbrahim'e çocuk vermişti. İşte kendisi de Hz. Peygamber'e aynı şekilde bir çocuk vermişti. Bu, onun için yetip artıyordu. Kıskançlıkların verdiği bütün sıkıntılar, oğlu İbrahim'in yüzüne baktığı anda kaybolup gidiyordu. Mü'minlerin ilk anneleri Hz. Hatice'den başka hiçbir kadın Allah elçisine çocuk verememişti. İş bu kadarla da kalmamış, onun çocuklarının Hz. Fâtıma hariç tamamı da vefat etmiş-lerdi. Hz. Peygamber için büyük bir üzüntü sebebi olan bu vefatlardan sonra onun kendisine bir çocuk vermesi, Mâriye için en büyük teselli kaynağı idi.

Derken bu teselli kaynağı, saâdetinin biricik sebebi ve Allah Resûlünün öpüp kokladığı gönül çiçeği İbrahim, hasta-landı. Annesi telaşlanarak kız kardeşi Sirin'i çağırır.

¹⁶ Bütün rivayetler hakkındaki geniş bilgi için bk. Muhammed Es'ad, *Tarih-i Dini İslâm*, II, 511-514.

Yavrucağın yatağı etrafında uykusuz geceler geçirilir. Bununla beraber onun hayatı sönmeye yüz tutmuş bir mum gibi eriyip gitmek üzereydi. Babası, üzüntüsünün şiddetinden Abdurrahman b. Avf'ın elinden tutarak gelir. Can çekişmekte olan yavrusunu Mâriye'nin kucağından alıp bağrına basar. Kalbi mahzun olduğu gibi aynı zamanda çaresizdi de. Gözleri doldu ve üzüntü ile şunları söyledi:

“Ey oğulcağım, Allah'tan sana gelen bir şeye karşı koyamayız.”

Gözlerinden yaşlar boşanarak yavrusunun cesedini öptü. Sonra da kendisini tutmaya çalışarak:

“Ey İbrahim, şayet gerçek olan emir ve dosdoğru bir va'd olmasaydı ve sonra gelenlerimiz önce gelenlerimize kavuşmayacak olsalardı, bundan daha çok ve şiddetli bir şekilde senin ayrılığına üzüldürdük biz, senin ayrılığından dolayı çok mahzunuz. Göz ağlar, kalb ise mahzundur. Bununla beraber, Rabbimizi kızdıracak bir şey söylemeyiz”¹⁷.

Sonra Mâriye'ye baktı ve onu teselli etti. Daha sonra da:

“İbrahim benim oğlumdur. O, memeden kesilmeden ve-fat etti. Cennet'te onun süt emme süresini tamamlamak üzere iki süt anne tayin edilmiştir.” dedi.

Bu konuda Müslim'de bulunan hadis, bize Hz. Peygamber'in ne kadar merhametli olduğunu, onun süt anneye verilmiş olan oğlunu sık sık ziyaret edip döndüğünü de göstermektedir. Biz, sözü fazla uzatmadan doğrudan doğruya hadisi nakletmek istiyoruz.

Enes b. Mâlik şöyle demiş: “Küçüklere, Resûlullah'tan daha fazla acıyan bir kimse görmedim. İbrahim, Medine'nin yaylasında (yüksek yer) süt anaya verilmişti. Resûlullah, biz de yanında olmak üzere gider o eve girerdi. Ev tüterdi. İbrahim'in süt babası demirciydi. Hz. Peygamber çocuğu alır,

¹⁷ İbn İshâk, *Sire*, s. 251-252.

öper, sonra da dönerdi.” Amr demiş ki, İbrahim vefat edince, Resûlullah şöyle buyurmuşlar:

“İbrahim, benim oğlumdur. O, memede iken öldü. Onun iki tane süt annesi vardır. Süt müddetini Cennet’te tamamlayacaktır”¹⁸.

Bir başka rivayete göre Hz. Peygamber, Cennet’te ona bir süt annesi verildiğini söylemiştir¹⁹.

Hz. Peygamber’in oğlu İbrahim’in hangi yaşta vefat ettiğine dair farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler, onun 16 aylık, 18 aylık ve 22 aylık iken vefat ettiği şeklindedir. Keza onun nerede vefat ettiğine dair de başka bir rivayet bulunmaktadır. Buna göre İbrahim, Mazir oğulları yurdunda süt annesi Ümmü Bürde Havle binti Münzir b. Zeyd’in evinde vefat etmiştir. Cenazeyi bu süt anne yıkadı. Cenaze onun evinden alınıp küçük bir tabuta kondu. Cenaze, namazını Resûlullah kıldırdı. Sonra cenazenin ardından Baki’ mezarlığına kadar yürüdü. Osman b. Maz’un’un kabri yanında ona bir kabir açtılar. Bizzat Resûlullah kendi eli ile onu kabre koydu. Kabrin toprağını düzelterek üzerine su serpmelerini emretti²⁰.

Hz. Mâriye’nin kızkardeşi Sirin’den gelen bir rivayete göre ise İbrahim vefat ettiği zaman onu Fadl b. Abbas yıkadı. Hz. Peygamber de cenazenin yanında oturuyordu. Sonra onu kabrin başında ve yanında Abbas olduğu halde gördüm. Onu Fadl ile Üsâme b. Zeyd kabrine indirdiler²¹.

Cenazeyi taşıyanlar Medine’ye endişeyle döndüler. Çünkü gündüz olduğu halde ortalık kararmış ve güneş tutulmuştu. Bu sebeple bazıları:

“Güneş, İbrahim’in ölümü üzerine tutuldu” dediler. Bu sözleri duyan Hz. Peygamber ise:

¹⁸ Müslim, Fedail, 15 (Hadis no, 2316)

¹⁹ İbn İshâk, *Sire*, s. 251.

²⁰ Abdü'l-mü'min b. Halef, *Aynı eser*, s. 75.

²¹ İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 215.

“Güneş ve ay Allah’ın âyetlerinden iki işaretirler. Ne kimsenin ölümü ne de doğumu için tutulmazlar.” buyurdu²².

Hiz. Mâriye, yavrusunun ölümü üzerine evine çekildi. Sabretmekten başka elinden bir şey gelmezdi. Hicretin onuncu yılında vefat eden yavrusunun kabrini sık sık ziyaret edip rahatlamaya çalışırdı. Hiz. Peygamber de oğlu İbrahim’in vefatından sonra fazla yaşamadı. O da Rabbi’nin huzuruna çıktı. Hiz. Peygamber’in vefatından sonra Hiz. Mâriye tamamen inzivaya çekildi. Kızkardeşi Sirin’den başkasıyla fazla görüşmüyordu. Zaman zaman sevgili Efendisi ve çocuğunun babası olan Hiz. Peygamber’in Mescid’teki kabri ile, Bakî mezarlığında bulunan yavrusunun kabirlerini ziyaret ediyordu. Bunun dışında evinden fazla dışarı çıkmıyordu.

Hicretin 16. Senesi Muharrem ayında vefat eden Hiz. Mâriye’nin cenaze namazını bizzat Halife Hiz. Ömer kıldır-mıştı. O, cenaze namazı için halkı toplamış, namazdan sonra onu Bakî mezarlığına defnetmişti²³.

Hiz. Mâriye, Resûlullah’ın vefatından sonra Beytu’l-mal’dan kendisine ayrılan tahsisat ile geçinirdi.

Hiz. Peygamber, Mâriye’nin kavmi hakkında hayır duada bulunmuş ve onlara karşı merhametli davranmayı bir vasiyet olarak müslümanlara bırakmıştır. Onlara karşı hayırla hareket etmek gerekir. Çünkü Hiz. Peygamber, onların zimmet ve merhamet hakları olduğunu söylemiştir. Bundan anlaşıldığına göre onlar, Müslümanların emniyetine ve zimmetine tevdi edilmişlerdir. Keza onlara karşı bir akrabalık bağı vardır. Bu, hem Hiz. İbrahim’in oğlu İsmail’in annesi-

²² İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 215; Muhibuddin Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu’s-Semin*, s. 143.

²³ İbn Sa’d, *et-Tabakat*, VIII, 216; İbn Abdi’l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 398.

nin, hem de Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in annesinin onlardan olmasındandır.²⁴.

Resûlullah, bu vasiyeti kendisinden sonrakilere bir miras olarak bıraktı. Rivayete göre Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Muaviye ile aralarında anlaştıkları zaman İbrahim'in dayılarının bulunduğu Hafn köyü halkından haraç vergisini kaldırmasını istemişti. Yine rivayete göre, Mısır'ın fethinden sonra oraya gelen Ubâde b. Sâmit, bu köyü araştırmış, Hz. Mâriye'nin evinin yerini bularak oraya bir Cami yaptırmıştı²⁵.

²⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 214.

²⁵ Ayşe Abdurrahman, *Terâcim Seyyidât Beyti'n-Nübüvve*, s. 410.

12. HZ. MEYMÛNE (R. anha)

İlk adı, Berre binti Hâris olan Hz. Meymûne'nin, baba tarafından olan soy kütüğü kaynaklarda şöyle verilmektedir: Meymûne binti Hâris b. Hazn b. Büceyr b. Hüzm b. Rüveyb b. Abdullah b. Hilâl b. Âmir b. Sa'saa b. Muaviye b. Bekr b. Mansûr b. İkrime b. Hafsa b. Kays b. Mudar el-Âmiriyye el-Hilâliyye¹

Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü'l-Fadl'ın kız kardeşi, Halid bin Velid ile İbn Abbas'ın teyzesi olan Hz. Meymûne'nin anne tarafından olan geçmişi ise şöyle bildirilmektedir: Hind binti Avf b. Züheyr b. Hâris b. Humata el-Himyariyye'dir².

Hz. Peygamber'in, Hz. Meymûne ile evlenmesine geçmeden önce tarihî olaylara biraz bakmamız gerekecektir. Böylece o dönem ve şartları ile bu evlilikteki gerçek sebebi anlamış olacağız.

Bilindiği gibi hicretin altıncı yılında yapılan Hudeybiye antlaşmasına göre müslümanlar o sene hac etmeyecekler fakat gelecek sene Kâbe'yi ziyaret edebileceklerdi. Bu da sadece üç günlük bir süre ile kayıtlı idi. Hz. Peygamber, hicretin yedinci senesinde Hayber'den döndükten sonra Rebiülevvel'den Şevval ayının sonuna kadar Medine'de kaldı. Zilkade ayı gelince, Medine'de işleri görmek üzere kendi yerine Ebû Zerr el-Gifarî'yi vekil bırakarak bir sene önce yapamadıkları umre ziyaretini yapmak üzere yola çıktı. Bir sene önce gelip tavaflı yapamayanlardan hayatta olanlarla

¹ İbn İshâk, *Sire*, s. 247; İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 132; İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 391; Zehebî, *Siyeru A'lamî'n-Nübelâ*, II, 238.

² İbn Abdi'l-Berr, *aynu eser*, IV, 391.

birlikte Hz. Peygamber'in yanında iki bin kişi vardı kadın ve çocuklar, bu sayının içine dahil değildi. Bu arada Kureyş'in ahdini bozma ihtimaline karşı yanlarına bazı silahlarını da almışlardı.

"Umretu'l-kaza" veya "Umretu's-sulh" denilen bu yolculuk esnasında Zu'l-Huleyfe'ye kadar gelen Hz. Peygamber, burada ihrama girdi. Bu arada Muhammed b. Mesleme ile atlıları ileri gönderdi. Muhammed b. Mesleme, arkadaşları ile birlikte "Merru'z-Zahran" denilen yere ulaşınca orada Kureyş'ten bir grupla karşılaştı. Kureyşliler bu gelenin kim olduğunu sorduklarında o da gelenin Hz. Peygamber olduğunu söyledi. Bunun üzerine onlar gidip hemen Kureyş'e haber verdiler. Kureyş'i bir korku aldı. Çünkü onlara göre barış şartlarına göre Hz. Peygamber silahsız gelecekti. Bunun sebebini öğrenmek için elçi olarak Mikrez b. Hafs'ı gönderiler. Mikrez, Hz. Peygamber'e niçin silahla geldiklerini sordu. O da kendilerinin barış şartlarına devamlı olarak uyacaklarını, bu silahları bir ihtiyat tedbiri olarak yanlarına aldıklarını, Mekke'ye girerken bunları yanlarında getirmeyeceklerini söyledi. Bunun üzerine Kureyş'teki korku, yerini itimat ve güvene bıraktı. Gerçekten de Hz. Peygamber Marru'z-Zahran'a gelince silahları "Batn-ı Ye'cec" denilen yere gönderdi. Ensâr'dan Evs. b. Havlî'yi de ikiyüz kişi ile onların korunması ile görevlendirdi.

Bir sene önceki antlaşma gereği, Kureyş, müslümanların ziyareti süresince Mekke'yi boşalttı. Halk, dağların başına çıkarak Hz. Peygamber'in gelişini seyretti. Resûlullah, önce kurbanlıklarını gönderdi. Sonra da Kasva adındaki devesine binerek Marru'z-Zahran'dan etrafında ki ashâbı ile birlikte hareket etti. Hz. Peygamber'in devesinin yularını Abdullah b. Revâha tutuyordu. Abdullah, bir taraftan yuları tutup yürürken bir taraftan da:

"Kâfirlerin oğullarını onun yolundan temizleyin.

Çekilin, bütün hayırlar Allah'ın Resûlündedir.

Ey Rabbim, ben onun söylediklerine inandım.

Allah hakkının onu kabulde olduğunu bildim”

diye şiir okuyordu. Bir ara Hz. Ömer, Abdullah b. Revâha'nın şiir okumasına kızıp engel olmak istediye de Hz. Peygamber:

“Bırak ya Ömer, okusun. Bu şiirler, hasma oktan daha fazla tesirlidir” dedi.

Böylece Hz. Peygamber, Mekke'ye girdi. Beytullah'a ulaştı, onu deve üzerinde iken tavaf eyledi. Kureyşliler, uzaktan müslümanların girişini seyrediyorlardı. Bu arada da “Muhammed ve ashabı, Medine'nin sıtmasından ne kadar da zayıf düşmüşler” diyorlardı. Bu haber Hz. Peygamber'e ulaşınca, ashabına hitâben “Kendinizi düşmana zayıf göstermeyin” dedi ve Kâbe'yi tavaf ederken ilk üç tavafta süratli olmalarını, diğer dördünde de ağır başlı yürümelerini söyledi. Bu emir, günümüzde de devam eden bir sünnet haline geldi.

Tavaftan sonra yine deve üzerinde olduğu halde ashabı ile birlikte Safa ile Merve arasında sa'y yaptı. Müslümanlar, Merve'ye yakın bir yerde de kurbanlarını kestiler. Ma'mer b. Abdullah el-Adevî, Resûlullah'ı tıraş etti. Böylece Hz. Peygamber'in, Hudeybiye antlaşmasından önce görmüş olduğu rüya, aynı şekilde gerçekleşmiş oldu³. Üç gün çok çabuk denecek bir süratle geçti. Fakat Hz. Peygamber, İslâmiyetin Mekke ile olan münasebetlerinde gerginliği ortadan kaldırmak istiyordu. Hudeybiye barış antlaşmasına göre üç günden fazla Mekke'de kalamayacaktı. Resûlullah, siyasî dehasını burada da gösterecek ve düşmanları ile uzlaşmak için her fırsatı değerlendirecekti. Böyle bir fırsat ele geçmiş bulunuyordu.

³ Daha geniş bilgi için bk. İbh Hişâm, *Sire*, III, 201-203; Taberî, *Tarih*, II, 309-310; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâve*, IV, 226-229.

Hız. Peygamber'in, ahabı ile büyük bir haşmetle girdiği Mekke, geçici bir süre için boşaltılmıştı. Bu üç gün zarfında Mekke, müslümanların gür sesleri ile inledi. Şehrin yamaçlarında çadır kurmuş bulunan Mekkeliler, yavaş yavaş ayaklarının altındaki toprakların kaymakta olduğunu görür gibi oldular. Müslümanların heybetli görüntüsü, Mekke'de kalpler üzerinde büyük bir tesir icra etmişti. Bu arada, Mekke'nin hanımlarından birinin gönlü âdeta Resûlullah'a doğru uçtu. Bu hanımefendi aynı zamanda daha önce vefat etmiş olan mü'minlerin annelerinden birinin de kız kardeşi idi.

Berre adındaki bu hanım, İslâm'dan önceki dönemde Mes'ud b. Amr b. Umeyr es-Sakafî ile evlenmişti. Fakat kısa bir müddet sonra ondan ayrılıp Ebû Ruhm b. Abdî'l-Uzza b. Abdi Vudd b. Mâlik b. Hasl b. Âmir b. Lüey el-Kureyşî el-Âmirî ile evlendi. Onun ölümünden sonra dul kalmıştı⁴. Berre, Abbas b. Abdülmuttalib'in hanımı olan kardeşi Ümmü'l-Fadl (Lübâbetu'l-kübâ'a) gelerek kalbindeki ateşini anlattı. O da durumu kocası Abbas'a bildirdi. Hız. Abbas ise böyle bir elçilik görevini Resûlullah'a ulaştırmakta tereddüd etmedi. Derhal yeğeninin yanına gitti ve Berre'nin durumunu anlatıp onun dul kaldığını, isterse kendisi ile evlenebileceğini söyledi. Hız. Peygamber'in onunla evlenmesini teklif etti.

Bu teklifi kabul eden Resûlullah, dört yüz dirhem mehir verdi. Resûlullah, Berre'nin anne bir kız kardeşi olan Esmâ binti Umey's'in kocası ve amcasının oğlu Cafer'i dünürlük yapmak üzere gönderdi. Cafer nikahı kıydı. Abbas da Berre'nin velisi oldu⁵. Bu konudaki başka bir rivayete göre bizzat Berre, kendisini Allah elçisine arz etmiştir. Bunun üzerine de şu mealdeki âyet-i kerime nazil olmuştur:

⁴ İbn İshâk, *Sire*, s. 247; İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 132; İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 393.

⁵ İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 392; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 398; Ayşe Abdurrahman, *Aynı eser*, s. 415.

“... Bir de kendi nefisini peygambere hibe eden ve peygamberin de kendisini nikahlamayı murad ettiği mü'min kadını, diğer mü'minlere değil yalnız sana mahsus olmak üzere helâl kıldık ve senin üzerine müşkilat olmaması için mü'minlerin zevceleri ve câriyeleri hususunda farz kıldığımızı evvelce sana bildirdik. Allah Gafûrdur, Rahîmdir”⁶.

Rivayetler hangi şekilde olursa olsun, Hz. Peygamber bu umre esnasında Hz. Meymûne ile evleniyor. Meymûne'ye Hz. Peygamber'le evlendiğine dair müjde geldiği zaman o bir devenin üstünde idi. Haberi alır almaz. Kendisini devenin üzerinden yere attı ve:

“Deve de, üzerindeki de Allah'ın Resûlüne aittir” demişti⁷.

İşte bu evlilik, Kureyş'in İslâm'a ısınması için bulunmaz bir fırsattı. Bu sebeple belki de Hz. Peygamber tanınan üç günlük süreyi uzatabilecekti. Onlarla daha dostça bir temas kurma imkânına kavuşacaktı. Bunun için düğün işleri tamamlanıncaya kadar kendisine vakit tanımlarını arzuluyordu. Böylece küfürde inatla devam eden şu zavallıların İslâm dinine ısınabilmeleri sağlanabilecekti. Fakat Kureyş, dördüncü günün sabahında Süheyl b. Amr ile Huveytib b. Abdî'l-Uzza'yı, müslümanların Mekke'den çıkmaları gerektiğini hatırlatmak üzere Resûlullah'a gönderdiler. Resûlullah bu esnada Ensâr'dan bir topluluğun içinde Sa'd b. Ubâde ile konuşuyordu. Elçiler gelip artık çıkmaları gerektiğini, çünkü Hudeybiye'de verdikleri sözün böyle olduğunu söylediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Evet öyle. Lâkin müsaade etseniz de burada bir gün daha kalsak. Meymûne ile evlendik. Düğünümüzde siz de hazır bulunur, birlikte yemek yeriz” dediyse de onlar:

⁶ Kur'an, el-Ahzâb, 50; Ayrıca bk. İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 137.

⁷ Muhibuddin Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 115; Ayşe Abdurrahman, *aynı eser*, s. 416.

“Hayır, biz buna razı değiliz. Sizin ziyafetinize de ihtiyacımız yok. Hemen çıkıp gidiniz” dediler.

Hiz. Peygamber:

“Hakkınız var” diyerek Mekke’den ayrılma emrini verdi. Akşama kadar Mekke’de kimse kalmadı. Hiz. Peygamber, Serif denilen yere geldi. Arkadan Hiz. Meymûne’yi getirmek üzere de azadlısı Ebû Râfî’i bırakmıştı.

Hiz. Peygamber, yapmış olduğu antlaşmaya sadık kalmıştı. Bunun için Müslümanlara Mekke’yi boşaltma emrini vermişti. Böylece Hiz. Peygamber’in teklifini reddetmekle mekkeliler bir hata daha işliyordı.

Resûlullah, Mekke’den on mil kadar uzaklıkta bulunan Ten’im yakınındaki Serif denilen yere geldi. Hiz. Meymûne gelinceye kadar burada kaldı. Hiz. Meymûne ve kendisi ile birlikte yola çıkanlar, müşriklerin ayak takımı ve çocuklarının eziyetlerine katlanmak zorunda kaldılar. Eziyetli ve sıkıntılı bir yolculuktan sonra onlar da Serif’e vardılar. Resûlullah burada gerdege girdi. Böylece hicretin yedinci senesinin Şevval ayında Hiz. Peygamber son evliliğini de yapmış oluyordu.

Hiz. Peygamber, Mekke’den ayrıldığı yedi yıldan beri ilk defa ashabıyla birlikte korku duymadan güvenli bir şekilde bu mübarek beldeye gelmişti. Böyle bir bereketle ve emniyetle girebildikleri için Berre’nin ismini de orada “Meymûne” olarak değıştirdi⁸.

Bir görüşe göre Hiz. Peygamber’le evlendiğı zaman 26, başka bir görüşe göre de 36 yaşında olan Hiz. Meymûne, Resûlullah’ın evine barışçı bir hüviyetle girdi. Onun dünyasında Allah’ın bahşettiğı İslâm niğmeti ile Resûlullah’ın hanımı olma gibi iki büyük şeref vardı. Bu ikisi ona yetiyordu.

⁸ Bu konuda daha geniş bilgi için bk. İbn Hişâm, *Sire*, III, 202-203; Taberî, *Tarih*, II, 310; İbn Kesir, *el-Bidâye*, IV, 229-230.

Böyle bir harekete tevessül etseydi Hz. Peygamber'in hanımlarından ikisini kıskanabilirdi. Bunlardan biri Hz. Aîşe, diğeri de Hz. Mâriye idi. Zira bunlardan ilki, Hz. Peygamber'in sevgisine mazhar olmuş, diğeri de onun oğlu İbrahim'e anne olma şerefini kazanmıştı. Gerçekten de hanımlar arasında meydana gelen kıskançlık ve buna bağlı olarak ortaya çıkan bazı anlaşmazlıklarda onun ismini göremiyoruz. Bununla beraber normal olarak herkeste bulunması gereken derecede onda da bazı kıskançlık belirtilerinin görüldüğünü kabul etmek gerekir. Nitekim kendisinden nakledilen bir habere göre bir gece Resûlullah dönüp gelince de ona kapıyı açmak istemez. Hz. Peygamber, bunun sebebini sorunca o da kendisini bırakıp diğeri ortaklarından birinin yanına gittiğini zannettiğini söyleyecektir. Fakat, Resûlullah işin böyle olmadığını, abdestini bozmak (tuvalet çıkma) için çıktığını söyler⁹.

Sahih hadis kaynaklarında belirtildiğine göre Hz. Peygamber'in ölümüne sebep olacak olan hastalık, ilk defa Hz. Meymûne'nin evinde kendisini yakalamıştır. Bu mañada Müslim'in *Sahihi*'nde bulunan ve Hz. Aîşe'den rivayet edilen hadis şöyledir:

Hz. Aîşe diyor ki: "Resûlullah ilk defa Meymûne'nin evinde hastalandı. Sonra benim evimde bakılmak üzere zevcelerinden izin istedi. Onlar da kendisine izin verdiler. Resûlullah, bir eli Fadl b. Abbas'ın, diğeri eli de başka bir adamın üzerinde idi. Resûlullah, ayaklarını yerde sürüyerek çıktı"¹⁰. Başka kaynaklardan öğrendiğimize göre bu "başka bir adam" ifadesi Hz. Ali için kullanılmıştır. Yani Resûlullah'ın öbür koluna giren Hz. Ali idi.

Hz. Peygamber, fani dünya hayatını bitirip Rabbinin katına göç ettikten sonra Hz. Meymûne, insanların en hayırlısı

⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 138.

¹⁰ Müslim, *Salât*, 21.

ve şerefli ile bir araya geldiği ve Serif'te onunla gerdeğe girdiği bölgeye sık sık gitmeye başladı. İbn Sa'd'ın ifadesine göre o, Serif'te vefat etmişti. Burada Hz. Peygamber'le gerdeğe girdiği yerde defnedilmesini vasiyet ettiği için buraya gömüldü¹¹.

Gerek İbn Abdi'l-Berr, gerekse İbn Hacer el-Askalânî, onun Serif'te vefat ettiğini söyleyerek ölüm tarihi için de, hicretin 51. Yılı'nı gösterirler. Bu arada ölüm tarihi ile ilgili olarak başkaları tarafından verilen rakamların (h. 61, 49 ve 63) doğru olmadığını, bu görüşlerin sağlam delillere dayanmadığını söylerler¹². Bu görüş de Yezid b. el-Esam'dan yapılan bir rivayet ile kuvvetlendirilir. İbn Sa'd ve ondan naklen başka kaynaklarda da bulunan bu habere göre Yezid b. el-Esam şöyle dedi:

“Ben ve Talha b. Ubeydullah'ın oğlu (Hz. Aişe'nin kızkardeşinin oğlu) Mekke'den gelen Hz. Aişe'yi karşıladık. Biz, Medine duvarlarından (bahçe) birinde durmuş oradan bir şeyler almıştık. Bu durum Aişe'ye bildirildi. Bunun üzerine kız kardeşinin oğluna yönelerek onu azarlayıp ayıpladı. Sonra bana dönerek gayet güzel bir nasihat çekti. Arkasından da:

“Allah'ın, seni Peygamberinin evlerinden birinde bulunduracak kadar ihsana boğduğunu bilmiyor musun? Vallahi Meymûne geçip gitti. Allah'a yemin ederim ki o, takva bakımından en üstünümüz, akrabaya iyilik hususunda da en sağlamamız idi.” dedi¹³.

Hz. Peygamber tarafından kendisine Hayber gelirinden senelik sekse vask hurma ile yirmi vask arpa tahsis edilen Hz. Meymûne¹⁴, Resûlullah'tan sonra günlerinin büyük bir kısmını onun hatırası ile yaşadığı Serif'te geçiriyordu.

¹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 139.

¹² İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 395; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 399.

¹³ İbn Sa'd, VIII, *et-Tabakat*, 138; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 399.

¹⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 140.

Hız. Meymûne'nin vefatından sonra cenazesi kabre nakle-
dilirken onun tabutunun sarsılmaması gerektiği belirtilerek
onun Hız. Peygamber'in ölen son hanımı olduğu söylenir. Bu
manada İbn Cüreyc, Atâ'dan şu rivayeti yapar:

İbn Abbas ile birlikte Serif'te Hız. Peygamber'in zevcesi
Meymûne'nin cenazesinde hazır bulunduk. İbn Abbas:

“Bu kadın, Hız. Peygamber'in zevcesidir. Tabutunu sars-
mayın ve sallamayın. Onu hoş tutun.” dedi¹⁵. Yine İbn
Cüreyc, onun Hız. Peygamber'in vefat eden en son hanımı
olduğunu da belirtir. Cenaze namazı, Abdullah b. Abbas
tarafından kıldırılan Hız. Meymûne, İbn Abbas ile Yezid b. el-
Esam ve Abdullah b. Şeddad b. Hâdi tarafından kabre indiril-
rir. Bunlar, onun kızkardeşlerinin çocuklarıydı¹⁶.

İbn Sa'd'da bulunan başka bir rivayete göre o, Mekke'de
Yezid b. Muaviye'nin halifeliği döneminde vefat etmiştir. O,
Hız. Peygamber'in en son vefat eden hanımıdır. Öldüğu za-
man seksen veya seksen bir yaşlarında idi. Mekke'de vefat
ettiği için Abdullah b. Abbas onu getirip Serif'te defnettirdi.
Yolda onun tabutu taşınırken de Abdullah b. Abbas:

“Ona yumuşaklıkla muamele edin. Onu sarsmayın.
Çünkü o, annenizdir” diyordu¹⁷.

Mü'minlerin annesi Hız. Meymûne'den rivayet edilen ha-
disler, küçümsenemeyecek kadardır. Bunlardan Kütüb-i
Sitte'de bulunanların sayısı kırk altıdır. Kendisinden Abdul-
lah b. Abbas, Yezid b. el-Esam ve Tabiîn'den bir grup hadis
rivayet etmişlerdir¹⁸.

Hız. Meymûne'nin, kız kardeşleri bakımından dikkat çe-
ken bir özelliği bulunmaktadır. Bu, bütün kardeşlerinin dev-

¹⁵ Müslim, Reda', 14.

¹⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 140; İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 395.

¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 140.

¹⁸ Ayşe Abdurrahman, *Aynı eser*, s. 418.

rin en büyük ve itibarlı şahsiyetleri ile evlenmiş olmalarıdır. Bu sebeple annesi Hind binti Avf b. Züheyr b. Hâris için:

“İhtiyar kadınların en talihlisi, yeryüzündeki büyük damatları toplamış” denirdi. Gerçekten de o, damat bakımından yeryüzünün en şerefli ve itibarlı kadını idi. Çünkü damatlarına baktığımız zaman başta Hz. Peygamber olmak üzere birçok yüksek şahsiyeti görebiliriz. Bunlar: Hz. Peygamber, Cafer b. Ebî Tâlib, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali, Allah'ın arslanı ve Uhud şehidi olan Hz. Hamza, Hz. Abbas, Velid b. Muğire, Ubeyy b. Halef el-Cumahî ve Ziyad b. Abdullah b. Mâlik el-Hilâlî'dir¹⁹.

Annesine “yeryüzünün en iyi damatlarına sahip olma” şerefini kazandıran Hz. Meymûne'nin kız kardeşleri de şunlardır:

1. Yoksullar annesi olarak bilinen Mü'minlerin annesi Zeyneb binti Hüzeyme, Hz. Meymûne'nin anne bir kardeşi idi. Resûlullah ile evlenip Ümmehatu'l-mü'min'den olma şerefine nail olmuştu. Fakat çok kısa bir evlilik hayatından sonra vefat etmişti.

2. Abbas b. Abdülmuttalib'in zevcesi Ümmü'l-Fadl. Lübâbetu'l-Kübrâ binti Hâris. Bu hanım, Hz. Hatice'den sonra müslüman olan ilk kadındı. Bu muhterem kadının İslâm tarihinde anılmaya değer başka bir özelliği daha vardır ki o da, Allah ve Resûlünün azılı düşmanlarından biri olan Ebû Leheb'in başını yarıp ölmesine sebep olmasıdır. Bilindiği gibi müslümanların, Mekke'li müşriklerle yaptıkları ilk harb, Bedir'dir. Bu harpte müşrikler büyük bir bozguna uğramıştı. Buna pek fazla üzülen Ebû Leheb, kardeşi Abbas'ın evine gelir. Bu arada Abbas'ın kölesi Ebû Râfi daha önce müslüman olmuştu. Bedir harbi ile ilgili olarak Ebû Leheb'in hoşuna gitmeyen ve onun beğenmediği şekilde cevaplar verir. Buna öfkelenen Ebû Leheb, kaldırıp onu yere

¹⁹ İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb*, IV, 392-393; Abdü'l-mü'min b. Halef, *Aynı eser*, s. 84.

vurmuş ve üzerine çıkıp dövmeye başlamıştı. Bunu gören Ümmü'l-Fadl, oradaki bir direği kaptığı gibi Ebû Leheb'in kafasına indirmiş ve:

"Efendisi burada olmadığı için bu çocukcağızı zayıf gördün öyle mi?" demişti. Başından kanlar akarak oradan ayrılan Ebû Leheb, yedi gün sonra ölmüştü.

3. Cafer b. Ebû Tâlib (Cafer Tayyar)'ın hanımı Esmâ binti Umeys, Onun şehid olmasından sonra Hz. Ebû Bekir'le evlenen Esmâ, Onun da vefat etmesiyle Hz. Ali ile evlendi. Hz. Ebû Bekir'den Muhammed, Hz. Ali'den de Yahya adındaki oğlu dünyaya geldi.

4. Hz. Hamza'nın hanımı Selmâ binti Umeys. Selmâ'nın, Hz. Hamza'dan olan kızı Ümâme'yi Resûlullah üvey oğlu Seleme ile evlendirmişti.

5. Velid b. Muğire el-Mahzûmî'nin hanımı Lübâbetu's-Suğra, Halid b. Velid'in annesi.

6. Übeyy b. Halef el-Cumahî'nin hanımı Asma binti Hâris, Ebban ve diğerlerinin annesi.

7. Ziyad b. Abdullah b. Mâlik'in hanımı Azze binti Hâris.

8. Abdullah b. Ka'b b. Münebbih'in hanımı Sellâme.

Bu kızkardeşlerden Ümmü'l-Fadl, Lübâbetu's-Suğra, Asma binti Hâris ve Azze binti Hâris, Hz. Meymûne'nin ana baba bir kardeşleridir. Esmâ binti Umeys, Selmâ binti Umeys, Sellâme binti Umeys ve Zeyneb binti Hüzeyme ise anne bir kardeşleridir²⁰.

MEYMÛNE'DEN RİVAYET EDİLEN BAZI HADİSLER

1. İbn Abbas'tan, o da Hz. Peygamber'in zevcesi Meymûne'den tahdis etti. Hz. Meymûne şöyle demiştir: Resûlullah ayakları hariç olmak üzere namaz için abdest

²⁰ Daha geniş bilgi için bk. İbn Abdi'-Berr, *el-İstiâb*, IV, 391-392.

aldığı gibi abdest aldı. Bacak aralarını ve oralara isabet eden yıkanacak şeyleri de yıkadı. Sonra kendi üzerine su döktü. Sonra ayaklarını yerinde, ayırıp yıkadı. İşte onun cünüblükten dolayı gusletmesi (yıkınması) budur²¹.

2. Câbir b. Yezid o da İbn Abbas'tan rivayet etti ki, Hz. Peygamber ile zevcesi Hz. Meymûne bir kaptan yıkanır-lardı²².

3. Küreyb, İbn Abbas'tan şu rivayeti yapar: İbn Abbas de-miştir: Meymûne şöyle dedi: Ben, Peygamber için yıkanma suyu koydum da kendisini bir bez ile perdeledim. O, elleri-nin üzerine su döküp onları yıkadı. Sonra sağ eli ile sol eline su döküp bacakları arasını yıkadı. Sonra eliyle toprağa vurup onu toprağa sürdü. Sonra elini yıkadı. Sonra ağzını çalkalayıp burnuna su çekti, yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başı üzerine su döktü ve bütün bedeninin üzerine su akıttı. Sonra yerinden ayrılp ayaklarını yıkadı. Ben, kendisine bir bez tuttum, o bunu almadı ellerini silkeleyerek gitti²³.

4. Abdullah b. Şeddad'dan Hz. Meymûne'nin şöyle de-diği rivayet edilir: Resûlullah, ben yanıbaşında ve hayızlı iken o namaz kılardı. Bazen secdeye vardığı zaman giydiği elbise bana dokunurdu. Yine Hz. Meymûne diyor ki: Resûlullah hurma yaprağından yapılmış küçük bir seccade üzerinde namaz kılardı²⁴.

5. Abdullah b. Şeddad şöyle dedi: Ben Meymûne'den işit-tim, şöyle diyordu: Peygamber ben yanıbaşında uyuduğum ve hayızlı bulunduğum halde namaz kılardı. Secdeye vardığı zaman giydiği elbisesi bana dokunurdu²⁵.

²¹ Buharî, Gusl, 1.

²² Buharî, Gusl, 3.

²³ Buharî, Gusl, 18.

²⁴ Buharî, Salât, 19.

²⁵ Buharî, Salât, 107.

6. İbn Cüreyc haber verip dedi ki: Kendisine de Atâ b. Ebû Rebah anlatmış. İbn Abbas'la birlikte Serif mevkiinde Hz. Meymûne'nin cenazesinde hazır bulunduk. İbn Abbas hazır bulunanlara:

"Bu Hz. Peygamber'in zevcesidir. Bunun tabutunu kaldırdığınız zaman onu sallamayınız ve sarsmayınız. Onu orta bir yürüyüşle ve yumuşaklıkla götürünüz. Şu muhakkak ki, Peygamberin yanında dokuz kadın vardı. Bunlardan sekizi için nevbet taksimi yapardı da birisi için yapmazdı²⁶.

7. İbn Abbas'n azadlısı Küreyb, Hz. Peygamber'in zevcesi Hz. Meymûne'yi şöyle derken işitmiş. Resûlullah, ben hayızlı iken birlikte yatardık. Aramızda bir elbise bulundurdu²⁷.

8. Küreyb, Hz. Meymûne'den naklen şunu söyler. Hz. Peygamber Meymûne'nin yanında bir kürek kemiği yemiş ve abdest almadan namaz kılmış²⁸.

9. Hz. Meymûne'den naklen haber verildi. Hz. Meymûne demiş ki: Peygamber secde ettiği zaman, bir kuzu, kollarının arasından geçmek istese geçebilirdi²⁹.

10. Hz. Peygamber'in zevcesi Meymûne haber verip demiş ki: Resûlullah secde ettiği zaman kollarını o kadar açardı ki, arkasından koltuklarının beyazlığı görünürdü. Oturduğu vakit de sol uyluğunun üzerine otururdu³⁰.

11. Hz. Peygamber'in zevcesi Hz. Meymûne şöyle demiş: Halk, Arefe günü Resûlullah'ın oruçlu olup olmadığından şüphe etti. Bunun üzerine Hz. Meymûne ona bir kap süt gönderdi. Resûlullah vakfe yerinde vakfe yapmakta idi. Bu sütü halkın gözleri önünde içti³¹.

²⁶ Buharî, Nikah, 4.

²⁷ Müslim, Hayz, 2.

²⁸ Müslim, Hayz, 24.

²⁹ Müslim, Salât, 46 (Hadis; No:237).

³⁰ Müslim, Salât, 46 ('Hadis; No:238).

³¹ Müslim, Sıyam, 18.

HZ. REYHÂNE (R.anha)

Yahudi asıllı bir cariyedir. Hicretin beşinci senesinde meydana gelen Hendek Savaşı'ndan sonra Hz. Peygamber, kendilerine ihanet eden Beni Kureyza üzerine yürüdü. Beni Kureyza hadisesinde esir alınanlar arasında Reyhâne de vardı. Reyhâne'nin, Beni Kureyza'dan olduğu söylenmekle birlikte onun Beni Nadir'den olduğunu ve Beni Kureyza'dan el-Hakem adında bir adamla evli olduğundan dolayı Kureyzalı olarak bilindiği belirtilmektedir. Bununla beraber çoğunluk onun Beni Kureyza'dan olduğuna kanidir¹. Bu konudaki görüş farklılığı, onun baba tarafından olan soyunu da farklı göstermektedir. İbn Abdi'l-Berr, onun baba tarafından olan soyunu şöyle vermektedir:

Beni Kureyza'dan Şem'ûn b. Zeyd b. Kassama'nın kızı². Buna karşılık İbn Sa'd değişik senedlerle onun Beni Nadir yahudilerinden olduğunu söylemektedir. Buna göre, Beni Nadir'den Zeyd b. Amr b. Hunafe (veya Kunafe)'nın kızıdır. Beni Kureyza esir alındığı zaman o, Resûlullah'ın cariyesi olmuştur. Bilahare Hz. Peygamber onu azad edip ve kendisi ile evlenmiştir³.

İbn Sa'd'ın başka bir senedle verdiği rivayete göre de o: Beni Kureyza'dan Zeyd b. Amr b. Hunafe'nin kızıdır. Hz. Peygamber'in cariyesidir. Hz. Peygamber onu azad etmiş,

¹ Farklı görüşler için bk. İbn Sa'd, VIII, 129-130; İbn Abdi'l-Berr, IV, 302-303.

² İbn Abdi'l-Berr, IV, 302.

³ İbn Sa'd, VIII, 129.

sonra da kendisi ile evlenmiştir. Bir müddet sonra da boşamıştır⁴.

Bütün bu rivayetlerden çıkan sonuç, onun başlangıçta esir olarak alındığı ve fakat sonra da köleleştirilmiştir. O, cariyeye olmadan önce Beni Kureyza'dan el-Hakem adında birisi ile evli. Kocasının öldürülmesinden sonra Hz. Peygamber onu kendine "safıyy" (harp ganimetleri dağıtılmadan önce Hz. Peygamber'in istediği şeyi alması) olarak almıştır. Onu Ümmü'l-Münzir binti Kays'ın evine göndermiştir. Reyhâne orada bir müddet kalmıştır. Esir ve köle problemi bitip sonuçlandıktan sonra Hz. Peygamber, Reyhâne'nin bulunduğu eve gelmişti, Reyhâne diyor ki:

Resûlullah yanıma geldiğinde ondan çok utandım. O, beni çağırdı. Beni karşısına alarak "Şayet Allah ve Resûlünü seçersen ben de seni kendim için seçerim" dedi. Ben de Allah ve Resûlünü seçtim. Ben müslüman olunca da beni azad etti. Sonra on iki buçuk "ukıyye"⁵ mehir ile benimle evlendi. Ümmü Münzir'in evinde zıfak oldu. Diğer hanımlarına ayırdığı gibi bana da bir gece ayırırdı. Beni de diğer hanımları gibi örttü". Resûlullah onu beğenir ve her istediğini yerine getirirdi. Onunla olan evliliği hicretin altıncı senesi Muharrem ayında idi. Hz. Peygamber, Veda Haccından dönünce vefat etti. Resûlullah onu Baki' mezarlığına defnetti.

İbn Hişâm, Beni Kureyza olayından bahsettikten sonra Reyhâne hakkında şu bilgiyi verir:

Resûlullah, onların kadınlarından Reyhâne binti Amr b. Hunafe'yi kendisi için "safıyy" olarak seçti. O, Kureyza'nın Beni Amr kadınlarından. Ölünceye kadar Resûlullah'ın yanında köle olarak kaldı. Hz. Peygamber onu azad edip evlenmek ve örtmek istedi. Fakat o: "Ya Resûlallah, beni köle

⁴ İbn Sa'd, VIII, 130.

⁵ Ukıyye, kırk dirheme verilen bir isim. Yarısına da "Neşş" denir. Ahteri.

olarak bırak. Bu benim için de senin için de kolaydır” dedi. Esir alındığı zaman Resûlullah ona İslâm'ı tebliğ etmiş fakat o, yahudi olarak kalmayı tercih etmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber onu terketmişti. Bir gün Resûlullah ashabı ile birlikte bulunuyorken arkadan gelen bir ayak sesi duymuş. Hemen “Bu Sa’lebe b. Sa’ye’dir. Bana, Reyhâne’nin müslüman olduğuna dair müjdeyi getiriyor.” demişti. Gerçekten de Sa’lebe b. Sa’ye gelip: “Ya Resûlallah, Reyhâne müslüman oldu” dedi. Hz. Peygamber buna çok sevindi⁶.

Reyhâne ile ilgili birbirinden farklı rivayetler bulunduğunu daha önce söylemiştik. Gerçekten yukarıda belirtilen rivayetler ile Hamidullah’ın, Belâzurî (I, 219)’den naklen verdiği şu rivayet de başka bir farklılık göstermektedir. Hamidullah şöyle diyor:

Reyhâne, Medine’nin Kureyza kabilesinden bir yahudi. Hicri 5. yılda bu kabile ile yapılan harbin neticesinde Hz. Muhammed’in cariyesi oldu. Bazı tereddüdlerden sonra müslümanlığı kabul etti. Hz. Muhammed ona evlilik ve hürriyet teklif etti. Fakat onun cevabı şöyle oldu:

“Beni zevce olarak alacağına cariye olarak al, köle olarak kalmayı tercih ederim. Zira ben hür müslüman kadınlar gibi tesettüre riayet edip yüzümü kapatmak istemiyorum” Hz. Peygamber buna razî oldu. Reyhâne Medine’ye dahi yerleşmeyerek eski evinde ikamete devam etti⁷.

Farklı olmalarına rağmen bütün bu rivayetlerin birleştikleri bir nokta bulunmaktadır. Bu da, onun müslüman olduğudur. İbn Sa’d’ın başka bir yolla aldığı rivayete göre “Reyhâne güzel bir kadındı. Esir alınınca Hz. Peygamber onu kendisine alıkoydu (safiyy). Resûlullah onu İslâm ile kendi dini (Yahudilik) arasında serbest bıraktı. O, İslâm’ı tercih etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber onu azad edip kendisi ile evlendi. Sonra da onu tesettüre soktu. Reyhâne,

⁶ İbn Hişâm, III, 125.

⁷ Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, 27.

Hız. Peygamber'i çok kıskanmaya başladı. Bu sebeple Allah elçisi onu bir talakla boşadı. Bunun üzerine ağlamaya başladı. Bu ağlama bitip tükenmedi. Sonunda Hız. Peygamber tekrar ona döndü. O, ölünceye kadar Resûlullah'ın yanında kaldı”⁸.

Sonuç olarak Hız. Reyhâne için şunu söyleyebiliriz:

Aslen yahudi olan Reyhâne, Beni Kureyza olayından sonra esir olarak Hız. Peygamber'in cariyesi olur. Resûlullah kendisini azad eder (hürriyetine kavuşturur). Ölen kocasının iddetini bekledikten sonra Allah elçisi ile evlenir. Başlangıçta olmasa bile sonra İslâmiyeti kabul eder. Hız. Peygamber'in Veda Haccı dönüşü esnasında vefat eder. Resûlullah, cenaze namazını kılar ve onu Baki' mezarlığına defneder. Hız. Peygamberden çocukları olmamıştır. Allah kendisinden razı olsun. Bununla beraber, onun ölünceye kadar cariyeye olarak kaldığı görüşü de bulunmaktadır.

⁸ İbn Sa'd, VIII, 130.

BİBLİYOGRAFYA

1. UMUMÎ KAYNAKLAR

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*.

Buharî, *Sahih*.

Ebû Muhammed Abdu'l-Mü'min b. Halef, *Kitâbu Nisâi Resûlillah*, Beyrut 1985.

el-Heysemî, Nureddin Ali b. Ebî Bekr, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, Beyrut 1967.

İbn Abdi'l-Berr, *el-İstiâb fî Esmâi'l-Ashab*, Mısır 1939.

İbnu'l-Esir, *Usdu'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, Mısır 1280.

İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahabe*, Mısır 1939.

İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Kahire (tarihsiz).

İbn İshâk, Muhammed, *Siretu İbn İshâk (Kitâbu'l-Mübtede' ve'-Meb'as ve'l-Megâzi)*, tahkik Muhammed Hamidullah, Konya 1981.

İbn Kesir, Ebu'l-Fida, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut 1985.

İbn Mâce, *Sünen*.

İbn Sa'd, *et-Tabakatu'l-Kübrâ*, Beyrut 1960.

Müslim, *Sahih*.

Neseî, *Sünen*.

et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk*, Kahire 1939.

et-Taberî, Muhibbuddin Ahmed b. Abdullah, *es-Simtu's-Semîn fî Menakıb-ı Ümmehâti'h-Mü'minin*, Haleb 1928.

Tirmizî, *Sünen*.

ez-Zehabî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*, Beyrut 1985.

2. ARAŞTIRMALARLAR

Abdurrahman, Ayşe, *Terâcim Seyyidât Beyti'n-Nübüvve*, Kahire (tarihsiz)

-----, *Resûlullah'ın Annesi ve Hanımları*, trc. İsmail Kaya, Konya 1987.

Aşık, Nevzat, *Sahabe ve Hadis Rivâyetleri*, İzmir 1981.

Ayverdi, Samiha, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, İstanbul 1975.

Barkan, Ömer Lütü, "Edirne Askerî Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)" *TTK. Belgeler Serisi III/5-6*.

Bebel, August, *Kadın ve Sosyalizm*, trc. S.N. Kaya, İstanbul 1991.

Buhl. Fr. "Mâriye" *İslâm Ansiklopedisi*, VII.

Canan, İbrahim, "Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber" *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı*, İstanbul (tarihsiz).

Danişmend, İsmail Hami, *Garb Menbalarına Göre Eski Türk Seciye ve Ahlâkı*, İstanbul 1982.

Es'ad, Mahmud, *Tarih-i Din-i İslâm*, İstanbul 1342.

Fayda, Mustafa, "Aişe" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, II.

Garip, Me'mûn, *Hilâfetu Ali b. Ebî Tâlib*, Kahire (tarihsiz)

Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, trc. Sait Mutlu Salih Tuğ, İstanbul 1969.

-----, *Resûlullah Muhammed*, trc. Salih Tuğ, İstanbul 1973.

Hamilton, Edith, *Mitologya*, trc. Ülkü Tamer, İstanbul 1968.

Hasan, İbrahim Hasan, *Târihu'l-İslâm*, Kahire 1964.

Kandemir, M. Yaşar, "Hanımlarının Dilinden Hz. Peygamber" *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı*, İstanbul (tarihsiz).

Kazıcı, Ziya, *İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, İstanbul 1985.

-----, *İslâm Müesseseleri Tarihi*, İstanbul 1991.

-----, *Osmanlılarda Vergi Sistemi*, İstanbul 1977.

-----, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kadınların Kurduğu Bazı Vakıflar" *Milli Kültür Dergisi* (1990), 78.

Kınalızâde Ali Efendi, *Ahlâk-ı Alaî*, Bulak 1248.

Konrapa, Zekâî, *Peygamberimiz, İslâm Dini ve Aşere-i Mübeşşere*, İstanbul 1963. ~

Koschaker, Paul, *Roma Hususi Hukukunun Ana Hatları*, trc. Kudret Ayiter, İstanbul 1963.

Kurt, Abdurrahman, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876)*, Bursa 1998.

Lammens, H. "Hafsa", *İslâm Ansiklopedisi*, V/I.

Mehmet Zihni, *Meşâhiru'n-Nisa*, İstanbul 1294.

Mevdûdi, *Hicâb*, trc. Ali Genceli, İstanbul 1972.

Montagu, Lady, *Türkiye Mektupları*, trc. Aysel Kurutluoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser (tarihsiz)

Muhammed Ali, *Peygamberimiz*, tcr. Ömer Rıza, İstanbul 1342.

Nedvi, Ebu'l-Hasan Ali, *Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti*, tcr. İ. Düzen - M. Topuz. İstanbul 1966.

Savaş, Rıza, Hz. Muhammed Devrinde Kadın, İstanbul 1992.

Sibaî, Mustafa, *İslâma ve Garplılara Göre Kadın*, tcr. İ. Toksarı, İstanbul 1969.

Özdeğer, Hüseyin, *1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri*, İstanbul 1988.

Öztürk, Said, "Osmanlı Toplumunda Çok Evliliğin Yeri" *Osmanlı* Ankara 1999, V.

Umayra Abdurrahman, *Nisâun Enzelellahu Fihinne Kur'an*, Riyad 1983.

Umur, Ziya, *Roma Hukuku*, İstanbul 1984.

Uraler, Aynur, *Ümmü Habibe'nin Rivayetleri*, (basılmamış y. lisans tezi) İstanbul 1990.

DİZİN

- Abbas, 67, 206, 337, 340, 346
Abbas b. Abdülmuttalib, 340, 346
Abduddar oğulları, 213
Abdulesed oğulları, 213
Abdulkays, 235
Abdullah, 57, 97, 152, 327
Abdullah b. Abdullah b. Ümeyye, 229
Abdullah b. Âmir, 175
Abdullah b. Caḥş, 206, 207, 208, 239
Abdullah b. Ebî Bekir, 144, 147
Abdullah b. Ebî Evfâ, 115
Abdullah b. Ebu'l-Ebyad, 272
Abdullah b. Hâris b. Nevfel, 175
Abdullah b. Ka'b, 347
Abdullah b. Ömer, 198
Abdullah b. Revâha, 338, 339
Abdullah b. Şeddad, 345, 348
Abdullah b. Uraykıt, 144, 147
Abdullah b. Übeyy b. Selûl, 155, 158, 160, 161, 163, 165
Abdullah b. Ümmi Mektûm, 263
Abdullah b. Vehb b. Zem'a, 229
Abdullah b. Zem'a b. Esved, 230
Abdullah b. Ziyad, 171
Abdullah b. Zübeyr, 151
Abdurrahman b. Avf, 333
Abdurrahman b. Ebî Bekir, 151
Abdurrahman b. Ezher, 234
Abdurrahman b. Hassan, 322
Abdülmuttalib, 57, 96, 99, 240, 253, 255
Âdem, 13, 24, 27, 93
Afra, 121
Akabe, 141, 212
Akik, 268
Ali, 66, 67, 68, 69, 70, 82, 98, 113, 138, 141, 144, 159, 180, 206, 228, 231, 263, 278, 297, 323, 336, 343, 346, 347
Ali b. Ebu'l-Âs, 112
Ali b. Hüseyin, 309
Âliye, 318, 324, 328
Âmine binti Ebî Kays, 296
Âmir b. Fuheyre, 144
Âmir b. Lüey, 118
Âmir b. Rebia, 214
Ammar b. Yâsir, 171
Ammon, 27
Amr, 334
Amr b. Âs, 166
Amr b. Avf oğulları, 213
Amr b. Esed, 89, 90, 92
Amr b. Ümeyyed ed-Damri, 304
Amre binti Abdurrahman, 256
Anbese, 315
Apollon, 14
Arabistan, 51, 204, 278, 304
Âs, 74
Âs b. Vâil, 82, 106, 107
Âsiye, 109, 117, 170
Asma binti Hâris, 347
Asya, 49
Atik b. A'iz, 82
Avalî, 188
Avf b. Hâris, 175

- Avrupa, 22, 54
 Azze binti Hâris, 206, 347
 Bahreyn, 178, 231
 Baki, 173, 177, 182, 198, 204, 206, 210,
 229, 258, 297, 314, 334, 335, 336,
 351, 353
 Basra, 180
 Bedir, 57, 69, 98, 121, 158, 184, 186,
 206, 207, 214, 346
 Bedir Harbi, 111
 Benedict, 29
 Beni Abdülmuttalib, 106
 Beni Esed, 81, 215, 260
 Beni Eslem, 264
 Beni Hâric b. Hazrec, 148
 Beni Hâşim, 105, 106
 Beni İsrail, 275
 Beni Kureyza, 151, 222, 223, 263, 275,
 276, 277, 284, 350, 351, 353
 Beni Lihyân, 264
 Beni Mahzûm, 82
 Beni Müştalîk, 59, 155, 157, 262, 264,
 265, 267, 271
 Beni Sehm, 186
 Beni Teym, 134
 Berire, 160
 Berra binti Samuel, 275
 Berre, 243, 265, 267, 268, 340, 342
 Berre binti Hâris, 337
 Beytullah, 339
 Bilâl-i Habeşi, 263, 281
 Bîşr b. Berra, 279, 280
 Bizans, 320
 Busra, 84, 85
 Büreyde b. Hüsayb, 264
 Büseyne binti Dahhak, 270
 Câbir, 320
 Câbir b. Yezid, 348
 Cafer, 67, 340
 Cafer b. Ebî Tâlib, 302, 304, 346
 Cafer b. Ebû Tâlib, 347
 Câhiliyye, 30, 37, 57, 58, 101, 120, 136,
 239, 244
 Cebraîl, 100, 102, 103, 114, 117, 169,
 176, 187, 198, 233, 234, 253, 263, 329
 Cedvâ, 142
 Cemel Vak'ası, 98, 180
 Cübeyr, 133, 136
 Cüreyc b. Mina, 320
 Davud, 45
 Dimaşk, 309
 Dihye, 234, 284, 287
 Ebban, 347
 Ebrehe, 302, 303
 Ebtah, 212
 Ebû Bekir, 56, 57, 119, 130, 131, 132,
 133, 134, 136, 138, 139, 141, 142,
 143, 144, 146, 147, 148, 164, 166,
 167, 168, 174, 175, 178, 182, 184,
 185, 186, 195, 196, 197, 206, 217,
 225, 228, 229, 264, 292, 310, 346, 347
 Ebû Cehil, 106, 107, 146
 Ebû Eyyub, 124, 289
 Ebû Hâle b. Zürrare, 82
 Ebû Hüreyre, 23, 114, 175, 182, 198,
 229
 Ebû Hüzeyme, 196
 Ebû Kuhafe, 142, 143
 Ebû Leheb, 106, 346, 347
 Ebû Lübâbe, 224
 Ebû Lübâbe, 223
 Ebû Lübâbe, 224
 Ebû Lübâbe, 224
 Ebû Lübâbe, 224
 Ebû Mûsa, 170, 175, 202, 203
 Ebû Ruhm, 158
 Ebû Ruhm b. Abdi'l-Uzza, 340
 Ebû Seleme, 211
 Ebû Süfyan, 301, 302, 303, 304, 306,
 312, 315, 317
 Ebû Talha, 231, 284, 285, 298
 Ebû Tâlib, 67, 70, 84, 90, 92, 93, 94, 96,
 98, 105, 106, 108, 109, 125
 Ebû Ubeyde b. Cerrah, 215
 Ebû Üsâme b. Cüşmi, 215
 Ebû Yâsir, 290
 Ebû Yezid Süheyl b. Amr, 122
 Ebû Zer Gifarî, 264
 Ebû Zerr el-Gifarî, 320, 337
 Ebu'l-Âs, 98, 111, 112
 Ebu'l-Buhturî b. Hişâm, 108
 Emevî, 179

Enes b. Mâlik, 70, 79, 171, 246, 247,
252, 258, 259, 284, 285, 286, 298, 334
Ensina, 319
Epimetheus, 14
Erkam, 137
Esmâ, 135, 137, 143, 145, 146, 147, 151,
170, 183
Esmâ binti Abdîrrahman, 175
Esmâ binti Umeys, 202, 203, 340, 347
Eşmûn, 319
Eşter en-Nehaî, 295
Evs, 160, 161
Evs b. Havlî, 338
Eyyub, 31
Fadl b. Abbas, 335, 343
Fâtûma, 82, 97, 112, 116, 117, 124, 130,
167, 168, 175, 220, 230, 292, 326, 333
Fâtûma binti Zâide, 81
Feyd, 215
Ficar, 89, 92
Fransa, 16
Gassânîlîlar, 190
Grek, 319
Gulamanlar, 245
Gûlsûm, 98
Habeşistan, 49, 56, 59, 105, 118, 119,
125, 140, 186, 202, 203, 211, 214,
216, 230, 278, 300, 301, 302, 304,
306, 310, 312, 314, 316
Habibe, 260, 300
Hâcer, 324, 325, 326, 332
Hacûn, 110, 210
Hafn, 319, 336
Hakîm b. Hizam, 107
Hakim b. Hizam b. Hüveylid, 68
Halid b. Said, 305
Halid b. Said b. Âs, 302
Halid b. Velid, 211, 218, 337, 347
Halime, 95
Hamne, 255, 256
Hamne binti Cahş, 163, 165
Hamza, 92, 105, 221, 230, 241, 346, 347
Hâris, 262, 347
Hâris b. Ebî Dirâr, 59, 264, 265, 267,
268

Hârîse b. Numan, 291, 318, 323
Hârîse b. Şerahîl, 240
Hârûn, 275, 293
Hasan, 98, 220, 336
Hassan b. Sabit, 163, 165
Hassan b. Sâbit, 322, 323
Hâtûb b. Ebî Beltea, 235, 320, 321, 322,
323
Havle binti Hakim, 119, 125, 132, 133,
134, 136
Havle binti Münzir, 334
Havva, 13, 93
Hayber, 59, 178, 194, 227, 229, 272,
275, 276, 277, 278, 280, 283, 284,
285, 286, 287, 288, 296, 298, 299,
304, 307, 309, 337, 344
Hazrec, 148, 160, 161
Hendek, 222, 262, 263, 276, 350
Hevazin, 227
Hıraş b. Ümeyye, 226
Hicaz, 67, 322
Hilâl b. Ümeyye, 22
Hind, 82, 98, 211, 329
Hind binti Avf, 206, 337, 345
Hindistan, 16, 17, 245
Hira, 99, 100, 114
Hişâm, 170
Hişâm b. Urve, 129, 137, 182
Hudeybiye, 74, 224, 225, 227, 275, 276,
304, 311, 319, 337, 339, 341
Hukayk, 278
Huveytib b. Abdi'l-Uzza, 341
Huyey, 75
Huyey b. Ahtab, 275, 280, 286, 292
Huzaa, 311
Hüneys, 185, 186
Hüneys b. Huzafe, 184
Hüseyn, 98, 220, 229, 297
Hüveylid b. Esed, 81
Hüzeyme, 57, 204
Izis, 324
İbn Abbas, 22, 105, 108, 116, 117, 124,
129, 175, 188, 234, 273, 337, 345,
347, 348, 349
İbn Ebî Müleyke, 79

- İbn Ömer, 175
İbn Zübeyr, 179
İbrahim, 45, 59, 92, 151, 257, 286, 318, 324, 325, 326, 327, 329, 332, 333, 334, 335, 336, 343
İran, 231
İsa, 27, 33, 45, 54, 116, 305, 321
İskenderiye, 320
İsmail, 92, 325, 326, 336
Ka'b b. Esed, 222
Kâbe, 85, 92, 99, 106, 144, 201, 212, 240, 325, 337, 339
Kabise b. Amr, 208
Kâsım, 327
Kerbela, 229
Kilâb b. Kilâb, 81
Kinâne, 278, 280, 295
Kinâne b. Ebi'r-Reb', 288
Kinâne b. Rebi, 275
Kleopatra, 324
Kudaa, 68
Kureyş, 57, 70, 81, 83, 84, 86, 92, 96, 99, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 115, 120, 134, 141, 144, 146, 189, 191, 204, 218, 293, 307, 311, 337, 338, 341
Küreyb, 234, 349
Lady Montegue, 65
Lat, 85
Leox, 29
Leyla, 214
Lût, 18, 26
Lübâbetu's-Suğrâ, 206
Lüter, 45
Ma'mer b. Abdullah, 339
Ma'n b. Tayy, 240
Mâriye, 322
Medine, 50, 52, 59, 69, 70, 98, 110, 112, 113, 115, 121, 124, 126, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 146, 147, 148, 156, 157, 158, 174, 177, 180, 181, 183, 184, 186, 188, 198, 209, 211, 212, 213, 214, 216, 221, 226, 229, 231, 237, 239, 246, 262, 263, 264, 265, 267, 272, 273, 276, 280, 286, 288, 290, 291, 298, 303, 304, 307, 309, 312, 318, 322, 323, 324, 328, 329, 334, 335, 337, 339, 344, 352
Megafir, 128
Mekke, 49, 50, 56, 59, 68, 85, 86, 94, 95, 99, 105, 107, 110, 111, 113, 118, 120, 121, 124, 135, 136, 138, 140, 141, 142, 144, 146, 147, 150, 180, 184, 210, 212, 214, 227, 240, 286, 301, 310, 311, 319, 322, 338, 339, 341, 342, 344, 345
Merru'z-Zahran, 338
Mervan, 198
Mervan b. Hakem, 272
Merve, 339
Meryem, 27, 109, 113, 116, 117, 170
Mes'ud b. Amr, 340
Mesih, 27
Meymûne binti Hâris, 205
Meysere, 84, 85, 86
Mısır, 245, 319, 320, 322, 323, 324, 336
Mikrez b. Hafs, 338
Mina, 123, 128
Mistah, 158
Mistah b. Üsâse, 163, 164, 165
Misver b. Mahreme, 234
Moab, 27
Muaviye, 198, 308, 309, 317, 336
Muaviye b. Ebî Süfyan, 297
Mudar, 92
Muğire, 212, 270
Muğire b. Abdullah, 212
Muğire b. Nevfel, 112
Muğire b. Şube, 198
Muhammed b. Mesleme, 270, 338
Mukavkıs, 59, 319, 320, 321, 322, 323, 325
Mûsa, 24, 45, 102, 275, 293
Mut'im b. Adiyy, 133
Mute, 69
Mûreysi, 262, 264, 269
Müsafî' b. Safvân, 268
Müzdelife, 122
Nadr b. Hâris, 106, 107
Nâile, 72
Natat, 278

Necaşî, 203, 302, 303, 304, 305, 307, 316
 Nefertiti, 324
 Nil, 319, 323, 325
 Nûh, 18
 Osman, 57, 72, 82, 98, 132, 179, 184, 185, 186, 228, 295, 296, 308, 310, 334
 Osman b. Maz'un, 119
 Osman b. Talha, 213
 Ömer, 53, 57, 75, 79, 105, 123, 124, 127, 138, 151, 152, 154, 175, 178, 179, 182, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 191, 194, 195, 196, 197, 200, 202, 203, 207, 216, 217, 219, 225, 226, 228, 229, 230, 234, 237, 256, 257, 258, 264, 272, 278, 292, 294, 295, 296, 309, 310, 331, 335, 339
 Pandora, 14
 Paris, 20
 Patricia de Joux, 47
 Rabia b. Amr, 175
 Remle, 211, 300, 309
 Reyhane binti Amr, 351
 Róma, 15, 16, 28
 Rukiyye, 82, 97, 184, 327
 Sa'd b. Ebî Vakkas, 175, 215
 Sa'd b. Muaz, 160
 Sa'd b. Ubâde, 160, 161, 264, 341
 Sa'da b. Ubâde, 149
 Sâbit b. Kays, 265
 Sâbit b. Kays b. Şemmas, 265
 Safa, 212, 339
 Safiyye binti Ebu'l-Âs, 300
 Safiyye binti Şeybe, 175
 Safvân b. Muattal, 156, 157
 Sahba, 286
 Said, 319
 Said b. Hayseme, 214
 Sakif, 227
 Sâre, 117, 325
 Schweigger, 43
 Sehba, 283, 288
 Sekrân b. Amr, 119, 121, 122
 Sellâm b. Mişkem, 275, 277, 279, 289
 Sellâme, 347

Selmâ, 251, 329
 Selmâ binti Umeyys, 347
 Sevde binti Zem'a, 118
 Sevr, 142, 144
 Siba' b. Urfuta, 276
 Sinh, 148
 Sirin, 319, 322, 323, 326, 328, 333, 335
 Süfyan, 59
 Süfyan b. Uyeyne, 317
 Süheyl b. Amr, 341
 Süleyman, 45
 Süveybe, 314
 Şam, 68, 83, 84, 146, 180, 276, 309, 321
 Şemmus binti Kays, 118
 Şerik b. Sehma, 22
 Şeybe b. Utbe b. Rebia, 106
 Şi'b-i Ebî Tâlib, 107, 108
 Şifa binti Abdullah, 79, 197
 Şihâb, 37
 Şurahbil b. Hasene, 307, 316
 Tahir, 97
 Taif, 125, 227
 Talha b. Ubeydullah, 147, 344
 Talha b. Zübeyr, 180
 Tâlib, 108
 Talmud, 24
 Tayyib, 97
 Tebar, 283
 Tevrat, 24, 26, 222
 The Times, 47
 Tsoar, 26
 Tüfeyl b. Hâris, 206, 207
 Ubâde b. Sâmit, 336
 Ubeydullah b. Cahş, 300, 301, 316
 Ubeyy b. Halef, 346
 Uhud, 57, 185, 204, 206, 207, 208, 215, 216, 218, 221, 286, 291, 346
 Ukaz, 68
 Ukbe b. Muayt, 106
 Umâme, 297
 Urfut, 128, 331
 Urve b. Zübeyr, 37, 174, 183, 232
 Uzza, 85
 Übeyd, 207
 Übeyd b. Hâris, 206

- Übeyy b. Halef, 347
 Ümâme, 112, 347
 Ümâme binti Hamza, 221, 230
 Ümeyme, 241
 Ümeyme binti Abdülmuttalib, 237
 Ümmü Atiyye, 31
 Ümmü Bişr, 280
 Ümmü Bürde, 334
 Ümmü Eymen, 69, 76, 245
 Ümmü Fadl, 337
 Ümmü Gülsüm, 82, 97, 124, 138, 175, 185, 327
 Ümmü Habibe, 59, 260, 313
 Ümmü İbrahim, 324
 Ümmü Ruman, 133, 135, 147, 159
 Ümmü Seyf, 329
 Ümmü Sinan, 288
 Ümmü Süleym, 79, 231, 252, 283, 285, 287, 288
 Ümmü'l-Fadl, 340, 346, 347
 Ümmü'l-Münzir, 351
 Üsâme, 69, 124
 Üsâme b. Zeyd, 159, 335
 Üseyd b. Hudayr, 161, 170
 Varaka b. Nevfel, 89, 90, 92, 101
 Velid b. Muğire, 346, 347
 Woltaire, 250
 Yahova, 223
 Yahya, 347
 Yahya b. Abdullah, 124
 Yakub, 162
 Yâsir b. Ammar, 117
 Yemâme, 195
 Yemen, 83, 157
 Yezid b. el-Esam, 344, 345
 Yezid b. Esam, 345
 Yezid b. Muaviye, 345
 Yunus b. Ebî İshâk, 117
 Yusuf, 162
 Zekerıyya, 327
 Zekvanî, 157
 Zeus, 14, 15
 Zeyd, 57, 67
 Zeyd b. Amr, 350
 Zeyd b. Amr b. Hunafe, 350
 Zeyd b. Halid, 175
 Zeyd b. Hârîse, 66, 68, 69, 70, 98, 124, 147, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 248, 249, 251, 259, 264
 Zeyd b. Kassama, 350
 Zeyd b. Sâbit, 195, 196
 Zeyneb, 97
 Zeyneb binti Hüzeyme, 347
 Zeyneb binti Maz'un, 184
 Ziyad b. Abdullah, 346, 347
 Zû Kared, 264
 Zu'l-Huleyfe, 338
 Zübeyr, 151

Hız. Peygamber'in aile hayatını ve onun aile fertleri ile olan münasebetlerini anlatan bu eser, temel kaynaklara dayanılarak kaleme alınmıştır. İslâm'dan önceki din ve sistemlerde kadının durumu ele alındıktan sonra İslâm'da kadın konusu işlenmiştir. Bundan sonra da "Ümmehâtu'l-Mü'minin" denilen müminlerin annelerinin biyografileri ve onların Hız. Peygamberle nasıl ve niçin evlendikleri anlatılmıştır.

Hız. Peygamber, gençlik hayatının en hararetili çağında ve henüz peygamberliğin gelmediği bir dönemde, Asya Kitası'nın hemen hemen en sıcak bölgesi olan Mekke şehrinde 25 yaşına kadar hemşehrileri arasında iffet, şeref ve namusun en yüksek temsilcisi olarak biliniyordu. Böyle bir bölgede, her türlü câhilî âdetlerin kötülüklerinden korunan genç Muhammed, ömrünün yirmibeşinde, kendisinden 15 yaş büyük ve başından iki evlilik geçmiş olan bir hanımla evlendi. O, yirmibeş yılını bu hanımla geçirdi. Resulullah, onun sağlığında başka bir kadınla evlenmedi. Halbuki o dönemde, memleketin örf ve gelenekleri, başka kadınlarla evlenmeye müsait idi.

Hız. Peygamber, farklı sebeplere bağlı olarak birden fazla kadınla evlenmek zorunda kalmıştı. Bunun içindir ki, onun, reisi bulunduğu ailede, değişik yaş, bilgi, kültür ve anlayışlara sahip kadınlar bulunuyordu. Onun, Medine döneminde birçok kadınla evlenmesinin dînî, sosyal, ekonomik ve ahlakî sebepleri vardı. Nitekim bu evliliklerin bir kısmı (Cüveyriye, Safiyye ve Marie'nin evliliklerinde olduğu gibi) barışı ve dolayısıyla İslâm'ın yayılmasını sağlamak içindi. Bir kısmı da kendine olan bağlılığı, akrabalık bağları ile kuvvetlendirmek gayesini güdüyordu. (Aişe, Hafsa ve Zeyneb'in evliliklerinde olduğu gibi). Bir kısmı da yardım ve koruma amaçlı idi (Sevde, Ümmü Habibe ve Ümmü Seleme'nin evlilikleri).

Bir aile reisi olarak Hız. peygamber, bütün hanımlarına karşı iyi davranır ve hanımlarına karşı iyi davranmayı, iyi bir Müslüman olmanın ölçüsü olarak kabul ederdi. Bu konuda o "Hayırlınız, ailesi için hayırlı olandır. Ailesine karşı en hayırlınız ise benim" derdi.

ISBN 978-975-8646-05-0

www.ilahiyatvakfi.com

